

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

Dr. RÉDEY TIVADAR

*1932/34. évi folyam * I—IV. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1934.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Pálffy Ilona: A politikai szempontból veszélyes Anonymus ...	1
Adattár: DR ZOVÁNYI JENŐ: <i>Eltűnt vitairatok a 17. század közepe tájáról</i>	7
— DR. IVÁNYI BÉLA: <i>Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon. (Hatodik közlemény)</i>	13
Tárca: <i>Jelentés a M. Nemzeti Múzeum könyvtári osztályainak állapotáról az 1931—1933. évben. I. Országos Széchényi Könyvtár. (JAKUBOVICH EMIL.) II. Levéltári Osztály. (SULICA SZILÁRD.) III. Hírlaposztály. (RÉDEY TIVADAR.) IV. Zenetörténeti Osztály. (ISOZ KÁLMÁN.)</i>	89
Szakirodalom: KASTNER, EUGENIO: <i>Lettere inedite di Mazzini a Francesco Pulszky. (Ism. TÓTH LÁSZLÓ.)</i> — DR. SZABÓ ISTVÁN: <i>A magyar levéltárvédelem kérdése. (Ism. TÓTH LÁSZLÓ.)</i> — VÁRADY, EMERICO: <i>La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria. (Ism. KOZOCSA SÁNDOR.)</i> — <i>A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE. I—III. 1931—1933. (Ism. K. S.)</i> — KOZOCSA SÁNDOR: <i>Az 1932-ik év irodalomtörténeti munkássága. Az 1933-ik év irodalomtörténeti munkássága. (Ism. SZENT-IVÁNYI BÉLA.)</i> — KOZOCSA SÁNDOR: <i>Hóman Bálint irodalmi munkássága. Császár Elemér negyven évi irodalmi munkássága. (Ism. SZENT-IVÁNYI BÉLA.)</i> — VARGA ZSIGMOND: <i>A debreceni Református Főiskola Nagykönyvtára írásban és képben. (Ism. KOZOCSA SÁNDOR.)</i> — VASSKÓ ILONA: <i>A pécsi püspöki könyvtár francia nyomtatványai és kéziratai. (Ism. TÓTH LÁSZLÓ.)</i> — BIBÓ ISTVÁN: <i>Könyvtáraink racionalizálása. A szegedi egyetemi könyvtár tizenkét éve. (Ism. JOÓ TIBOR.)</i> — TÓTH LÁSZLÓ: <i>Vogelsang és a magyar konzervatív politika 1867 után. (Ism. JOÓ TIBOR.)</i> — NAGY REZSŐNÉ GÉFIN MÁRIA: <i>A szombathelyi Herzan-könyvtár francia könyvei és kéziratai. (Ism. HALÁSZ GÁBOR.)</i> — LESZIH ANDOR: <i>Tóth Lajos miskolci nyomdász privilégiuma. (Ism. HALÁSZ GÁBOR.)</i>	167
Vegyes közlemények: Ferenczi Miklós †. (KOZOCSA SÁNDOR.) — Buday György illusztrációi. (KOZOCSA SÁNDOR.)... .. .	183
Változások a magyarországi nyomdáknál 1931 nov. 1-től 1934 dec. 31-ig	185

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

Dr. RÉDEY TIVADAR

ÚJ FOLYAM. * XXXIX. KÖTET.

1932/34. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1934.

STEPHANEUM NYOMDA R. T. BUDAPEST.
A nyomdáért felelős : ifj. Kohl Ferenc.

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

DR. PÁLFY ILONA : A politikai szempontból veszélyes Anonymus	Lap 1
--	----------

2. ADATTÁR.

DR. IVÁNYI BÉLA : Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon. (Hatodik közlemény)	13
DR. ZOVÁNYI JENŐ : Eltűnt vitairatok a 17. század közepe tájáról	7

3. TÁRCA.

JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRI OSZTÁLYAINAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1931—1933. ÉVBEN.

I. Országos Széchényi Könyvtár. (DR. JAKUBOVICH EMIL-től)	89	○
II. Levéltári osztály. (DR. SULICA SZILÁRD-tól)	121	
III. Hírlaposztály. (DR. RÉDEY TIVADAR-tól)	153	
IV. Zenetörténeti osztály. (DR. ISOZ KÁLMÁN-tól)	163	

4. SZAKIRODALOM.

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE. I—III. 1931—1933. Ism. K. S.	175
BIBÓ ISTVÁN : Könyvtáraink racionalizálása. A szegedi egyetemi könyvtár tizenkét éve. Ism. JOÓ TIBOR	180
KASTNER, EUGENIO : Lettere inedite di Mazzini a Francesco Pulszky. Ism. TÓTH LÁSZLÓ... ..	167
KOZOCSA SÁNDOR : Az 1932-ik év irodalomtörténeti munkássága. Ism. SZENT-IVÁNYI BÉLA	176
KOZOCSA SÁNDOR : Az 1933-ik év irodalomtörténeti munkássága. Ism. SZENT-IVÁNYI BÉLA	176
KOZOCSA SÁNDOR : Császár Elemér negyven évi irodalmi munkássága. Ism. SZENT-IVÁNYI BÉLA	177
KOZOCSA SÁNDOR : Hóman Bálint irodalmi munkássága. Ism. SZENT-IVÁNYI BÉLA	177
LESZIH ANDOR : Tóth Lajos miskolci nyomdász privilégiuma. Ism. HALÁSZ GÁBOR	182
NAGY REZSŐNÉ GÉFIN MÁRIA : A szombathelyi Herzan-könyvtár francia könyvei és kéziratái. Ism. HALÁSZ GÁBOR	182

	Lap
DR. SZABÓ ISTVÁN : A magyar levéltárvédelem kérdése. Ism. TÓTH LÁSZLÓ	168
TÓTH LÁSZLÓ: Vogelsang és a magyar konzervatív politika 1867 után. Ism. JOÓ TIBOR	181
VÁRADY, EMERICO : La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria. Ism. KOZOCSA SÁNDOR	173
VARGA ZSIGMOND : A debreceni Református Főiskola Nagykönyvtára írásban és képben. Ism. KOZOCSA SÁNDOR	178
VASSKÓ ILONA : A pécsi püspöki könyvtár francia nyomtatványai és kéziratai. Ism. TÓTH LÁSZLÓ	179

5. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Ferenczi Miklós †. (KOZOCSA SÁNDOR)	183
Buday György illusztrációi. (KOZOCSA SÁNDOR)	183

* * *

VÁLTOZÁSOK a magyarországi nyomdáknál 1931 november 1-től 1934 december 31-ig	185
--	-----

A POLITIKAI SZEMPONTBÓL VESZÉLYES ANONYIMUS.

A XVIII. század közepén, 1746-ban SCHWANDTNER publikálásával vált először ismeretessé teljes szövegében a magyar történetnek az a forrása, amely azóta egész könyvtárnyi irodalom keletkezésének alapjául szolgált. Anonymus *Gesta Hungarorum*a nemcsak tartalmánál fogva keltette fel a magyar történetkutatók és nyelvészek érdeklődését, hanem — s e körül még nagyobb a vita, mint a tárgyi adatok körül — az általános elterjedtsége s a köztudatba való beidegződöttsége miatt már névnek is mondható «Anonymus» megjelölés az, amely újra és újra megragadja a tudósokat, arra ösztönözve őket, hogy végre megfejtessék az első összefüggő elbeszélő magyar forrás szerzőjének kilétét. A bécsi udvari könyvtárban őrzött kézirat,¹ annak provenienciája is vita tárgyát képezi s az egyre nagyobb történeti felkészültséggel rendelkező tudósok mindegyre rávilágítanak újabb és újabb, eddig nem ismert vagy legalább is figyelemre nem méltatott adatokra, amelyek aztán az egész kérdést más világitásba helyezik. (Lásd pl. JAKUBOVICH Emil értekezését: *Az ambrasi gyűjteményből való-e Béla király névtelen jegyzőjének kódexe?* a Könyvszemle 1927-es évfolyamában.)

Az a tény, hogy minden, Anonymusszal összefüggő kérdés időről-időre újra felszínre kerül, világos bizonyítéka az iránta állandóan megnyilvánuló nagy érdeklődésnek s így bizonyára az a kis adat sem lesz érdektelen, amelyből a híres osztrák titkos rendőrségnek Anonymusszal szemben táplált aggodalma tűnik ki.

A bécsi állami levéltár «Kaiser Franz» aktái között található IZDENCZYnek egy felterjesztése 1806 július 4-ről, amelyben

¹ Az 1932-i velencei egyezmény értelmében «mint magyar szellemi tulajdon» Anonymus *Gestája* 1933-ban hazakerült. A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára őrzi,

őfelségének beszámol PRAY munkásságáról. E közben megjegyzi, hogy Anonymus *Historia Hungaricája*, mint a legrégebb és leghitelesebb magyar történeti forrás minden tekintetben elsőbbséget érdemel a VERBŐCZYVEL szemben, aki pontosan körvonalazva megszabja Magyarország törvényadó hatalmának a hatáskörét. (Fasc. 80. IZDENCZY 360.)

Ha ezt az aktát olvassuk, arra a természetszerű következtetésre juthatunk, hogy mivel Anonymus *Historiája* nem korlátozza úgy az uralkodó hatáskörét, mint VERBŐCZY, magától értetődő lesz, hogy ez az udvar, a kormányzati körök rokon-szenvével fog találkozni. Nem is csodálkozunk tehát, ha az uralkodónak 1814-ben kelt «Handbillet»-jei tudományos szempontból is foglalkoznak Anonymus kéziratával.

1814 szeptember 29-én I. FERENC felszólítja ERDŐDY gróf magyar kancellárt arra, hogy a Frankfurt am Mainben talált s a pesti könyvtárnak megküldött Anonymus kéziratot a bécsi udvari könyvtárban őrzött kézirattal való összehasonlítás végett TRAUTTMANNSDORF herceg főudvarmesternek küldje meg, hogy az udvari könyvtár prefektusának alkalma nyíljen az összehasonlításra. A kéziratot majd ismét a főudvarmestertől veheti át a Pestre való visszaküldés céljából. (Staatsarchiv. 487—1814.) A másik leirat TRAUTTMANNSDORF hercegnek szól és értesíti őt arról, amire az előbbi ERDŐDY gróftól felszólította és utasítja a herceget arra, hogy az udvari könyvtár prefektusával, gróf OSSOLINSKYVEL hasonlíttassa össze a két kéziratot s ha ő valami eltérést talál, másolja le a frankfurtit. (U. o.)

Mi adja meg ennek az utasításnak a magyarázatát? A Staatsarchiv adatainak az ismeretével azt tételezhetjük fel, hogy a tudományos szempont vezetni ebben az intézkedésében az uralkodót, vagy talán IZDENCZY véleményének megfelelően Anonymus *Gestá*-jának ebben az állítólagos második kéziratában remél a bécsi udvar találni olyan adatot, amelyet az uralkodó hatalmának érdekében VERBŐCZYVEL szemben felhasználhatna?

A Staatsarchiv iratai nem adnak további érdemleges fel-

világosítást az ügyről, de a homályos kérdésre világosságot derítettek a titkos rendőrség iratai. Sajnos, ennek az anyagnak egy része áldozatul esett a politikailag felizgatott tömeg rombolási dühének, amely 1927 július 15-én felgyújtotta a bécsi igazságügyi palotát, amelyben a belügyi és igazságügyi állami levéltárat is őrizték s amely nagyrészt szintén a lángok martaléka lett. A megmentett levéltári anyagnak a további sorsát ismerető WALTER Frigyes szerint (Levéltári Közlemények, 1931. 8. l.) épen a «Polizei und Zensurhofstelle» (1793—1848) levéltára az, amely aránylag legkevésbé vesztett az értékéből s a megmentett anyagnak 1793—1806. évi részéhez már az új index is elkészült. Reméljük, a többi rész is nemsokára használható állapotban lesz s akkor majd újra lehetővé válik, hogy a Staatsarchiv anyagának néha — mint fentebb is láttuk — önállóan nem egészen világos utasításait a titkos rendőrség adataival próbálják megfejteni.

Az idézett két uralkodói leirat másolata a Polizeihofstelle levéltárában is őriztetett s az ehhez tartozó akták derítenek aztán fényt erre az ügyre.

Az első HAGER rendőrfőnök jelentése 1814 augusztus 12-ről, amely elmondja, hogy az egyik konfidens, LEURS, jelenti, hogy CHARTUICIUSnak Frankfurt am Mainben talált munkáját a város a nádor útján megküldte a magyar nemzeti könyvtárnak, amely kéziratban könnyen történhettek a megyék jogaira vonatkozóan hamisítások. (Pol. Arch. 3598—93. ex. 1814.) Ha ismerjük az illető konfidens jelentését, HAGER rendőrmiszttert tényleg a higgadtabb elemek közé kell sorolnunk, amint ezt SRBIK SEDLNITZKYvel szemben róla megállapította. (SRBIK: *Metternich*. I. 494. l.) LEURS jelentése szerint ugyanis az állítólagos *Chartuicius Belae regis notarius munkája alapul szolgál és táplálékot ad a magyar patvaristák és rendek politikai «hetzerey»-inek*. Ajánlatos tehát a kéziratot lemásolni, mielőtt még Pestre megérkeznék, mert nagy a veszély, hogy később vagy ellopják, vagy meghamisítják. (U. o.)

A titkos rendőrség embereit ilyen felfogáshoz, ehhez hasonló

jelentések felterjesztéseihez jutatta a titkos szolgálatról szóló instrukció, amely szerint az ő okosságuk és hazafias gondolkodásuk — amelyben az uralkodó feltétlenül megbízik — fogja a rendőrség számára a megfelelő anyagot kézhez keríteni. (A. FOURNIER : *Kaiser Joseph der II. und der «Geheime Dienst»*. Öst. Rundschau. XXVIII. 1911.)

HAGER rendőrfőnök 1814 szeptember 19-iki jelentésében előterjesztést tesz az uralkodónak arról, hogy a két kézirat (a frankfurti és a bécsi) összehasonlítása lehet az a tudományos ürügy, amely mögött a politikai szempontból olyan veszélyes frankfurti kéziratot a magyar kancellária útján meg lehetne szerezni. Jellemző ebből a jelentésből még az is, hogy a lemásolással nem tartja ajánlatosnak a magyar tudósokat megbízni, ismerve azoknak a «szellemét». (Pol. Arch. 3498—93. ex. 1814.)

HAGER rendőrminiszternek ez a mérsékeltbb felfogású felterjesztése mutatja az utat az uralkodó leiratához, amelyből már csak a tudományos érdeklődés domborodik ki, teljesen mellőzve és elhallgatva a politikai célzatosságot.

A következő lépés ennek a frankfurti kéziratnak a megtalálására irányult. A hivatalos kérdezősködés mellett a konfidensek is kaptak erre megbízást s ez utóbbiak válasza hamarosan értesíti is a rendőrminisztert, hogy a kérdéses kézirat már Pesten van és arról pontos másolatot esetleg SCHWARTNER révén — állítólagosan az egyetemi könyvtár számára — meg is lehetne szerezni. Amint láttuk, erre az ismeretes «szellem» miatt nem találta alkalmasnak a rendőrfőnök SCHWARTNERT és amint a Handbillet-ek bizonyítják, az uralkodó a kéziratnak Bécsbe való hozatala mellett döntött.

A titkos rendőrség 1814 augusztus 12., szeptember 4., 10., 19. és 20-án kelt jelentései bizony épen az ellenkezőjét mutatják annak, amit csak az állami levéltár aktái alapján tudnánk meg. Ezek szerint tehát az az Anonymus, akit az uralkodó érdekében VERBŐCZYVEL szemben előnyben kellene részesíteni, a magyar nemzetiségi mozgalom miatt igen veszélyesnek látszik a XIX. század elejét domináló titkos rendőri felfogás előtt. De kitűnik

ezekből az adatokból az is, hogy mennyire hihetünk az udvar «tudományos» érdeklődésében, ha magyar történeti munkáról van szó.

Lássuk most már legalább azt, hogy mi vert fel ekkora port nemcsak a rendőrség körében, hanem a Staatsratban is. Erre egy rövid akta ad választ 1814 december 9-ről, amely a magyar kancellária november 18-iki jelentését tartalmazza. E szerint a magyar kancellár (gróf ERDŐDY) azt a szeptember 19-én kapott utasítást, hogy tudniillik a Frankfurt a/M.-ben talált és a pesti nemzeti könyvtárnak megküldött Anonymus-kéziratot a bécsi udvari könyvtár példányával való összehasonlítás végett Bécsbe küldje, nem teljesítheti, mert ilyen kézirat a pesti könyvtárban egyáltalán nincsen. (Staatsarchiv., Staatsrat, 3974—4481.)

A magyar kancellária a következő megjegyzést fűzi még hozzá: «Az a feltevés, hogy Anonymus Belae regis notarius egy kézírata itt van, onnan származhatik, hogy néhány hónappal ezelőtt egy folyóiratban elterjedt az a hír, hogy Frankfurt a/M. HARTWIG püspök kéziratát István szent királyról meg fogja küldeni a nemzeti könyvtárnak». (U. o.)

Az itt említett folyóiratot nem sikerült megtalálnom, azonban a Pressburger Zeitung Unterhaltungsblattjának 1815 április 15-iki számában szó van arról a CHARTUITIUS püspökről, aki magát egy kéziratban HARTWIKnak nevezi és amely kéziratot a Frankfurt a/M.-i Kollegial-Kirche őrzi, holott ekkor már a kézirat régen Pesten volt. Valószínűleg ez az egész hír egy megelőző évi cikkben alapul és ez lesz az, amelyre a magyar kancellária is hivatkozik.

A Staatsrat 1810 december 10-iki ülésén levette ezt az ügyet a napirendről és ezzel elhallgatott az Anonymus politikai szempontból veszélyes voltáról szóló hír is, de az, hogy egyáltalán ez ilyen formában felmerülhetett, jellemző az egész korra. Elég egy középkori magyar történeti forrás említése, hogy a titkos rendőrség elfogult s a magyar viszonyokat teljesen félreismerő csatlósai a legveszélyesebb mozgalmakra alkalmat adó politikai propagandairatot lássanak benne. Ezen a kis jellemzé-

sen kívül, azt hiszem, sikerült arra is rámutatnom, hogy milyen mértékben egészíti ki a titkos rendőrség levéltárának az anyaga az állami levéltár adatait, valamint azt, hogyan ismerhetjük meg a tudományosság mögé rejtőzködő, minden nemzeti mozgalomtól való rettegő félelmet elsősorban a titkos rendőrség jelentéseiből.

(Bécs, 1928.)

DR. PÁLFY ILONA.

ADATTÁR.

Eltűnt vitairatok a 17. század közepe tájáról.

I. CZVITTINGER a SÁMBÁR Mátyás műveinek felsorolásakor *Novitas sectae Calvinisticae* címmel említi ennek egy vitairatát, melyet, miként az erről kifejtett vitának többi, tőle származó termékeit, minden bizonnyal szintén magyarul írt 1657-ben. Minthogy a latinul közlött címek CZVITTINGERNél igen gyakran csak a tárgyát jelzik az illető könyvnek, nem pedig pontos fordításai a magyar címeknek, ennek is csak a tárgyát tudhatjuk bizonyossággal, címéről pedig csak föltehetjük, hogy esetleg magyarul is ugyanaz lehetett, vagyis *A kálvinista felekezet ujsága*. Minthogy SÁMBÁRnak 1658-ban megjelent *Kancsalok okulárjok vagy Okuláre egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára* (SZTRIPSZKY 2019—226. sz.) c. munkája feltétlenül az előbbire református részről adott válasszal polémizál, egy ilyennek is multhatatlanul léteznie kellett, mégpedig valószínűleg ugyanannak a tollából, aki azután erre az *Okuláréra* is megfelelt. Ez LIPPAI Sámuel akkor nagykárolyi református lelkész volt s művének vagy 1657-ben vagy 1658-ban kellett kikerülni sajtó alól.

2. A SÁMBÁR *Okuláréjára* LIPPAITól írt cáfolatnak a címében bizonyosan szintén előfordult az okulár szó, mivel SÁMBÁR *A három üdvösséges kérdésre a Luther és calvinista tanítók mint felelnek?* . . . c. 1667-ben megjelent könyve 119. lapján említi, hogy «LIPPAI Sámuel egy cigány okulárjában cselekedék ezelőtt hat (igazában nyolc Z. J.) esztendővel, az sok pápista doctorok írásait előhozván sok hamis megvesztegetéssel, amint megmutattuk azon cigány okulárjának próbakövében». Vagyis erre volt válasz SÁMBÁRnak a Régi Magyar Könyvtár I. kötetében 952. szám alatt fölemlített műve, melyből ma már egy példány sincs, de lehetséges, hogy már a SÁNDOR István korában sem volt, akire SZABÓ Károly hivatkozik. Így aztán SÁNDOR is csak a CZVITTINGER latin szövegéből lefordítva adta neki *A prédikátor pápaszemének próbaköve* címet. Részemről nem tudom elhinni, hogy az igazi címben ne az okulár szó szerepelt volna. CZEGLÉDI

István is elmondja *Síralmas zarándoki járásból csak nem régen hazaérkezett Malach doktornak . . . Melach tudós barátjával való pajtársi szóbeszéde* (1659) c. művének 8. lapján, hogy kevéssel azelőtt írt valaki M. G. kezdőbetűjű név alatt egy *Tükör okulár* című könyvet, mely vagy ez lehetett, vagy pedig MEGYERI Zsigmondnak a *Lelki okulár* (1658) c. munkája (R. M. K. I. 929.). A kezdőbetűik egyike ugyan egyik szerző nevének sem felel meg, de könnyen megeshetik, hogy a G. sajtóhiba S. helyett, ami a SÁMBÁR vezetéknevének és a MEGYERI akkori írás szerinti keresztnevének éppen úgy kezdőbetűje, mint az M. a SÁMBÁR keresztnevének s a MEGYERI vezetéknevének. Ha pedig nem sajtóhiba s tényleg egy harmadik műről beszél CZEGLÉDI, akkor ezzel is egy eltűnt magyar könyvnek legalább címe kerül elő.

3. Ugyancsak SÁMBÁR lehetett a megnevezetlen szerzője annak a hasonlóképen 1659-ben kiadott egyívnyi vitairatnak is, mely CZEGLÉDI Istvánnak, *Egy katolikus embernek egy más igaz evangélium tején felneveltetett kálvinista emberrel való beszélgetése* (1659) c. rövid munkája (R. M. K. I. 951.) volt válasz. Erről az ez ellen írt műről KÖLESÉRI Sámuel is megemlékszik a CZEGLÉDI *Sion vára* előszavában, de megemlíti maga CZEGLÉDI is az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetke* (1664) c. művében, mégpedig *Castigatio* címmel, ami azonban az akkori szokáshoz képest bizonyára nem szó szerinti idézése az igazi címének. És magától érthetőleg megemlíti abban a művében is, amelyet reá való válaszul írt: a *Síralmas zarándoki járásból csak nem régen hazaérkezett Malach doktornak . . . Melach tudós barátjával való pajtársi szóbeszéde* címűben. Minthogy azonban a saját előbbi művét meg *Castigálás* címmel emlegeti, megkülönböztetendő a kettő egymástól.

4. CZEGLÉDI Istvánnak 1662-ig a megigazulás kérdése felől is jelent meg egy műve, melyet nemkülönben valamelyik jezsuita ellen írt, de nem bizonyos, hogy SÁMBÁR ellen-e? és hogy valami külön kiadott könyv ellen-e? Később több ízben tesz róla említést CZEGLÉDI, pl. az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetke* F. 7. levelén.

5. PÁZMÁNY Péternek *Az szentírásról és az anyaszentegyházról* szóló műve (1626) első «könyvecské»-jéből a VII. és VIII. részt Bécsben a KÜRNER-nyomdában 1661-ben vagy 1662-ben kinyomatta a pozsonyi jezsuiták collegiuma *Két szárny, melyekkel felemelkedvén a heresztyén lélek az új tanítók törei előtt elszaladhasson* címmel (SZTRIPSZKY

2170—376. sz. kipótlandó az onnan hiányzó s itt felsorolt adatokkal). Erre PÓSAHÁZI János «Janus Philalethus Hydropolitanus» álnév alatt választ írt *Egy Pozsonyból repült huholó bagolynak megmellyesztése* címmel, mely ismeretlen helyen 1662-ben jelent meg (SZTRIPSZKY 2038—245. sz.). Ezt valaki katolikus részről nem hagyta felelet nélkül s mégis teljesen eltűnt művében, melynek sem címéről, sem szerzőjéről nem tudunk, csupán egykori létezéséről, CZEGLÉDI ellen is kikelt, amiről ez sértődötten emlékezett meg az *Idős Noé becsületét oltalmazó Játéka* F. 7. levelén.

6. SÁMBÁRnak *Három üdvösséges kérdés . . .* c. műve 1661-ben közrebocsátott első kiadása ellen 1664-ben egy kis vitairat látott napvilágot, azzal a kérdéssel foglalkozva, hogy «tudja-e kiki maga felől minden bizonyosan, hogy Isten kedvében vagyon?» Ezt SÁMBÁR maga említi *A három üdvösséges kérdésre a Luther és calvinista tanítók mint felelnek?* (1667) c. munkája 2. lapján. Talán ez PÓSAHÁZINAK az a *Syllogizmus* néven említett műve, melyet a *Göröcsös bot . . .* c. munkájában a SÁMBÁR előbbi műve, tehát ugyanaz ellen szólónak mond. Nincs kizárva ez még akkor sem, ha munkájának más volt a valóságos címe, mert hiszen a könyvcímek elferdítve való emlegetése általában is, de különösen PÓSAHÁZINÁL gyakran fordul elő. Viszont nem lehetetlen, hogy a SÁMBÁRTÓL említett mű is más volt, a PÓSAHÁZIE is más volt. Ez esetben még több vitairat tűnt el előlünk.

7. SÁMBÁR Mátyás ismeretlen cím alatt 1665-ben egy manifestumot tett közzé a sárospataki jezsuiták nevében. Ő maga is emlegeti később *A három üdvösséges kérdésre a Luther és calvinista tanítók mint felelnek?* c. munkájának 407. és 448. lapjain. PÓSAHÁZI pedig külön könyvet írt ellene még abban az évben (tehát nem 1671 után, mint ahogy a R. M. K. I. 1616. sz. a. SZABÓ Károly véli, ki nem látván példányát, a különben azon is megnevezetlen szerzőt sem tudta még sejteni sem) *Rövid tudósítás a consequentiákról a pataki jezsuita páterek manifestumára való felelettel együtt* címmel. A SÁMBÁR műve annak a szóbeli hitvitának az eredménye, melyet 1665 június 7-én a sárospataki utcán tartottak s ennek a SÁMBÁR által előadott történetét is helyreigazítja válaszában PÓSAHÁZI. A SÁMBÁR műve is ugyanazokkal a tárgyakkal foglalkozhatott, mint a PÓSAHÁZIE, aki egyfelől azt bizonyítgatta, hogy «a theológiában vagy valamely hitnek ágazatjának megpróbálására vagy valamely tévelygésnek megcáfolására élhetni a szentírásban fundáltatott consequentiákkal» (a *Pósa-*

házi Jánosnak Kis Imre nevű jezsuitával való vetélkedése . . . 59. lapja szerint), másfelől «tíz punctumokban mutogatá meg», hogy azok a dolgok, amelyeket ők a katolikusok ellen vitatnak, mind megtalálhatnak a szentírásban (*A három kérdésre való summás választételnek* . . . nagyobb megerősödése . . . 291. és 301. lapja szerint), végül pedig a Manifestum ténybeli állításait igazítja helyre.

8—9. Kis Imrének, kit *Pósa-házi Jánosnak Kis Imre nevű jezsuita páterrel való vetélkedése* c. művében (65—66. l.) PÓSAHÁZI két ellene írt mű szerzőjének mond (t. i. e mű megjelenéséig kettőnek), ezek közül egyik műve CZVITTINGER szerint ugyancsak a consequentiák kérdésével foglalkozott. A másik pedig megindítója volt annak a vitának, mely a calvinista vallás régiségéről ugyancsak egy szóbeli eszmecsere nyomán 1666-ban ismét kiújult, ez alkalommal Kis és PÓSAHÁZI között. E vitára nézve abban a szerencsés helyzetben vagyunk immár, hogy kettőjüknek összesen kilenc hosszabb-rövidebb iratáról pontosan számot adhatunk. Ezt annak köszönhetjük, hogy amik ez iratok közül fenn nem maradtak, azoknak az emlékét CZVITTINGER nagy részben fenntartotta. Minthogy SZABÓ Károly a Régi Magyar Könyvtárba ennek dacára sem vette fel őket, itt közöljük, a CZVITTINGERNÉL latinul közlött címeket magyarul, az elsőt egybevetve azzal, amit címéből vagy legalább is tárgyából megörökített PÓSAHÁZI: *Volt-e valaha, valaholott, valakinél Calvinus János előtt a mostani calvinisták vallása?* (Kassa, 1666); *Cáfolata egy calvinista professornak, ki azt állítja, hogy megvoltak Calvinus előtt az üdvösségre szükséges összes calvinista hitcikkek* (Kassa, 1666); *Egy könyvecske védelme, mely szerint hiába fáradoznak a calvinisták annak kimutatásán, hogy felekezetők teljesen megvolt Calvinus előtt* (Kassa, 1667). Ezek mind a Kis Imre művei). Viszont CZVITTINGERNÉL sincs meg PÓSAHÁZINAK az a műve, melyre SÁMBÁR *A három üdvösséges kérdésre a Luther és calvinista tanítók mint felelnek?* c. könyve 550. lapján utal ilyképen: «PÓSAHÁZI is vesztett perinek végső látatjában . . .». Ennek címét BENKŐ József őrizte meg (*Transsylvania* II. k. 283. l.) ekként: *Nagyobb látatja a páter Kis vesztett perinek.* (H. n. 1667. 8. r.)

10. SÁMBÁR Mátyás *Három üdvösséges kérdés* . . . c. munkájának első kiadása 1661-ben jelent meg (R. M. K. I. 979.), a harmadik, javított kiadása pedig 1672-ben (R. M. K. I. 1127.). Ennek az utóbbinak a címlapján ugyanis meg van mondva, hogy már «harmadszor bocsáttatott ki» ez alkalommal. Közben tehát kellett még lennie egy

kiadásának. Ennek kiadási ideje bizonyosan 1665-re esik, mivel más-különbben érthetetlen volna, hogy az először már évekkel előbb meg-jelent, de — úgylátszik — jóformán észre sem vett mű ellen miért éppen 1665-ben indult meg a harc. SZŐLŐSI Miáhllynak 1668-ban megjelent *Sion leánya* . . . (R. M. K. I. 1068.) c. könyve szerzetetésének idején, vagyis 1666-ban már közkézen forgott, de a MATKÓ István *Fövenyen építetett ház romlása* . . . (R. M. K. I. 1043.) megírásának idejét, 1665 nyarát is megelőzőleg kellett megjelennie. SZŐLŐSI szerint Sáros-patakon nyomtatták, de ez alig hihető és leginkább Kassa tekinthető kiadási helyének.

11. FABRICIUS János breznóbányai evangélikus rector 1667 júniusában SMRTNIK Menyhért nevű tanítványával disputatiót tar-tatott (R. M. K. II. 1100) HOLOVITIUS (vagyis HOLLOVICH) Pálnak, korábban a nagyszombati egyetem rectorának egy *Discursus* kezdetű címet viselő műve ellen, mely az evangélikusok bibliamagyarázati szabályait támadta meg. Ez alkalmasint nem sokkal előbb jelenhetett meg, minden valószínűség szerint éppen Nagyszombatban. Az bizo-nyos, hogy HOLLOVICH még életben volt az ellene írt disputatio ki-adásakor.

12. CZEGLÉDI Istvánnak *Redivivus Jáfetke* c. műve, mely nem — miként a R. M. K. I. 1082. sz. a. állítatják — az *Orvosló ispitály* (1664) ellen, hanem SÁMBÁRNak *A három üdvösséges kérdésre a Luther és calvinista tanítók mint felelnek?* . . . (1667) c. munkája ellen van írva, a 176—213. lapjain ILLYEFALVI Istvánnak a zsinatokról szóló tétéleit cáfolgatja, melyek szent Péternek ajánlva Kassán 1668-ban láttak napvilágot. Minthogy ILLYEFALVI akkor ott a katolikus aka-démia hallgatója volt, mindenesetre valamelyik professzorának az elnöklete alatt történt a kitézett tétélek védelmezése. Mégpedig ez a professzor a CZEGLÉDI fejtegetései folyamán egyízben szintén megemlített CSEKE lehetett, aki viszont minden bizonnyal azonos azzal a CSEKE Istvánnal, kitől Kassán 1666-ban egy latin költemény került ki sajtó alól, azelőtt meg Nagyszombatban bocsátotta közre egy pár dolgozatát.

A könyvészeti irodalmunkba már bejutott könyvek egynémelyi-két illető ismereteinkhez is közölhetek egy pár pótló adatot. A R. M. K. I. kötetében 1617. sz. a. leírt polémikus műnek nem SEDULIUS TRANQUILLUS, hanem SEDULIUS PEREGRINUS álnevet viselt a szer-zője. Ennek a műnek 31. lapjáról viszont jóval bővebb címét adha-

tom a R. M. K. II. k. 630. sz. a. említett könyvnek, mégpedig ekképen : *Jesu et Mariae Cliens et Clientum suorum Patronus S. Ignatius* etc. PÁZMÁNYnak SzTRIPSKYNél 1906—167. sz. a. előforduló műve, illetőleg *Bizonyos okok* c. művének ott említett kiadása *Nyolc okok* c. a. 85. lapon jelen volt meg, mégpedig pontosan 1640-ben, nem csupán a táján ez évnek. Eme névtelenül kiadott könyv ellen írta CZEGLÉDI, szintén névtelenül a *Barátsági dorgálás . . .* (1663) c. munkáját. Ekkor még nem tudta, hogy amannak PÁZMÁNY a szerzője, noha észrevette a *Kalauzzal* való rokonságát. A legérdekesebb azonban az, hogy a CZEGLÉDI műve ellen síkraszálló Kis Imre és SÁMBÁR Mátyás jezsuiták szintén nem tudták az általok védelmezett könyv szerzőjének kilétét. Ám CZEGLÉDI hamarosan rájött mégis és már a következő évben az *Idős Noé becsületét oltalmazó Jáfetkében* s később 1669-ben is a *Redivivus Jáfetkében* PÁZMÁNYT említi annak szerzőjéül.

DR. ZOVÁNYI JENŐ.

Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon.

(Hatodik közlemény.)

Valentinus Gombos iudex, Blasius Nagy, Franciscus Megiery, Stephanus Bogardi, Balthasar Zabo, Valentinus Zabo, Bartholomeus Toot, Andreas Czapó, Laurentius Ewtueos, Ladislaus Basay, Paulus Czeke, Petrus Abram, Michael Nagy, duodecim cives iurati oppidi Debrechen, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod providus Georgius Barbely alias Keszi cognominatus personaliter coram nobis constitutus, onera et quaelibet gravamina filiorum, fratrum haeredumque et successorum suorum universorum ac aliorum quorumcunque ad quos infrascriptum negotium quovismodo pertinere dinosceretur, super se assumens et pro omnibus respondens, sponte et libere huiusmodi foecit fassionem, qualiter ipse domum suam haereditariam hic nostri in medio, in platea Peterfyacab ucha nuncupata, in vicinitatibus a septemtrione Petri Zabo Pesthy, a meridie vero Joannis Fodor nostrorum concivium sitam existentem et habitam, simul cum cunctis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet in ambitu illius praeparatis et habitis ad eandem de iuro et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, agili viro Andreae Komlos typographo Debreceniensi florenis triginta et septem dedisset et vendidisset, imo dedit et vendidit coram nobis, in filios filiorum, fratrum haeredumque et successorum suorum universorum iure perpetuo et irrevocabiliter tenendam, possidendam pariter et habendam, nullo poenitus contradictore apparente, harum nostrarum vigore et testimonio literarum, sygillo oppidi nostri authentico roboratarum mediante. Datum Debrecini feria tertia post festum Valentini confessoris, anno Domini millesimo, quingentesimo septuagesimo primo.

Eredetiye hártján, alul a város papírral fedett nagy, husvéti bárányt ábrázoló pecsétjével, körirata: SIGILLUM, CIVIUM OPPIDI DEBRECEN — Debrecen város levéltárában, különböző tartalmú iratok, 64. szám.

126. 1571 május 1. Sopron.

A veszprémi püspökség egyházi felszerelésének leltára.

Nova conscriptio rerum argentearum et vestium ecclesiasticarum ac privilegiorum episcopatus Wesprimiensis necnon praepositurae Veteris Budensis per nos Franciscum Nagywathy et Benedictum Habardy ac magistrum Oswaldum de Egherszeg et Ladislaum Szepethneky

canonicos ecclesiae Wesprimiensis Sopronii facta prima die mensis may anno Domini 1571.

Conscriptio rerum ecclesiasticarum episcopatus Wesprimiensis ac praepositurae Veteris Budensis.

In uno ladula nigro colore picta sunt res argenteae ecclesiae Wesprimiensis. Una statuta argentea sancti Georgii cum corona et sero ex gemmis confecto continet marc. 15. stb.

Missalia duo tecta nigro veluto, fibulis sive clausuris argenteis deauratis ornata.

Unum missale simplex.

Unum formularium capituli *scriptum*.

Liber sancti Michaelis patroni ecclesiae Wesprimiensis. stb.

In ladula signata litera F. sunt libri ecclesiae Wesprimiensis.

Unum missale in magna quantitate super pargameno manuscriptum et picturis illuminatum.

Unum graduale in pargameno manuscriptum.

Unum antiphonarium in pargameno manuscriptum.

In quatuor voluminibus sex thomi operum Hieronimi impressi.

Secunda pars epistolarum Hieronimi.

Liber item manuscriptus: *Summatio abbatis super decretis*.

Libellus in papiro manuscriptus: *Benedictiones pontificum*. stb. stb.

Eredetie papiron, füzetalakban a veszprémi káptalan magánlevéltárában: Veszpr. eccl. et capit. 90. jelzet alatt, továbbá: Orsz. Levéltár, Eccl. cameral. fasc. 19. No 44.

127. 1572 szeptember 17. Gyulafehérvár.

Báthori István erdélyi vajda büntetés terhe alatt megtiltja, hogy a nyomdászok az ő engedélye nélkül könyveket kinyomassanak és forgalomba bocsássanak.

Nos Stephanus Bathory de Somlyo wayuoda Transsylvanus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos cum ad synodi oppidi Meggyes novissime congregati intercessionem, tum vero considerantes typographias bonis ac probatis authoribus, non autem cudendis libellis famosis et perniosis dogmatibus servire debere, quorum lectio afficit pietati et honestis moribus ac toti nationi apud exteris nationes infamiam parit. Cum igitur tales libellos typographorum nimia licentia excussos passim in ditione nostra circumferri audiamus, tollendi huius abusus causa statuendum et cavendum

duximus, ut amodo deinceps in tota Transsylvania ac partibus Hungariae ditioni nostrae adiectis, typographi nullum omnino scriptum quantumvis minimum cuiusvis auctoris veteris aut recentioris sine nostra annuentia et consensu, permissione, sub poena confiscationis et ablationis bonorum omnium imprimere et impressa circumferre, distrahere et divendere audeat aut possit, prout statuimus et cavemus praesentium per vigorem. Quo circa vobis universis et singulis magnificis dominis egregiis nobilibus, comitibus, iudicibus nobilium, tricesimatoribus, teloneatoribus, capitaneis, praefectis, provisoribus ac prudentibus circumspectis iudicibus iuratis civibus quarumcunque civitatum oppidorum villarum et possessionum cunctis etiam aliis cuiuscunque status et conditionis hominibus vicesque eorum gerentibus ubivis in ditione nostra constitutis modernis ac futuris praesentium notitiam habituris autoritate nostra qua publice fungimur committimus firmiter, ut amodo deinceps ubicunque et quibusvis in locis libros et scripta qualiacunque et quorumcunque auctorum per typographos ditionis nostrae post promulgationem huius edicti nostri impressa deprehenderitis, statim praedicta universa bona confiscare et auferre ac tertia parte vobis retenta, duas partes nobis administrare modis omnibus debeatis et teneamini. Secus nullo modo facturi, praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum Albae Juliae, die decima septima mensis septembris, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo primo.

Stephanus Bathory

de Somlyo (manu) propria.

Papiron, alul papírral fődött viaszba nyomott S. B. betűs gyűrűs pecséttel, Nagyszében város és a szász egyetem levéltárában, 1571. No 999. jelzet alatt.

128. 1571 szeptember 26.

Kivonat a mislei prépostsági kastély leltárából.

Inventatio rerum in et extra castellum praepositurae Mislensis existentium die 26. septembris anni 1571. per egregios Sebastianum Kugler contrascribam Pathakiensem et Stephanum Arky facta.

In castello

Ladula una magna continens libros No 27.

Una cista stans vulgo armarium continens libros No 38.

Közös pénzügyi levéltár, Bécs, Hungarn 14.361. csomó.

129. 1572 szeptember 11. Pozsony.

Az esztergomi érsek levele a felséghez, melyben részletesen leírja a királykoronázáshoz való előkészületet s azután így folytatja:

«Unum tantummodo supplico, ut sacratissima maiestas vestra dignetur me pro sua clementia tempestive informare, si quam particulam caeremoniae coronationis aliter fieri volet, quam habemus in pontificali, quo tunc, quum iam in actu erimus, non titubemus, neque haereamus».

Erre a levélre szeptember 12-én Bécsből válaszol a király: «Ad caeremonialia quod spectat, eorum formam in regni istius pontificali comprahensam nobis quamprimum transmitti cupimus, quo ea cognita mentem nostram devotioni tuae commodius declarare possimus.»

Bécs, Staatsarchiv, Ungarn, allgemeine Akten 99. csomó.

130. 1572 szeptember 15 Bécs.

A felség levele az esztergomi érsekhez, melyben írja, hogy látja tegnapi leveléből, hogy az ügyek milyen stádiumban vannak «simulque pontificale una cum descriptione coronationis nostrae accepimus». Intézkedik a templom dolgában, azután írja, hogy «pontificale autem cum dicta forma coronationis nostrae» átnézi és majd «devotionem tuam si quid censemus, edocebimus».

Bécs, Staatsarchiv, Ungarn, allgemeine Akten 99. csomó.

131. 1573 március 12. Gyulafehérvár.

Báthori István erdélyi vajda Szeben város tanácsának kérelmére megengedi, hogy papirgyártóműhelyt állítsanak fel és az itt gyártott papírt Erdélyben bárhol árusíthassák.

Nos Stephanus Bathori de Somlyo waiuoda Transsilvanus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum bonorum et diligentissimorum magistratum in republica videlicet ad summam dignitatis fastigium evectorum et eam gubernantium offitio dignissimum atque convenientissimum esse censeamus animum eorum, ad id omni studio et conatu dirigere, ut publica privatis semper anteferenda esse iudicent, usibusque potius communis societatis, quam propriis consulant, quo misera plebs in tot multis et intollerabilibus fere oneribus ferendis ex eiusmodi publicorum emolumentorum administratione sublevetur. Ideo nos quoque ad instantem requisi-

tionem et petitionem egregiorum ac prudentum circumspectorum Simonis Miles magistri civium ac Augustini Hedwygh iudicis regii iuratorumque civium civitatis Cibiniensis id faventer annuendum et concedendum esse duximus, ut ipsi in communem usum et commodum eiusdem civitatis in territorio et intra metas eiusdem praedictae civitatis, sedis et pertinentiarum Cibiniensis ubicunque maluerint, officinam papiriam extruere et erigere ac in ea papyrum conficere, eamque ubique in hoc regno Transsilvaniae publice distrahere divendere ac in usus civitatis illius publicos convertere possint et valeant, neque quispiam civium eiusdem civitatis in praeiudicium et detrimentum huius officinae aliam intra metas illius civitatis sedis et pertinentiarum in usus privatos extruere audeat et praesumat. Imo annuimus et concedimus, assecurantes eosdem magistrum civium, iudicem regium et iuratos cives praescriptae civitatis Cibiniensis in hac favorabili annuentia nostra inviolabiliter observaturos et per nostros observari facturos, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate Alba Julia, duodecimo die mensis martii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo tertio.

Stephanus Bathory
de Somlyo (manu) propria.

Franciscus Forgach
cancellarius.

Kivül: Annuentia Cibiniensium super officina papiracea.

Papiron, alul papirral fedett pecséttel, Nagyszeben város és a szász egyetem levéltárában, 1573. No 1034. jelzet alatt.

132. 1573 november 4.

Kivonat Oroszlánkő inventáriumából.

Inventarium in arce Oroszlánkew per me Joannem Lezenyey quarte die novembris descripta et ad manus Joannis Koromzoy provisoris data.

Postilla Bohemica I.

Magy. Nemz. Muzeum, kamarai iratok, fol. lat. 1286. — Ugyanez a «Postylla Bohemica» előfordul az 1574 október 8. és 1576 május 5-iki inventáriumban is, ugyanitt.

133. 1574 május 29. Szeben.

A württembergi Riedlingenből való Berger György egyezsége Szeben város tanácsával a talmácsi papirmalmot illetőleg.

Ich Jerg Berger, sonst Teueffil genent vonn Riedlingen aus Wirten-

Magyar Könyvszemle. 1932/34. I—IV. füzet.

berger land birtig, thin kunt und bekene hiemit dieser meiner ferscribung offentlich, dasz nach dem in ferschinen tagen in meiner kegen wert der firsichtig weisz her Michell Berthalbner Rattgeschuor ner dieser Hermenstat einem erbaren weisen Ratt zugleich, dieser stat über den papeir milli baw welches so im heren Berthalbner aufferlegt und beuollen war, die mill nemlich im Tallmescher grund am flus Zott genenet auff zurichten lasen richtig Rechnungh geben hett, ist die ausgab und unkost desselbigen bauesz erfunden 1233 d. 63, will aber dieselbe mille auff meine undertenigsz bitliches anhalten ausz einem ersamen weisen Ratts befolgen und ferlegungh ist geburt worden, bey diesen condicionen und unterscheidungen so den auch in foricher meiner ersten ferscribungh begrifen sein fersprich iche hiemit gelobe und ferheisz das ich ann gemellten summa, nemlich 1233 d. 63 so meine heren fum Er. w. Ratt auff den baw gewendt haber jerlichen mitt schrib papeir, was ich machen kan, da will ich in dieser gestalt desz schribsz papier ballen pro f. 10, den ballen zu zeen Risz, und ain Risz 20 buch, und ain buch zu 25 begen zu machen und zu geben, so aber meine heren dasz drucker papeir auch nemen wellen, megen sie den ballen pro f. 9 behallten, zugleich auch den ausschus pro f. 8 behalten an diser jerlicher Zallungh ich nach meinem fermigen gescheen kaan wirdt ein Er. W. Ratth mir das halb taill mit geltt widerkeren, das ander halb taill aber an bemellter schuld summa abgen lasen und abrechnen, so lang bisz ich durch solche weisz die ganze summa gedach(t)er f. 1233 d. 63 erstatt und abzalt werden haben soll ich und meine Erben und mich kamen einem ersamen w. Ratt dieser Hermstatt drey Risz guttesz schreib papeir zu zins zu geben ferpflichtt sein, ob es sich aber begeb das mich unser her Gott mit tedlligen abgang himsucht, werden meine heren fom E. W. R. eben in gedachter weisz und gestalt die papeir milli menem erben folgen lassen der besizungh inen ferginen, so sie meine erben aber dieselbige mit behallten wollten ein E. W. R. die selbige erben darab feringen nemllch mit erstattung der schezung was die mill werdt sein, werdt auch willig der folkommen der abzalung one meiner heren for wissen und villen kinem andern papeir ferkauffen und follgen lassen, solches hie hroben gemelt ist ferhaisz ich bey gutter trew und glauben wnferrucklich zu halten auch zu merher sicherheit hab ich diesen meinen briff mit meiner handschrift unnd gewonlichem pettschafft

bewart unnd auffgericht hab. Datum in der Hermenstat, denn 29 tag mai im tusentt finffhundert unnd sibenzigsten Jar.

Kivül más irással: Georgii Bergers papiei machers verscheribungh. Papiron, alul papirral fedett viaszba nyomott címeres gyűrűs pecséttel, a címerpaizs felett I. T. betűkkel, Nagyszében város és a szász egyetem levéltárában. 1574. No 1048. jelzet alatt.

1574 június 11. *Kassa.*

A szepesi kamara véleménye Melegh Boldizsár csanádi püspök felség-folyamodványa tárgyában, melyben többek közt az elhunyt modrusi püspök (Sivkovics György) könyveit kéri.

«De tripplici petitione episcopi Chanadiensis pro praedio Kissarwd et speciali collectione quartarum suarum ac collatione librorum condam episcopi Modrusiensis facta 11. junii.

Ex benignis literis maiestatis vestrae sacratissimae vigesima tertia martii pro humili opinione ad nos transmissis demisse cognovimus episcopum Chanadiensem humiliter a maiestate vestra sacratissima petere, ut . . . ac libros episcopi Modrusiensis apud hanc cameram depositos ex speciali sua gratia eidem benigne conferre . . . dignaretur . . . Libros episcopi quondam Modrusiensis, quos Chanadiensis sibi conferre demisse postulat, nos cum concionatore huius loci et ludimagistro diligenter inspicere et in catalogum praesentibus adiectum annotari curavimus, verum doctor quondam Propertius a Simeonibus praefatos Modrusiensis libros propter debitum trecentorum florenorum per doctorem concessorum hic in camera arestaverat, itaque ut hoc occasione Chanadiensis a speciali collectione quartarum commodius avocari posset, censeremus demisse praefatam librorum suppellectilem, exceptis quibusdam pro usu camerae retinendis in annexa carta nominatis dicto Chanadiensi concedendam esse; ita tamen, si in hac camera celebrato solenni iudicio libri ex aresto liberarentur.»

Orsz. Levéltár: Szepesi kamara, Liber Expeditionum 1571—74. kötet, 251. l.

134. 1575 május 15. *Róma.*

Kivonat Szántó-Arator István jezsuita atya Báthori István lengyel királyhoz intézett leveléből.

Ex epistola patris Stephani Aratoris poenitentiarum Hungari ad regem Poloniae Stephanum Bathori, Romae 1575. in die idus may scripta. Illustrissimus cardinalis Sirletus non cessat de serenissima maiestate

tua de tota Hungaria et Polonia insigniter bene mereri, jubet enim in gratiam tuae serenissimae maiestatis omnia veterum pontificum regesta ante quadringentos aut quingentos annos manu scripta et in Vaticana bibliotheca recondita diligentissime evolui et ex epistolis regum Hungariae atque Poloniae ad pontifices Romanos et e pontificum literis ad eosdem missis curat diligenter notari et colligi quaecunque ad contexendas historias Hungaricas et Polonicas utilia fore existimantur, in quibus perlegendis et excerptis duo vir, incltyti dominus Fridericus et dominus Marius illustrissimi cardinalis Sirleti consanguinei et Vaticanae bibliothecae praefecti molestissimum et prope intolerabilem exantlant laborem, qui tamen perexiguus illis videtur propter amoris magnitudinem, quo erga serenissimam maiestatem afficiuntur. Quare non alienum ab officio meo putavi si diligentem eorum operam et praeclarum erga serenissimam maiestatem tuam studium paucis hic attingere eosque unice serenissimae maiestati tuae commendare etc.

Félfv papiron, Vatikáni levéltár, Miscellanea, armar. I. tom. 12. fol. 42.

135. 1575 július (16.)

Kivonat Dernschwamm János könyvtárkatalógusából.

Catalogus librorum Joannis Dernschwammii¹ ita ut mense julio 1575 a magnifico domino Helfrico Gutt et Hugone Blotio recensione facta fuit inventus.

(A könyvek nagyság szerint (folio, quarto, octavo és sedecimo) voltak rendezve. A 281. laptól kezdve betűsoros névmutató. A könyvek címe túl bő, szinte tartalmi kivonatok.)

20. lap, 64. számú mű: Propositum factum coram rege Hungariae. (Úgy látszik egy, Velencében 1501-ben nyomott folio könyvnek egy része.)

47. lap, 121. számú mű: Duplex confessio Valdensium ad Wladislaum regem Vngariae. (Egy, Mainzban 1549-ben nyomott folio alakú könyv eleje.)

¹ Dernschwamm János (1494—1575, aőrül) a Fuggerek bányáinak intézője volt. Tanult, művelt ember volt, aki 1507-ben Bécsben, azután Lipcsében járt az egyetemre; 1513-ban Olaszországban utazik, 1514-től kezdve pedig Budán, a magyar királyi udvarban is tartózkodott. Szép könyvtára volt, mely halála után a bécsi udvari könyvtárba került. Lásd *Hartig Ottó*: Die Gründung der Münchener Hofbibliothek durch Albrecht V. und Johann Jakob Fugger. München, 1917. 221. l. — *Deutsche Rundschau für Geographie*. XXXV. évf. (1912—13.) 535. l., ahol Babinger írt D.-ről.

98. lap, 212. számú mű: Tripartitum opus iuris consvetudinarii Regni Hungariae per Stephanum de Werbewtz. Impressum Wienae Austriae, anno Domini 1545 in folio.

154. lap, 312. számú mű: Joannis Cuspiniani: De consulibus Romanorum commentarii. Ebben: Eiusdem oratio protreptica de bello Turcis inferendo. — Item de interitu Ludovici regis Vngariae, deque dotibus regni Vngariae. Bázél, 1553.

(A folio alakú művek száma 369 volt.) Következnek a quartalakú könyvek.

185. lap, 17. számú mű egy colligatum s ebben: Oratio protreptica Joannis Cuspiniani de bello Turcis inferendo, deque interitu Ludovici regis et dotibus Hungariae.

186. lap, 18. számú mű (Colligatum): Jani Pannonii Quinqueecclesiensis episcopi: Sylva panegirica ad Guarinum Veronensem praepceptorem suum, anno 1518. in quarto.¹

De admirandis in Hungaria aquis hypomnematium authore Georgio Wernero. Impressum Wienae 1551. in quarto.

(A quart alakú művek száma 70.) Következnek az oktáv alakú könyvek.

244. lap, 60. számú mű: Novum Testamentum quattuor evangeliorum in lingua Hungarica per Gabrielem Pestiensem. Impressum Wienae, anno 1538. in octavo.²

(Az oktáv művek száma 131, a sedecimo munkák száma 81. Az egész könyvtár állománya 671 mű.)

Bőrbe kötött könyv, melynek hátsó táblája belső lapján Zsigmond, I. Mátyás II. Lajos, V. László életére vonatkozó chronologiai feljegyzések olvashatók. — National-Bibliothek, Bécs, cod. 12.652.

136. 1577 június 4. Bécs.

Ernő főherceg a király nevében megengedi Telegdi Miklós esztergomi nagyprépostnak és vikáriusnak, hogy magyar nyelven írt Homiliáit Apfl Mihály bécsi könyvnyomdásznál kinyomathassa.

Ernestus, Dei gratia archidux Austriae, dux Burgundiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae etc., comes Tyrolis etc. Venerabili nobis dilecto Nicolao Thelegdino praeposito maiori et vicario metropolitanae ecclesiae Strigoniensis etc. salutem. Quum expositum nobis fuerit pro parte tua, te in gratiam gentis et nationis tuae vngaricae Catholicorum

¹ Lásd: Szabó-Hellebrantb: Régi magy. könyvtár, III/1. k. 72. l.

² Szabó nem ismeri.

Christianorum Enarrationes sine Homiliis in Evangelia dominicorum et festorum dierum, per annum in ecclesiis Dei legi solita, lingua ungarica conscripsisse et petere te, ut eiusmodi librum tibi liceat autoritate nostra typographo Viennensi circumspecto Michaeli Apffl imprimendum tradere. Nos, qui plurimum illis favemus, qui sua opera et industria religionem catholicam et rempublicam christianam juvare contendunt, admissis precibus tuis, tenore praesentium autoritate, qua in absentia sacratissimae caesariae maiestatis, domini nostri observandissimi fungimur volumus, statuimus et omnimode decernimus, ut tu librum tuum catholicum a te ungarice scriptum cum approbatione duorum episcoporum ungarorum, reverendi et devoti syncere nobis dilecti Stephani Radecii episcopi Agriensis et locumtenentis per regnum Hungariae ac episcopi Tininiensis nunc hic Viennae existentis, consiliariorum praefatae sacrae caesariae regiaeque maiestatis, praefato Michaeli Aphffl typis excudendum des et tradas. Idem denique typographus, ut eundem librum tuum imprimere possit, facultatem facimus harum testimonio literarum, sigilli nostri impressione numitarum. Datum Viennae Austriae, quarta die mensis junii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo septimo.

Ernestus

Zacharias episcopus Tinniniensis.

Papiron, alul papirral fődött rányomott vörös viaszpecséttel, az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: Ladula 66. fasc. 3. No. 1. jelzet alatt.

137. 1577 szeptember 2. Nyitra.

Kivonat Abstemius (Bornemissza) Pál erdélyi püspök és nyitrai commendator végrendeletéből.

«Item serenissimo principi domino Ernesto archiduci Austriae etc., domino meo clementissimo librum unum orationum, intus et extra auro et imaginibus illuminatum lego.»

— — — — —
«Item egregio Alexandro Wyzzwchany Abstemio cubiculario meo fideliter et summa industria, cum alias tum maxime in hac ingravescenti aetate mea mihi inservienti» ruhát, ezüstneműt «et cancellariam meam in hypocausto meo existentem cum bibliotheca librorum ad ipsam cancellariam erecta ac omnibus reculis necessariis.»

— — — — —
«Item bibliothecam meam magnam librorum, veterum et gravissimorum

authorum, maiori ex parte Viennae per me a Georgio Syller bibliopola emptam successori meo domino episcopo et per eum ecclesiae cathedrali huic Nitriensi in perpetuam hereditatem lego.»

— — — — —

«Legata ecclesiae Veszprimiensis.

Item librum unum pontificale Romanum nigro veluto tectum, argenteis et deauratis monilibus vel fibulis ornatum,

Item librum missale in cursu Strigoniensis ecclesiae veluto nigro coopertum, argenteis et deauratis fibulis ornatum proprios ecclesiae Veszprimiensis lego et in perpetuum dedico.»

— — — — —

«Legata ecclesiae Transylvaniensis Albensis.

Item liber missale, nigro veluto tectus, ab extra argento deaurato ornatu, d cursum seu modum ecclesiae cathedralis Zagrabiensis editus.»

— — — — —

«Legata librorum sacrorum meorum.

Item librum breviarii Romani nigro veluto involutum, argentoque deaurato ornatum ab extra quo in orandis horis canonicis quotidie utor, ecclesiae Nitriensi lego.

Item librum alium breviarii Romani nigro corio deaurato, novum Venetiis compactum et albo argento foris ornatum,

Item librum tertium breviarii, in modum ecclesiae Strigoniensis in octavo, veluto nigro involutum et argento deaurato ornatum, ecclesiae Nitriensi lego.

Item librum quartum missale Romanum in octavo corio nigro coopertum ecclesiae Nitriensi in honorem Dei lego.

Item librum quintum breviarii, modum ecclesiae Quinqueecclesiensis in octavo, veluto nigro coopertum, argentoque albo foris ornatum episcopis futuris et praesuli Quinqueecclesiensi lego.»

Papiron, másolatban. Közös pénzügyi levéltár, Hungarn 14.373. csomó. — V. ö.: Archaeologiai Értesítő. 1902. (XXII.) évf. 202. skk. ll.

138. 1577 szeptember 21. előtt.

Telegdi Miklós esztergomi vicarius felségfolyamodványa, melyben magyar nyelvű művének kinyomatására az esztergomi érsekség jövedelmeiből segílyt kér.

«Cum nulli hactenus quos sciamus fuerint *catholici libri*, nostra

Hungarica lingua editi et haeretici per plures ediderint, quorum lectione plurimos catholicos (qui hos legunt, quia alios non habent) ab orthodoxa fide abducunt, ego qui iam integros sedecim annos in ecclesia Tirnaviensi concionatoris munus sustineo, victus multorum precibus, scripsi vulgari sermone enarrationes in evangelia, quae dominicis et aliis festis diebus populo Christiano explicari solent ac eas accedente benigno consensu serenissimi principis et domini domini Ernesti archiducis Austriae etc. fratris vestrae sacratissimae maiestatis typographo excudendas dedi. Quia vero facultates meae ad solvendum eidem typographo premium laboris sui quod a me postulat, quodque ad tria millia florenorum se extendere videtur, non sufficiunt», kéri a felségét, hogy az esztergomi érsekség jövedelmeiből adjon neki segélyt. «Certus enim sum, quod si archiepiscopum haberemus, is libenter totam summam deponeret et videtur iustum, ut ecclesiae sumptibus excudatur liber qui pro utilitate ecclesiae scriptus est.»

Eredetie Bécsben, a cs. és kir. közös pénzügyi levéltárban, a Hungarn 14.373. csomóban.

139. 1577 szeptember 21. Pozsony.

A magyar királyi udvari kamara felterjesztése a felséghez, melyben Telegdi fenti kérelmét támogatva, művének kinyomatására az esztergomi érsekség jövedelmeiből segély adását javasolja.

Sacratissime imperator!

Supplicem libellum venerabilis Nicolai Thelegdini concionatoris et vicarii metropolitanae ecclesiae Strigoniensis, petentis ex singulari gratia maiestatis vestrae tria millia florenos de proventibus archiepiscopatus Strigoniensis *in subsidium imprimendorum concionum quas lingua Vngari*, in evangelia et festa conscripsisset, cum eius facultates tantae non sint, ut hoc absque auxilio maiestatis vestrae et ecclesiae facere possit, benigne discerni. Nos itaque domine clementissime non ignoramus ecclesiarum proventus in id constitutos fuisse, ut aegestati pauperum et salutis animarum his mediis, quos ecclesiastica disciplina in servando grege Domini requirit subveniretur: non iniquum putamus, ut per duos provisores archiepiscopales Wywarienses et Posonienses ex ecclesiae Strigoniensis proventibus successive pium hoc eius studium adjuvetur. Quod reliquum est. Posonii 21. septembris 1577.

Eredetie Orsz. Levéltár : Expeditiones camerae Pisoniensis és Bécs, közös pénzügyi levéltár : Hungarn 14.373. csomójában.

140. 1577 október 26. Pozsony.

A magyar királyi udvari kamara a felség parancsára utasítja az esztergomi érsekség jövedelmeinek kezelőjét, hogy Telegdi Miklósnak műve kinyomatására 1000 frtot fizessen ki.

«Ad dominum Zelemerium!

Egregie domine et amice nobis honorandé salutem» stb. A felség idecsatolt parancsából láthatja, hogy Telegdi Miklós esztergomi prépost és vicarius kérelmére «eidem mille florenos hungaricales ad imprimendos libros per ipsum dominum Telegdinum in lingua hungarica editos ex proventibus archiepiscopatus Strigoniensis administrationis eiusdem clementer deputasse, quare» ezt a pénzt Telegdinek mielőbb fizesse ki.

Eredetie Orsz. Levéltár : Expeditiones camerae Pisoniensis.

141. 1578 március 16. Pozsony.

Bornemissza Péter levele Máriássy Pálhoz, melyben írja, hogy «Bécsbe találtam uala Ferencz¹ uramot»; azután felesége anyjáról ír s kéri, hogy küldje őt ide, «noha szegény, mint Szűz Mária is és töb szent aszonyoc nyomorultac uoltac, de vélem leányáról, hogy lelkebe gazdag. Engem az Vr igen kegyelmesen megáldot uolt mindenic társommal, de az ő leánya meghalatta az töbit lelki malaztal, ki igen nagy szeretettel halgattja is, oluassa is az Isten igéyét és nemcsak háza népét, de soc anyja korukat oktat. Ő érte örömost szolgálóc az anyjának is. Ha mit fárad és költ kegyelmed az ideküldésbe, Isten is meghálállya kegyelmednec. Voltac ollyac, kic anglyalt fogattac házokba ember képébe és áldomást uöttec.

Írja meg kegyelmed, hány emberre való könyuecet külgyec: Én huszonhat emberre ualót szántam mind az négy részből,² az mint egy két száz forint érő lenne. Ha szükség, az aprókbannis küldhetec. Tudom, hogy igen keués az ki gyönyörködnc bü szent irás oluasásba, sokan sokallyák is az irást is, az árrát is, azért nem küldök sokat, jöllehet annyj útra ez is elég terh egy szekérnec.

¹ T. i. Máriássy Ferencet.

² Itt nyilvánvalóan a Sempción 1577-ben megjelent : «Negy koenyvetske a keresztyeni hitnec tudományáról» című munkáról van szó. Lásd Szabó : Régi magy. könyvtár. I. k. 74. l.

Megbocsássa penig kegyelmed, hogy ennac az terhét kegyelmedre vettem, mert énnékem Isten csak egy szekeret adot kiuelis Istennek szolgáltatoc, most is papyrosért iüttem uolt raytoc. Isten kegyelmed nec adot töbet is, ha mit ő felsége keduéyért fárad kegyelmed, nem lesz elfeyletue».

Papiron, zárópecsétje elveszett, Máriássy-levéltár, Márkusfalva, újrendezés.

142. 1578 június 4.

Kivonat Brassó város osztályjegyzőkönyvéből.

Herr Joachim Treyner Stieff Encklen Georgii des wirdigen herr Georgii meyland predigers Zu Meremburg kindts teil.

Erstlich.... stb.

— — — — —
An Buchern ist ihm worden ;

Ethica Philliipi Melanthonis cum Aristotele.

Loci communes Phillipi Melanthoni.

Phisica.

Cronica de rebus Hungaricis.

Brassó város levéltárában : Teilungs-Protokoll. I. kötet. 25. lap.

143. 1578.

Kivonat Ócsay Pál, a nagyszombati érseki ház udvarbirájának számadásai-
saiból.

Regestum et ratio officii egregii Pauli Ochay provisoris domus archi-
episcopalis Thyrnaviensis anno 1578.

(A kiadási tételek közt.)

Nr. 19. Item ad regesta et ad literas missiles diversis vicibus per
circulum anni emi papirum fl. 1 den 75. (19. l.)

M. Nemzeti Múzeum, kamarai iratok, fol. lat. 1370.

144. 1579 február 8. Prága.

Rudolf király Magyarország összes hatóságainak tudomására hozza,
hogy királyi engedélye nélkül nyomdákat felállítani és könyveket
nyomatni tilos.

Rudolphus secundus, Dei gratia electus Romanorum imperator, semper
augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. rex, archidux
Austriae, dux Burgundiae, marchio Moraviae, comes Tyrolis etc.
Fidelibus nostris reverendis, spectabilibus, magnificis, egregiis et
nobilibus, dominis praelatis, baronibus, comitibus, vice comitibus,

praefectis, capitaneis, castellanis, officialibus, eorumque vicegerentibus, item prudentibus ac circumspectis, civitatum oppidorum et villarum magistris civium, iudicibus et rectoribus, cunctis etiam aliis cuiuscunque (status)¹ et conditionis hominibus, ubivis in regno nostro Hungariae partibusque eidem subiectis existentibus et commorantibus, praesentes nostras visuris, salutem et gratiam. Ex fidedigna relatione cognovimus nonnullos ex vobis esse, qui in bonis suis temerario ausu praela erexissent et sine nostra gratia et privilegio libros varios, etiam diversis haeresibus conspersos, imprimi facerent aut saltem permetterent. Cum autem huiusmodi praelorum erecto et librorum impressio, neque in sacro imperio nostro Romano, neque in aliis regnis et provinciis nostris absque speciali gratia et privilegio nostro erigantur aut excudantur, id ipsum quoque in isto regno nostro inviolabiliter iuxta hactenus laudatam consuetudinem observari volumus. Quare vobis et vestrum singulis sub gravissimae nostrae indignationis, dictorumque prelorum et librorum confiscationis paena firmissime committimus et mandamus, quatinus nemo vestrum prela in suis bonis absque gratia et privilegio nostro erigere aut libros aliquos imprimi facere praesumat, imo vero erecta disicere et libros impressos non divendere debeat. Secus nullo modo facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in arce nostra regia Pragensi octava die mensis februarii, anno etc. septuagesimo nono.

Rudolphus.

Electus Colocensis ac episcopus Jauriensis.

Kivül: Formula literarum suae maiestatis patentium, de interdictione librorum in regno hoc Hungariae impressione, originalia transmissa dicatoribus 19. februarii, anno etc. 79.

Egykorú másolat egy ív papíron, Orsz. Levéltár: Acta ecclesiastica camer. irregistrata, fasc. 81. (2.)

145. 1579 február 16. Bécs.

Ernö főherceg a magyar kir. udvari kamarához néhány, a nyomtatott könyvek dolgában kiadott királyi parancsot küld le kihirdetés végett.

Ernestus, Dei gratia archidux Austriae,

Dux Burgundiae, comes Tyrolis etc.

Reverendissime et egregii nobis dilecti. Mittimus vobis cum praesentibus certa quaedam mandata caesarea, quibus sua maiestas

¹ Ez a szó a másoló tollában maradt.

librorum impressiones cavet ac interdicat in Hungaria, mandantes vobis clementer, ut ea primo quoque tempore ubique publicanda curare debeatis et teneamini. Secus non facturi. Datum Viennae, decima sexta die februarii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

Ernestus.

Joannes Joo.

Kivül: Reverendissimo et egregiis praefecto caeterisque camerae Hungaricae consiliariis sacrae caesareae regiaeque maiestatis etc. nobis dilectis.

Prespurg.

Cito
ito
ito
ito
ito itissime.

Más irással: 19. febr. 1579.

Ut mandata suae maiestatis de impressura librorum prohibita transmissa.

Papiron, papirral fődött vörös viasz zárópecséttel, Orsz. Levéltár, Benig, Resol. eredeti.

146. 1579 szeptember 8.

Feljegyzés Márton brassai könyvkötő mostohagyermekei közti osztályról. Martini Buchbinders T.(eilung) seiner Stieffkinder Pauli und Stephanni Die weil so vill schuldenn warenn vorhandenn, das man mit seiner Gütter nicht czalenn mogt, so hatt er aus guttwilliger freundschaftt einem jeden auffschreibenn lassenn f. 2. Des in urkuntt etc.

Collatae cum originali
per notarium manu propria.

Brassó város Teilungs-Protokolljában. I. kötet. 82. lap.

147. 1580 január 21.

Christel Pál brassói polgár javainak felbecslése és osztálya.

Anno 1580 den 21. Tag Januarii.

An den büchern fl. 6.

Brassó város levéltára: Teilungs-Protokoll. I. k. 69. lap.

148. 1580 május 22.

Hirscher Pál brassói polgár után maradt könyvek.

Anno 1580 den 22. Maii.

Pauli Hirschers K.(ind)... stb.

Item 1 stuck auss der Kirchen Postilla.

Deutsch Testament.

1 Beth büchlein.

Maioris Psalterium.

Lutheri Catechesis.

Ritter Pontus.

Brassó város levéltárában: Teilungs-Protokoll. I. k. 114. l.

149. 1581 március 29. (Pozsony.)

Néhai Radéci István egri püspök és kir. helytartó hagyatékának leltára.

Inventarium

rerum reverendissimi domini domini Stephani Radecky episcopi
A griensis et per Hungariam locumtenentis, 29. die mensis martii
anno Domini 1581.

Az tarházban egy ladában.

Egi veres barsonnial buretoth Romai pontifical ewwst boglaros es
araniazoth 1.

Egi zederies barsonyban foglalth Pontifical ewwst boglarok raita
araniazoth 1.

Egi Missal weres wonth arany ewwst boglarok wannak raita araniazoth 1.

Ismeg egi fekethe barsony Missal ewwst boglarok raita aranasok 1.

Egi eöreghe veres barsonnial buritoth Missal 1.

Egi weres barsonnial buretoth Romay kichin Missal 1.

Egi eoregh Missal fekethe bórrel buretoth 1.

Egi kichin Romay Breviarium veres tablaba aranas 1.

Az kapolnaban egi regy könyw, kinek az dezkaира ewwstel buretot,
crucifixum wagion raita aranos 1.

stb. stb.

Az kis szobaba Bibliotecaban.

Egy breviar fekethe barsonyba foglalt, ewwst boglaros aranas 1.

Bibliotecaban vram w Nagysága keonywey sok.

stb. stb.

Eredetie Orsz. Levéltár: Lymbus III. sorozat, saec. XVI., 5. csomó.

150. 1581 május 29.

Néhai Kraus István brassai polgár gyermeke megkapja atyja könyvtárát.

Anno Domini 1581. denn 29. maii.

Herrn Steffani Kraus K.(ind) Erstlich... stb.

M(er) das vatters Bibliothecam.

Brassó város levéltára: Teilungs-Protokoll. I. k. 142. l.

151. 1582 február 7.

Néhai Goldtschmitt Jakob brassai polgár javainak osztálya.

Anno Domini 1582. den 7. februarii.

Jacobi Goldttschmitts K.(ind.). Erstlich waren schulden verhandenn
czu bezalenn... stb.

M(er) ann einer Bibel rest im seine mutter fl. 4.

Brassó város levéltára: Teilungs-Protokoll. I. k. 157. l.

152. 1582 október 3. Szalónok.

Batthyányi Boldizsár levele Grádeczi Horváth Stansith Gergelyhez,
melyben írja, hogy már egyetlen liber Concordiae-je sincsen, mert
elkeltek, ha ismét hoznak, tudatni fogja. Küld egy disputatiót,
olvassa el, s végül többek közt írja, hogy a «házasságot se feled el».

Grádeczi Horváth-Stansith-levéltár, Nagyőr.

153. 1583 január 17.

Kivonat Árva vára inventáriumából.

«In una cista parva quaedam regestra.»

Orsz. Levéltár: N. R. A. fasc. 612. No 22.

154. 1583 augusztus 1.

Kivonat a m. kir. udvari kamara számadásaiból.

«Erogatio solutori aulico facta.

Prima die augusti generoso domino Joanni Sambuco historiografo
suae maiestatis in complementum flor. 1360 Rhenenses nomine
pensionis aulicae suae dominationi debitorum medio tricesimatoris
Thyrnaviensis soluti sunt fl. 620. den. 66²/3.»

Jerney-gyűjtemény, Kecskemét. I. kötet, 3. szám.

155. 1583 szeptember 28.

Mihály prédikátor hátrahagyott javainak osztálya.

Theilung der verlassener des Herrn Michaelis praedikanten auff S.

Mertinsberg mitt ihren 2 stieff sunen Joanne und Michaële und
dem rechten Kind Catharina wegen des Vatters Theil gescheen
den 28. septembris im Jahr 1583.

An der Bibliothek ist dem Joanni worden:

Musculus in Joannem

Concordantiae,

Catechismus Justi Jonae.

Conciliationes locorum scripturae Altameri,
Lutherus in Oseam,
Maior in epistolas,
Tabulae Spangenbergii,
Sleidanus,

Michaeli Wegen der bücher ist ihm worden :

Tomus 2 Philippi,
Tomus 5 Lutheri,
Tomus eiusdem,
Enarratio trium psalmodum Maioris,
Confessio Eberi de Coena Domini,
De Trinitate assertio Segedini.

Brassó város levéltárában : Teilungs-Protokoll. I. kötet. 187—188. 1.

156. 1583 november 22.

Kivonat a m. kir. udvari kamara számadásaiból.

«22. die novembris Hugoni Blotio praefecto bibliothecae suae maiestatis in rationem florenorum 2176 rhenensium quondam Thomae Sibenburghero fabricarum augustarum praefecto, ratione salariorum per suam maiestatem, debitorum ac ex testamento ipsius Sibenburgherii in ipsum Hugonem Blotium translatorum medio tricesimae Thyrnaviensis soluti sunt fl. 580. den. 26²/3.»

Jerney-gyűjtemény, Kecskemét. I. k. 4. szám.

157. 1583.

Sennyey Ferenc Komári Péternek, a horpácsi prédikátornak három könyvet kölcsönöz.

Dominus Franciscus Sennyey etc. accomodavit tres libros Petro Komarii praedicatori de Horpach :

1. Enarrationes Erasmi in Novum Testamentum.
2. Acta Apostolorum homiliae 1 auctore Gualthero.
3. Divus Ignatius.

Papiron, Orsz. Levéltár : Acta cameral. eccles. irreg, 81. (2.) csomó.

158. 1583.

Kivonat a magyar kir. udvari kamara számadásaiból.

«Expensae minutiores ad quotidianas camerae necessitates factae.

Eodem die (t. i. ultima februarii) Christophoro Mandell compactori librorum Poseniensi pro calendariis et illigatione regestorum iuxta particularem consignationem soluti sunt fl. 8. den. 33.

Eodem die (junius 20.) compactori librorum pro illigatione duorum regestorum in usum perceptoratus et contrascribatus dati — fl. den. 70.

M. Nem. Múzeum, kamarai iratok, fol. lat. 921/VI.

159. 1583 (*március*).

A Blotius Hugó által katalogizált Rumpf-féle könyvtárnak magyar vonatkozású anyaga.

Librorum bibliothecae Rumpfianae ordine numerorum perpetua serie continuatorum catalogus, anno salutis nostrae 1583. mense martio conscriptus ab Hugone Blotio.

(A 402. számú colligatum végén:) Item bellum pannonicum contra Maximilianum II. Romanorum imperatorem a Solymano motum, authore Petro Bizaro. Bázél 1573. Sebastianus Henrici Petri.

(407. szám.) Pannonicum bellum sub Maximiliano secundo et Solemanno Turcarum imperatore gestum autore Petro Bizano, Bázél, Sebastianus Henrici Petri, 1573.

(493. szám.) Antonii Ponfini de pudicitia conjugali et virginitate dialogi IIII ex Sambuci bibliotheca. Basileae, Joannes Oporinus, 1572.¹

(623. szám.) Jani Pannonii episcopi Quinqueecclesiarum opera omnia, edita opera et studio Joannis Sambuci cum privilegio, Viennae Austriae, Casparus Steinhofér, 1569.²

(939. szám.) Congressus ac celeberrimi conventus Maximiliani primi et trium regum Vngariae Boemiae et Poloniae in Vienna Pannoniae, mense julio, anno MDXV. facti brevis et vicissima descriptio. Et haec quidem inscriptio in fronte libri habetur sine mentione autoris et typographi et anni.

Autor autem est Joannes Cuspianus, ut patet ex secunda inscriptione, initio narrationis historicae proposita, qua sic habet.

Diarium Joannis Cuspianiani praefecti urbis Viennensis de congressu caesaris Maximiliani augusti et trium regum Vngariae, Boemiae et Poloniae, Vladislai, Ludovici et Sigismundi in urbe Viennense facto XVII. julii anno Cristi MDXV.

¹ Lásd: Szabó-Hellebrant: III/1. kötet. 180. l.

² U. o. III/1. k. 172. l.

Quod autem Joannes Cuspinianus se urbis praefectum vocat, intelligit eum magistratum, quem germanice Anwalt appellamus. Fuit idem Cuspinianus id temporis Maximiliani imperatoris orator Budam ad regem Vladislaum legatus.

Hic liber est per se codex, chartas seu philuras seu duerniones 4^{1/2}, forma 4ta.

Narrat Cuspinianus obiter de bello rustico ante hunc conventum exardescente. De rusticorum clade et suppliciis eorum. De numero caesorum usque ad septuaginta millia hominum. Deinde ex professo Sigismundi regis Poloniae et Vladislai Hungariae eius fratris cum filio suo Ludovico Ponium ingressu.

De ludis Posenii exhibitis.

De incendio, quo idusquam dimidium urbis Poseniensis absumptum fuit.

Item quo vestitu quo ordine et quorum principum comitatu pompa caesaris et regis eprocesserit in finibus Germaniae et Ungariae paulo ante, quam Viennam essent processuri.

Rex Poloniae anno 1515. in conventu caesaris Maximiliani et trium regum in domo leporum hospitio exceptus fuit, tamdiu habuit domus illa nomen illud.

Rex Hungariae et Ludovicus et Anna liberi a caesare Maximiliano primo in arce Viennae hospitio sunt recepti.

Vestitus quo ornatus fuit caesar Maximilianus in conventu trium regum Poloniae, Hungariae, Boemiae Viennae anno 1515. habito, estimabatur decies centenis millibus aureorum. Caesar Maximilianus musicam eximie colivit et veneratus est. Quare ipsius tempore multa instrumenta musices nova excogitata atque inventa sunt, quae vetustas non habuit, seculum nostrum non vidit. Cuiusmodi autem illa sint instrumenta vide huius libri pag. 27. sub finem.

Richardus Perusinus cardinalis Guercensis capellanus homo eloquentissimus tribus libris sui Hodoporici conventum horum trium regum et caesaris celebravit anno 1515., qui liber est querendus et bibliothecae emendus pag. 27. in fine.

Anna Vladislai Hungariae et Boemiae regis filia et Ludovici soror caesari Maximiliano primo et Maria imperatoris Caroli quinti soror Ludovico eodem die Viennae in matrimonium est data in conventu trium regum 1515. Viennae celebratum pag. 28. in principio.

In conventu trium regum et caesaris Viennae anno 1515. creati sunt

uno die plusquam 200 equites aurati et in his quidam homines novi et plebei, pag. 28. in principio.

Dominus Sigismundus de Dieterichshain et Barbara virgo filia domini Georgii de Rottal nuptias celebrabant Viennae in conventu trium regum Poloniae, Ungariae, Boemiae, Sigismundi, Vladislai et Ludovici et caesaris Maximiliani 1515. die 22. julii, qui est divae Mariae Magdalenae sacer, pag. 28. in fine.

Ludi Troiani sive simulacra veri belli in conventu hoc trium regum et caesaris Maximiliani 25. julii 1525. Viennae instituta sunt in latissimo foro prope templum fratrum Carmelitarum (nunc Jesuitarum), ubi quondam Henricus filius sancti Leopoldi marchionis Austriae primus dux a Frederico Eneobarba imperatore creatus, qui coenobium Scotorum Viennae hic sepultus, fundavit, arcem et curiam habuit, unde et hodie adhuc locus ille Curia appellatur. pag. 29.

Qui principes et nobiles in ludis armati concurrerint vide pag. 30. in fine. — (És így tovább folyik ez a leírás a fol. 35-ig.)

Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae Valentini Cybelei, canonici ecclesiarum Quinqueecclesiis et Albensis. Excus. Hagenau ex academia Thomae Anshelmi mense julio anno 1517.

Hic liber est per se 1. — Habens folia 28 seu chartas seu duerniones. Habet hoc volumen libros 8, chartas duerniones 37^{1/2}, coopertum est membrana alba nitente et ductibus geminis deauratis et signo deaurato in medio posito cum ligulis.

(961. szám.) Acta et constitutiones dioecesanæ synodi Jauriensis, sub reverendissimo in Christo patre et domino Georgio Drascovitio electo archiepiscopo Colocense, Dei et apostolice sedis gratia Jauriense episcopo, sacratissimæ caesareæ regiaeque maiestatis consiliario et per regnum Hungariæ summo aulae cancellario ad secundum diem mensis augusti indictæ et per triduum Sabariae patria sancti Martini episcopi habitæ anno Domini 1579. Praga. Typis Georgii Melantrichi ab Aventino, anno Domini MDLXXIX.¹

National-Bibliothek, Bécs, cod. lat. 15.286.

160. 1584 január 20. Kassa.

A szepesi kamara felterjesztése Ernő főherceghez, melyben harminc példány új naptárt kér.

¹ U. o. III/1. kötet. 199. l.

De novo calendario.

Iuxta benignum serenitatis vestrae mandatum die VI. januarii editum curabimus diligenter, ut calendarium novum ab hac camera et eius officialibus omnibus ubique observetur, eiusque initium faceremus ad diem jovis proxime venturum, in quem iuxta correctum kalendarii festum immobile purificationis beatissimae virginis Mariae incidet. Sed quia novis kalendaris destituimur, sine illis autem usus illorum recipi non potest, serenitatem vestram demisse oramus, dignetur clementer ad 30 exemplaria correcti eiusmodi kalendarii nobis transmitti jubere. Cum haec et reliquae civitates similiter etiam comitatus harum partium vetus adhuc sequantur kalendarium, ideoque in observatione dierum festorum magna appareat diversitas, dignabitur benigne serenitas vestra cum ad alias ordines, tum ad hanc quoque civitatem benignum superinde mandatum edi jubere, ut sic idem sit usus et idem unusque in observandis festis consensus. Deus etc. Cassoviae, XX. januarii, LXXXIII.

Orsz. Levéltár, Szepesi kamara, Liber Expeditionum 1581—88., 183. l.

161. 1584 március 13.

János néhai brassai gyógyszerész javainak felosztása.

Theilung der verlossener des Joannis Apothecar mitt ihrem stieffkinder Joanne und dem Posthumo wegen des Theils gescheen den 13. martii im Jahr 1584.

— — — — —
Joanni . . .

Bücher, 1 Teutsch bibel und 5 klein büchlein, 1 klein Gold wag. stb.
Brassó város levéltára: Teilungs-Protokoll. I. kötet. 198—9. ll.

162. 1584 június 26. Bécs.

Ernö főherceg parancsa Ruszkai Dobó Ferenc barsi főispánhoz és dunáninneneni főkapitányhoz az új naptár használata tárgyában.

Ernestus, Dei gratia archidux Austriae,

Dux Burgundiae, comes Tyrolis etc.

Magnifice sincere nobis dilecte. Cum sacra Romanorum caesarea maiestas dominus et frater noster observandissimus non ita pridem sese benigne resolverit, novum seu reformatum kalendarium non solum per sacrum Romanum imperium germanicae nationis, sed et regna et omnes provincias suas haereditarias ubique servari et iuxta

illud omnes et actiones et commercia dirigi, quemadmodum ea ipsa suae maiestatis resolutio per specialia mandata publicata et plurimis in locis acceptata fuit, suaeque maiestatis voluntas, id quod etiam ab ea nobis injunctum fuit requirat, ut dictum calendarium etiam in confiniis ad praecavendas omnis generis inconvenientias et discordines quae quidem hactenus in mixto usu novi et veteris calendarii irrepserunt, pollicetur et acceptetur. Ideo suae maiestatis nomine tibi harum serie benigne et firmiter committimus, ut a dato harum nostrarum literarum non solum pro tua persona novo calendario te accomodes et confinii tibi concrediti negotia et scripta iuxta illud instituas ac dirigas sed et idem fieri per subiectos tibi milites jubeas et demandes. Executurus in eo suae maiestatis et nostram omnimodam voluntatem. Datum in¹ urbe Vienna, die vigesima sexta junii, anno Domini octogesimo quarto.

Ernestus

Ad mandatum domini archiducis proprium

David Vngnad

H. Niskhar (?) manu propria.

Kivül: Magnifico Francisco Dobo de Ruzska, comiti comitatus Barsiensis ac partium regni Hungariae ultra Danubianarum supremo capitaneo, syncere nobis dilecto.

C
ito
ito
ito

Lewa.

Más kézzel: 23. junii iuxta vetus calendarium, Anno 1584.

Papiron, zárópecsétje elveszett. Orsz. Levéltár, a Dobó-család levéltára, 2. csomó.

163. 1584.

Kivonat a magyar királyi udvari kamara ez évi számadásaiból.

Regestum

proventuum ac erogationum camerae Hungaricae totius anni praesentis 1584.

Expensae minutiores ad varias necessitates camerae huius factae.

Vigesima secunda februarii Christophoro Mandli *bibliotecario* pro calenda-

¹ Ez a szó az eredetiben kétszer írva.

riis anno praesenti 1584. in usum camerae huius ab eo acceptis ac pro illigatione regestorum in suo extractu particulari specificatorum dati fl. 6. den. 66.

Vigesima quarta februaryi pro papiro anno 1583 per Simonem Freidenhofferum perceptorem Moravicum in usum camerae huius empta expositi sunt — — — fl. 14.

Compactori librorum pro duobus elenchis pro colligendis regestrandisque minutis cancellariae camerae huius compactis soluti fl. — den. 80.

Eidem compactori pro illigatione duorum regestorum in usum perceptoratus et contrascribatus dati fl. — den. 70.

Papiron, könyvalakban, a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában, kamarai iratok, fol. 920/XI. jelzet alatt.

164. 1584.

Kivonat Kapuvár inventáriumából.

Az wárnak inventárioma.

Az thoromban walo thár házban wágon.

Egy láda kyben wágon eg misse mondó könw, a föly verágos wonth aran és ezüstös aranazoth boghlárok rayta.

Wágon azon könwben aran(i)as kanafok, az feye gyöngös.

Azon ládában valami missilis lewelek és laistromok Zalay Jánossé.

Item eg ládáchka, kyben Ádám deák leweley wannak, kywül az krétáual yrták meg az ládáchkára.

Az eczetes házban.

Egy ládáchka kyben wannak walamy laystromok.

Wágon keth fekete táska kyben wannak Zalay Janos missilis leweley.

Orsz. Levéltár, Urb. et Conscr. fasc. 56. No 33.

165. 1584—1585 június 13. — 1586 március 1.

Hiller Erhardt bécsi könyvkereskedő auscugalisa.

Herr Bernhard von Lembach soll anno (15)84. stb.

Alltes Resst er mir lauther . . . Tall 24. β. d.

Anno (15)85. den 13. junii.

	Tall.	β
1 Bibl mit der Chronickha	5.—	—
1 Chemitius	4.—	—
1 Regenten tafell	3.—	—
1 Arzneybuch Virsunen	3.—	—
1 Khreutterbuech Boekhs	6.—	—
1 Khreutterbuech Rözsls	6.—	—
1 Reformat. Ryffi	4.—	—
1 Hungerische Chronickha	3.—	5.
1 Chronica Eusebii	3.—	—

Anno (15)86. 1. martii.

1 Reiszbuoch fol.	2.—	—
-------------------	-----	---

Anno (15)91. den 15. octobris.

1 Meditationes Augustini unnd	5.—	5.
1 Betbuch Musculi	4.—	—

Summa tallerum 66, β 4. den 5.— —

Erhardt Hiller Buechandler.

Kivül: Auszuges Herrn Bernhardten von Lembach pro 66 Taller, 4 β
5 ung. bet. Erhardt Hiller buechandler zu Wienn.

Papiron, Orsz. Levéltár, Eccles. camer. irreg. 81. (2.) csomó.

166. 1585 február 26.

Feljegyzés néhai Bornemissza Péter könyveinek elosztásáról.

Anno Domini 1585. et 26. februarii.

Oztottwk meg az Bornemyzza Péterné azzoniam rokonával a zeghény

Péter uram keönyweit két felé.

Egyk rézre jwttot eoteodyk rez postilla keonyw 30.

Jwtot negiedyk réz postylla keonyw 18 eggik rézre, másra 17, —
ezekbe az kisirtetekreol való irás is meghe vagon.

Jwtot negiedyk rez postylla keönyw másodba az kisirtetreöl való irás
nékewl való 12 egy rezre.

Jwtot harmadyk rez postilla keönyw 12 egy rezre.

Jwtot másodyk rez postilla keönyw 8 egy rezre.

Jvtot Cathecismus 6 egy rézre.

Jutot az Teleghdy praedicatio ellen irt keönyw 3 egy rezre.

Ezen felet maradot keözre két másodyk rez keönyw és egy eöteöd rez keönyw, kit el kel adny.

Az eoreoghbyk két általaghba wasyon egyikbe egyikbe 16 eoteodik rez postylla.

Vasyon ismégh 18 negiedyk rez postylla.

Az másyk rendbeli ket kisseb általaghba wasyon egyyke egyyke 14 negiedyk rez postilla. Vagion ismegh 9 elseo rez postilla.

Az harmad rendbely ket kysseb általaghba wasyon 12 harmad rez postilla keonyw.

Vasyon ismegh 8 második rez postilla keönyw.

Ismegh három keonywechke Teleghdy praedicationya ellen.

Az másod rendbely általaghognak az eggikebe két harmad rez postilla keönywel és egy catechismussal wacion teöb, ky az Tamaskó rezere eset, mert az árrát Gyöthay Benedek el vitte.

Vasyon az kys tonnába tizenkét Catechismus és három postylla keönyw ky kész.

Anno Domini 1585. Veöttem ky az harmad rendbely kysseb általaghból 12. április egy harmadrez postylla keonywet, kit Barchara vittem, melnek az árrával adós azzonyom néném.

Anno Domini 1589. Veöttem ky az általghokbwl 31. octobris három bokor keönywet és eggiet ewmagát negied rezt, azaz 16 keonywet.

Az eggik bokrot, az eot rez postilla keonywet witte el plebanos uram Pilcius uram, kit kewld Sós Christófnak, kiért kel adni fl. 6.

Az másik bokrott kel kewldenem az lapispataky plébánosnak pro fl. 6.

Az harmad rendbely it kwn legien ha ky el wezy.

1590. In initio januarii attam el az lapispataky plébánosnak az eot rez postillát, kiér fizetet fl. 6. solvit.

In martio attam Aáron papnak Somosra az eot rez postilla keönywet kiért adós fl.

17. Április. Kewltem eöchémnnek András uramnak egy harmad rez postillát kiért kel adni fl.

Az zeheny Bornemyzza Péter keönyweivel való lagistrom.

Papirlapon, a Márkusfalvi Máriássy-család levéltárában Márkusfalván, az új rendezés alatti részben.

167. 1585 május 15.

Néhai Thlaschner Mártonné brassai polgárnő javainak felosztása.

Theilung gehalten bey der Merten Thlaschnerin den 15 maii. Ist Catharine undt Gasparo ihren 2 rechten Kinden wegen des Vatters theill worden wie volgt.

— — — — —
An Buchern 1 Bibel wndt 1 haus Postill.

Brassó város levéltára: Teilungs-Protokoll. I. k. 281. l.

168. 1585 szeptember 14.

Néhai Abstemius vagy Birthelmer Márton javainak felosztása.

Merthen Birthalmer.

Anno 1585. den 14 tag septembris ist ein theilung gehalten bey dem erbaren man Mertino Birthelmer czwischenn ihm und seinen 2 rechten Kinden Andreae und Sarae wie vollget.

— — — — —
Zu wissen das der Kind Vatter dem Andreae 3 büger geschenkt hatt, 1 die Deuthsch Bibel und den Plinium, und den Sleidanum.

Brassó város levéltára: Teilungs-Protokoll. I. k. 284. lap. Ugyanez a bejegyzés latinul: «Pro haeredibus Martini Abstemii Andrea et Anna» stb., azután németül folytatva megvan ugyanitt a 273—4. ll. is.

169. 1585 szeptember 27.

Kivonat Poklostói Máté sági prépost végrendeletének végrehajtásáról felvett okiratból.

Exequutio testamenti reverendi olim domini Mathaei Poclosthoi praepositi Saghensis . . . stb.

— — — — —
29. Item libros pro filio suo legatos accipiet dominus Benedictus Thooth. Két ív összefűzött, víztől rongált papíron, az esztergomi főképtalan országos levéltárában: Ladula 122. capsza 68. fasc. 12. No 1.

170. 1585 december 15. (Brassó.)

Kivonat néhai Schirmer Péter brassai polgár javai felosztásáról felvett jegyzőkönyvből.

Petrus Schirmerus.

Ihm Jahr 1585. den 15. decembris ist ein Theilung gehalten worden bey des ehrwürdigen Herrn verstorbenen Herr Petri Schirmers fraw, czwischen ir und ihren 4 stheifkinden Petro, Apollonia, Valentino und Dorothea, auch ihren 2 rechten Kinden, Catharina und Agnethae kompt ihn von ihres Vatters Theil, wie volgt.

Der Catharina kompt stb.

 Mehr 2 Reysz papeyr umb fl. 2 den. 60.

Mehr 8 Reys und 6 bucher gutt Papeyr umb fl. 10 den 96., kompt
 auf sein theill fl. 1 den 82, 5¹/₂ gutt regall papeyr, 1¹/₂ buch regall
 ausschus Papeyr.

2 Acta Apostolorum uneingebunden, 1 Psalter eingebunden, 4 Ratzisch
 Psalter und ein Testament uneingebunden, 3¹/₂ Ratzisch Psalter
 uneingebunden, 1 Acta apostolorum eingebunden und ein Psalter.

Volget des Peter sein Theill.

Der Mutter gebührt von der Bibliothek welche er bescheiden hatt fl.
 18 den. 66.

Ein Reysz papeyr umb fl. 1 d.

Die Mutter bleibts rest 8 Reys und 6 buger gutt papeyr, 1¹/₂ buch
 regal ausschusz, 5¹/₂ buch gutt regall papeyr.

Mehr 4 Ratzisch Psalter und ein Testament uneingebunden.

1 Acta Apostolorum eingebunden.

3¹/₂ Ratzisch Psalter uneingebunden und ein Psalter kn. Izwodt.

2 Acta Apostolorum.

1 Ratzisch Psalter eingebunden.

Der Apollonia kompt... stb.

Ein Reysz Papier umb fl. 1 den.

8 Reysz und 6 bürger gutt Papeir.

5¹/₂ buch gutt regall papyer.

1¹/₂ buch ausschuss Regal papyer.

Mehr 4 ratzisch Psalter uneingebunden, Acta Apostolorum unein-
 gebunden.

1 Psalter in liederen und 24 blesch cathechismi.

Dem Valentino kompt... stb.

 Mehr ein reys Papeir fl. 1 d.

Mehr kompt ihm 8 reysz papeyr mit 6 bürger.

Mehr 5^{1/2} buch gutt regall papeir, 1^{1/2} buch regall ausschuss Papier.

Mehr 4 Ratzisch Psalter und ein Testament uneingebunden, Acta Apostolorum eingebunden. 1 grosz Psalter eingebunden. 1 Psalter Kn Iz wodt und 20 Catechismi.

Der Dorothea kompt...

 Mher ein reys Papeir...

Mher 8 reyss Papier und 6 gutt bürger...

5^{1/2} buch gutt regall papier, 1^{1/2} buch regall ausschuss papier.

Mehr ratzisch Psalter und 1 Testamentt und 3^{1/2} ratzisch Psalter uneingebunden.

Acta Apostolorum eingebunden. 1 Psalter kn. Izwodt. 2 Acta Apostolorum uneingebunden. 1 Psalter eingebunden.

Eredeti bejegyzés Brassó város levéltárában: Teilungs-Protokoll. I. k. 289—297. ll.

171. 1586 április 20.

Kivonat Telegdi Miklós pécsi püspök végrendeletéből.

In nomine sanctissimae atque individuae Trinitatis, Patris et filii et Spiritus sancti, Amen. Anno ab incarnatione Domini millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, indictione decima quarta, die vero vigesima mensis aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Sixti, divina providentia papae quinti anno primo, ego Nicolaus Telegdinus episcopus Quinqueecclesiensis etc. corpore quidem aeger, animo tamen per Dei gratia sanus, tale condo et facio ultimae voluntatis meae testamentum.

Inprimis... stb.

Ex libris meis accipiat Sasvariensis¹ aliquot, qui videbuntur sibi utiles esse.

¹ Ez Telegdi László sasvári főesperes volt.

Collegio Jesuitarum, quod brevi hic fundabitur lego omnes libros haereticos, praeterea opera divi Thomae Aquinatis (et postquam dominus Joannes Kutasy aliquos sibi necessarios delegerit) alios etiam qui supererunt, quod de sacris volo intelligi et exclusis illis, qui in mea domo sunt impressi.

Libros iuridicos lego Andreae Kechkes, qui iam Bononia doctor rediturus est.¹

Orsz. Levéltár, Eccl. camerae. fasc. 18. No 6.

172. 1786 április 24.

Kivonat Telegdi Miklós néhai pécsi püspök Nagyszombatban levő javainak inventáriumából.

«In una ladula privilegia diversa ad praeposituram Sagiensem pertinentia.

Typographia cum suis necessariis instrumentis.»

Orsz. Levéltár, Urb. et Conscr. fasc. 77. No 18.

173. 1786 június 8. Bécs.

Kivonat Mátyás főhercegnek a m. kir. udvari kamarához intézett parancsából, melyben elrendeli, hogy Telegdi Miklós végrendelete értelmében nyomdájával és könyveivel mi történjen.

Matthias etc.

Egregii, syncere nobis dilecti. Benigne vobis etc.

De reliquo eadem sua maiestas testamentum illud, quod vobis hisce in spete remittimus, validum, firmum ac ratum esse clementer annuit, nihil aliud sibi reservando, quam ipsius salarium consiliarius ac pensionem de administratione Strigoniensis (t. i. ecclesiae) ipsi debitam, volens praeterea, ut typographia ipsius una cum libris illis et operibus divi Thomae Aquinatis iuxta mentem testatoris collegii societatis Jesu Tirnaviae fundando cedat atque assignetur . . . stb. Nos autem de aestimatione frumenti ac ponderatione rerum argentearum certiore reddatis, necnon ducenta illa exemplaria decretorum ac constitutionum nobis transmittatis . . .

¹ Telegdi könyvtárának katalógusát közölte Nagy Gyula a Magyar Könyvszemle 1880. évf. 37. s. kk. lapjain, de nem az eredeti inventáriumpéldányból, mely Bécsben a közös pénzügyi levéltár Hungar 14.386. csomójában van, hanem Lymbus-beli másolati példányról.

Datum in civitate Vienna, octava junii, anno etc. octuagesimo sexto.
Orsz. Levéltár, Ben. Resol. XXX. kötet. 149. l.

174. 1586 június 30. Nagyszombat.

Mossóczy Zakariás nyitrai püspök és társai, mint Telegdi Miklós pécsi püspök végrendelete végrehajtóinak levele Ernő főherceghez Telegdi hagyatéka tárgyában. (Kivonat.)

«Typographiam vero etiam cum libris divi Thomae de Aquino patribus Jesuitis iuxta suae sacratissimae maiestatis caesariae benignam voluntatem trademus, modo illi cum venerabili capitulo Strigoniensi de illa summa pecuniae quam ad ipsos typos se impendisse capitulum asserit, conveniant.

Exempla decretorum regni Vngariae clementissime domine ego episcopus Nitriensis, qui in eis conquirendis, conferendis, multaciesque describendis aliquot annorum diligentem operam praestiti, ad typographiam et papyrum impensas non exiguas feci et quae mihi alioquin pro media parte ex pacto inito cum praefato olim domino episcopo Quinqueecclesiensi, cedere debent, mihi integre relinquere humillime peto. Nam et hactenus tot semper ex exemplaribus accepi, quot volui, ne unquam mihi bonae memoriae episcopus vel unico verbo contradixit, altera quoque dimidia pars, ut haeredibus relinquatur, demisse supplicamus.»

Eredetie papiron, Bécsben, a cs. és kir. közös pénzügyi levéltárban, a Hungarn, 14.386. csomóban.

175. 1586 június ?.

Az esztergomi káptalan levele valakihez Telegdi Miklós hagyatéka tárgyában, melyben a többek közt ezt írja:

«Deinde pro typographia fl. 500, qui si nobis non restituentur, typographia omnino in manus nostras assignetur».

Közös pénzügyi levéltár, Bécs, Hungarn, 14.386. csomó.

176. 1586 július 21. Bécs.

Mátyás főherceg a m. kir. udvari kamarától véleményes jelentést kér arra nézve, hogy vajjon a Telegdi Miklós hagyatékában levő Corpus Juris-ok fele Mossóczy Zakariást illeti-e?

Matthias... stb.

Cumque Nitriensis episcopus inter alia asserat sibi decretorum regni Hungariae per praelibatum Quinqueecclesiensem relictorum medie-

tatem ex pacto competere et proinde eam medietatem sibi relinqui petat, quare benigne vobis porro mandamus, ut habita superinde inquisitione nos de hac ipsius petitione informetis.

Orsz. Levéltár, Ben. Resol. XXX. kötet. 166. l.

177. 1586 december 1.

Kivonat Érsekújvár inventáriumából.

Inventarium omnium victualium aliarumque rerum arcis archieppalis Wyvariensis... calendis decembris anno Domini 1586.

 Inventarium capellae Wyuariensis.

Unum missale antiphonale et psalterio 1.

Két példányban készült vastag papírfüzet, Orsz. Levéltár, Urb. et Conscr. fasc. 77. No 1.

178. 1586.

Kivonat a pornói apátság inventáriumából.

Inventarium abbatiae Pornensis anno 1586. factum.

 Res ecclesiasticae in monasterio Porno inventae.

Liber missalis 1.

Közös pénzügyi levéltár. Bécs. Hungarn. 14.387. csomó. (1586 nov. 5.)

179. 1586.

Rosenayr Dávid brassai polgár hagyatékában találunk: «Ein deutsch bibel p. f. 2. Die Statuta, 3 kleine bücher wnd 3 grosseren».

Brassó város levéltára. Teilungs-Protokoll. I. k. 460. l.

180. 1586 (május 14—december 31.)

Kivonat a m. kir. udvari kamara számadáskönyvéből.

Regestum proventuum ac erogationum camerae Hungaricae a decima quarta die maii usque ad finem anni praesentis 1586.

 Expensae minutiores ad varias necessitates camerae huius factae.

Duodecima julii. Christophoro Mandel, compactori librorum pro illigatione trium regestorum iuxta extractum dati fl. 1 den. 20.

Octava septembris. Compactori librorum pro duobus regestis unum pro perceptore, alterum pro contrascriba ad rationes conscribendas

a prima ianuarii usque ad decimum tertium maii anni praesentis soluti sunt fl. I den. —

Angaria quarta.

Quarta octobris. Sigismundo Katzpeck mercatori Viennensi pro papyro in usum camerae huius anno praesenti octuagesimo sexto ab eo accepta iuxta extractum exoluti sunt fl. 14 den. 50.

Magyar Nemzeti Múzeum, kamarai iratok, fol. lat. 920/XII. szám.

181. 1587 február 7.

Kivonat a győri püspök Szombathelyen levő javainak inventáriumából. Conscriptio Sabariae habita, die VII. februarii 1587.

— — — — —
In cubiculo domini illustrissimi.

— — — — —
Numerus librorum reverendissimi domini Jauriensis et cardinalis diversorum authorum in eodem cubiculo in biblioteca una reperorum. Maiores et minores.

In inferiori parte bibliothecae ubi praecipua pars librorum habetur continet No. 26.

In secunda parte eiusdem No. 34.

In tertia parte eiusdem No. 45.

In quarta et ultima parte eiusdem No. 53.

Reliqua sunt chartae inutiles, proventuumque arcis Sabariensis regesta et nonnullae inutiles literae missiles nullius usui, hincinde dispersae.

Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 75. No 44.

182. 1587 február 13.

Draskovics György bíbornok és kalocsai érseknek a pozsonyi érseki palotában levő javai közt találtatott:

Pontificale Romanum 1.

Missale Romanum 1.

Missale Zagrabiense 1.

Missale Strigoniense 1.

— — — — —
In cista scriptoria.

Sigillum maius personalis praesentiae defuncti Andreae Zazy 1.

Sigillum locumtenentiae magnum illustrissimi quondam domini cardinalis 1.

Sigilla propria 2.

 Literae pontificum Romanorum et aliorum diversae.

Két iv papiron, két példányban. Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 76. No 19.

183. 1587 *április 6.*

Kivonat Velitinus György esztergomi örkanonok végrendeletéből.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Patris et filii et Spiritus sancti, Amen. Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo septimo, sexta die aprilis, ego Georgius Velitinus custos... stb.

Item opera divi Chrisostomi lego domino Janui (Igy!) Kwthasy praeposito maiori et vicario generali, necnon concionatori Thyrviansi eidem aureos tres.

Historiam ecclesiasticam Eusebii Caesariensis simulque tres aureos lego domino Marco Gerdat praeposito sancti Georgii.

Opera divi Hieronimi lego Matthiae Drascouith, oret pro refrigerio animae meae. Eidem lego libros Dionisi Ariopagitae et aureos tres.

Eredetie két iv papiron, az esztergomi főkáptalan országos levéltárában. Ladula 122., capsza 68. fasc. 12. No 27. jelzet alatt.

184. 1587 *április 30. Prága.*

Rudolf király parancsa a m. kir. udvari kamarához, melyben Telegdi Miklós nyomdájáról így rendelkezik:

«Typographia vero penes vos (t. i. az esztergomi káptalannál) remanere poterit, donec vobis de quingentis illis talleris in prelum defuncto episcopo Quinquecclesiensi uti praetenditis per vos mutuatis plenarie non fuerit satisfactum».

Közös pénzügyi levéltár. Bécs. Hungarn. 14.389. csomó.

185. 1587 *június 25.*

Kivonat Kesző vár inventáriumából.

Inventarium castris Kezeu conscriptum 25. die junii 1587.

 Clenodia domestica.

Missale vetus 1.

Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 77. No 16.

186. 1587 július 6. Pozsony.

A pozsonyi kamara meghagyja a nyitrai püspöknek, hogy a néhai Telegdi Miklós pécsi püspök hagyatékában levő nyomdát a végrendelet értelmében csak akkor adja át a jezsuitáknak, ha kötelezik magukat, hogy azt az országból ki nem viszik.

«*Ad dominum episcopum Nitriensem!*»

Reverendissime stb. Mandat nobis sua serenitas, ut typographiam a reverendissimo quondam domino Nicolao Telegdino episcopo Quinqueecclesiensi relictam, secundum testamentariam eiusdem legationem patribus Societatis Jesu tradi assignarique curemus, ea utique conditione adiecta, ut caveant ipsi patres solenniter firmaque obligatione sese obstringant, se hanc typographiam ex hoc regno non esse exportaturos. Obsequatur itaque reverendissima dominatio vestra clementi mandato suae serenitatis et alios etiam testamenti executores ad obsequendam inducat, unaque cum illis typographiam ipsam patribus jesuitis tradat, accepta ab eis, uti praemissum» aláírásukkal ellátott kötelezvényt, hogy a kérdéses nyomdát az országból ki nem viszik, hanem «intra regnum, loco commodo et opportuno» fogják őrizni.

Alul más kézzel: Removentur istae literae et inscribantur domino Kwtassy.

Orsz. Levéltár, pozsonyi kamarai iratok. Expeditiones camerales.

187. 1587 szeptember 12. Bécs.

A császári kamara átírata a m. kir. udvari kamarához, melyben a Telegdi Miklós pécsi, illetve Mossóczy Zakariás nyitrai püspök hagyatékában levő Corpus Juris-okból összesen nyolc példányt kér. Generosi et egregii domini amici honorandi, salutem et officiorum nostrorum oblationem. Post mortem defuncti nuper Quinqueecclesiensis decretorum et constitutionum regni Hungariae per eundem Quinqueecclesiensem editorum, quatuor de singulis exemplaria, quorum haud mediocrem numerum idem reliquerat, a dominationibus vestris petita sunt: Quia vero ea nondum acceperimus, ab iisdem dominationibus vestris amanter postulamus, ut vel ex rebus defuncti nuper Nitriensis quem post mortem ipsius Quinqueecclesiensis mediam illorum exemplarium partem ad se recepisse scripserunt, talia exemplaria, hoc est decretorum quatuor et constitutionum sive articulorum alia quatuor desumere, aut ab ipsius Quinqueecclesiensis

haeredibus illa vel praetio comparare atque huc transmittere velint.
Quas feliciter valere exoptamus. Datae Viennae duodecima die
mensis septembris anno etc. octuagesimo septimo.

N. sacrae caesareae regiaeque maiestatis

Camerae aulicae consiliarii etc.

Kívül: Generosis et egregiis dominis N. sacrae caesareae regiaeque
maiestatis camerae hungaricae consiliariis, dominis amicis honorandis.

Más irással: 17. septembris 1587.

Decretorum et constitutionum publicatorum petuntur 8 exemplaria.

Missa sunt exempla quattuor 22. septembris 87.

Scriptum ad dominum Kutasy.

Rŕa folio 179.

Egy iv papíron, kívül három, papírral fedett gyŕűrs zárópecséttel. Orsz.
Levéltár: Ben. Resol., eredeti.

188. 1587 október 21. Bécs.

Ernő főherceg leirata a m. kir. udv. kamarához Mossóczy Zakariás
végrendelete tárgyában; ebben többek közt ezt írja: «De aestimatione
bibliothecae et aliarum rerum nos in instanti iam dicta admoneatis».

Orsz. Levéltár. Benignae Resol. XXXI. kötet, 196. 1.

189. 1588 április 16.

Néhai Benkner Joachim brassai polgár könyvtárának jegyzéke.
1588.

Joachimi Benkner K.(inder.)

Inventarium bonorum haeredum Joachimi Benkner... stb.

Bibliothec der Bücher so Joachim Benknerns kindren zu stehen.

Tomus 5 Lutheri in folio.

Tomus 6 Lutheri in folio.

Distinctio in folio.

Commentarius in Esaiam in folio.

Commentarius in Exodum in folio.

Tomus 7¹ in folio.

Tomus 2 in folio.

Evangelium secundum Joannem in folio.

¹ Valószínűleg Lutheri ex is.

Chronica Hungarica.

Prima pars Plinii.

Super¹ in folio.

Confessiones fidei.

Apollogia confessionis.

Marci Tullii Ciceronis lib. 2.

Rhetoricorum Marci Tullii.

Ein Buch, wie man allerley Kranckheiten des Menschen erkennen soll.

Testamentum parvum, latine.

In obscuriora aliquot capita.

Theocritus graece.

Anacreon graece.

Institutiones absolutissimae Helii Eobanni Hessi.

Joannes de Sacrobusto.

Plautus.

De ase et partibus eius.

L. Flori de rebus gestis.

D. Marco Aurelio.

Scriptorum publicorum utilis commentatio.

Apollogia confessionis.²

Suera mundi.

Ein altt Buch.

Corollaria Leonardi Fuxii.

Ein geschrieben Buch.

Sophocles graece.

De conservanda bona valetudine.

Das XV capitel Joannis.

Ein geschrieben buch juris utriusque in folio.

D. Andreae Alciati in folio.

Catalogus.

Ein Bibel teutsch.

Orlando farioso. (igy!)

Tarifa perpetua.

Ein teutsch Testament.

Schimpff und Ernst.

¹ A könyvcím többi része nincs kiírva.

² Másodszor!

Trostbüchel Spangeberg.

Kivonat a Brassó város levéltárában levő Teilungs-Protocoll I. kötetének 393—400. ll. olvasható bejegyzésből.

190. 1588 július 20. Szeben.

«Wir Merten Rewel und Valten Widman papeirmacher bekennen hiemit disem unserm brieff, fur uns selbst, unsere weiber und kinder und alle unsere erben, das wir die papier mülle beim Talmesch, auf talmescher hattert gelegen, von den ersamen weisen herrn Burgermaister, Richtern und Radt der Hermanstadt ehrlich, redlich und aufrichtig gekaufft haben» évenkénti 80 frt. törlesztés mellett 900 forintért, 12 frt «grundt Zins»-ért és a malom esetleges eladása alkalmával Szeben város tanácsa elővételi jogának fenntartása mellett «Actum Cibinii, die vigesima julii, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo octavo.»

Egy iv papiron, alul papírral fedett mesterjegyes gyűrűs pecsétekkel, melyek közül egyiken a címerpaizsban **R**I és a paizs felett M. R. betűk, a másik pecsét címerpaizsában egy **W** betű, a paizs fölött pedig V. V. betűk láthatók. Nagyszeben város és a szász egyetem levéltárában 1588. No 1032. jelzet alatt.

191. 1589 január 4. Pozsony.

Kivonat Radéci István javainak inventáriumából.

Consignatio rerum ecclesiasticarum ex inventario reverendissimi domini Stephani Radetii... desumptarum et ad manus capituli et praepositi Posoniensis domino Andreae Monoszloi assignatarum.

In domo tavernicali.

Item liber evangelii a parte deargentatus.

Közös pénzügyi levéltár. Bécs. Hungarn. 14.391. csomó.

192. 1589 január 21. Pozsony.

Kuthassy János pécsi püspök és kir. tanácsos elismeri, hogy Sztenyicsnyák Mihály kamarai perceptortól kir. tanácsosi fizetése fejében 100 magyar forintot felvett, «quos in impressionem operis nunc demum a reverendo domino Andrea Monoslay praeposito Posoniensi editi convertimus».

Jerney-gyűjtemény. Kecskemét. II. kötet. 203. sz.

193. 1589 február 3. Bécs.

Ernö főherceg rendelete a szepesi kamarához, melyben meghagyja, hogy az Erdélyből és Lengyelországból behozott régi naptárakat a harmincadosokkal foglaltassa le.

Ernestus, Dei gratia archidux Austriae, dux

Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae etc., comes Tyrolis etc.

Egregii nobis dilecti. Certiores facti sumus quosdam pestilentes libellos ac calendaria secundum veterem usum conscripta ex partibus Transylvanicis et Polonicis in ditionem sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis istic inferri et divendi. Id cum praeter suae maiestatis ac regni decreta sit, eiusdem maiestatis nomine committimus vobis, ut tricesimatoribus iubeatis, quo tales libellos undecunque inferantur, intercipient et detineant. Satisfacturi in ea re suae maiestatis ac nostrae benignae voluntati. Datum Viennae, tertia die mensis februarii, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo nono.

Ernestus

Faustus Verantius.

Kívül: Egregiis N. praefecto, caeterisque camerae Scepusiensis sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliariis, nobis dilectis.

Cassoviae.

Más irással kívül: Calendaria secundum antiquum usum conscripta et libelli quidam pestilentes prohibiti.

Papiron, vörösviasz zárópecsét helyével. Orsz. Levéltár. Szepesi kamarai iratok, benigna mandata.

194. 1589 február 21. Bécs.

A császári kamara átírata a m. kir. udvari kamarához, melyben két példány Corpus Juris-t kér.

Reverendissime, generosi et egregii domini amici honorandi, salutem et officiorum nostrorum oblationem. Decreti hungarici dominationes vestrae ante annum tria exemplaria camerae aulicae assignarunt. Cum itaque adhuc duobus nobis opus sit, dominationes vestras amanter requirimus, ut talia duo exemplaria nobis quamprimum transmittere velint. Quas feliciter valere cupimus. Datum Viennae vigesima prima die mensis februarii, anno etc. octuagesimo nono.

N. sacrae caesareae regiaeque maiestatis
camerae aulicae consilarii.

Kívül: Reverendissimo, generosis et egregiis dominis N. praefecto,

caeterisque sacrae caesareae et regiae maiestatis camerae hungaricae consiliariis, dominis amicis honorandis.

Presburg.

Más irással: 24. februarii 89.

Camera aulica petit duo decretorum exemplaria. Habent, quod petunt. Rta folio 32.

Egy iv papiron, három, papírral fedett gyűrűs zárópecséttel. Orsz. Levéltár. Ben. Resol. eredeti.

195. 1589 március 6. Bécs.

A császári kamara átíratva a m. kir. udvari kamarához, melyben kéri az egyik hibás Corpus Juris példány kicserélését.

Reverendissime, generosi et egregii domini amici honorandi, salutem, officiorum nostrorum oblationem. Accepimus quidem decretorum regni istius transmissa duo exemplaria, cum autem in uno defectus appareant, quippe ternio Le. desit et in eius loco Iii. bis adsit, adhaec in ternione Qq. prima phylira plane absit, secunda duplicata sit. Quapropter reverendissimae, generositatibus ac egregiis dominationibus hoc unum exemplar remittimus, amanter eadem requirentes, ut illud corrigi atque compleri, nobisque remitti curent. Quas bene valere exoptamus. Datum Viennae, sexta die mensis martii, anno etc. octuagesimo nono.

N. sacrae caesareae regiaeque maiestatis
Camerae aulicae consiliarii.

Kívül: Reverendissimo, generosis et egregiis dominis N. praefecto caeterisque sacrae caesareae et regiae maiestatis camerae Hungaricae consiliariis, dominis amicis honorandis.

Más irással: 13. martii 89.

Camera aulica petit exemplar integriis decretorum regni.

Rta folio 47.

Papiron, három papírral fedett gyűrűs zárópecséttel. Orsz. Levéltár. Ben. Resol. eredeti.

196. 1589 március 29. Kassa.

A szepesi kamara jelentése Ernő főherceghez az Újhelyen levő menekült nyomdász által nyomtatott könyvek és betűi elkobzása tárgyában.

De negotio typographi in oppido Wyhell.

Mandaverat benigne serenitas vestra clementi suo mandato, die tertia

currentis mensis martii ex cancellaria Hungarica edito, ut typographi cuiusdam profugi typos et libros in oppido Wyhel magnifici domini Sigismundi Rakoczi excusos, eiusdem domini Rakoczi auxilio confiscaremus. Abfuit ex bonis suis dominus Rakoczi, aliquamdiu Agriae existens, quem transmisso clementi serenitatis vestrae mandato superinde requisiveramus. Hodie ab eo accepimus responsum et simul literas ad serenitatem vestram scriptas, quas cum praesentibus serenitati vestrae humiliter transmisimus. Cassoviae XXIX. martii, anno LXXXIX.

Orsz. Levéltár. Liber expeditionum camerae Scepusiensis 1588—96. 31. l.

197. 1590 május.

(Máriássy Ferenc) feljegyzései könyveladásról.

1590.

In majo. Az octáwakor attam el a zýplaky praedicatornak eöt rez postilla keönywet fl. 6.

Attam el Terniey Lazlonak négy rez postilla keonywet, fl. 4. den. 50. Az eleot attam Áron papnak eot rez postilla keonywet, kinek az árrával adós.

Papiron. Máriássy Ferenc kezefrása, a Márkusfalvi Máriássy-család levéltárában, Márkusfalván, az újonnan rendezett részben.

198. 1590 június 16.

Heresinczy Péter győri püspök halála után a szombathelyi várban maradt könyvek jegyzéke.

Conscriptio rerum post obitum reverendissimi domini Petri Heresencyz episcopi Jauriensis in arce Sabaria repertarum, per egregium dominum Stephanum Baraniay, sacrae caesariae regiaeque maiestatis provisorem domus archiepiscopalis Poseniensis et Lucam Zeller eiusdem sacrae maiestatis magistri rationum camerae hungaricae coadjutorem, facta 16. mensis junii, anno 1590.

In cubiculo superiori domini reverendissimi.

Sponda nova.

Conscriptio librorum ibidem repertorum.

Tomus unus iurium canonicalium.

Commentaria in evangelistam Matteum per Volfgangum Musculum edita.

Belli sacri historia auctore Vilhelmo Tyrio archiepiscopo.

Quadripartitum theologiae seu sententiorum, auctore Petro Lombardo.

Emendatio decretorum Francisci Gemmensis libri 2.

Decretum de tortis.
Philippi Deci Mediolanensis commentaria in decretales.
Decretales domini Bonifaci papae cum institutionis Justinianis. (1gy!)

Comediae Plauti.
Enarrationes in evangelium sancti Joannis per Joannem Ferum edite.
Opuscula quaedam Joannis Fabri.
Sancti Thomae commentaria de Aquino.
Epitomae omnium operum divi Augustini.
Rapsodiae historiarum in eadem.
Marci Antonii Cocci Sabellici.
Marci Tulli Ciceronis libri rhetoricorum.
Sermones nonnulli divi Bernardi.
Commentaria antiqua in dialecticam.
Terentius cum commentariis.
Postillae maiores totius anni 1.
Valerius Maximus 1.
Commentaria in Porphirium 1.
Boeci opera 1.
Egedii Romani expositio in artem veterem.
Praxis quedam medica.
Marci Tulli Ciceronis libri philosophici.
Adagia Erasmi Roterodami.
Antiquus quidam liber teologicus.
Orationum volumen Marci Tulli Ciceronis.
Item opera rethorica.
Opus quoddam iuridicum.
Theophilacti commentaria in epistolas d. Pauli.
Liber unus Italicus.
Liber unus iuridicus.
Collectanea in sacram apocolipsim in sanctum Joannem evangelistam.
Paraphrasis Erasmi Roterodami in evangelia sancti Joannis.
Nicolai Bellovi Patrici commentaria in institutiones Justiniani.
Rudolphus Agricola.
Casparis Poeceri de doctrinis coelestibus.
Prisciani Grammatici opera uno volumine contenta.
Misaldi historia Hortentium.
Aristotelis libri de naturali auscultatione.
Franciscus Tyellmanus de naturali philosophia.

Enchiridion teologicum.
 Christophori Obuhin enchiridion teologicum.
 Paulus Gellius.
 Perphini dialectica.
 Friderici Nausae de clericis ordinandis opuscula.
 Institutiones juris canonici.
 Liber quidam teologicus.
 Terentius italicae scriptus.
 Grammatica Aldimanicus.
 Constitutiones ecclesiae Jauriensis libri 2.
 Expositiones titulorum juris.
 Epistolae Plinii.
 Unus liber Italicus.

Papiron, füzet alakban, a szöveg végén: Stephanus Baranyay mp. és Lucas Zeller mp. aláírásával, papírral fedett két gyűrűs pecséttel. Közös pénzügyi levéltár. Bécs. Hungarn. 14.396. csomó. — Ugyanitt ugyanennek megvan egyszerű másolata is.

199. 1590 *december 25.*

Kivonat a szkalkai kolostor inventáriumából.

Anno 1590. Karachon napan az zkalkay clamstromban¹ és házakban fel irth marháknak inventárium registromma.

— — — — —
 Az zenth egi házban.
 — — — — —

3 keönjw.

Az kamarában.

1 eoregh keönjw.

Staatsarchiv. Bécs. Ungarn. Allgemeine Akten. 421. csomó.

200. 1590.

Kesző vár inventáriumára szerint van ekkor a várban egy: «Missale vetus».

Közös pénzügyi levéltár. Bécs. Hungarn. 14.396. csomó.

201. 1590—1600 *körül.*

Egy ismeretlen könyvjegyzéke.

¹ Benedekrendű apátság volt Trencsénnel szemben, a Vág partján. Romjai ma is megvannak.

Inventarii und Vertzaichnusz alles des Leingewandts, Hemeter unnd annder sachen... stb.

Buecher.

Orationum Ciceronis — tria opera.

Eiusdem philosophicorum duo — duo.

Epistolarum ad Atticum — unum opus.

Eiusdem auctoris de oratore, — unum opus.

Item eiusdem de inventione — unum opus.

Testamenti Novi volumina — duo.

Quinti Curtii de rebus gestis Alexandri Magni.

Ovidii Nasonis — tria volumina.

Historiarum Livii — quatuor volumina.

Commentaria Iulii Caesaris.

Vetus Testamentum — duo volumina.

Antonii Flammi in librum psalmodum explanatio.

Psalterium carmine per Eobanum Hessum redditum.

Loci communes theologici.

Valerii Maximi opus.

Epistolae Bemi.

Commentarii de bello Germanico.

Xenophontis opera.

Chorographia Transylvaniae.

Saxonis Grammatici Danorum historiae.

Chosmographia Germanica.

Historiae Livii germanicae.

Papirfüzet. Orsz. Levéltár. Nádasi-számadások g. 1. csomó.

202. 1592 január 3. Gönc.

Kivonat Károli Gáspár gönci lelkész hagyatéka összeírásából.

Anno Domini post incarnationem salutis nostrae 1.5.9.2., iudice existente Demetrio Gencz, jurati autem cives Michael Melda, Tomas Zabo, Andreas Nadazdi et Joannes Zabo Kristan, tota senatus Nicolaus Kloz, Gregorius Stelczler, Joannes Kowacz, Mattias Melipaur, Franciscus Zabo, Jacobus Or, Petrus Kristan.

Ez meg iratoth 1.5.9.2 esztendeoben jeowe mi eleonkben Geoncz Miklos diak Caroli Casparnak eocze es kere minketh arra, hog az mi marhaia es eoreoksege Caroli Casparnak az eo meg maradath arwaiara Katha asszonra maradoth wolna rendzerinth az waras

keonweben meg irnank, mel dolog rend zerint ez valami az Kathára zálloth.

Item ezen kiweol maradot az Caspar wram lyaniara az *Bibliabol*, az mel biblianak dolgat az zegyn Caspar wram weghez wyth 20 biblia maradot az Katha rezere.

Actum in oppido Geoncz 3 die januarii, anno Domini 1592.

Eredetie Gönc város 1559-cel kezdődő jegyzőkönyvének 36—38. lapján.

203. 1592 április 17. Szombathely.

Kivonat Kuthassy János győri püspök javainak inventáriumából.

Consignatio rerum in arce Sabariensi reverendissimo domino Joanni Kwthassy episcopo Jauriensi etc. die 17. mensis aprilis anno 1592. assignatorum.

In interiori cubiculo reverendissimi domini.

Libri varii theologici, iuridici, philosophici et liberarum arcium — —
No 43.

Kétíves papírfüzet. Orsz. Levéltár. Urb. et Concr. fasc. 76. No 16.

204. 1592 június 15. Bécs.

Ernő főherceg meghagyja a m. kir. udvari kamarának, hogy az elhúnyt Brutus János Mihály történész Pozsonyban levő javai és írásai inventáltassanak és az inventáriumot hozzá küldjék fel.

Ut res et scripta Joannis Michaelis Bruti historiographi hic Posonii existentia invententur et inventarium suae serenitati transmittatur.

Ernestus etc.

Reverende, egregii sincere nobis dilecti. Joannem Michaellem Brutum vitam cum morte commutasse intelligimus. Quia itaque is dum in vivis fuit suae maiestatis historiographum egit et forte scripta quaedam in rebus per eundem ibidem derelictis extare possint, quae ad absolvendam plene eam quam contescere caepisse dicitur historiam pertinebunt. Ideo benigne vobis mandamus, res et scripta omnia dicti Bruti ibidem existentia conscribi et inventarium superinde factum ad nos transmitti curetis, rebus et scriptis illis interim in arresto positis. Satisfiet in eo benignae nostrae voluntati. Datum Vienna, decima quinta mensis junii anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo secundo.

Ernestus.

Orsz. Levéltár. Ben. Resol. XXXVI. k. 161. 1.

205. 1592 szeptember 25.

Feljegyzés Biczó Balázs könyveiről.

Biczó Balás hazatul az mith elhoztunk... stb.

Egy Biblia, ki Körmendi Kalman deáké wolth... stb.

Egy historias könyű, Geneologica Historica.

Orsz. Levéltár. Nádasdi-számadások g. 1. csomó.

206. 1592 október 1. Bécs.

Mátyás főherceg meghagyja a kamarának, hogy Brutus hagyatékát, kivéve a könyveket és írásokat, az örökösöknek adja ki.

Ut res omnes quondam Bruti historici haeredibus ipsius exceptis libris et scriptis eiusdem restituantur.

Matthias.

Reverende egregii sincere nobis dilecti. Michaelis Bruti historici quondam suae maiestatis res ibidem arrestatae haeredibus eiusdem ut assignentur, benigne annuimus, exceptis tamen libris et scriptis, quae ibidem sunt. Itaque eos libros et scripta huc mittatis, reliquum vero omne ipsius haeredibus assignetis. Praestituri hoc modo benignam nostram voluntatem. Datum Viennae, prima die mensis octobris, anno Domini nonagesimo secundo.

Matthias.

Ad mandatum serenissimi domini archiducis proprium :

Wolfgang Joerger

Davidt Han

P. Niernberger.

Orsz. Levéltár. Benignae resolutiones regiae. 37. kötet. II. l.

207. 1592 november hava. Bécs.

Brutus János Mihály halála után hátramaradt könyvek leltára.

C. V.

Domini Joannis Michaelis Bruti bibliotheca Viennae Austriae post mortem eius relicta et mense novembri, anno 1592. conscripta, ordine librorum perpetuo, nulla habita alphabeti ratione.

1. Hieronymi opera, folio.

2. Augustini opera, folio.

3. Gregorii Magni opera, folio.

5. Chrisostomi opera, folio.

6. Cyrilli Alexandrini opera, folio.

7., 8., 9. Concilia omnia, tam generalia, quam particularia, in tribus voluminibus, folio.

10. Tertulliani opera, folio.
11. Francisci Philelphi epistolarum liber, folio.
12. Contareni opera, folio.
13. Micropraesbiticon veterum quorundam theologorum, folio.
14. Commentaria Budaei, linguae Graecae, folio.
15. Athenaei in convivio differentium, libri XV., folio.
16. Bartholomaei Marantae quaestionum libri V., folio.
17. Demosthenis opera, folio.
18. Aristophanis Comediae novem, folio.
19. Thesaurus elocutionis oratoriae latine et graece, folio.
20. Suidas graece, folio.
21. Lexicon graeco latinum, folio.
22. Joachimi Camerarii exquisitio nominum, quibus partes corporis nominari solent, folio.
23. Julii Polucis Graec. Index, folio.
24. Glossaria ad utriusque linguae cognitionem perutilia, folio.
25. Pausaniae de veteris Graeciae regionibus commentaria, folio.
26. Aristoteles opera graece, folio.
27. Poëtae Graeci principes, folio.
28. Platonis opera, folio.
29. Euripides poëta tragicorum princeps, folio, graece, latine.
30. Ioannis Stobaei sententiae ex thesauris graecis delectae, folio.
- 31., 32. Justiniani Pandectarum libri L et Codicis libri XII., duo volumina, folio.
- 33., 34. Javellii opera in tomis duobus, folio.
35. Lodovici Celi Rhodigini lectionum antiqu. libri XXX., folio.
36. Petrarchae opera, folio.
37. Terrae Sanctae descriptio, folio.
38. Onomasticum Historiae Romanae, folio.
39. Giraldi opera omnia, folio.
40. Angeli Politiani opera, folio.
41. Laurentii Vallae opera, folio.
42. C. Plinii Secundi, Historiarum mundi libri XXXVII., folio.
43. Corpus Canonicum Juris, folio.
44. Isidori opera, folio.
45. Familiae Romanae numismata cum figuris, folio.
46. Pogii Florentini opera, folio.
47. Historia belli sacri, folio.
48. Fasti triumphorum Romanorum cum figuris aened. folio.
49. Andreae Tiraquelli Commentarii de nobilitate, folio.
50. Onuphrii Panuini Veronensis fastorum libri V., folio.
51. Andreae Alciati de verborum significatione libri 4., folio.
52. Nicolai Gracchii de comitiis Romanorum libri tres, folio.
53. Fl. Sospatri libri V., folio.
54. Opus Epistol. Desid. Erasmi, folio.

55. Francisci Flori Sabinensis in M. Actii Calumniatores Apologia, folio.
56. Junii Juvenalis opus, folio.
57. Commentariorum Urbanorum Volaterani octo et XXX. libri, folio.
58. Agricolae de re metallica libri XII., folio.
59. Plautus diligenter recognitus per Philippum Bervaldum, folio.
60. Annotationes Budaei in Pandectas, folio.
61. Brissonius de formulis populi Romani et solennibus verbis, folio.
62. Bernardini Patavini de antiquitate urbis Patavii, folio.
63. Platina de vita et moribus summorum pontificum, folio.
64. Fasciculus rerum expetendarum ac fugiendarum, folio.
65. Hippocratis opera omnia, folio.
66. Epitome Galeni operum, folio.
67. Plautus opera Dionisii Lambini emendatus, folio.
68. Pauti Comaediae XX., folio.
69. Caroli Sigonii Historiarum libri XV., folio.
70. Pauli Jovii Elogia virorum illustrium, folio.
71. Chronologii Joannis Funcii, folio.
72. L. Annaei Senecae Philosophi Stoicorum opera, folio.
73. Antonii Bonifinii rerum Ungaricum decades, folio.
74. M. Crommerus de origine et rebus gestis Polonorum, folio.
75. Thomae Faselii Siculi ordinis praedicatorum, de rebus Siculis, 4°.
76. Petri Justiniani Patricii Historia rerum Venetarum. 4°.
77. Cornelius Tacitus. 4°.
78. Libellus in quo rationes procedendi explicantur, 4°.
79. Chronica abbatis Urspergensis, folio.
80. Aeneae Sylvii opera, folio.
81. Julii Caesaris commentaria, folio.
82. Titi Livii decades, folio.
83. Polydori Vergilii historiarum libri XXVII., folio.
84. Joannis Dubravii Historia Boemica, folio.
85. Eiusdem Historia cum descriptione Europae, folio.
86. Zozini Historiarum libri VI., folio.
87. Historie Hispaniae, folio.
88. Historia Martini Bellay de rebus Gallicis, folio.
89. Annales rerum Belgicarum, folio.
90. Saxonis Grammatica Historiarum libri XVI., folio.
91. Annales Witichindi Saxonis, folio.
92. Veterum scriptorum tomus unus, folio.
93. Annales Aventini, folio.
94. De Germanorum prima origine, moribus, folio.
95. Annales Guaguini rerum Gallicarum cum Commineo et Tillio, folio.
96. Luciani dialogi et alia multa opera graece, folio.
97. Julii Augusti fabularum liber, folio.
98. Appiani Alexandrini Romana Historia graece, folio.
99. Arriani Historici et Philosophici libri, folio.

100. A. — Xenophontis opera graeco-latine, folio.
 100. Herodotus graeco latine, folio.
 101. Diodori Siculi opera graece, folio.
 102. Dionisii Halicarnassaei liber latine, folio.
 103. Dionisii Halicarnassaei liber latine, folio.
 104. Polibii Historiarum libri quinque graecolatine, folio.
 105. Dionisii Historia Rom. libri XXIII., folio.
 106. Epiphanii contra 80 haereses opus eximium, graece, folio.
 107. Ambrosii opera, folio.
 108. Thucydides grecolatine, folio.
 109. Idem Thucydides graece, folio.
 110. Ovidii opus, folio.
 111. Basilii Magni opera latine, folio.
 112. Idem Basilius Magnus graece, folio.
 113. Gregorius Nazianzenus graece, folio.
 114. Idem Greguoris Nazianzenus latine, folio.
 115. Gregorius Niscemus latine, folio.
 116. Athanasius latine, folio,
 117. Historiae ecclesiasticae scriptores, folio.
 118. Clementis Alexandrini opera latine, folio.
 119. Sanctus Justinus philosophus et martyr, graece, folio.
 120. Flavii Josephi opera graece, folio.
 121. Ecclesiasticae historiae Eusebii Pamphili et aliorum, graece, folio.
 122. Flavii Josephi Antiquitas Judaica, libri XX., folio.
 123. Eusebii Pamphili evangelicae praeparationis libri XV., graece, folio.
 124. et 125. Origenis opera, folio, 2 volumina.
 126. Nonni Pannopolitae Dionisiaca, graece, 8°.
 127. Adriani Turnebi Regii philosophiae graecae professoris aduersaria, 4°.
 128. Petri Victorii variarum lectionum libri XXV., 4°.
 129. Petri Victorii variarum lectionum XIII., novi libri, 4°.
 130. M. Antonii Mureti variarum lectionum libri octo, 4°.
 131. Roberti Titii locorum controversorum libri decem, 4°.
 132. Roberti Titii pro suis locis controversiis assertio, 4°.
 133. Ciceronis libri tres de officiis, cum commentariis Wolfi, 4°.
 134. Terentii Comaediae cum Donati commentariis et aliorum, 4°.
 135. Plauti Comaediae XX., cum argumentis 12 Anthonii Vita, 8°.
 136. Ciceronis de officiis libri tres, cum commentariis diversorum, 4°.
 137. Ciceronis Tuscul. quaestionum libri V., variis lectionibus et scholis illustrati, 4°.
 138. Cornelius Tacitus, exacta cura recognitus, 8°.
 139. Aurelii Cornelii Celsi Medicinae libri VIII., 8°.
 140. Ciceronis Philippicae a M. Antonio Mureto emendatae.
 141. Ciceronis Topica, 4°.
 142. Andreae Patricii ad tomos IIII fragmentorum annotationes.
 143. Ciceronis actionum in Caium Verrem libri VII., 4°.

144. M. Catonis de re rustica libri, 8°.
145. Prisciani Grammatices libri omnes. 8°.
146. Joannis Joviani Pontani libri, 8°.
147. Centum Ptolomei sententiae ad Syrum fratrem, 8°.
148. Quintilianus, 8°.
149. M. Fabii Victorini Rhetoris notiss. commentaria in Rhetoricam Ciceronis.
150. *Philippi Callimachi de rebus gestis ab Uladislai libri tres*, 4°.
151. Petri Bembi Venetarum Histor. libri XII., 4°.
152. Bernardini Lauredani commentaria in orationes Ciceronis, 4°.
153. Pii secundi pontificis maximi commentaria, 4°.
154. Joannis Sarii de senatu Romano libri duo, 4°.
155. *Joannis Michaelis Bruti Florentini historiae libri octo*, 4°.
156. Caroli Sigonii de antiquo iure civium Romanorum, libri duo, 4°.
157. Anthonii Augustini archiepiscopi Tarraconensis de legibus, 8°.
158. Bartholomaeus Facius de rebus gestis ab Alphonso Neopolitano Rege, 4°.
159. Annales Sultanorum, 4°.
160. Rerum Burgundicarum chronicon, 4°.
161. Trapezuntii Rhetoricorum liber, 8°.
162. Ciceronis de finibus bonorum et malorum libri V., 4°.
163. Pauli Jovii duodecim vicecomitum vitae Mediolani principum, 4°.
164. Richardus Dinothus de bello civili Gallico, 4°.
165. Nicolai Leonicensi liber de erroribus Plinii, 4°.
166. Demosthenis orationes graece.
167. Tractatus de origine et excellentia regni Francia, folio.
168. Statuta legum ac jurium Venetorum, 4°.
169. Dictionarium graecolatium, 4°.
170. Ornatissimi viri cuiusdam de rebus Gallicis epistola, 4°.
171. Rudimenta Cosmographica. 8°.
172. Rhetoricorum ad Herennium libri 4 Ciceronis de inventione.
- 173., 174., 175. Orationum Ciceronianarum volumina tria.
176. Joannis Joviani Pontani opera omnia soluta, 8°.
177. G. Suetonii Tranquilli XII., Caesares, 8°.
178. Henrici Glariani in Titum Livium annotationes, 8°.
179. Dion Cassius Nicaenus, 8.
180. Valerii Maximi dictorum factorumque libri IX., 8°.
181. Polibii Megalopolitani historiarum libri V., 8°.
182. Catullus cum commentario Achillii Statii, 8°.
183. Titi Livii Decades, folio.
184. Trogi Pompeii externa historiae in compendium a Justino redactae, 8°.
185. Commentarii absolutissimi in Pindarum.
186. Hesiodi opera graece, 4°.
187. Commentarii alii in Pindarum, 4°.
188. Aeschilii tragediae septem graece, 4°.
189. Sophoclis tragediae septem graecolatine cum annotationibus, 4°.
190. Glareanus de asse et eius partibus, 4°.

191. Philosophi sapientissimi versus Jambici, de aliorum proprietate, graecolatino, 4°.
192. Callimachi Cirenei hymni cum suis scholiis, 4°.
193. Vita et gesta Caroli Magni, 4°.
194. Apollonii Rhodii Argonauticon, graece, 4°.
195. Nicandri Theriaca Horrei graecolatine, 4°.
196. Lycophronis versiones duae, 4°.
197. Ex libris Polybii selecta delegationibus et alia.
198. Callimachi Cirenei hymni graecolatine, 4°.
199. Apophtegmata Erasmi, 8°.
200. Historia de bello Africano, 8°.
201. Ammiani Marcellini rerum gestarum libri XVIII. a 14. ad XXXI.
202. Aimoani Monachi Historiae Francorum libri V, 8°.
203. Adonis Viennensis chronica ab origine mundi ad sua usque tempora.
204. Andreae Fricii commentaria de republica emendanda.
205. Fragmenta A. Curtii, 8°.
206. Ciceronis epistolae ad Atticum, 8°.
207. Leonardi Malaspinae in epistolas ad Atticum emendationes.
208. Gregorii Tyronici historiae Francorum libri X., 8°.
209. Onuphrii Republicae Romanae commentaria, 8°.
210. Baptistae Fulgosi factorum dictorumque memorabilium libri IX., 8°.
211. Paulus Aemilius de rebus gestis Francorum, 8°.
212. Pomponius Mela Julius Solinus etc., 8°.
213. Thesaurus M. Tullii Ciceronis, folio.
214. Valerii Maximi dictorum factorumque exempla.
215. Historia rerum Scotticarum Buchanani.
- 216., 217., 218. Varii historiae Romanae scriptores, tria volumina, 8°.
219. Historiae Miscellae a Paulo Aquileiensi auctae et productae, 8°.
220. Iustini historiae et Arriani simul compactae, 8°.
221. Xenophontis opera, 8°.
222. Trebellius Pollio Flavius Vopiscus, 8°.
223. Epitome Dionis Nicaei, Rom. Histor. graecolatine, 8°.
224. Diogenes de vita et moribus philosophorum libri IX.
225. Iulii Caesaris commentaria de bello Gallico, 8°.
226. Diogenis Laertii libri X, graece et latine.
227. Iulii Caesaris de bello Gallico commentaria VII., 8°.
228. Theocriti Eclogae triginta cum aliis, folio.
229. Salustii Historiae cum scholiis Carionis, 8°.
230. Commentaria Caesaris per Philippium Beroaldum, 8°.
231. Commentarius Manutii in epistolas Ciceronis, 8°.
232. Salustii Coniuratio Catilinae et bellum Iugurthinum, 8°.
- 233—234. M. Tullii Ciceronis de philosophia, volumina duo.
235. Ciceronis epistolae familiares, 8°.
236. Ciceronis consolatio, vel de luctu minuendo.
237. P. Bembi opera in unum corpus collecta, 8°.

238. Pauli Orosii historiarum libri VII, 8°.
 239. Salustii historia de coniuratione Catilinae, 8°.
 240. Quintiliani institutionum libri XII., 8°.
 241. Sleidanus de statu religionis et reipublicae, 8°.
 242. Epigrammata graeca selecta ex Anthologia, 8°.
 243. Asonii Pediani explanatio in Ciceronem, 8°.
 244. Xisti Beruleii commentaria de natura Deorum, 8°.
 245. Chronicon Carionis, 8°.
 246. Commentarius rerum in orbe gestarum Surii, 8°.
 247. Brevis descriptio Burgundiae superioris, 8°.
 248. Aulae Turcicae descriptio, 8°.
 249., 250. Commentaria de statu religionis, 2 volumina.
 251. Varronis opera, 8°.
 252. Commentarium expeditionis Tuniceae, cum aliis quibusdam, 8°.
 253. Joannis Sleidani de statu religionis, 8°.
 254., 255 et 256. Ciceronis orationum volumina tria, 8°.
 257. Lingva per Erasmum Roterodamum, 8°.
 258. Rerum Boëmicarum Ephemeris, 8°.
 259. Joannis Basilidis Magni Moscoviae ducis vita, 8°.
 260. Andreae Mocenici bellum Cameracense, 8°.
 261. Augustini Curionis Sarracenicae historiae libri 3, 8°.
 262. Pauli Jovii Novocomensis episcopi Nucerni descriptiones.
 263. Electio et coronatio Caroli V. imperatoris, 8°.
 264. Elogia Joannis Croesellii, 8°.
 265. *Epitome rerum Ungaricarum*, 8°.
 266. De vita et moribus, rebusque gestis omnium ducum Venetorum, 8°.
 267. Cariolianus Cepio de gestis imperatoris Moceinicis, 8°.
 268. Commentarii rerum Moscovitarum, 8°.
 269. Nicolai Leonici Thomaei dialogi, 8°.
 270. Ciceronis Philippicae, 8°.
 271. C. Plinii secundi Novocomensis epistolarum libri X.
 272. Julii Caesaris Scaligeri animadversiones in Theophrastum, 8°.
 273. Synopsis commentariorum de peste, 8°.
 274. Simeonis Sethi magistri syntagma, 8°.
 275. De magistratibus et statu Romanorum commentarii, 8°.
 276. Ciceronianum lexicon graecolatinum, 8°.
 277. Asconii Pediani commentaria in orationes quasdam Ciceronis, 8°.
 278. Ciceronis epistolae, 8°.
 279. Fulvi Ursini notae in opera Ciceronis, 8°.
 280. Franci Teraphae de origine ac gestis regni Hispaniae, 8°.
 281. Petrus Dinarus de antiquitate Galliae Belgicae, 8°.
 282. Laurentii Vallae de rebus gestis Ferdinandi Arragonum et Syculorum regis, 8°.
 283. Refutatio scripti Simonis Simonii, 4°.
 284. Disputatio de putredine Simonis Simonii cum aliis quibusdam.

285. Antonii Panormitae de dictis et factis Alphonsi regis Aragonum.
 286. Fragmenta vetustissimorum authorum Myrsili Lesbii, 4°.
 287. De vita excellentium imperatorum, 4°.
 288. Novantiquae lectiones Franc. Mod., 4°.
 289. Thomae Linacri de emendatione latini sermonis, 8°.
 290. Gulielmi Plautinarum quaestionum commentarius, 8°.
 291. Spicilegia Jan. Melleri, 8°.
 292. Hadrianus Cardinalis, de sermone latino, 8°.
 293. Phrases lingvae latinae Schori, 8°.
 294. Epistolarum Leonardi Aretini libri VIII., 8°.
 295. Epistolae selectiores Philippi Melanthonis, 8°.
 296. Novae lectiones Gulielmi Canteri, 8°.
 297. De quaesitis per epistolam lib. tertio Manutii, 8°.
 298. Epistolarum Petri de Vineis cancellarii libri VII., 8°.
 299. Hieronymi Magii variae lectiones, 8°.
 300. Antiquarum Romanorum P. Manutii liber de legibus, 8°.
 301. Jacobi Lodoici de electione et oratoria, 8°.
 302., 303. Officinae Joannis Ravisii Textoris epitome, tomi 2.
 304. Macrobius in somnium Scipionis ex Cicer. VI. lib., 8°.
 305. De figuris sententiarum ac verborum P. Rutillii, 8°.
 306. Auli Gellii noctium Atticarum libri 8°.
 307. Epistolarum Pauli Manutii libri X, 8°.
 308. Petri Bembi epistolae omnes, 8°.
 309. Sturmius in partitiones oratorias Ciceronis, 8°.
 310. Jani Parrhazy liber de rebus per epistolam quaesitis, 8°.
 311. Aonii Palearii Verulani libri octo.
 312. Epistolae Sadoleti, 8°.
 313. Camerarii epistolae familiares.
 314. Sturmius de universa ratione elocutionis, 8°.
 315. Fabricii de re poëtica libri VII., 8°.
 316. Joannis Baptistae pugnae carmina, 8°.
 317. Georgii Buchanani liber, 8°.
 318. Macrobii Ambrosii in somnium Scipionis libri XI., 8°.
 319. Fragmenta poëtarum veterum latinorum, 8°.
 320. Auli Gellii noctes Atticae, 8°.
 321. Galleotti Martii Narajensis de doctrina promiscua, 8°.
 322. Alexandri ab Alexandro genialium dierum libri VI., 8°.
 323. Scipionis Capicci de principiis rerum libri duo, 8°.
 324. Theodosii Gaseae liber de mensibus Atticis, 8°.
 325. M. Verrii Flacci quae extant.
 326. Guilelmus Budaeus Parisiensis de asse et partibus eius.
 327. Nonius Marcellus de proprietate sermonum, 8°.
 328., 329. Adagia Erasmi 2 tomi.
 330. Jacobi Sanazari opera omnia latine scripta, 8°.
 331. Sbozii poëtae pater et filius, 8°.

332. Bazilii Zanchii poematum libri, 8°.
333. Juvenalis et Auli Persii satyrae, 8°.
334. Publii Ovidii amatoria, 8°.
335. Vergilii appendix, 8°.
336. Lucanus latine, 8°.
337. Q. Horatii poëmata, 8°.
338. Martialis, 8°.
339. Aeschinis et Demostenis orationes.
340. Senecae tragediae, 8°.
341. Vergilii Bucolicon et Aeneidos, vocum omnium sylva, 8°.
342. Claudiani opera, 8°.
343. Lucretius Carus de rerum natura, 8°.
344. Aurelius Prudentius, 8°.
345. Oppiani de piscibus libri, 8°.
346. Pontani opera, 8°.
347. Joannis Joviani Pontani annorum libri XI.
348. Aristotelis Rhetoricorum ad Theodecten libri III., 8°.
349. Appollonii Rhodii Argonautica, 8°.
350. Sceckius in topica Aristotelis, 8°.
351. Hermogenes Thrasensis de ratione inveniendi, 8°.
352. Aphtonii Progymnasmata, 8°.
353. Isocratis orationes et epistolae, latine, 8°.
354. Isocrates graece, 8°.
355. Theophrastus de historia plantarum, 8°.
356. Aristophanis Comaediae, 8°.
357. Physica Titelmani, 8°.
358. Juliani imperatoris epistolae graece et latine.
359. Juris orientalis libri tres, graece et latine.
360. Themistii philosophi orationes XIII., grece et latine, 8°.
361. Hermogenis Rhetorica, 8°.
362. Arrianus de rebus gestis Alexandri Macedonum regis, 8°.
363. Theocriti Idyllia XXXVI., 8°.
364. Pindarus graece et Nemesius de natura hominis, 8°.
365. Aeschilon Prometheus, graece, 8°.
366. Vetustissimorum comicorum quinquaginta libri, 8°.
367. Sophoclis Tragediae septem, 8°.
368. Imperatoris Caesaris Manuelis Palaeologi Aeg. praecepta educationis regiae, 8°.
369. Tibullus cum commentario Achillis Statii Lusitani, 8°.
370. Cornuti sine Phurnuti de natura Deorum gentilium, commentaria, 8°.
371. M. Manilii astronomicorum libri quinque.
372. Athenagorae Atheniensis apologia, 8°.
373. De herbarum virtutibus, 8°.
374. Juvenalis et Persii satyrae, 8°.
375. Ausonius 8°.

376. Sylius Italicus de bello Punico, 8°.
377. Terentii Comaediae, 8°.
378. Lucretius, 8°.
379. Euripidis tragediae XVII, graece, 8°.
380. Dialectica Aristotelis, Boëtio interprete, 8°.
381. Aeschinis et Demosthenis orationes duae contrariae, 8°.
382. Isocratis orationes graece, 8°.
- 383., 384. Homerus integer, graece in duobus voluminibus, 8°.
385. Euripides graece, 8°.
386. Poëmata Georgii Sabini, 8°.
387. Terentius, 8°.
388. Marcellus Palingenius, 8°.
389. Homeri et Hesiodi certamen, 8°.
390. Ovidii Metamorphoseon libri XV, 8°.
391. Fastorum, Tristium et de Ponto, 8°.
392. Catullus et Tibullus, 8°.
393. Carmina novem illustrium faeminarum, 8°.
394. Carmina poëtarum nobilium, 8°.
395. Martialis epigrammata, 8°.
396. M. Annei Lucani de bello civili libri X., 8°.
397. Argonauticon Caii Valerii Flavii, 8°.
398. Ovidius, 8°.
399. Catulli, Tibulli, Propertii nova aeditio, 8°.
400. Virgilius collatione scriptorum graecorum illustratus, 8°.
401. Julii Caesaris commentaria, 8°.
402. Statii sylvarum libri, 8°.
403. Biblia latina, 8°.
404. Epiphaniae contra octoginta haereses opus, 8°.
405. Aristologia Pyndarica graco latina, 8°.
406. Epicteti Enchiridion, 8°.
407. Aetii Plauti Comaediae, 8°.
408. Gesta collationis Carthagini habitae, 8°.
409. Bernardini Ochini dialogi XXX. in duos libros divisi
410. Opus articulorum sive conclusinum a Zuinglio, 8°.
411. Rodolphi Gualteri Antichristus, 8°.
412. Theoremata de puro et expresso Dei verbo, 8°.
413. Brutum fulmen papae Sixti V., 8°.
414. Disputatio de controversia successionis regiae, cum aliis 2.
415. Missae ac missalis anatomia, 8°.
416. Apologia principis Auraicae, 8°.
417. Historia persecutionum in populum Valdensem, 8°.
418. Andreae Alciati de formulis Romani imperii liber, 8°.
419. Epistolae de dissidiis religionis, 8°.
420. Examen concilii Tridentini, 8°.
421. Ad repetita Turriani Jesuitae sophismata, responsio, 8°.

422. Sanctae inquisitionis Hispanicae artes aliquot detectae, 8°.
423. Quatuor evangeliorum consonantia, 8°.
424. Philonis Judaei lucubrationes omnes, 8°.
425. Antonii liberalis transformationum congeries, 8°.
426. Plutarchi opera graeco latina, 8°.
427. Divi Pauli in epist. ad Rom., 8°.
428. L. Gaelii Lactantii divinae institutiones, 8°.
429. Caecilii Cypriani opera per Erasmum repurgata, 8°.
430. Leonis papae epistolae decretales, 8°.
431. B. Sulpitii Severi opera, 8°.
432. Hieronimi Cagnoli de recta principis institutione, 8°.
433. Apuleius de asino aureo, 8°.
- 434., 435., 436. Idem de asino aureo tria volumina, 8°.
437. Vitruvius de docendi studendique modo, 8°.
438. Grammatica Rami cum scholiis, 8°.
439. Alciati iurisconsulti libri tres, 8°.
440. Bellonii observationes, 8°.
441. Sylvius Italicus, 8°.
442. Joannis Velcurionis commentaria, 8°.
443. De re vestiaria, vascularia et navali, 8°.
444. Fernelli Ambiani medendi rationis libri 7, 8°.
445. Donatus Acciolus in politicam Aristotelis, 8°.
446. Forestus de Urinis, 8°.
447. Lili Gregorii Girdali Aenigmata etc., 8°.
448. Flavius Vegetius de re militari, 8°.
449. Cornelii Valerii grammatica, 8°.
450. Terentianus Maurus de literis, syllabis, 8°.
451. Censorinus de die natali, 8°.
452. Diomedis grammatici opus a Joanne Caesario emendatus, 8°.
453. Hysperaspites diatribae adversus servum arbitrium Martini Lutheri, 8°.
454. Verrii Flacci opera, 8°.
455. Erotemata dialectices Philippi Melanthonis, 8°.
456. Introductio in logicam Aristotelis, Crellii, 8°.
457. Ethica Melanthonis, 8°.
458. Stanislai Crispii de multiplici sigo, 8°.
459. Petrus Ciaconius de tridinio sive de convivando, 8°.
460. Annotationes Phylandri in architecturam Ditruvii, 8°.
461. Dictionarium medicum, 8°.
462. Francofurdense emporium, 8°.
463. Caroli Sigonii de republica Hebraeorum libri VII., 8°.
464. Idem Carolus Sigonius de republica Atheniensium, 8°.
465. Hotomanni dialectica; Francogallia et quaestiones illustrium aliorum, 8°.
466. Idem Hotomannus de re nummaria populi Romani, 8°.
467. Augustini Niphi libri duo de pulchro et amore, 8°.
468. P. Vergilii Bucolica, Rami et Horatii epodon simul coniuncta, 8°.

- 469., 470., 471. Decades Titi Livii in tribus voluminibus, 8°.
 472. Veterum aliquot de arte rhetorica traditiones, 4°.
 473. Gregorii Cortesii epistolae familiares, 4°.
 474. Francisci Marii de partibus aedium, lexicon, 4°.
 475. Contenta Matthaei Bossi Veronensis, 4°.
 476. Laurentii Vallae elegantiarum libri V., 4°.
 477. Commentaria Vincentii Lupani de magistratibus Franckorum, 4°.
 478. Trophaeum Gallorum quadruplicem eorum complectens historiam, 4°.
 479. Marcus Marullus de laudibus Herculis, 4°.
 480. Joannis Bellay cardinalis oratio, 4°.
 481. Defensio libelli Savonarolae de astrologia, 4°.
 482. Joannis Martini Parisiensis doctoris ad Josephi etc. epistolam responsio, 4°.
 483. Osorius de gloria, 4°.
 484. Pancratii Justiniani de Venetae reipublicae gestis liber, 4°.
 485. Ad invictissimum dominum Rudolphum II. Imperatorem, 4°.
 486. Libellus de epidemia, 4°.
 487. Andreae Naugerii Patritii Veneti orationes duae, 4°.
 488. Conelii Celsi de re medica libri octo, 16°.
 489. Historia Sulpitii Severi, 16°.
 490. Caroli V. caesaris immortalitas.
 491., 492. Epistolarum obscurorum virorum duo volumina, 8°.
 493. Ludovici Masurii poëmata, 16°.
 494. Antonii Mizaldi memorabilia, 16°.
 495. Hieronimi Vidae opera, 16°.
 496. Pindarus graece et latine, 2°.
 497. Ovidii Nasonis fastorum, tristium etc., 16°.
 498. Psalmorum Davidis paraphrasis poëtica Buchanani, 16°.
 499. D. Justini philosophi opera, 16°.
 500. Aphthonii progymnasmata, 16°.
 501. Dictis Cretensis historia, 16°.
 502., 503. Herodiani historia graece in duobus voluminibus, 4°.
 504. Magia naturalis Baptistae Portae, 16°.
 505. Velleii Paterculi historiae Romanae, 16°.
 506. Joannis Baptistae Egnatii de exemplis illustrium virorum.
 507. Cicero de philosophia, 16°.
 508. Historiae Justini Pompeii, 16°.
 509. et 510. Strabonis opera de situ orbis in 2 voluminibus.
 511. Laurentii Jouberti medicinae practicae priores libri tres.
 512. Aethici cosmographia, 16°.
 513. Novum testamentum.
 514., 515., 516., 517. et 518. Platonis opera in quinque voluminibus, 16°.
 519. Carmina quinque illustrium poëtarum, 16°.
 520. Apophtegmata Manutii.
 521. Colloquia Erasmi, 12°.
 522. Lemnius de miraculis cum alio libro, 16°.

523. Nicolaus Leonicus de varia historia, 16°.
524. Epigrammata et hymni Michaelis Tarchaniotae, 16°.
525. Virtutum encomia Henrici Stephani, 16°.
526. Martialis libri XIII. epigrammaton.
527. Horatius de arte poëtica, 8°.
528. Caelii Lactantii opera, 16°.
529. Plauti comaediae latine, 16°.
530. Longolii epistolae, a Joanne Bruto emendatae.
- 531., 532., 533., 534., 535., 536., 537., 538., 539., 540., 541., 542. Galeni omnia commentaria in Hippocratem, in duodecim voluminibus.
543. Politicorum et oeconomicorum Aristotelis interpretationes, 4°.
544. Herodiani historiarum libri VIII. cum Angeli Politiani interpretationes, 4°.
545. Dionis Nicaei rerum Romanarum epitome graece, 4°.
546. Xenophontis Atheniensis de vita et disciplina Persarum regis, 4°.
547. Politica Aristotelis, 4°.
548. Francisci Philelphi de morali disciplina libri V., 4°.
549. Heliodori historiae graece libri X, aethiopicae, 4°.
550. Biblia Hispanica.
551. Aristoteles de arte Rhetorica, Sigonio interprete, 4°.
552. Toletus de anima, 4°.
553. Eiusdem super physicam Aristotelis, 4°.
554. Terentianus Maurus de literis, syllabis etc., 4°.
555. Lazari Baifii annotationes in legem LII de Captivis, 4°.
556. Manuelis Moscopuli de ratione examinandi orat. libellos, 4°.
557. Ταχισταλοόμενα Pythagorae, 4°.
558. Dionysii Halicarnassei de Thucidide, 4°.
559. Ethica Aristotelis cum explicatione Camerarii, 4°.
560. Commentatio explicationum tragediarum Sophoclis, 8°.
561. Titi Lucretii Cari, de rerum natura libri VI., 4°.
562. Adversaria in Lucii Annei Senecae tragedias X., 4°.
563. Horatius Lambini opera emendatus, 4°.
564. Aristotelis de republica libri VIII. Jo Jenesii, 4°.
565. Aeneus de bello civili in X. libris, 4°.
566. Commentaria in Auli Flacci Persii satyras sex Freigii, 4°.
567. Joannis Casae lant. Monumenta, 4°.
568. Joannis Aurelii Augurelii Chrysopoepa ad Leonem, 4°.
569. Petri Angelii poëmata, in 4°.
570. Philostrati Lemni senioris historia de vita Apollonii Tiranei.
571. Ethici seu morales libri philosophici Aristotelis, 4°.
572. Salmonii Macrini carmina.
573. Epistolae clarorum virorum Joannis Michaelis Bruti, 8°.
574. Epitheta Joannis Textoris, 8°.
575. Bartholomaei Martini urbis Romae topographia, 8°.
576. Ciceronis orat. 4°.
577. Caii Solii liber, 4°.

578. Vegetii Renatii artis veterinariae sive mulo medicinae liber, 4°.
 579. Veterinariae medicinae libri duo, 4°.
 580 A. Alcionis medices legant., 8°.
 580 B. Antonii Codrei Urcei opera, 4°.
 581. Bodini methodus, 4°.
 582. De jure regni apud Scotos.
 583. Jacobi Braccellei Genuensis lucubrationes, 4°.
 584. Petri Angelii de aucupio liber, 4°.
 585. Terentii Afri comaediae sex, 4°.
 586. Onuphrius de Romanis pontificibus et cardinalibus, 4°.
 587. Cornelli Taciti historia, 8°.
 588. Caroli Sigonii historia de occidentali imperio, 4°.
 589. Aurelii Cassiodori chronicon, 4°.
 590. De agricultura omnibusque plantarum et animalium generibus, 4°.
 591. Synonymia geographica Ortelii, 4°.
 592. Sancta Hildegardis abbatisae liber epistolarum, 4°.
 593. Q. Aurelii Simachi epistolae ad diversos.
 594. Erasmi declamationes, 4°.
 595. Apparatus latinae locutionis, 4°.
 596. A. Tibulli elegia de amore.
 597. Francisci Philosophi poëtae conviviorum libri duo, in 4°.
 598. Svetonius de vita XII. caesarum, folio.
 599. Vocabularius gemma gemmarum, 4°.
 600. Baptista Mantuanus de patientia, 4°.
 601. Baptista M. poëtae liber, 4°.
 602. Aureae Francisci Philelphi satyrae centum, 4°.
 603. In gratiam serenissimi principis Ferdinandi liber consolatorius.
 604. Hymni aliquot sacri, 12°.
 605., 606. Polonia, sive de situ, populis, moribus Regni Polonici in 2 libris, 4°.
 607. Commentarius in apocalipsin ante centum annos aeditus, 8°.
 608. De coloribus oculorum Simonis Portii, 4°.
 609. Rufi Festi breviarium rerum gestarum populi Romani, 8°.
 610. Joannis Thomae Freigii histor. synopsis, 8°.

Libri Italici.

611. De gli elementi d'Euclide libri XV., folio.
 612. Il libro del cortegiano del conte Baldesar. folio.
 613. L'Historia di casa Orsina di Francesco Sansovino, folio.
 614., 615. Volume delle navigationi et viaggi d. M. Baptista Ramusio.
 616. Dante, con l'espositione di Christophoro Londino.
 617. Chroniques de France, de belle forest. folio.
 618. Descrittione di tutta Italia, di F. Leandro Alberti Bolognese.
 619. Il dialogo di Platone. intitolato il Timeo della natura del mondo.
 620. L'Historia di Milano volgarmente scritta, 4°.
 621. La selua di varia istoria di Carlo Passi, 4°.

622. Supplemento e quinto volume dell'histoire del mondo, 4°.
623. Historia di principi di Este de Gio Battista Pigna, 4°.
624. L'istoria et vite di Braccio Forte Bracci, 4°.
625. *Commentaria della guerra di Transylvania*, 4°.
626. Historia della vita e fatti dell Bartholomeo Coglione.
627. La prima parte dell'histoire di Giov. Zonara, 4°.
628. Delle lettere di prencipi, 4°.
629. Le rime del Petrarca, brevemente poste.
630. Historia de gli imperatori Greci, 4°.
631. Historia universale del'origine et imperio Turchi, 4°.
632. Historia d'Italia di M. Giucardino, 4°.
633. Dell'histoire di M. Paolo Grovio.
634. La colliuatione di Luigi Alamanni al re Francesco primo, 4°.
635. Il gentilhuomo del Mutio Justinopolitano.
636. Historia anticha di ricordano Malespini, 4°.
637. Historia della città di Fiorenza di M. Jacomo, 4°.
638. Rime di M. Vincentio Martelli lettere del medesimo.
639. Rime di M. Giacomo Marmitta Parmeggiano, 4°.
640. Delle rime del S. Berardino, 4°.
641. Dieci libri dell'architettura di Vitruvio, 4°.
642. L'architettura di Leon Battista Alberti, 4°.
643., 644. Le vite de piu eccellenti pittori, scultori, architettori, 1a, 2a.
645. Le vite de piu eccellenti pittori, la terza parte, 4°.
646. L'Hercolano dialogo, di M. Benedetto Varchi.
647. Poetica di Aristotele volgarizata per Castelvetro.
648. Euclide Megarense Philosopho, 4°.
649. Lettere famigliari del commendatore Annibale, 4°.
650. De gli Solani di M. Pietro Bembo, d'amore.
651. Historiae Florentine di Giovanni Villani, 4°.
652. Il decamerone di M. Boccaccio, 8°.
653. Historie Florentine di Niccolo Machiauelle, 4°.
654. Il decamerone di M. Boccaccio con le ricchezza della lingva.
655. Volgare sopra il Boccaccio, 4°.
656. Rime di M. Bernardo Capello, 4°.
657. Trattati di M. Bartholomeo Caluacanti, 4°.
658. Instrumento della philosophia naturale, 4°.
659. Della sfera del mondo, Alessandro Piccolomini, 4°.
660. La rhetorica di M. Bartolomeo Caualcanti, 4°.
661. La vraye et entiere historie de France et Flandres, 8°.
662. Compendio dell'istoria di Napoli, 8°.
663. Vite di quattro huomini illustri, 8°.
664. Secondo volume dell'istoria del regno di Napoli, 8°.
665. L'antiquità, sito, chiese et reliquie di Roma, 8°.
666. Fiametta dell'Boccaccio, 8°.
667. L'osseruazioni di M. Francesco Alunno, 8°.

668. Il thesoro di M. Brunneto, 8°.
669. Rime spirituali del Gabriel Fiamma, 8°.
670. Poësie volgari nouamente stampate di Lorenzo di Medici, 8°.
671. Gli amori del Tasso, 8°.
672. Sette libri di Satyre, 8°.
673. La Nympha Tyberina del Molza, 8°.
674. Sonette et canzoni di diversi, 8°.
675. Le cose volgare di Petrarca, 8°.
676. L'inferno, e'l purgatorio, e'l paradiso, 8°
677. Arcadia del Sannazaro, 8°.
678. Dante della volgare eloquenza, 8°.
679. Ragionamenti di M. Agostino da Sessa, 8°.
680. Dialogi di M. Speron Speroni, 8°.
681. Boëzio Seuerino della consolatione, 8°.
682. Breve trattato del mondo di Jazon Denores, 8°.
683., 684. Della nuova scientia di lettere, 2 volumina, 8°.
685. Espositione del riverendo Vico Pisano sopra il credo, 8°.
686. Delle lettere M. Pietro Bembo, 8°.
687. Opere Toscane di Luigi Alamanni, 8°.
688. Rime di Gondolfo Porrino, 8°.
689. Prose di M. Agnolo Firenzuola, 8°.
690. Dell'istoria della China, 8°.
691. La Fisica di F. Paolo del rosso Cavalliere, 8°.
692. Il corbaccio, 8°.
693. Tre libri de lettere volgari di P. Manutio, 8°.
694. Il saco regno del gran Patricio, 8°.
695. La Circe di Giovan Battista, 8°.
696. Trattato delle metheore di M. Francesco di Vieri, 8°.
697. De S. Miracoli della natura prodotti, 8°.
698. Duell libro de re, imperatori, prencipi, signori, 8°.
699. Ill duello del Mutio Justino Polytiano, 8°.
700. Delle lettere di diversi re e prencipi etc., 8°.
701., 702. Delle lettere dell'illustre S. Don Antonio di Gusuara, 8°.
703. Delle lettere di M. Claudio Tolomei libri VII., 8°.
704. Libro aureo di M. Aurelio imperatore, 8°.
705. Sylva di varia lettione, 8°.
706. Battaglie di Hieronimo Mutio, 8°.
707. Di M. Castaluetro ragioni d'alcune cose segnate etc.
708. La republica di Venegia di M. Donato Giannoti, 8°.
709. La obras de Boscon, 12°.
710. De Capricci medicinali libri tre, 8°.
711. Il fedele comedia de Luigi Pasqualigo, 8°.
712. Il Lanzi comedia di M. Francesco Mercati, 8°.
713. Secreti Medicinali di Pietro Bajro, 8°.
714. Primo libro dell'opere burlesche di M. Francesco Berni, 8°.

715. Chronologia del mondo di Francesco Sansovino, 8°.
 716. Chronographia dell'Isola de Cypro, 4°.
 717. Piu consigli auuertimenti di Guicciardino, 4°.
 718. Le vite de Leon decimo et D. Adriano sesto pontifici, 8°.
 719. L'introduction della conformite des merueilles anciennes.
 720. Le rime della sig. Vittoria Colonna, 12°.
 721. Calandra comedia di M. Bernardo Diuitio, 12°.
 722. Libro di natura d'amore, 12°.
 723. Delle cose notabili che sono in Venetia.
 724. Les Oeuvres de Clement Marot, 16°.
 725. L'specchio, della vera penitenza, 16°.
 726. Gli Asolani di M. Pietro Bembo, 12°.
 727. Rime di diversi eccellenti autori raccolte, 12°.
 728. De gli ufficii e costumi de Giouani, 12°.
 729. Rime di M. Antonio Francesco, 12°.
 730. Lettere di Bastiano de Rossi, 8°.
 731. Dialogi di M. Speroni, 8°.
 732., 733. Rime et prose del Tasso, 2 volum.
 734. Tibaldeo di M. Antonio Tibaldeo l'opere d'amore, 8°.
 735. Les ephemerides perpetuelles de l'air in, 16°.
 736. Les recherches de la France, 16°.
 737. Pietro Crescentio d'agricoltura, 8°.
 738. Lettere de precipi, 4°.
 739. Della institution moral libri, XII.
 740. Discorsi del Signor Torquato Tasso dell'arte poetica, 4°.
 741. L'ethica d'Aristotele in Lione, 4°.
 742. Lettere di precipi, 4°.
 743. Tarifa de pexi et mesure, 4°.
 744. De l'estat et sucez des affaires de France, 4°.
 745. Le navigationi et viaggi nella Turchia di Nicolo.
 746. Discorso di M. Philippo Figauetta, 4°.
 747. La poetica di Bernardo Daniello Lucchese, 4°.
 748. Opere nuovo di Giouanni de Padouini, 4°.

Lucubrationes domini Joannis Michaelis Bruti.

749. no. 1. Ex rerum Ungaricarum libris XX. sedecim extantes in folio.
 750. no. 2. Fragmenta varia, 79 quaternionibus constantia, qui tamen non omnes sunt integri.
 751. no. 3. Liber vetustus manuscriptus et male compactus crassitudine duorum digitorum, continens historica quaedam, adiunctis quibusdam ecclesiasticis, in 4°.
 752. no. 4. Historia Florentina Joannis Michaëlis Bruti excussa Lugduni, anno 1562, in 4°.
 753. no. 5. Chorographia Transylvaniae. Tyberis inundationes.

Satyra Menippaea.

La meurtre seu processo di Corbinelli.

I rittrati delle bellissime donne di M. Georgio Trisino, in 4°.

754. no. 6. Fasciculus variarum rerum, inprimis Hyeronimi Auancii Veronensis in Valerium Catullum et in Priapeias emendationes excussa, in folio.

Et praeterea multa fragmenta manuscripta, utpote epistolarum tractatum de cometa novo et inusitato et alia quaedam. Constant autem haec omnia quaternionibus triginta duobus, non tamen omnibus completis.

755. no. 7. Estratto d'auisi hauuti s'in Luca, dal M CCCC XXX^{simo} al M CCCC XXXIII. Manuscr. in 4° sunt historica.

756. no. 8. Liber in folio manuscriptus italico latinus, nigris et rubris literis, in quo rubra scriptura latina est, et nigra italica. Est autem instar dictionarii, constat quaternionibus octodecim, coopertus est membrana hebraicis literis inscripta.

757. no. 9. Varia carmina descripta.

758. no. 10. Addenda quaedam Florentinae historiae N. N.

759. no. 11. Scriptum quoddam in folio, continens responsum illustrissimi domini Joannis Samoscii cancellarii Poloniae etc. Item diarium actorum Varsaviensium.

Item scriptum quoddam in 4° magnifici domini Forgach de Gimés etc. ad dominum Petrum Hereszinchi.

Item duae orationes Mutii Sfortiae ad Poloniae electores. No 11. Item oratio Fausti Felicii pro archiduce Matthia ad Polonos et alia quaedam minuta.

760. no. 12. Fasciculus variarum rerum manuscriptarum in quibus quaedam phrases historicae ab ipso domino Bruto collectae extant.

761. no. 13. Liber manuscriptus in folio, varia continens, utpote catalogum regum Poloniae, epistolas variorum ad diversos, historica varia et alia quaedam, coopertus est corio rubro deurato.

762. no. 14. Collectanea varia, ad historiam pertinentia manuscripta et membrana viridi tecta. No 14.

- 63. no. 15. Ludovici Carionis historia manuscripta, sed mutila, quaternionibus constans viginti duobus. No 15.

Finis.

Más kézzel: Es ist zue merckhen, das durch Irrung des Schreibers ist die Zahl 100 aund auch die Zahl 580 zweymal gesetzt, als namblich 100 A und 100 B. Item widerumb 580 A unud 580 B. So das der Buechern Bruti mehr seind als 763, namblich 765, deren aber so in Ihr Römisch khayserlich Maiestät Liberey nit gefunden werden, und in disz Inventari mit Creutzen gezeichnet seind, seind in allen 555, dermaszen das Ihr Röm. khay. Maiestät des Bruti Buechern nur 210 hatt.

Papíron, könyvalakban, a bécsi National (azelőtt Hof) Bibliothek kéziratárában, No 9639. jelzet alatt levő kis quart kézirat 1—26. lapjain. Ugyanitt a 33. lapon kezdődik: «Domini Joannis Michaelis Ruti (Igy!) bibliotheca ordine alphabetico conscripta, 1592. mense novembri», s ez a szerzők szerint abc rendben összeállított katalógus végződik a 101. lapon.

208. 1593 április 10. Pozsony.

Mandel Kristóf pozsonyi könyvkötő számlája a magyar kir. udvari kamarának végzett könyvkötő munkákról.

Anno 1593.

Verzaignus was ich auff die vngrische Cammer gegeben vnd eingebunden habe, wie folgt:

1 gros register mit 10 buch pappir in weis leder gebunden für dem herren registrator . . . 3 fl. 20 den.

1 register in weis compert gebundenn für dem herren registrator . . . 90 den.

2 vectigal in rot leder gebunden mit 3 buch pappir dem herren buchhalter . . . 1 fl. 20 den.

1 Vngrischen Calender in rot leder gebunden dem herren buchhalter . . . 20 den.

Summa 5 fl. 50 den.

Christoff Mandell
Buchbinder mp.

Más irással: Dominus perceptor hunc librorum compactorem pro labore in complanandis libris pro usibus camerae huius necessariis praestito iuxta hunc extractum contentum reddat. Accepta eiusdem quietantia. Actum Posonii 10 aprilis 93.

Ex consilio camerae hungaricae
Valentinus Ernnleutner
Valentinus Baranyay.

Mandel írása: Den 10. aprillis habe ich enphangn 5. f. 50 den.

Christoff Mandel Buchbinder mp.

Kivül: Extractus compactoris librorum de fl. 5/50. — 10. aprilis anno 93.

Egy iv papíron, a Magy. Nemz. Múzeum kéziratárában, folio germ. 820. jelzet alatt.

209. 1593 május 11.

Kivonat Nagy Márton deák javainak inventáriumából.

Anno 1593., 11 die maii.

Inventatio rerum universarum foelicis recordationis egregii domini Martini literati alias Nagy ac orphanorum quondam Joannis Zabo domesticarum mobiliumque praesentatio.

Az felső boltba walo inventalas.

Kett magyar Biblia wacion, kytt Somogi Györgyének mondanak.

Feyér öregkönwek No 2.

Adossagrol walo Regestom köny No. 1.

Három ív összefűzött papiron, az esztergomi főkáptalan országos levéltárában. Ladula 99. capsa 57. fasc. 6. No. 16.

210. 1593 május 20. Bécs.

Mátyás főherceg megküldi a m. kir. udvari kamarának a legújabb törvéncikkpéldányokat azzal, hogy azokat a vármegyék közt ossza ki, hogy ott kihirdettessenek.

Mathias, Dei gratia archidux Austriae, dux

Burgundiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae etc. comes Tyrolis etc.

Reverende et egregii nobis dilecti. Accipietis cum praesentibus literis nostris constitutiones publicas regni Hungariae ultimae dietae a sacratissima caesarea regiaeque maiestate benigne confirmatas. Hortamur vos atque eiusdem maiestatis nomine committimus vobis ut singula exempla in singulos comitatus primo quoque tempore diligenter transmittere velitis, quo tempestive publicentur et sic nullus defectus in primo termino exactionis dicae emergat. Datum Viennae, vigesimo die mensis maii, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Matthias mp.

Faustus Verantius.

Kívül: Reverendo et egregio praefecto ac consiliariis camerae Ungaricae sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis nobis dilectis.

Más irással: 21. maii 93.

Presburg.

Mittuntur articuli dietae postremae per suam maiestatem confirmati.

Rtã folio 96.

C
ito
ito etc.
ito
ito

Papiron, kívül papirral fődött vörös viasz zárópecsétel. Országos Levéltár. Ben. Resol., eredeti.

211. 1594 május 27.

Kivonat Novák Mihály esztergomi kanonok végrendeletéből.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis, Patris et filii et Spiritus Sancti.

Cum nihil certius habeat humanum genus mortale... stb.

Item omnes meos libros, totamque bibliothecam, exceptis libris capituli venerabilis, que singuli assignati cum sint, facile dignoscentur, lego Nicolao Nowak, qui Romae nunc est, una cum calice meo... stb.

Két iv papíron, átrírja 1613 február 5-én Nagyszombatban Szuhay István egri püspök és az esztergomi érsekség adminisztrátora. — Az esztergomi főkáptalan országos levéltárában. Ladula 122. capsa 68, fasc. 11. No. 14.

212. 1594.

Kivonat a magyar királyi udvari kamara számadásából.

Ratio perceptoris proventuum camerae Hungaricae de integro anno 1594.

(77. l.)

Hugo Blotius.

Die vigesima quarta octobris egregio domino doctori Hugoni Blotio sacrae caesareae maiestatis bibliothecario in rationem florenorum ducentorum renensium per suam maiestatem ipsi debitorum die quinta junii anno praeterito 93 mandato suae serenitatis ad cameram hanc reictorum soluti flor. 32.

(129. l.) Expensae minutiores ad quotidianas camerae huius necessitates in anno praesenti nonagesimo quarto factae.

Die vigesima martii Christophoro Mandell compactori librorum, pro candellarum et novis registris in usum camerae huius per ipsum confectis in particulari suo regesto specificatis soluti sunt flor. 7. den. 79.

Ezenkívül Kaczpek Zsigmond bécsi kereskedőnek az 1593-ban vett papírért 29 frtot, Lichtinperger Gáspárnak egy rizsma papírért 1 frt 50 dénárt, ugyancsak Kaczpeknek 6 rizsma papírért 6 frt 90 dénárt, Lichtenperger Gáspár pozsonyi polgárnak és senatornak újra papírért 7 frt 74 dénárt, Henkell Lázár és Klükneht Mihály bécsi kereskedőknek papírért, pergamenért és tintáért 44 frt 54 dénárt fizetnek ki.

Magyar Nemz. Múzeum. Kamarai iratok, fol. lat. 921/VII. szám.

213. 1595 március 20. Nagyszében.

Bakos Ferenc nagyszebeni lakos és kereskedő kezeslevele, melyben jótáll Fabricius János nyomdászért, aki hatévi részletfizetésre 300 forintért nyomdát vásárolt.

Ich Franciscus Bakos, Einwoner unnd händelsman in der Hermanstatt bekennen mitt dieser meiner hanndtschriftenn, das ich burg bin wordenn für den erbarenn Mann Joannes Fabricius Buchtruck, er auch Inwoner alhie in dieser Stadt, kegenn einenn ersamenn weysenn Raht, wegen der Trückerey, die er gekaufft hatt umb 300 f. od. bisz auff 6 Jahr zu betzahlenn; das erste Jahr sol er keine wehrung erlegenn, bisz in das 1596. Jahr auff Weyhenachtenn soll er erlegen die erste wehrung, nemlich 75 f. — In das 1597. Jahr, auff Weyhenachtenn zu erlegen 75 f. — In das 1598. Jahr zu erlegenn auff vorbestimptenn terminum 50 f. Ins 1599. Jahr zu erlegenn auff vorbestimpte Zeytt 50 f. — Inns 1600. Jahr zu erlegen die letzte wehrung auff Weyhenachtenn 50 f. — Zu mehrem glaubenn unnd gröserer sicherheyt geben wir den namhafften unnd weysenn Herrn diese Hanndtschrift, mitt unnternn Sigilnn bekrefftigett.

Actum in gedachter Hermanstatt, im Jahr 1595, den 20 Tag Martii.

Papiron, alul papirral fedett két gyűrűs pecséttel, Nagyszében város és a szász egyetem levéltárában 1595. No. 1398. jelzet alatt.

214. 1596 november 20.

Kivonat néhai Fejérkövi István esztergomi érsek javainak inventáriumából.
 Inventarium rerum ab obitu illustrissimi domini Stephani Feyerkeöwy electi archiepiscopi Strigoniensis in domo praepositurae Posoniensis, quam inhabitabat, repertorum anno 96., die 20. mensis novembris per Franciscum Loranth et Martinum Twzentaller conscriptum.

— — — — —
 In cista No 8. — Scripta et literae diversae habentur.

Item, extra hanc cistam in vilibus quibusdam duobus vasculis literae variae.

— — — — —
 Capsae No 10. — Privilegia episcopatus Agriensis.

Tabula una cosmographica — vilis.

In oratorio.

Tabula una picturam Jerusalem continens.

— — — — —
In domo libraria.

Libri diversi philosophici, theologici, poetici et alii No 150.

— — — — —
 In cubiculo supra puteum existens.

Liber unus pontificalis argento ornatus.

Duo libri missales, unus argento ornatus, alter simplex rubeo compactus.

Liber de imperatoribus Austriacis.

Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 78. No. 8.

215. 1597 május 4—1598 május 1.

Kivonat a garamszentbenedeki apátság számadataiból.

Regestum super totum introitum et exitum proventuum sancti Benedicti de juxta Gron a die 4 maii anni 1597 usque 1 die eiusdem mensis anni sequentis 98. inclusive.

Exitus ad diversa.

(42. l.)

Június.

6. Item Pro Graduali noviter compacto in sanctum Benedictum fl. 4.

Az esztergomi főképtalan orsz. levéltárában. Ladula 105. capsza 21. eccl. fasc. 3. No. 31.

216. 1597 augusztus 8. Nagyszombat.

Kivonat néhai Cserődy János egri püspök hagyatéki leltárából.

Conscriptio et inventatio rerum ab obitu reverendissimi domini Joannis quondam Chereody electi episcopi Agriensis ac sacratissimae caesariae regiaeque maiestatis consiliarii etc. derelictarum in domo Thyrnaviensi quam inhabitabat, octava augusti anno 1597. per Franciscum Loranth et Leopoldum Peck facta.

In una cista libri diversi maiores et minores sexaginta tres.

Orsz. Levéltár. Lymbus III. sorozat, saecul. XVI. fasc. 5.

217. 1598 (június 6—december 31.)

Kivonat a magyar udvari kamara számadataiból.

Ratio perceptoris proventuum camerae hungaricae de integro anno 1598.

(149. l.) Die sexta junii christophoro Mandll compactori librorum Poseniensi pro diversis laboribus ad camerae huius necessitates per ipsum praestitis iuxta particularem eiusdem extractum soluti sunt fl. 3. den. 80.

Die vigesima secunda augusti Chistophoro Mandll compactori librorum Poseniensi pro confectione duorum regestorum in officinam camerae huius rationariam necessariorum iuxta eiusdem extractus soluti sunt fl. 1. den. 20.

Die ultima decembris relictæ viduæ Christophori Mandll compactori librorum Poseniensi pro libris diversis in officinas rationariam, parceptoratus et registraturæ confectis et calendariis novis in usus camerae huius pro anno futuro 99. datis iuxta eiusdem particularem extractum soluti sunt... fl. 11 den. 13.

Magyar Nemz. Múzeum. Kamarai iratok, fol. lat. 921/VIII.

218. 1598 július 29.

Hetesi Pethe Márton győri püspöknek a szombathelyi várban talált könyvei.

«In interiori cubiculo reverendissimi domini.

Varii libri juridici, theologici et philosophici utpote :

Decretum civile de tortis.

Commentarius Philippi Decii iurisconsulti in decretales.

Isagoge Porphyrii cum variis operibus variorum.

Formularium terminorum domini Antonii Sacromorii.

Valerius Maximus.

Commentarius Wolphgangi Musculi in quatuor evangelistas.

Terentius cum duobus commentis.

Rapsodiae historiarum Sabellici.

Adagia Erasmi Roterodami.

Summa summarum quae Tabiana dicitur.

Liber quaestionum de universalibus Porphyrii.

Expositio domini Egidii Romani in artem veterem logices.

Porphyrii isagoge in dialecticem.

Terentius Italicus.

Singularia juristarum.

Plautus cum commentariis.

Fasciculus medicinae domini Joannis de Ketham Alemanni.

Libri quatuor magistri sententiarum in uno volumine.

Commentarius divi Thomae in quartum sententiarum.

Quaestiones domini Occam in distinctiones.

Summarium in decretales.

Liber sextus decretalium Bonifacii papae.

Marci Tullii Ciceronis liber veteris rethoricae.

Francisci Genuensis in librum decretalium commentarius.

Opera divi Bernhardi abbatis Clarevaliensis.»

Az Orsz. Levéltárban Urb. et Conscr. fasc. 76. No. 16. jelzet alatt őrzött hagyatéki leltár kivonata.

219. 1599 szeptember 23. Bécs.

Mátyás főherceg meghagyja a m. kir. udvari kamarának, hogy a megyékhez, országbárókhoz és városokhoz az új naptár tárgyában kibocsátott parancsokat továbbítsa.

Mandata ad diversos comitatus, barones ac liberas civitates partium superiorum, de abrogando veteri et suscipiendo novo calendario expedita.

Matthias etc.

Reverende et egregii nobis sincere dilecti. Mittimus ad vos cum praesentibus mandata de abrogatione veteris et susceptione novi calendarii ad comitatus regni Hungariae, baronesque et literas civitates edita, quapropter vobis autoritate sacrae caesareae regiaeque maiestatis committentes mandamus, quatenus acceptis praesentibus statim per certos vestros homines eadem ad sua loca deferri curetis. Secus non facturi. Datum Viennae, vigesima tertia septembris, anno 1599.

Matthias.

Lippay.

Orsz. Levéltár. Ben. Resol. XLII. kötet I. része. 119. lap.

220. 1599 november 5. Róma. «In generali congregatione sanctae Inquisitionis.»

Lajos «episcopus Sabinensis» és a római bíbornoki testület, mint «adversus haereticam pravitatem» a szentszék által kiküldött generális inquisitorok Kutassy János esztergomi érsek ama kérelmét, «ut ad salutem animarum tibi commissarum et ad commodum dictae eius ecclesiae Strigoniensis eidem paternitati tuae quoscunque haereticorum seu alias prohibitos libros etiam in iudice Romano damnatos ad effectum haereses et errores in eis contentos redarguendi et confutandi» fakultást kapjon, mindenben teljesítik.

Déli hártján, fonalon függő vörös viaszpecséttel, az esztergomi primási levéltárban Archivum vetus eccl. No. 129. szám alatt.

A XVI. század második felében.

Kivonat a pozsonyi egyház sekrestyéjében talált javak inventáriumából.

«*Capsae cum schedis affixis.*

1. Continet literas caesareae et regiae maiestatis.
2. Negotia Strigoniensia.
3. Literas ad iudicium.
4. Lanseer.
5. Literae missinae¹ reverendissimi et dominorum.
6. Negotia Strigoniensia.
7. Zagrabiensis, Twroc et Sellye.
8. Literae amicorum.
9. Literae sacrae caesareae et regiae maiestatis.
10. Liber sancti Adalberti et regesta Strigoniensia.
11. Synodiales.
12. Regesta visitationum.
13. Diversas signaturas.
14. Diversas literas et signaturas.
15. Diversas literas caesareae maiestatis et aliorum.
16. Diversas literas missiles.

 Libri diversorum authorum 44.

 In duobus scriniis. In primo.

 Missale in rubeo veluto cum argenteis bullis deauratis — 1.

Breviarium Romanum veluto rubeo cum argenteis bullis deauratis. 1.

In interiori domo eiusdem magistri curiae.

Liber Plinii unus — 1.

Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 76. No. 19.

221. *A XVI. század vége felé. (1590—1600 körül.)*

Feljegyzés könyvek áráról. (Bornemissza Péter könyveiről lehet szó.)

«Az keonywek árát lássa k.(egyelmed) mint az eleot irtam, az mint
 itélyk egiebek is.

Az elseo réz másfél forintos vótt.

Az másik két forintos.

Az harmadyk harmadfél.

¹ Igy! *missiles* helyett.

Az negyedik két forintos az ky mellett az kysértetreol.

Eötödyk két forintos.

Ide ottan rendellie k.(egyelmed) az elseot egy forintra és hwzon eot pénzre.

Az másykat másfélre.

Az harmadikat ketteore.

Az negyediket másfélre.

Az eoteodiket másfélre és hwzoneot pénzre.

Az az mind az eoteot niolcz forintra.»

Papiron, a márkusfalvi Máriássy-család levéltárában, Márkusfalván.

222. 1600 április 1.

Kivonat Köveskuty Márton deák, egykori váradi provisor javainak inventáriumából.

«Sequuntur res, quae sunt in domo speciarum arcis Varadiensis habita. Una arca quae continet... octo simplices libros.

Sexta et septima (t. i. arca)... aliquot libri simplices.

Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 36. No. 34.

223. 1600 május 18

Kivonat a fehérvári nagytemplom javainak inventáriumából.

Registrum seu inventarium rerum et paramentorum in ecclesia maiore Albensi contentarum et repositorum.

Missalia tria, unum Romanum vetus, duo Strigoniensia.

Agenda una.

Pozsonyi káptalan levéltára. Capsa 63. fasc. 1. A. No. 9.

224. 1600 december 1. Bécs.

A császári kamara átíratá a magyar kir. udvari kamarához, melyben néhány Corpus Juris és Tripartitum példányt kér.

Aliquot exemplaria decretorum et constitutionum publicarum regni huius simul et Tripartiti postulatur. Postquam uno et altero exemplari constitutionum et decretorum uti et decreti tripartiti regni Hungariae istius hic opus sit, eaque in bibliopoliis hisce inveniri non possint, eapropter reverendissimam ac generosas dominationes vestras amanter ac officiose requirimus, velint eiusmodi aliquot exemplaria haud gravate conquirere, nobisque transmittere, quas

iuxta prosperrime valere cupimus. Datum Viennae 1. die decembris
anno 1600.

N. sacratissimae caesareae regiaeque maiestatis
Camerae aulicae consilarii.

Orsz. Levéltár. Ben. Resol. XLII. kötet. II. rész. 141. l.

225. 1600.

Kivonat Ferdinánd osztrák főherceg könyvtárkatalógusából.

A katalogus: Philosophiae facultasában:

Antonii Bonfini rerum Ungaricarum decades 14 cum dimidia in folio.

Historia Hungarica et Transylvanica *manuscripta* in folio.

Petri et Pauli Manutii Transylvaniae descriptio in 4°.

Petri Bizari: Bellum Pannonicum in 8°.

Samuelis Budinae: Historia Zigethi in 4°.

Sambuci: Romanorum principum effigies cum historiarum annotatione
in 8°.

Teucri Annaei: Pannoniae chronologia historica.

National- (azelött: Hof-)Bibliothek. Bécs, cod. lat. No. 13.531.

226. 1600 körül.

Kivonat valamelyik Máriássy-fiú kiadási számadásjegyzékéből.

«In quas res florenum a domino fratre datum consumserim.

Pro Phrasibus Georgii Fabricii den. 18.

Pro codice papyri den. 10.

Pro Chatechismo Lutheri den. 10.

Pro dialogo Joachimi Cam. — den. 9.

In quas res 36 den. a domino fratre Sigismundo¹ datos consumsi.

Pro cultro den. 15.

Pro Cicerone den. 10.

Pro pergamenis den. 11.

In quas res 25 den. ab Elia mihi concessos consumsi.

Pro codice papyri den. 10.

¹ Ez Máriássy Zsigmond lesz, aki 1587—88-ban Wittenbergben tanult s 1591-ben
nősült. Ld. *Iványi*: A márkusfalvi Máriássy-család levéltára. XXII. .

In quas res 25 den. a domino Pilcio¹ missos consumsi.
 Pro codice papyri den 10.
 Pro alumine den. 6.
 Pro bitumine den 3.
 Anforulam pro comparando atramento den. 1.
 In quas res pecuam a domino hospite concessam consumsi.
 Pro balneo et abradendis capillis den. 2¹/₂.
 Pro codice papyri den 10.
 Pro membranis den. 12.»

Papiron, kicsi hosszúkás könyv alakjában, a márkusfalvi Máriássy-család levéltárában Márkusfalván.

227. 1600 körül.

Kivonat Sümegh vára inventáriumából.
 Inventarium arcis Simegh... stb.

Libri in eadem cista numerati.

Missale Romanum ... I.
 Alterum missale eius generis ... I.
 Breviarium ... I.
 Graduale ex pergameno ... I.
 Alter gradualis liber ex pergameno de transfiguratione Domini inscriptus ... I.
 Graduale magnum ex pergameno ... I.
 Item unum graduale ex pergameno laceratum antiquum ... I.

Liber Corona beatæ Mariæ virginis intitulatus ... I.
 Gradualis in pergameno antiquus liber ... I.
 Missale divinatorum officiorum, liber ... I.
 Breviarium secundum chorum almae ecclesiae Pataviensis.
 Rubricæ generalis breviarii, liber ... I.
 Liber gradualis in parva quantitate ... I.
 Liber: Prologus in Bibliam, in magna quantitate ... I.
 Liber Missalis ... I.
 Psalterium Romanum dilaceratum ... I.
 Missale secundum chorum almae ecclesiae Strigoniensis ... I.

¹ Pilcius Gáspár 1597-ben márkusfalvi prédikátor volt. *Iványi* i. m. 117. l.

- Liber gradualis in pergameno, in folio 4° . . . I.
Missale antiquum in quarto folio . . . I.
Liber gradualis in quantitate parva . . . I.
Liber in pergameno compactus epistolarum et quarundam thematum
nullius momenti . . . I.
Officium Romanum in quantitate parva dilaceratum . . . I.
Liber horarum beatae Mariae virginis, parvus . . . I.
Officium Romanum in parva quantitate . . . I.
Simile officium dilaceratum . . . I.
Liber psalterii secundum Romanum . . . I.
Alter liber psalterii eius generis . . . I.
Liber Hungaricus manuscriptus de rebus gestis apostolorum . . . I.
Breviarium antiquum . . . I.
Liber rudimentorum pro pueris . . . I.
Libri alii duo incerti authoris dilacerati . . . I.
Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 76. No. 17.

DR. IVÁNYI BÉLA,

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRI OSZTÁLYAINAK
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1931—1933. ÉVBEN.

I.

Országos Széchényi Könyvtár.

1931.

Az 1931. év súlyos, világszerte érezhető válsága a gazdasági nehézségeket tette ez esztendő jellemzőjévé. Könyvtárunkkal kapcsolatban így már az a negatív megállapítás is örömmel jegyzendő fel, hogy évek óta nehéz és szűkös helyzete ebben az évben érezhetően nem súlyosbodott. Ebben a látszólagos vigaszban azonban benne van annak a sajnálatos ténynek beismerése is, hogy Könyvtárunk anyagi okokból kifolyólag ebben az esztendőben sem tudott a nemzeti könyvtár magas követelményének megfelelni. Csökkentett javadalmunk — melynek legnagyobb részét a nélkülözhetetlen nyomtatványok emésztik fel — még mai felettébb szűkre szabott gyűjtési körünk kitöltésére is elégtelennek bizonyult. Esztendőről-esztendőre jobban érezzük annak a felelősségnek súlyát, mely az egyre szaporodó anyag rendszeres köttetésének elmaradása révén a mai könyvtárosnemzedék lelkiismeretére nehezedik. Előbb-utóbb rá kell szánunk magunkat a kötetlen anyagnak a könyvtári forgalomból való teljes kivonására, melyhez az első lépést, e művek kikölcsozítésének beszüntetését, sajnos, már az elmúlt esztendőben megtettük.

E szomorú helyzetben egyedüli vigaszul a nemzeti áldozatkésztségnek SZÉCHÉNYI Ferenc alapítása iránt állandóan, sőt büszkén mondhatjuk, fokozottan megnyilvánuló megnyilatkozása szolgál. Hálásan kell megköszönnünk e helyen is azt a hallgatóságos társadalmi szolidaritást, melyet közönségünk vagyoni körülményeitől függetlenül Könyvtárunknak értékes ajándékokkal és letétekkel való

gyarapításában szinte naponta tanusít. Ezt iparkodtunk megérdemelni akkor, midőn hagyományainkhoz híven meglevő értékeink fokozott használhatóvá tételére, a kutatásnak a könyvtári munka által való megkönnyítésére törekedtünk.

A már előző évben megindított könyvtárrendezési (raktározási és revíziós) munka az 1931. évi január hó 14-én dr. HÓMAN Bálint főigazgató elnöklésével megtartott értekezlet eredményeinek szemeltartásával folyt tovább. Ennek során még az első negyedévben befejezést nyert az évek óta felhalmozódott anyaghátrálék teljes feldolgozása és raktározása. A katalogizálás munkájának célszerű megosztásával, a szakozás és raktározás fázisainak tervszerű egybekapcsolásával az elmúlt esztendőben sikerült elérnünk azt, hogy a beérkező könyvek a növedéki naplóba történt bevezetéstől számított 7—8 munkanapon belül raktári helyükre kerültek, céduláik beosztattak, azaz e rövid idő alatt az olvasó számára hozzáférhetővé váltak. A közönség fokozottabb kiszolgálása céljából hónapról hónapra kifüggesztettük az újonnan beérkezett és már raktározott művek jegyzékét is.

A gyarapodás feldolgozásával párhuzamosan a nyomtatványi osztály tisztviselőinek egy másik csoportja a revízió munkáját végezte. Így egységesen rendeztük és raktároztuk a numerus currensbe osztott sorozatokat, valamint revideáltuk az új szaporulat kapcsán a régebbi, szakokba sorozott gyűjteményes munkákat is. Könyvtárunk anyagának oly kívánatos általános revízióját szintén munkába vettük az elmúlt esztendőben. Tekintettel arra, hogy a tervbevett, a Könyvtár használhatóságát előmozdítani hivatott szakkatalógus elkészítéséhez mostani szakrendszerünket és az annak alapján történő raktározási rendszert módosítanunk kell, kísérletképen a revíziót az egyik leggyakrabban használt és helyben leginkább szűkölködő szak anyagának numerus currensé váló átalakításával kapcsoltuk össze.

Az 1931. év második felében vette kezdetét a másodpéldányraktár anyagának felcédulázása és helyrajzi számozása, továbbá a középiskolai értesítőanyag átrendezése és revíziója.

Az év végén helyeztük üzembe a TODORESZKU-könyvtár «fekete-fehér» fényképezőgépét, amellyel 18×24 nagyságban készítettünk felvételeket jórészt könyvtárunk és a társintézmények anyagából. Örömmel állapítjuk meg, hogy közönségünk már eddig is nagymérvű érdeklődést mutatott e kezdeményezésünk iránt.

Az egyes külföldi érdeklődőkön kívül Könyvtárunkat csoportos látogatók is felkeresték. A szokásos iskola-vezetésekön kívül fel kell említenünk a lipcsei Deutsche Bücherei tisztviselőinek látogatását. Ezenkívül résztvett a könyvtár a fővárosi iskolánkívüli népművelés előadássorozatával kapcsolatos bemutatásokban is. A vezetést végezték: dr. ISOZ Kálmán, dr. TÓTH László, dr. PUKÁNSZKY Béláné, dr. BALOGH László, dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós, dr. KOZOCSA Sándor és dr. HALÁSZ Gábor.

Az 1931. év folyamán az Országos Széchényi Könyvtár tisztviselői karában a következő változások történtek:

JAKUBOVICH Emil dr.-t a kormányzó úr Ófőméltósága az Országos Széchényi Könyvtár igazgatójává nevezte ki.

ZOLNAI Klárát a Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatója 1931. január 1-től önkéntes gyakornoki minőségben a Könyvtárba osztotta be szolgálattételre.

BÁRÁNY István dr. és PAPP László dr. testnevelési ösztöndíjasok május 1-től a délutáni órákban teljesítendő szolgálatra Könyvtárunkhoz osztattak be.

KERNER Lujza napidíjast a Főigazgató úr 157—1931. sz. rendeletével szeptember hó 12-én a Magyar Nemzeti Múzeum Hírlap-osztályába helyezte át.

CSIZIK Nóra szaknapidíjas augusztus 1-én lemondott állásáról.

GRONOVSKY Ivánt a Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatója 173—1931. sz. a., október hó 19-én kelt rendeletével a közgyűjteményi gyakorlat megszerzése végett próbaidőre alkalmazott önkéntes gyakornoki minőségben a Könyvtárba osztotta be szolgálattételre.

Könyvtárunk nyomtatványi osztálya az elmúlt év folyamán összesen 21.571 kötettel és füzetrel, valamint 14.445 aprónyomtatvánnyal gyarapodott. Ebből 13.743 könyv és füzet, továbbá 14.083 aprónyomtatvány kötelespéldány, 3549 kötet és 149 aprónyomtatvány ajándék, 3763 kötet örökletét, 60 kötet és 16 aprónyomtatvány áttétel, 15 kötet csere és mindössze csak 441 kötet és 197 aprónyomtatvány jutott vétel útján Könyvtárunkba. Vételre fordított a Könyvtár 3845.29 pengőt, 898.23 német birodalmi márkát, 274 lírát, 118 svájci frankot és 184.50 cseh koronát.

Nevezetesebb szerzeményeink, melyek jórészt ajándékozás útján jutottak hozzánk, a következők voltak: SEITZ-TÖRÖK-féle természet-tudományi könyvtár 3485 kötet; PALÓCZI Edgár ajándéka 855 kötet

és 145 aprónyomtatvány (utazási irodalom); a váci-utcai leánygimnázium igazgatóságától 904 drb isk. értesítő; TÜRRE István könyvtára (GONDA Béla ajándéka).

Használat: 18.629 olvasó használt 62.497 művet; 7534 tértívenyen kikölcsönözött 11.188 mű.

Tisztviselőink munkabeosztása a következő volt: HAVRÁN Dániel c. könyvtárigazgató vezette az ajándék- és vételnaplót, intézte a vásárlásokat és a nyomtatványi osztály folyóügyeit. Dr. KEMÉNY György könyvtárnok feldolgozta és külön szakba csoportosítva raktározta a Könyvtárban meglevő országgyűlési nyomtatványokat; ellenőrizte a könyvkötést. Dr. SIKABONYI Antal, könyvtárnok a külügyminisztérium könyvtárában teljesített szolgálatot. Könyvtárunkban heti egy délelőttön folytatta az elszakított részek gyűjteményének rendezését. Dr. PÁNITY Vukoszava könyvtárnok a Hábórus-és Proletárgyűjtemény anyagát dolgozta fel folytatólagosan. Dr. PUKÁNSZKY Béláné KÁDÁR Jolán dr. könyvtárnok gondozta az APPONYI-könyvtár, TODORESZKU-HORVÁTH-könyvtár, a Régi Magyar Könyvtár és az ősnymtatványok anyagát, rendezte a színlapgyűjteményt és az APPONYI-könyvtár metszetanyagát. Irányította az APPONYI-kézikönyvtár feldolgozását. LAVOTTA Rezső zeneművészeti előadó az elmúlt év első három negyedében katalogizálta a könyvtár egész szerzeményanyagát, az utolsó negyedben pedig a vásárolt és letétbe helyezett anyagot. EPERJESY János könyvtártiszt ügyeletes szolgálatot teljesített az olvasóteremben, végezte a cédulák beosztását, résztvett a hátralékos anyag feldolgozásában, kikereste a duplumok és az egyesítésre váró művek céduláit. Dr. TREML Lajos I. o. s.-tiszt résztvett a hátralékos anyag feldolgozásában, leltározta a SEITZ-TÖRÖK-könyvtárat, segédkezett az L. eleg. g.-szak átalakításában és végezte az új szerzemények szakozását és raktározását. D. ASZTALOS Miklós I. o. s.-tiszt irányította a raktározás, valamint az L. eleg. g.-szak átalakításának és a sorozatok és gyűjteményes munkák revíziójának munkálatait. Vezette a numerus currens-anyag helyrajzi naplóját. Dr. KOZOSCSA Sándor II. o. s.-tiszt külföldi tanulmányútjáról április 16-án tért vissza. Ezután átvette a könyvkölcsönzést és az olvasótermi referens-szolgálatot. Dr. KNEZSA István szaknapidíjas augusztus 1-én tért vissza lengyelországi tanulmányútjáról. Végezte a folyó raktározási munkát és az L. eleg. g.-szak átalakítását. Dr. DEÉR József gyakornok résztvett a hátralékos anyag feldolgo-

zásában és az L. eleg. g.-szak átalakításában. Szeptember 12-én átvette a könyvtári titkárságot MONDOK Károlyné kezelő részvett a hátralékos anyag feldolgozásában, másolta az L. eleg. g.-szak repertóriumát és pótolta az e szakba tartozó művek hiányzó céduláit. Dr. K. KATONA Lajosné PALLÓ Margit dr. szaknapidíjas segédkezett a folyó raktározási munkákban, rendezte a numerus currensbe osztott sorozatokat és gyűjteményes munkákat. ZOLNAI Klára önkéntes gyakornok dr. PUKÁNSZKYNÉ irányítása mellett végezte az APPONYI-kézíráskönyvtár feldolgozását, naplózott, a régi cédulára rávezette az új könyvet és beosztotta a katalógusba az APPONYI-könyvtár céduláit. KERNER Lujza napidíjas végezte az igazgatóságon a titkári és gépelési teendőket. Szeptember 12-én áthelyeztetett a Magyar Nemzeti Múzeum Hirlaposztályába. PATAKY Alice polg. isk. tanárnő, beosztott tisztviselő, végezte a tankönyvanyag feldolgozását. Az év utolsó negyedében a kötelespéldány-szaporulatot katalogizálta. Dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató az olvasótermi felügyeletet látta el. A negyedik negyedévben megkezdte a kettőspéldány-anyag feldolgozását. LÁSZLÓ Gyula ny. elemi isk. igazgató-tanító az év első felében végezte a kölcsönzés munkálatait, az év második felében a középiskolai értesítő-anyagot rendezte. GRONOVSZKY Iván, a közgyűjteményi gyakorlat megszerzése végett próbaidőre alkalmazott önkéntes gyakornok résztvett az L. eleg. g.-szak átalakításában, segédkezett a titkárságon, üzembehelyezte a fényképészeti laboratóriumot és végezte az összes idevágó munkákat.

Szeptember havától kezdve az olvasótermi szolgálatot felváltva a következő tisztviselők látták el: dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós, dr. KNEZSA István, dr. KATONA Lajosné, dr. HALÁSZ Gábor, PATAKY Alice, ZOLNAI Klára, MONDOK Károlyné, GRONOVSZKY Iván, EPERJESY János.

A kötelespéldány-osztályban dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok a vezető és ellenőrző munkákon kívül törzskönyvezte a kötelespéldányokat, szerkesztette a Magyar Könyvészetet és megreklamálta az évnegyedkimutatásokból hiányzó könyveket. ISTVÁNFI Károly könyvtári főtiszt naplózta a kötelespéldányokat, beosztotta és nyugtatta a végleges bibliografiai cédulákat, nyilvántartotta a nyomdaváltásokat és végezte a postai expediciót.

Kézirattárunk anyaga a mostoha viszonyok következtében csak igen kis mértékben és csaknem kizárólag ajándékok révén szaporodott.

Az 1931. évben az összes gyarapodás 1094 darab, 8 csomag és 4 doboz kézirat. Ebből vétel 926 drb, áttétel 19 drb, ajándék 143 drb, 4 csomag és 4 doboz, hagyaték 6 drb és 4 csomag. Vételre fordított a Kézirattár 1106.40 pengőt és 120 osztrák schillinget. A Kézirattárnak az elmúlt esztendőben nevezetesebb szerzeménye, sajnos, nem volt. A Kézirattár anyagának használatáról a következőkben számolhatunk be: 275 kutató használt 523 újkori, 51 középkori kéziratot, 1072 irodalmi levelet, 26 Petőfi-ereklyét, 18 nyelvemléket és 16 analectát, összesen 1706 darabot. 62 esetben kölcsönadott 78 újkori, 5 középkori kézirat, 4 Petőfi-ereklye, 5 nyelvemlék, 19 irodalmi levél, 22 kódex-fénykép és 3 hasonmás, összesen 136 darab.

A Kézirattár tisztviselőinek munkássága: dr. RÉDEY Tivadarné HOFFMANN Mária dr. könyvtárnok feldolgozta a SZINNYEI-, RAKODCZAY-hagyatékot, TAKÁTS Sándor levelezését, valamint a BATTHYÁNY-TREFORT-féle levelezést. Naplózott, cédulákat írt és osztott be, kutatókat szolgált ki. Dr. TÓTH László múzeumi titkár végezte az olasz kéziratok részletes leíró katalógusának munkálatait. Kutatókat szolgált ki, kalauzolt és egyes főigazgatói és igazgatói megbízásokban járt el. Dr. BARTONIEK Emma alkönyvtárnok végezte a középkori latin kéziratok katalogizálását, revideálta azok végleges céduláit, az anonym kéziratok szerzőit meghatározta. Kiszolgálta a kutatókat. Dr. HALÁSZ Gábor szaknapidíjas megkezdte és befejezte az APPONYI-hagyaték feldolgozását, cédulázta MORVAY Győző hagyatékát, megkezdte és folytatta Ponori THEWREWK Emil levél- és kézirat-hagyatékának rendezését. Kiszolgálta a kutatókat és véleményezett vételre kínált darabokat.

1932.

Az 1932. esztendő époly súlyos gazdasági helyzetben folyt le, mint az előző év s így jelentésemet a mult évihez hasonlóan, a súlyos gazdasági helyzet felemlítésével kell kezdenem. A Könyvtár egyre csökkenő jövedelme az eddiginél fokozottabb mértékben nehezítette meg anyagának rendszeres kiegészítését. A csekély dotáció igen jelentős részét a nélkülözhetetlen dologi kiadások emésztették fel s így könyvbeszerzésre ismét kevesebb összeget fordíthattunk, mint az előző években. Majdnem teljesen szünetelt a kötetlenül érkező köteles anyag köttetése s mivel ez a helyzet immár az évek hosszú sora óta változatlanul fennáll, a kötetlen, de nagy olvasótermi használatnak

örvendő könyvek állapota kezd katasztrofálisan siralmassá válni. A könyvkölcsönzés ebben az évben is igyekeztem a lehető legszűkebb körre visszaszorítani, mégsem tudom elhallgatni abbéli aggodalmamat, hogy a könyvek további romlása esetén kénytelen leszek a legutóbbi 15 esztendő magyar könyvtermelését még az olvasótermi használatból is kivonni. Könyvtárunk anyagi helyzetére jellemző, hogy az év folyamán piacra került egy híres grófi könyvtárból néhány unikumpéldányú, 1711 előtti magyar nyelvű mű, összesen 14.000 pengő forgalmi értékben, de az Országos Széchényi-könyvtár annyira nem volt fizetőképese, hogy a nagybecsű és gyűjtési körünkbe vágó kollekció egyetlen darabját sem tudta megszerezni.

Ebben a nyomasztó és súlyos gazdasági helyzetben mégis találkoztunk két örvendetes körülménnyel. Az egyik körülményre már a múlt évi jelentésben bátor voltam rámutatni. Ez a gr. SZÉCHÉNYI Ferenc szellemét fenntartó és Könyvtárunk iránt fokozottan megnyilvánuló nemzeti áldozatkészség, amely a sűrűn megismétlődő adományokban nyilatkozott meg. A másik körülmény az, hogy a lefolyt 1932-ös munkaévben a Könyvtár belső élete ismét örvendetes fejlődést mutatott. Egyes különgyűjtemények feldolgozása nagy léptekkel haladt a befejezés felé. A folyó gyarapodás feldolgozása pedig az egész év folyamán zökkenő nélkül és oly tempóban történt, hogy az év végéig teljes befejezést is nyert. Ezzel sikerült az olvasótermi igényeket Könyvtárunknál eddig alig tapasztalt mértékben kielégítenünk s a kapcsolatot a könyvtár és közönsége között hathatósan elmélyítenünk. A nehéz gazdasági helyzetben azt a célt tűztük magunk elé, amelyet már előző évi jelentésemben is megemlítettem: meglevő értékeink fokozott használhatóvá tételét és a tudományos kutatás könyvtári munka által való megkönnyítését.

Az év folyamán befejezést nyert egyik használhatatlanná vált szakunknak numerus currensé váló átalakítása, mely egyben kísérletül szolgált a végrehajtandó általános cédula- és könyvrevízió várható eredményére nézve. Jelentős lépésekkel haladt előre az iskolai értesítők feldolgozása. Beszámoltuk és ezzel a közönség számára hozzáférhetővé tettük az ú. n. díszmunkákat, amelyek az átszervezés óta hozzáférhetetlenek voltak. A hasonlóképpen éveken át hozzáférhetetlen megszállott területi gyűjteményt felkatalogizáltuk és megkezdtük annak bedolgozását a numerus currensbe. Ezáltal remélhető, hogy a gyűjteményt 1933 tavaszára a nagyközönség számára is

hozzáférhetővé tudjuk tenni. Tovább folytattuk az új gyarapodás havonkénti jegyzékének kifüggesztését, valamint üzemben tartottuk az előző évben üzembehelyezett és azóta a nagyközönség, valamint a testvér tudományos intézetek körében is nagy keresletnek örvendő fényképészeti laboratóriumunkat. A muzeális könyvgyűjteményekben, valamint a háborús- és proletárgyűjteményben szintén fennakadás nélküli munka folyt. A másodpéldányok cédulakatalógusának elkészítése is befejezése felé közeledik s ezzel sikerült a duplumanyag annyira szükséges revízióját is elvégeznünk. A nagyméltóságú VKM rendeletéből kifolyólag három tisztviselőnk végezte a MARCZALI-könyvtár helyszínén való feldolgozását, melynek ellenértékéül joga van Könyvtárunknak bizonyos mennyiségű anyagot kiválasztani a MARCZALI-könyvtár anyagából. Végül tovább folyt az országgyűlési nyomtatványok önálló szakká való átalakítása.

Az év folyamán feldolgoztuk és egy tömegben raktároztuk a m. kir. Folyamország által örökletétként nálunk elhelyezett ú. n. Duna-könyvtárat s ezzel sajátos Hungarica-gyűjteményünk egy újabb irányú gyűjtéssel lett gazdagabb. Nagy mértékben hozzájárult Könyvtárunk a Pen-Club 1932. évi kongresszusának sikeréhez, amennyiben annak alkalmi kiállításához nagyértékű és nagyszámú könyvanyagot választott és kölcsönzött ki. Kivette a Könyvtár részét a GARIBALDI-emlékkiállítás megrendezéséből is, melynek anyagához a Könyvtár gazdag anyaggal és a kiállításához annak adminisztratív megszervezésével járult hozzá.

A fentiekben jelzett munkák kapcsán állandóan igen nagy súlyt helyeztünk arra, hogy a munkát összekapcsoljuk a már annyira égetően fontossá vált revízióval. Különösen ügyeltünk arra, hogy az olvasóterembe felkatalogizálás nélkül betévedt anyagot kinyomozzuk és kiemeljük, valamint arra, hogy a sorozatok és gyűjteményes munkák körül tapasztalható raktározási tévedéseket és rendellenességeket kiküszöböljük. Így, ha egyetemes revíziót még nem is végeztünk, mégis igen nagy mértékben sikerült hozzájárulnunk ahhoz, hogy a könyvtár használhatóságát megnehezítő körülmények egy részét kiirtsuk.

Nem mulaszthatom el azonban, hogy két igen fontos körülményt le ne szegezzek. Az elmúlt évek hátralékainak feldolgozásával, valamint a folyó munka kapcsán, a könyvtár katalóguscédulaanyaga előre alig remélt mértékben megduzzadt. Így előállt az a helyzet, hogy

részben katalógustokok hiánya miatt, részben a katalógustokok befogadására szánt hely elégtelen volta miatt torlódást és így haladékos szenved az újabb céduláknak a feldolgozással párhuzamos beosztása a katalógusba. A Könyvtárnak feltétlenül módot kell találnia arra, hogy a könyvtári munka sikerét veszélyeztető és csupán anyagiakon múló körülményt kiküszöbölje. Hasonlóképpen nagyon kívánatos volna az évek óta egyre halmozódó kisformátumú katalóguscéduláknak a közönség számára való hozzáférhetővé tétele is. A helyzet azonban az, hogy kartotékfiókjaink nem lévén, a kiscédulák katalógusa nem állítható fel. A másik körülmény, amelyet feltétlenül meg kell említenem az, hogy a régi szakrendszerrel a numerus currensre történt áttéréssel megszűnt Könyvtárunkban az újonnan raktározott anyagnak szakkatalógusokba való bevezetése. Addig, amíg a könyvek szakok szerint raktározottak, a helyrajzi napló egyben szakrepertórium is volt. A numerus currens-rendszerű raktározás óta a helyrajzi napló ezt a szerepet nem tölti be s így a Könyvtár 1928 óta történt gyarapodásáról szakkatalógusunk nincs. A fentemlített kiscédulanyag egy felállítandó szakkatalógus reményében készült és készül. Viszont mindezekig nem történt döntés abban az irányban, hogy a Könyvtár a jövőben milyen szakrendszer mellett köti le magát. A könyvek utólagos szakozása tisztán a kiscédulák alapján igen sok esetben majdnem lehetetlen lévén, az a veszély fenyeget, hogy a szakrepertóriumok megszűnte és az új szakrendszer megkezdése közötti időszak alatt raktározott anyag mindkét szakkatalógusból ki fog maradni és így szakozatlanul marad. Mivel a szakkatalógus nélküli anyag tudományos kutatás céljaira sokkal nehezebben vehető igénybe, arra kell törekedni, hogy a kétféle szakrendszer közötti szakrendszer-telen intervallum minél rövidebb legyen. Fölöttébb kívánatos lenne tehát egy könyvtári szakülés összehívása, amely a szakrendszer ügyében annál is inkább döntésre vinné a dolgot, mert az 1931. évi január 14-én dr. HÓMAN Bálint főigazgató elnöklésével megtartott ülés hasonló tárgyú határozata gyakorlatilag nem jutott kivitelre.

Az egyes külföldi érdeklődőkön kívül az idén is több ízben keresték fel Könyvtárunkat csoportos látogatók, akiknek nagy része a szokásos iskolákból állott. Résztvett ezenkívül a Könyvtár a Fővárosi Iskolánkívüli Népművelés előadássorozatával kapcsolatos bemutatásokon is. Jelentősebb kalauzolás 24 esetben történt; a vezetést végezték dr. TÓTH László, dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós,

dr. KOZOCSA Sándor, dr. HALÁSZ Gábor, dr. DEÉR József, dr. KNEI ZSA István és GRONOVSKY Iván.

Az 1932. év folyamán az Országos Széchényi-könyvtár tisztviselői karában a következő változások történtek : dr. PÁNYI Vokuszava könyvtárnokot a Nemzeti Múzeum Főigazgatósága 28/932. sz. rendeletével ideiglenesen a Régészeti Osztályhoz rendelte át szolgáltatételre, majd ugyane számú rendeletével 3 hónap mulva visszarendelte a Könyvtárhoz. Dr. DEÉR József szaknapidíjas gyakornokot a VKM 18.632/1932—IV. sz. rendeletével megbízta a szegedi Ferenc József Tudományegyetem magyar történeti tanszékének helyettesítésével s ezzel kapcsolatban számára egyévi fizetéstelen szabadságot engedélyezett. DEÉR szabadságidejére a VKM ugyanezen számú rendeletével ZOLNAI Klára önkéntes gyakornokot a további alkalmaztatásra való kötelezettség nélkül napidíjasként alkalmazta. HUBAY Ilona napidíjast a Nemzeti Múzeum Főigazgatósága 208/1932. sz. rendeletével a Főigazgatóságról további szolgálattételre az Országos Széchényi-könyvtárba rendelte át. 1931. évi június 30-ával a VKM beszüntette dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató tiszteletdíját, aki július 1-étől kezdve ellenszolgáltatás nélkül teljesít Könyvtárunkban szolgálatot. MELCZER Aladár ny. tábornok, aki tiszteletdíjasként Könyvtárunk bélyeggyűjteményét kezelte, a bélyeggyűjtemény további kezelésétől visszavonult.

A szokásos nyári tanulmányi segélyeket a Nemzeti Múzeum Főigazgatósága 146/1932. G. H. sz. alatt Könyvtárunknál dr. PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán könyvtárnok, dr. BARTONIEK Emma alkönyvtárnok és LÁSZLÓ Gyula önkéntes munkaeőr számára engedélyezte. Dr. KNEI ZSA István tiszteletdíjas gyakornok az 1932—33. tanévre a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr elhatározása folytán 800 P belföldi kutatási segélyben részesült.

* * *

Könyvtárunk nyomtatványi osztálya az elmúlt év folyamán összesen 12.631 kötettel és füzetrel, valamint 12.393 aprónyomtatvánnyal gyarapodott. Ebből 9473 könyv és füzet, továbbá 12.294 aprónyomtatvány kötelezpéldány ; 2895 kötet és 73 aprónyomtatvány ajándék ; 1 kötet és 26 aprónyomtatvány áttétel ; 3 kötet és 4 füzet csere és mindössze csak 255 kötet jutott vétel útján Könyvtárunkba. Vételre fordított a Könyvtár 3636 P 87 fillért, 97.45 német birodalmi

márkát, 46.25 svájci frankot, 120 francia frankot és 20.80 osztrák schillinget. Tehát a Könyvtár 1932-ben 208.42 P, 800.75 márka, 71.75 svájci frank és 184.50 csehkoronával vásárolt kevesebbet, mint az 1931. évben és csak 120 francia frankkal és 20.80 schillinggel növekedett a relatív kiadása: azaz könyvbeszerzésre kb. 1500 pengővel fordíthattunk kevesebbet, mint az előző évben.

Az év végén a m. kir. Államrendőrség Főkapitányságának politikai osztálya Könyvtárunknak adományozta az évek folyamán felgyülemlett kommunista propaganda-anyagot, erről azonban még pontos kimutatás nem készült. Hasonlóképpen nem bontottuk fel még, amíg arra az adományozótól külön engedélyt nem kapunk, SZÜLLŐ Géza 6 csomagot kitevő, megszállott területi gyűjteményünket gyarapító iratait.

Nevezetesebb szerzeményeink, amelyeknek egy része adomány gyanánt került Könyvtárunkba, a következők:

KERESSZEGI I.: *A keresztény hitnek... tárháza*. Várad, 1640.

SAMARJAI I.: *A helvét ecclesiáknak ceremoniajairól*. Lőcse, 1636.

MÁRTONFALVI Gy. *Tanító és cáfoló theológiája*. Debrecen, 1679.
Biblia Sacra, 1664.

Uj és ó kalendárium. Debrecen, 1684. Kolozsvár, 1685. Lőcse, 1683, 1686, 1689, 1691, 1693, 1696—1700, 1702. (2 példány.)

Tropheum domus Estorasiánae. Viennae, 1700.

SALLUSTIUS: *Opera*, Venetiis, 1485.

VIRGILIUS: *Opera*, Venetiis, 1484. (Colligatum magyar vonatkozású bejegyzéssel.)

Donatus minor, Venetiis, 1517. KAYM Orbán budai könyvkereskedő kiadása.

BOGÁTHY FAZEKAS M.: *Az ötödik része Mátyás király dolgainak*. Kolozsvár, 1580.

Az év folyamán a következő cserék történtek: *Das jüdische Magazin*, szerk.: BETTELHEIM Soma, No 1—4, Berlin, 1929 (több nem jelent meg); cserébe adtuk OPPENHEIMER: *Hoch gefühle*, Pressburg, 1825 c. aprónyomtatvány duplumot. SZÉKELY Miklóssal cseréltünk 3 darabért 3 darabot.

Használat: 21.293 olvasó használt 56.570 művet; 7732 térítvényen kikölcönöztetett 13.624 mű. Egész évi nyitási napok száma: 271.

A tisztviselők munkabeosztása a következő volt: HAVRÁN Dániel c. könyvtárigazgató vezette az ajándék- és vételnaplót, intézte a vásárlásokat és a Nyomtatványi Osztály folyóúgyeit. Dr. KEMÉNY György könyvtárnok folytatta az országgyűlési nyomtatványok külön szakba való csoportosítását és feldolgozását; ellenőrizte a könyvkötést. Dr. SIKABONYI Antal könyvtárnok a külügyminisztérium könyvtárában teljesített szolgálatot. Könyvtárunkban heti 1 délelőtt jelent meg, de mióta a megszállott területi gyűjteményt az ősz folyamán átadta, egyáltalán nem teljesít nálunk szolgálatot. Dr. PÁNITY Vukoszava könyvtárnok folytatólagosan dolgozott a Háborús- és Proletárgyűjtemény anyagán. Dr. PUKÁNSZKY Béláné KÁDÁR Jolán dr. könyvtárnok végezte a muzeális könyvgyűjteményekkel kapcsolatos folyómunkákat, az APPONYI-metszetgyűjtemény és APPONYI-*Novissima* rendezésével és katalogizálásával foglalkozott, irányította az APPONYI-kézikönyvtár feldolgozását. LAVOTTA Rezső zeneművészeti előadó katalogizálta a II. sz. növedéki napló anyagát, az utolsó negyedben pedig a megszállott területi gyűjteményt. EPERJESY János könyvtártiszt végezte a cédulák beosztását, ezzel kapcsolatban kiemelte a duplumok és az egységesítésre váró művek, továbbá a díszművek céduláit. Résztvett a MARCZALI-könyvtár jegyzékének összeállításában. Dr. TREML Lajos I. o. s.-tiszt végezte az egész könyvanyag raktározási munkálatait, román desiderata-katalógust állított össze, résztvett a MARCZALI-könyvtár jegyzékének összeállításában. Dr. ASZTALOS Miklós I. o. s.-tiszt irányította a raktározási, valamint a revíziós munkákat, június óta az adminisztráción végezte a titkári teendőket, ezalatt is vezette a numerus currens helyrajzi naplóját. Dr. KOZCSA Sándor II. o. s.-tiszt vezette a könyvkölcsönzést, ellátta az olvasótermi referenszolgálatot. Dr. KNEZSA István tiszteletdíjas gyakornok elvégezte az L. eleg. g. szak numerus currensé váló átalakítását, újrarendezte és beszámozta az úgynevezett díszműveket. Résztvett a MARCZALI-könyvtár jegyzékének elkészítésében. Dr. DEÉR József júniusig a titkári teendőket végezte az adminisztráción, szeptemberig alkalmi könyvtári munkákat végzett. Ekkor egyévi fizetéstelen szabadságra ment és a Ferenc József-Tudományegyetemen a magyar történeti tanszéket helyettesítette. MONDOK Károlyné kezelő az L. eleg. g. szak- és a díszművek céduláit pótolta és megírta ezek kis céduláit. Dr. KATONA Lajosné, PALLÓ Margit dr. szaknapidíjas végezte az állandó olvasótermi revíziót

katalogizálta és raktározta a sorozatos és gyűjteményes munkákat. Résztvett az állandó raktárrevízióban. Dr. ZOLNAI Klára önkéntes gyakornok, majd ideiglenes napidíjas feldolgozta az APPONYI-segéd-könyvtárat, rendezte a Régi Magyar Könyvtár III. cédulakatalógusát. HUBAY Ilona napidíjas PUKÁNSZKYNÉNak segédkezett az APPONYI-könyvtár katalogizálásában. PATAKY Alice beosztott polg. isk. tanárnő folytatta a tankönyvanyag feldolgozását s katalogizálta a kötelespéldányanyagot. Dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató, tiszteletdíjas, majd önkéntes segéderő a duplumanyag katalogizálását végezte. LÁSZLÓ Gyula ny. elemi isk. igazgató-tanító, önkéntes segéderő, folytatta az iskolai értesítők feldolgozását és beszámozását. Dr. GARDA Samu ny. középiskolai tanár ezidén is önként bejárta és folytatta a térképanyag feldolgozását. GRONOVSKY Iván, a közgyűjteményi gyakorlat megszerzése végett próbaidőre alkalmazott önkéntes gyakornok, végezte a titkárságon a gépírói munkákat, készítette az új szerzemények kifüggesztett jegyzékeit s végezte a fényképészeti üzem minden munkáját és adminisztrációját.

Az olvasótermi szolgálatot felváltva végezték a könyvtár, kéziratár és zenei osztály VIII. fizetési osztályon alul levő tisztviselői. Minden tisztviselő körülbelül két és félhavonként egyszer, hétfőtől péntekig látta el ezt a munkakört s ugyanakkor az illető tisztviselő zárta is a könyvtárat. Az ingyenes munkaerők ebben a munkában, az egy LÁSZLÓ Gyula kivételével, nem vesznek részt. Minden szombaton a Hírlaptár ad olvasótermi ügyeletes tisztviselőt.

* * *

A kötelespéldány-osztályban dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok a vezető és ellenőrző munkákon kívül törzskönyvezte a kötelespéldányokat, szerkesztette a Magyar Könyvészetet és megreklamálta az évnegyedi kimutatásokból hiányzó könyveket. ISTVÁNYI Károly könyvtári főtiszt naplózta a kötelespéldányokat, beosztotta és nyugtatta a végleges bibliografiai cédulákat, nyilvántartotta a nyomdaváltozásokat és végezte a postai expediciót.

A kötelespéldány-osztály ügyforgalma a következő volt: Beiktatott csomag 587, reklamáció 552, levél 1367, benaplózott mű 9473, falragasz 5870, gyászjelentés 1374, hivatalos irat 84, műsor 894, perirat 8, színlap 2804, különféle 1260.

* * *

Kézirattárunk a nyomtatványi osztályhoz hasonlóan, megérezte a nehéz gazdasági helyzetet s nem gyarapodott oly mértékben, mint amennyire a piacon levő anyag szerint gyarapodhatott volna. Az 1932. évben az összes gyarapodás 874 darab, 9 csomag és 6 láda kézirat. Ebből vétel 277 drb, áttétel 51 drb, ajándék 6 láda, 276 drb, hagyaték 2 drb, csere 1 drb, letét 1 csomag, hivatalos fénykép 23 drb, raktárrendezésből előkerült 3 csomag és 244 drb. Vételre fordított a kézirtár 1281.29 pengőt. Eszerint az 1931. évvel szemben ez évben mintegy 80 pengővel többet fordítottunk kézirtárunk anyagának gyarapítására.

A Kézirtár 1932. évi nevezetesebb szerzeményei a következők :
TELEGDI, Joannes : *Priscae Hunnorum linguae rudimenta*, 1671.

Cím nélküli ősnymtatvány, a bekötési tábla belső lapján pársoros régi magyar nyelvemlék : orvosi recept a XV. század végéről, vagy inkább a XVI. század elejéről.

VORAGINE, Jacobus de : *Legenda aurea et tractatus varii theologici*.
XV. század.

Emigrációs levelek : UJHÁZY László, MEDNYÁNSZKY Sándor, TÜRRE István, ASBÓTH Lajos, gr. BETHLEN Gergely, TELEGDI László.

A kézirtár anyagának használatáról a következőkben számolhatok be : 428 kutató használt 830 újkori, 3 középkori kéziratot, 1942 irodalmi levelet és 131 analektát, összesen 2906 darabot. 63 esetben kölcsönadott összesen 360 darab.

A Kézirtár tisztviselőinek munkássága : Dr. RÉDEY Tivadarné HOFFMANN Mária dr. könyvtárnok folytatólagosan megcédulázta a kézirtár új gyarapodását, több nagyobb hagyatékot rendezett és katalogizált. Vezette az ideiglenes és végleges növedéki naplót, résztvett a kutatók kiszolgálásában és a vételre benyújtott kéziratok becslésében. A feldolgozott anyagot beosztotta a törzsanyagba. Dr. TÓTH László múzeumi I. o. titkár kézirtári folyómunkákat végzett, elkészítette az olasz kéziratok részletes katalógusát, különleges könyvtári megbízásokat teljesített, kutatókat szolgált ki. Dr. BARTONIEK Emma alkönyvtárnok elkészítette a latin kéziratok részletes leíró katalógusát, végezte a középkori kéziratok múlt években elkészített katalógusának második revízióját, kutatókat szolgált ki. Dr. HALÁSZ Gábor szaknapidíjas gyakornok feldolgozott több hagyatékot és azoknak anyagát a törzsanyagba osztotta. Feldolgozta és felcédulázta az oct. hung. eddig részleteiben nem katalogizált kolligá-

tumait, majd ugyanezt végezte a quart. hung. kötetekkel, amelyeknél eljutott az 1525. jelzetig. Résztvett a kutatók kiszolgálásában, vételre kínált kéziratok becslésében. Az arcképgyűjteményt kezelte és kiegészítette.

1933.

Az 1933-ik év az Országos Széchényi-Könyvtár életében örökre emlékezetes esztendő marad. Azt mondhatjuk, hogy alapítása és mai helyiségeibe való költözése óta életének legnagyobb eseménye játszódott le ebben az esztendőben, amikor a békeszerződések alapján megindult tárgyalások befejeztével a Magyarországot érdeklő múkincsek egy része visszakerült Magyarországra s abból 37 nagybecsű kézirat az Országos Széchényi-Könyvtár tulajdonába került. A 37, tül-nyomó részben középkori kézirat közt ott vannak a középkori magyar történet felbecsülhetetlen értékű forrásai: az Anonymus-kézirat, a Bécsi Képes Krónika, az Acephalus-kódex, a Sambucus-kódex, stb., továbbá két nyelvemlékünk: a bécsi magyar biblia (Révai-kódex) és a Birk-kódex; a becses jogtörténeti emlékek: a Turóczi- és az Ilosvay-kódex és a Quadripartitum-kézirat; a kiváló értékű gazdaságtörténeti forrás, II. ULÁSZLÓ számadáskönyve; MÁTYÁS egykori híres könyvtárának 16 darabja, közöttük a ragyogóan illuminált Philostratus-kódex; a bécsi udvari könyvtár alapját megvető magyar ZSÁMBOKI János könyvtárának néhány becses darabja. A Könyvtár ezzel a gyarapodással valóban nemzeti könyvtárrá lett s ma már azt mondhatjuk, hogy a magyar szellem multjának írásos emlékei immár más könyvtárak által felülmúlhatatlan viszonylagos teljességben vannak együtt Könyvtárunkban.

A velencei egyezményen alapuló, most említett gazdagodáson kívül egyéb nagyértékű s a maga nemében páratlan anyaggal is gyarapodott a Könyvtár állománya, amennyiben a nagyméltóságú VKM külön folyósított anyagi támogatásával sikerült a nyár folyamán a XVI. századi magyar ponyvairodalomnak néhány igen ritka darabját s az ősz folyamán a páratlan értékű XV. századi székely rovasábécét megszerezni. Ugyancsak külső támogatás, a Múzeumbarátok Egyesületének anyagi hozzájárulása tette lehetővé, hogy a három erdélyi magyar nyelvemlék-kódex egyikét, az ú. n. Teleki-kódexet is megszerezhettük. Könyvtárunk ilymértvű gazdagodása, az új anyag természete miatt, szinte még a TODORESZKU- és az

APPONYI-könyvtár adománya által való gazdagodásunk mértékét is felülmúlja s így méltán állíthatjuk, hogy az 1933. esztendő a Könyvtár történetében jelentőségre közvetlenül a Könyvtár megalapításának éve után következik.

Az előző évekről szóló összefoglaló jelentéseimet a gazdasági helyzet egyre súlyosbodó voltának jellemzésével kellett kezdenem. A gazdasági helyzet az elmúlt évben sem javult, viszont két körülmény a Könyvtár gazdasági helyzetét mégis lényegesen javította. Az egyik körülmény az, hogy Könyvtárunk a magas minisztériumtól az év folyamán rendkívüli dotáció gyanánt 3600 pengő és 500 svájci frank, a Múzeumbarátok Egyesületétől 1000 pengő rendkívüli anyagi támogatásban részesült s így az ez évben rendelkezésére állott rendkívüli anyagi eszközök majdnem elérték az állami dotáció összegét. A másik körülmény az volt, hogy Könyvtárunk dotációját évről-évre következetesen mintegy évi 3—4000 pengő összegű, az előző évekből áthozott adósság terhelte. Az 1932—33. költségvetési évben a könyvbeszerzéseket arányba hoztuk a rendelkezésünkre álló anyagi erőnkkel s így az 1933—34. költségvetési esztendőbe végre adósságmentesen jöttünk át. Ezzel lehetővé vált az, hogy évi dotációnkat azon évi beszerzésekre fordítsuk, amelyekre a dotáció folyósított. Ennek megfelelően, bár állami dotációnk az idén is a tavalyi keretek között mozgott, 1933. második felében már arra is gondolhattunk, hogy megkezdjük a háború befejeztével csonkán maradt folyóirataink és gyűjteményes munkáink kiegészítését.

Könyvtárunk felbecsülhetetlen értékű gyarapodása és gazdasági helyzetének tisztázása mellett mint örvendetes momentumról kell az idén is megemlékeznünk arról, hogy a Könyvtárunk iránt immár évek óta fokozottan megnyilvánuló nemzeti áldozatkészség, mely a sűrűn megismétlődő adományokban nyilatkozott meg, ez évben sem lanyhult el. Ebben a körülményben azon következetes törekvésünk sikerét látjuk, amely arra irányul, hogy Könyvtárunkat és az azt igénybevevő nagyközönséget pontos és figyelmes kiszolgálásunkkal a lehető legközelebbi viszonyba hozzuk egymással. A közönség adományozó kedvének növekedése abból a bizalomból fakad, mellyel törekvéseinket figyelni s a Könyvtár fokozódó használhatóságán észreveszi.

Mult évi jelentésemben mint örvendetes körülményre mutattam rá arra, hogy a Könyvtár belső élete egyre egészségesebb fejlődést

mutatott s ezzel egyre jobban megközelítettük a magunk elé tűzött célt : meglevő értékeink fokozott használhatóvá tételét és a tudományos kutatás könyvtári munka által való megkönnyítését. Ez a belső munkakedv most sem csökkent, azonban a közbejött rendkívüli munkák annyira megterhelték Könyvtárunk személyzetét, hogy ebben az évben nem igen volt alkalmunk arra, hogy Könyvtárunk használhatóságát a régi hibák fokozatos kiküszöbölésével fokozzuk, meg kellett elégednünk azzal, hogy sikerült elérnünk, miszerint a rendkívüli munkák elvégzése nem okozott zavart és késedelmet a rendes könyvtári munka elvégzésében, az évi gyarapodás feldolgozásában.

Könyvtárunk személyzetére ez évben a következő rendkívüli munkák elvégzése hárult : be kellett fejezni a MARZALI-könyvtár jegyzékbefoglalását, mely munka megkezdéséről már előző évi jelentésemben beszámoltam. MARZALI Henrik az év folyamán lakást változtatott s hogy felvett jegyzékünk ne veszítse el használhatóságát, kénytelenek voltunk a könyvtár költöztetését is magunkra vállalni. Előző évi jelentésemben jeleztem azt is, hogy az ú. n. megszállott területi gyűjteményt, mely több, mint egy évtized gyűjtésének eredménye, de a közönség számára hozzáférhetetlen, önállóan nem naplózott, katalogizálatlan volt, a közönség számára hozzáférhetővé kívántuk tenni s ezért azt felkatalogizáltatva a numerus currens-rendszerű raktárba bedolgoztattam. Hogy a gyűjtemény külön jellegét megőrizhessük, minden műről egy második kisformátumú katalóguslapot is készíttettem s a jövőben is minden megszállott területről származó műről két ilyen cédulát fogunk írni. Ezek a másodpéldányú kiscédulák mindig külön katalógusban fognak a nagyközönség elé kerülni s ezzel a gyűjtemény egysége biztosítva van. A megszállott területi gyűjtemény most ismertetett feldolgozása mélyen benyúlt ebbe az évbe is. Különösen nagy feladatot rótt Könyvtárunk személyzetére az a rendkívüli munka, amely a vallás- és közoktatásügyi minisztérium pedagógiai könyvtárának feloszlataása kapcsán hármlott ránk. Nevezett könyvtár feloszlataása kapcsán át kellett néznünk a feloszlátandó könyvtár teljes katalógusát s hogy abból az Országos Széchényi-Könyvtárat érdeklő anyagot kiválaszthassunk, az egész katalógust össze kellett vetnünk Könyvtárunk katalógusával. Mivel a munka elvégzése rövid és szigorú határidőhöz volt kötve, a munka elvégzésére nemcsak a könyvtári folyómunkák-

kal foglalkozó tisztviselőket, de még a külön gyűjteményekben dolgozókat is igénybe kellett vennem. Ily természetű és mennyiségű rendkívüli munka mellett kétségtelenül elismerést érdemel az, hogy az ajándékozás és kötelespéldány alapján befolyt évi anyag, bár az év folyamán egyszer-kétszer feltorlódott, az év végére mégis teljes feldolgozást nyert s így az év folyómunkájából az 1934. munkaesz-tendőre hátralék nem vitetik át.

A Könyvtár belső munkája a már említett rendkívüli feladatok megoldásán kívül a következőkben merült ki. Teljes feldolgozást nyert az évi gyarapodás : az anyag felkatalogizáltatott, raktározta-tott, helyrajzilag naplóztatott s mint új növedék, az emeleti hirdető-táblán kifüggesztetett. Ha a katalóguscédulák beosztásában késede-lem mutatkozik, az arra vezethető vissza, hogy a közelmúlt években felfokozott könyvtári munka kapcsán a katalógustokok annyira megteltek, hogy újabb 100—150 tok beállítása nélkül az újabb cédu-lákat beosztani már nem tudjuk. Rendszeresen tovább folyt a fel-dolgozási munka az ú. n. külön gyűjteményekben : a muzeális könyv-gyűjteményekben (APPONYI-könyvtár, R. M. K.) és a háborús, meg proletárgyűjteményben. A díszművek hozzáférhetővé tétele kapcsán még esedékes utólagos munkák szintén befejeződtek. Súlyos hiánya volt Könyvtárunknak az, hogy a NYIREŐ-féle átszervezések kapcsán kiemelt ú. n. editio princepsok zártak nyilvánított gyűjteménye teljesen hozzáférhetetlenné vált. Ezt a gyakran igényelt anyagot revízió alá vétettük, jegyzékbe foglaltattuk, beszámoltattuk s ezzel ismét sikerült az annakidején abbanmaradt átszervezési munkákból ránk nehezedett bénító körülményekből egyet megszüntetnünk. Befejezést nyert az országgyűlési nyomtatványok új «Diaetalia»-csoportba való átdolgozása. Ugyancsak a NYIREŐ-féle átszervezés egyik hiánya volt, hogy a II. és III. teremben felállított folióknak annakidején nem készült el a helyrajzi naplója. Az idén sikerült ezt a hiányt is részben pótolni, amennyiben az egyik terem folio-hely-rajzinaplója elkészült. Befejezést nyert a duplumraktár könyv-anyagának jegyzékbefoglalása is, jelentős lépéssel haladt előre az iskolai értesítők részletes és pontos új feldolgozása ; különös súlyt fektettünk arra, hogy a Könyvtárunkban mutatkozó hiányokat részben a be nem küldött kötelesanyag erélyesebb reklamálása útján, részben vásárlás révén a lehetőség szerint pótoljuk. Folytattuk a másfél évvel ezelőtt bevezetett és kitűnően bevált havonkénti, sőt

félhavasokénti kifüggesztését az új könyvtári gyarapodásnak s hasonlóképpen közmegelegedésre és egyre fokozódó érdeklődés mellett működött a mintegy másfél évvel ezelőtt üzembehelyezett fényképeszeti laboratóriumunk is.

Könyvtárunk ez évben több kiállításon vett részt. Legnagyobb jelentőségű ezek között a bécsi gyűjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak kiállítása. Aránylag ennek előkészítésével Könyvtárunknak a legtöbb elfoglaltsága, amennyiben élénk részt vettünk az anyag átvételét előkészítő munkálatokban, magam résztvettem Bécsben a tárgyak átvételében s az átvett anyag pesti kicsomagolása és kiállításra való elkészítése, katalógusba foglalása is fokozott gondosságot követelt meg. A tavasz folyamán gazdag kéziratári és nyomtatványi osztályi anyaggal vettünk részt a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság jubileumi kiállításán, nemkülönben ősszel a Nemzeti Múzeum helyiségében rendezett BÁTHORY István-SOBIESKI János-emlékkiállításon is. Mindkét kiállításra az anyag kiválasztását és a leíró katalógus számára való feldolgozását Könyvtárunk szak-tisztviselői végezték. Nyomtatványi Osztályunk jelentős mennyiségű nyomtatvány-anyagot kölcsönzött a lengyel követség útján a Varsóban rendezett reprezentatív kiállításra, amely az idegen nyelven megjelent lengyel szerzőjű szépirodalmat kívánta bemutatni. Résztvett Könyvtárunk kéziratára az Orsz. Ügyvédmúzeum által rendezett KATONA József-emlékkiállításon is.

Az elmúlt munkaév jellemzése és a végzett munkák rövid vázolója után ki kell térnem azokra a nehézségekre is, amelyek Könyvtárunk nyugodt továbbfejlődését egyre súlyosabban veszélyeztetik. Legelső helyen kell megemlékezni az egyre végzetesebb méreteket öltő helyhiányról, amely a raktárakban mutatkozik. Különböző évnegyedi jelentéseimben már több ízben rámutattam arra a körülményre, hogy a Könyvtár raktárai már annyira megteltek, hogy mindössze még néhány év gyarapodását fogjuk tudni elhelyezni. A raktárakban mutatkozó helyhiány azonban sokkal hamarabb katasztrófálissá lett, semmint arra a gyarapodás szokásos mérete mellett számíthattunk volna. Az egykori Országos Tanszermúzeum és Pedagógiai Könyvtárból alakított kultuszminisztériumi könyvtár felosztása kapcsán Könyvtárunk az elmúlt év folyamán nemcsak több ezer darab könyvvel gyarapodott, hanem megkaptuk a felosztott könyvtár mintegy 70 és egynéhány ezer darabnyi iskolai

értésítőanyagát is. Mivel ennek az anyagnak az átadása azzal a kötelezettséggel járt, hogy ezután Könyvtárunk hiteles iskolai bizonyítványmásolatokat kell, hogy kiadjon, kénytelenek voltunk a több, mint 120 folyóméternyi értesítőanyagot hozzáférhetővé tenni, illetve felállítani. Ezzel mintegy 4—5 év gyarapodásának raktározási területét veszítettük el s ma úgy állunk, hogy bár nem is gondolunk arra, hogy a Pedagógiai Könyvtár könyvanyagához hozzá is nyuljunk, mégis mindössze legfeljebb 2—3 esztendő normális gyarapodásának elraktározására van férőhely. Ha a Pedagógiai Könyvtárból kapott könyvanyagot is hozzáférhetővé akarnók tenni, nem hogy hely nem maradna újabb gyarapodásra, de a ma rendelkezésre álló hely sem volna elegendő erre a célra. Az egyre növekedő és most már eltagadhatatlanul katasztrofális mértékű helyhiány a Könyvtár jövője szempontjából alig elviselhetően súlyos gondot jelent. Ha a legközelebbi jövőben nem jut Könyvtárunk újabb raktár céljaira felhasználható termekhez, vagy pedig nem kap egy céljának a mainál minden tekintetben jobban megfelelő más épületben elhelyezést, 2—3 éven belül feltétlenül odajut, hogy feladatának hely hiányában képtelen lesz tovább megfelelni.

Hasonlóan a helyhiányra vezethető vissza az a fájdalmas állapot, hogy a NYIREŐ-féle átszervezés alkalmával megszüntetett külön kutatóhelyiséget nem tudjuk sehol sem felállítani. A közönséget különben egyéb téren egyre jobban kiszolgáló Könyvtárunk így éppen a komolyabb kutatómunkát végzőket nem tudja elhelyezni s ezzel nemcsak számos neheztelést von magára, hanem oly kiküszöbölhetetlen súrlódási felületet kénytelen viselni, amely a nyugodt könyvtári munkát állandóan zavarja. Sajnos, a mai körülmények között nincs mód arra, hogy ezen a fájdalmas állapoton változtassunk.

Már előző évi jelentésemben rámutattam arra, hogy a könyvköttetés majdnem teljes szünetelése miatt a kötetlenül érkező kötelesség azon része, amely nagy olvasótermi használatnak örvend, egyre katasztrofálisabban siralmassá válik. Éppen ezért a könyvkölcsönzést az idén még nagyobb mértékben megszorítottam. Mégis ismételnem kell abbéli — tavaly már kifejtett — aggodalmamat, hogy a könyvek további romlása esetén kénytelen leszek a legutóbbi 15 év magyar könyvtermését még az olvasótermi használatból is kivonni. Feltétlenül kívánatos lenne, hogy a költségvetésbe külön összeg vétessék fel az immár másfél évtizedes kötetési hátralék foko-

zatos megszüntetésére. Az ország valahány könyvtára között egyedül az Országos Széchényi-Könyvtár az, amelynek nem a könyv hozzáférhetővé tétele, hanem megőrzése a legfontosabb feladata. A kötetésre hiányzó anyagi eszközök miatt immár másfél évtizede éppen ennek a tulajdonképeni főcéljának tud legkevésbé megfelelni. Külön költségvetési fedezetet kellene találni az állandó karbantartásra szoruló könyvek javítására és a rossz minőségű papírjuk és nyomdafestékük folytán önmaguktól lassan megsemmisülő háborús és forradalmi nyomtatványok konzerválására. E célból szükség lenne könyvkötőműhelyünk felszerelésének kiegészítésére s már működő fényképezeti üzemünk felszerelésének modernizálására.

Hasonlóképpen rámutattam már előző évi jelentésemben arra is, hogy az elmúlt évek hátralékainak feldolgozásával, valamint a folyó munka kapcsán, a Könyvtár katalóguscédula-anyaga alig remélt mértékben megrögzött. Továbbra is fennáll az a helyzet, hogy részben katalógustokok hiánya miatt, részben a tokok befogadására szánt hely elégtelensége miatt, az újabb cédulák beosztása haladékos szenved, sőt egyes betűknél már lehetetlenné is vált. Ezen a körülményen anyagi eszközökkel lehetne csupán segíteni, nemkülönben az anyagi eszközök hiányának ahhoz is, hogy a megszállott területi gyűjtemény külön cédulakatalógusához, valamint az évek óta több tízezerre növekedett kisméretű katalóguscédulák számára katalógusszekrényeket tudjunk csináltatni. A Könyvtár dotációja sajnos, korántsem elegendő arra, hogy a feltétlenül beszerzendő munkák és a mutatkozó hiányok lassú pótlásán kívül még dologi természetű beszerzéseket is tudjunk belőle eszközölni. Ezért feltétlenül szükség lenne arra, hogy a Könyvtár dologi felszerelésében mutatkozó hiányok pótlására a legközelebbi költségvetési esztendőre nagyobb összeg vétessék fel az állami költségvetésbe.

Előző évi jelentésemben részletesen foglalkoztam azzal a nehézséggel, amely a szakrendszerben való raktározásról a numerus currens szerinti raktározásra való áttérés kapcsán természetesen megszűnt szakkatalógus hiányából következik. Akkor kifejtett aggodalmaim megismétlésével újra hangsúlyozni kívánom, hogy fölöttébb kívánatos lenne egy könyvtári szakülés összehívása, amely a szakrendszer ügyében annál is inkább döntésre vinné a dolgot, mert az 1931. évi január 14-én dr. HÓMAN Bálint főigazgató elnöklésével megtartott ülés hasonló tárgyú határozata ezt kívánatosnak tartotta.

Az egyes külföldi érdeklődőkön kívül az idén is több ízben keresték fel Könyvtárunkat csoportos látogatók, akiknek nagyrésze a szokásos iskolákból állott. Jelentősebb kalauzolás 31 esetben történt. A vezetést végezték : dr. KEMÉNY György, dr. TÓTH László, dr. TREML Lajos, dr. ASZTALOS Miklós, dr. KOZOCSA Sándor, dr. HALÁSZ Gábor, dr. KНИЕZSA István és dr. GRONOVSKY Iván.

Az 1933. év folyamán az Országos Széchényi-Könyvtár tisztviselői karában a következő változások történtek. A m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter úr június 19-én kelt 18.412—1933. IV. sz. magas rendeletével PATAKY Alice polgári iskolai tanárt a VIII. fizetési osztályba könyvtári főtisztté kinevezte. A m. kir. VK miniszter úr június havában 18.920. sz. a. kelt magas rendeletével dr. ASZTALOS Miklós és dr. TREML Lajos I. o. könyvtári segédtiszteket könyvtári segédőrökké nevezte ki. A m. kir. VK miniszter úr 18.037—1933. IV. sz. rendeletével dr. DEÉR József egyet. magántanár, könyvtári szaknapidíjast megbízta az 1933—34. tanévre a szegedi magyar történeti tanszék helyettesítésével, ezen időszakra Könyvtárunknál fizetés nélkül szabadságolta. A m. kir. VK miniszter úr 24.412—1933. IV. sz. alatt kelt magas rendeletével dr. GRONOSZKY Ivánnak 1933. évi november hó 1-től 1934. évi június hó 30-ig terjedő időre ösztöndíjas gyakornoki tiszteletdíjat engedélyezett s szolgáltatással ezen időre Könyvtárunkhoz osztotta be. Dr. KUMLIK Emil ny. egyetemi könyvtárigazgató, aki tiszteletdíjának megszüntetése, 1932 július 1. óta tiszteletdíj nélkül teljesített szolgálatot, szeptember hó 20-án kelt beadványa értelmében Könyvtárunk kötelékéből kilépett. A m. kir. VK miniszter úr június 20-án kelt 17.818—1933. IV. sz. magas rendeletével SÁFÁR István műszaki altisztet nyugállományba helyezte. A m. kir. VK miniszter úr június hó 23-án kelt 18.849—1933. IV. sz. alatti magas rendeletével TURÓCZI Gábor szakaltisztet nyugállományba helyezte. A Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatósága június 30-án kelt 157—1933. G. H. sz. rendeletével SZENCZY Ferenc II. o. altisztet szolgáltatással Könyvtárunkhoz rendelte be, egyidejűleg pedig LAPUSÁN József napibéres szolgát kiegészítő szolgának alkalmazta. A Gazdasági Hivatal november hó folyamán BARTON András kiegészítő szolgát és SCHÖN Dezső teremőrt szolgáltatással Könyvtárunkhoz rendelte be.

A nyugdíjba helyezett SÁFÁR István műszaki altisztet arra az időre, amíg a rendkívüli munkák kapcsán fokozott raktározási fel-

adatok előtt állunk, rendkívüli munkájának külön díjazása mellett visszatartottuk.

A Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatósága május 26-án kelt 126—1933. G. H. sz. rendeletével dr. TREML Lajos részére 150 pengő tanulmányi segílyt, a segíly felhasználására pedig az Országos Magyar Gyűjteményegyetem 438—1933. sz. rendeletével egy havi rendkívüli szabadságot engedélyezett. Ugyancsak a Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatósága július hó folyamán 100—100 pengő rendkívüli tanulmányi segílyt engedélyezett dr. TÓTH László és dr. ASZTALOS Miklós részére. A kiutalt segílyeket dr. TÓTH László a varsói nemzetközi történeti kongresszuson, dr. ASZTALOS Miklós az Erdélyi Múzeumegyesület sepsiszentgyörgyi vándorgyűlésén való részvételre, dr. TREML Lajos bukaresti tanulmányútra használta fel.

A m. kir. VK miniszter úr 19.412—1933. IV. sz. alatt dr. TREML Lajost 1934. évi március hó 1-től június hó 30-ig a római Magyar Történeti Intézetbe küldte ki ösztöndíjas gyanánt. Dr. TREML Lajos az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsának engedélyével ezt az ösztöndíjas kiküldetést két részletben teljesíti s így december hó közepén már Rómába utazott.

A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatósága július hó folyamán 105—1933. sz. rendeletével dr. SIKABONYI Antal könyvtárnok ellen elrendelte a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot, melynek vezetésével ERNYEY József éremtári igazgatót bízta meg.

* * *

Könyvtárunk Nyomtatványi Osztálya az elmúlt év folyamán 14.616 kötettel és füzetrel, valamint 9859 aprónyomtatvánnyal gyarapodott. Ebből kötelempéldányként jött be 12.751 könyv és füzet, továbbá valamennyi aprónyomtatvány. Ajándékként gyarapította anyagunkat 1345 könyv és füzet, 35 drb áttétel, 7 drb hivatalos kiadvány és 1 pótlás. Vétel útján jutott Könyvtárunk 478 műhöz. Ha a vásárlás tételét összevetjük a múlt évi 255 kötettel, akkor azt látjuk, hogy ebben az évben 223 művel vásároltunk többet, azaz majdnem kétszer annyi könyv jutott Könyvtárunkba vásárlás útján, mint az előző évben. Vételre fordított a Nyomtatványi Osztály 8867.96 pengőt, 90 osztrák schillinget és 17 birodalmi márkát: ezek szerint tehát a Nyomtatványi Osztály 8969 pengőt fordított bevásárlásra. Tehát a folyó évben mintegy 5050 pengővel fordítottunk többet

könyvbeszerzésre, mint az 1932. évben és mintegy 3500 pengővel többet, mint az 1931. évben. Mivel ebben az összegben benne foglaltatik a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 3600 pengős rendkívüli dotációja is, az 1933. évi kiadásaink ismét az 1931-es nívón mozogtak. Az 1932. évi helyzettel szemben a javulást az okozta, hogy ennek az évnél második felét adósságok már nem terhelték. Csere mindössze egy ízben fordult elő, mikor 4 mű helyett 3 könyvet adtunk ki.

Meg kell jegyezni, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium felosztott pedagógiai könyvtárának anyagából Könyvtárunknak jutott az értesítőkön kívül is több ezer darabot számláló könyvanyagot helyhiány miatt még szét sem bontottuk s azt csak akkor fogjuk növedéki-naplózni, ha raktározási helyünk lesz. Így ez az anyag nem szerepel ezévi gyarapodási kimutatásunkban.

Nevezetesebb szerzeményeink, amelyeknek egy része adomány gyanánt került Nyomtatványi Osztályunkba, a következők:

Szepsi KOROCZ György: *Az angliai... Jacob királynak... királyi ajándéka*. Oppenheim, 1612.

Melotai NYILAS István: *Agenda*. Kolozsvár, 1621.

FELVINCZI Sándor: *Lelki diadalomról való oktatás*. Debrecen, 1682.

SZENTKERESZTY Andreas: *Poema panegyricum*. Viennae, 1611.

Rebellischer Klag-Brieff. 1708.

Szent David zsoltári. Amsterdam, 1686. (Vörös bőrkötés aranyozással, függeszthető bőrtokkal, APAFI Mihály számára).

Szent Biblia. Basel, 1751. (Festett bőrkötés ezüst kapcsokkal, TELEKI Sámuelné exlibrisével).

Salamon... Markalffal való... beszédeknek... könyve. Kolozsvár, 1577.

ILOSVAI: *Historia regis Ptolomei*. Kolozsvár, 1588.

Bogáti FAZEKAS: *Aspasia aszszony dolga*. Kolozsvár, 1591.

IDARI: *Historia Alexandri magni*. Kolozsvár, 1591.

CSÁKTORNyai: *Historia két görög Hertzegről*. Kolozsvár, 1592.

CSERÉNYI: *Historia az persiai fejedelmekről*. Kolozsvár, 1592.

CSÁKTORNyai: *Grobian verseinek fordítása*. Kolozsvár, 1592.

PÁZMÁNY: *Kereztieni felelet*. Grác, 1607.

ZVONARITS: *Az Ur vacsorája*. Csepreg, 1643.

LÉPES: *Jesus Christusnak életéről elmékedések*. Bécs, 1615. (Unikum. Csere).

Kurzer Bericht von der Hungerischen Krankheit. Wien, 1575.

HELTAI G.: *A bibliának első része.* Kolozsvár, 1551.

CICERÓ: *Somnium Scipionis* és

BALBUS: *De laudibus bellicis regis Pannoniae.* Paris, 1495.

A Könyvtár Nyomtatványi Osztályának használata ez évben a következő volt: 20.673 olvasó használt 58.750 kötetet; 7.380 térítvényen kikölcsönöztetett 11.456 mű. Tehát az előző évi forgalommal szemben 620-szal kevesebb olvasó 2180 művel olvasott többet és 352-vel kevesebb kölcsönző 2168 művel kevesebbet kölcsönzött ki. Amíg tehát az olvasótermi használat növekedett, addig a kölcsönzés mintegy egyhatodával csökkent. Ez utóbbi körülmény azzal magyarázható, hogy a kölcsönzéseket még jobban megszorítottuk. A Könyvtár az év folyamán nyitva volt 271 napon, pontosan annyiszor, mint az előző évben.

* * *

A tisztviselők munkabeosztása a következő volt: HAVRAN Dániel c. könyvtárigazgató vezette az ajándék- és vétel-naplót, intézte a vásárlásokat és becsléseket, folytatta a használhatatlanná vált szak-katalógusok átírását és a művek jelzeteinek átvezetését, a cédula-beosztások kapcsán észrevett osztályozási hibákat helyreigazította. Vezette a Nyomtatványi Osztályt. Dr. KEMÉNY György könyvtárnok folytatta az országgyűlési nyomtatványok külön szakba való feldolgozását, dolgozott a kifestők rendezésében s hozzáférhetővé tette revízió és beszámolás útján az ú. n. editio princeps-gyűjteményt; ellenőrizte a könyvkötést. Dr. SIKABONYI Antal könyvtárnok a külügyminisztérium könyvtárában teljesített szolgálatot. Könyvtárunkban hivatalos munkát egyáltalában nem végzett. Dr. PÁNITY Vukoszava könyvtárnok folytatólagosan dolgozott a háborús- és proletár-gyűjtemény anyagán. Dr. PUKÁNSZKY Béláné KÁDÁR Jolán dr. könyvtárnok végezte a muzeális könyvgyűjteményekkel kapcsolatos folyómunkákat, irányította az APPONYI-könyvtári kézikönyvtár feldolgozását, feldolgozta az új muzeális szerzeményeket. Kiválogatta a BÁTHORY-SOBIESKI-kiállítás könyvtári anyagát. LAVOTTA Rezső zeneművészeti előadó katalogizálta a II. sz. növedéki napló anyagát, feldolgozta az egyházi sematizmusok gyűjteményét. PATAKY Alice könyvtári főtiszt katalogizálta a kötelezpéldányanyagot s egy hónapon át titkári teendőket végzett a Múzeum főigazgatóságán. EPERJESY János könyvtártiszt végezte a cédulák beosztását, ezzel

kapcsolatban kiemelte a duplumok és az egyesítésre váró művek céduláit. Dr. TREML Lajos segédőr résztvett a megszállott területi gyűjtemény feldolgozásában és a könyvanyag raktározási munkálataiban. Egy hónapon át titkári teendőket végzett. Dr. ASZTALOS Miklós segédőr végezte az adminisztrációs és titkári teendőket, irányította a raktározási munkákat, részben vezette a numerus currens helyrajzi naplóját. Dr. KOZOCSA Sándor II. o. segédtszt vezette a könyvkölcsönzést, ellátta az olvasótermi referenszolgálatot. Dr. KНИЕZSA István tiszteletdíjas gyakornok résztvett a megszállott területi gyűjtemény feldolgozásában és a raktározási munkálatokban, vezette a Pedagógiai Könyvtár anyagának átvételével kapcsolatban felmerült összes munkálatokat. Dr. DEÉR József az év folyamán mindvégig fizetéstelen szabadságon volt s mint megbízott helyettes a Ferenc József-Tudományegyetemen a magyar történelmet adta elő. Dr. KATONA Lajosné PALLÓ Margit dr. szaknapidíjas katalogizálta és raktározta a sorozatos és gyűjteményes munkákat. Dr. ZOLNAI Klára ideiglenes jellegű szaknapidíjas az APPONYI Rariora-gyűjtemény katalogizálásával foglalkozott, segédkezett a Hírlaptárnak a folyóirathianyok összeállításánál. Dr. GRONOVSKY Iván ösztöndíjas gyakornok végezte a titkárságon a gépirói munkákat és a külföldi levelezést, végezte a fényképészeti üzem minden munkálatát és adminisztrációját, résztvett a helyrajzi napló vezetésében és készítette az új szerzemények jegyzékét. MONDOK Károlyné kezelőnő a megszállott területi gyűjtemény és a díszművek céduláit pótolta, a raktározási munkálatoknál segédkezett s október óta hetenként egy napon a Levéltári Osztályban a gépirói teendőket végzi. HUBAY Ilona napidíjas PUKÁNSZKYNÉ irányítása mellett a muzeális könyvgyűjtemények anyagának feldolgozását végezte. Dr. KUMLIK Emil ny. könyvtárigazgató mint önkéntes segéderő lemondásáig végezte a duplumanyag jegyzékbefoglalását. LÁSZLÓ Gyula ny. el. isk. igazgató-tanító, önkéntes segéderő folytatta az iskolai értesítők feldolgozását és beszámozását. Dr. GARDA Samu ny. középisk. tanár az idén is önként bejárta és folytatta a térképanyag feldolgozását.

Az olvasótermi szolgálatot felváltva végezték a Nyomatványi Osztály, Kézirattár és Zenei Osztály VIII. fizetési osztályon alul levő tisztviselői. Minden tisztviselő körülbelül két és félhavonként egyszer, hétfőtől péntekig látta el ezt a munkakört s ugyanazon napokon zárta is a Könyvtárt. Az ingyenes munkaerők közül csak LÁSZLÓ

Gyula vett ebben a munkában részt. Szombatonként a Hírlaptár adott olvasótermi ügyeletet.

A Pedagógiai Könyvtár cédulaanyagának a mi cédulaanyagunkkal való összevetésében hosszabb-rövidebb ideig Könyvtárunknak ügyszólván valamennyi tisztviselője résztvett.

A Könyvtár adminisztrációjának évi ügyforgalma 155 ügyszerű volt, szemben az 1932. évi 303 és az 1931. évi 523 ügyszerűvel. Az ügyszerűk számának ilyenmértű csökkenése az adminisztráció racionalizálása kapcsán következett be, amennyiben a sablonosan megisméltető, azonos természetű ügyek közös ügyszerű alatt intéztettek el s csak a mutatóban szerepelnek darabonként. Az adminisztráció egész évben postázott 855 darab levelet, illetve csomagot.

A havonként, utóbb félhavasokként kifüggesztett új szerzemények jegyzékébe csak az 1932 és 1933-ban megjelent műveket vettük fel, ezek közül is mellőztük a tankönyveket, jegyzőkönyveket, alapszabályokat, számadásokat stb. hasonló természetű nyomtatványokat. Az év folyamán kifüggesztettünk összesen 1413 címet. Az új szerzemények kifüggesztésének kezdetétől, 1931 márciusától 1933 december 31-ig kifüggesztettünk összesen 4862 címet.

A Kötelesspéldány Osztályban dr. GULYÁS Pál főkönyvtárnok a vezető és ellenőrző munkákon kívül törzskönyvezte a kötelesspéldányokat, szerkesztette a Magyar Könyvészetet és megreklamálta az évnegyedes kimutatásokból hiányzó könyvanyagot. ISTVÁNFI Károly könyvtári főtiszt naplózta a kötelesspéldányokat, beosztotta és nyugtatta a végleges bibliografiai cédulákat, nyilvántartotta a nyomdaváltozásokat és végezte a postai expediciót.

A Kötelesspéldány-Osztály ügyforgalma a következő volt: 561 beiktatott csomag, 307 reklamáció, 1142 levél, 12.751 benaplózott mű, 5590 falragasz, 1220 gyászjelentés, 2 hivatalos irat, 735 műsor, 2 perirat, 1408 színlap és 902 különféle nyomtatvány. Feljelentés az egész év folyamán nem volt.

Kézirattárunk az 1933. évben 529 darabbal és 28 csomaggal, illetőleg köteggel gyarapodott. Ebből 208 darab és 4 csomag volt vétel, 148 drb és 6 csomag ajándék, illetőleg hagyaték, 40 drb áttétel, 28 drb és 3 csomag raktárrendezésből került elő, 4 drb hivatalos fény-

kép, 66 drb és 15 csomag letét s a velencei egyezmény alapján 35 drb. Vételre fordított a Kézirattár 3378.20 pengőt és 500 svájci frankot, azaz közel 4000 pengőt. Az 1933. évben tehát a Kézirattár kerek összegben 2700 pengővel fordított többet anyagának gyarapítására, mint az előző évben. Ebből az összegből 1600 pengő volt rendkívüli dotáció, illetőleg külső támogatás s így magából a dotációból mintegy 1100 pengővel többet tudunk a Kézirattár anyagának gyarapítására fordítani, mint az előző évben.

Összegezve a Nyomtatványi Osztály és Kézirattár gyarapítására fordított összeget, az 1933. évben a Könyvtár anyagának gyarapítására kerek számban 12.970 pengőt fordítottunk, amiből 5200 pengő lévén külső támogatás, illetőleg rendkívüli dotáció, a rendes évi állami dotációból az évi gyarapodásra 7770 pengőt fordítottunk. Az állami dotáció és ezen összeg közötti különbséget, valamint azt a 400 pengőt, amelyet a BSzKRT ajándékozott a Könyvtárnak, részben az év folyamán felmerült dologi kiadások fedezésére, részben pedig az említett fennállott tartozásaink kifizetésére fordítottuk.

A Kézirattár nevezetesebb szerzeményeit két csoportra osztva sorolom fel. Az első csoportban szerepelnek a vétel, vagy ajándék útján bekerült nevezetesebb szerzemények, míg a másodikban a velencei egyezmény alapján megkapott kéziratokat sorolom fel.

I.

(A velencei egyezménytől független gyarapodás.)

A *Teleki-kódex* néven ismert nyelvemlék.

Özv. VAJDA Jánosné naplója.

BESSENYEY Györgyre vonatkozó két államirat.

A *Tatrosi-kódex* néven ismert, XVII. századi históriás énekeket tartalmazó kézirat.

VÖRÖSMARTY Mihály fiatalkori kéziratai.

Székely rovásírás-ábécé a XV. század közepéről. Eredeti, hártýára írt kézirat.

A KORODA Pál—REVICZKY Gyula-féle kézirat és levelezés-hagyaték.

II.

(Gyarapodás a velencei egyezmény alapján.)

Béla király jegyzőjének, P. mesternek (Anonymus) Gesta Hungarorum — a magyarok tetteiről írt könyve. 4°, 24 leveles, XIII.

századi, címlapján egy díszesebb, színes nagy kezdőbetűvel és vörös fejezetkezdő nagybetűkkel díszített, rubrikált, latinnyelvű hártya-kódex, arany kétfejű sasos, új, fehér pergamenkötésben.

Magyarország képes krónikája vagy *Márk krónikája*. Latin. Folio. XIV. század. Északi pergamen és írás. 213×300 mm. 73 lap. Díszes címlappal és csaknem minden lapon egy vagy több (összesen 139) miniatúrával, iniciáléval és lapszéldíszítésekkel.

Acephalus-kódex — Magyarország krónikája. 4°, 127 leveles, XIV. századi, latinnyelvű, rubrikált, magyarországi hártya-kódex, arany kétfejű sasos, új, fehér pergamenkötésben.

Calendarium, necrologium et diurnale Strigoniense. 2°, 108 leveles, sok díszes kezdőbetűvel ékesített, latinnyelvű, XIV. századi, magyarországi hártya-kódex, arany kétfejű sasos, új, fehér pergamenkötésben.

Esztergomi breviárium. 2°, 181 leveles, díszes címlappal és több színes iniciáléval díszített XV. századi, latinnyelvű, magyarországi hártya-kódex, aranyozott, új, fehér pergamenkötésben.

Sermones de tempore et de sanctis iuxta ordinem dioeceseos Strigoniensis. Szentbeszédgyűjtemény és teológiai tankönyv. 4°, 225 leveles, rubrikált, helyenként magyar glosszás, latinnyelvű, XV. századi papírkódex, új félpergamenkötésben.

II. *Ulászló király számadáskönyve*. Nagy 4°, 333 leveles, XV. századi, latinnyelvű, dísz nélküli papírkódex, régi, egyszerű, barna bőrkötésben.

Ilosvay-kódex — magyar törvénytár. 4°, 377 leveles, díztelen, latinnyelvű, XVI. századi papírkézirat, egykorú, superexlibrises, barna bőrkötésben.

Birk-kódex, VÁCI Pál barát *magyarnyelvű apácaregulái*. 8°, 4 levélnyi, XV. századi, magyarnyelvű, díztelen, papirosra írt fordítás-fogalmazvány, modern keménypapír-borítékban.

Quadripartitum — Négyeskönyv. 2°, 393 leveles, díztelen, latinnyelvű, XVI. századi papírkézirat régi fehér pergamenkötésben.

Bécsi- vagy Révai-kódex, magyar bibliafordítás. 8°, 162 leveles, rubrikált, néhány primitív festésű, színes nagy kezdőbetűvel ellátott, XV. századi magyarnyelvű papírkódex, új, veresbarna, aranyozott, bőrkötésben.

Sambucus-kódex — Magyarország krónikája, KÉZAI Simon mester

előszavával. 4°, 50 leveles, rubrikált, latinnyelvű, XV. századi, olaszországi papírkódex, XVIII. századi, aranynyomású fehér pergamenkötésben.

Szerémi György magyar királyi udvari káplán *Emlékiratai Magyarországról*. 2°, 125 leveles, dísztelen, latinnyelvű, XVI. századi papírkézirat, sötétszürke, XVIII. századi préselt bőrkötésben.

Thuróczy-kódex, magyar krónika és törvénytár. 8°, 103 leveles, dísztelen, latinnyelvű, XV. századi papírkódex, egykorú, elől barna, hátul fehér, javított, préselt bőrkötésben.

Johannes Müller Regiomontanus. Canones LXIII in tabulam primi mobilis, cum tabula. Latin, folio, 1480 körül. Északi pergamen és írás. (280×200 mm.) 102 lap.

Agathias. De bello Gothorum et aliis peregrinis historiis per Christophorum Personam romanum e greco in latinum traductus. Latin, folio, 1483—84. Olasz pergamen és írás. (289×210 mm.) 164 lap. Két címlappal és számos lapszeldíszítéssel és iniciáléval.

M. Fabius Quintilianus. Institutionum oratoriarum libri XII. Latin, folio, 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (277×200 mm.) 278 lap. Egy címlappal és számos iniciáléval. Eredeti Corvin-bőrkötés, a táblák közepén MÁTYÁS címerével, melyet felülnyomással próbáltak eltüntetni; poncolt arany metszés.

S. Basilius Magnus, Contra Eunomium, cum praefationibus Bessarionis et interpretis Georgii Trapezuntii. Latin, quart. 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (144×277 mm.) 156 lap. Egy címlappal és több kis iniciáléval. Egykorú flórenci barna bőrkötés, poncolt arany metszés.

Tribrachus Mutinensis ad archiepiscopum Strigoniensem eclogae. Latin, quart. 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (190×133 mm.) 28 lap. Egy címlappal.

Philostratus. Heroica, icones, vitae sophistarum et epistolae ab Antonio Bonfine traductae. Latin, folio, 1488—90. Északi pergamen és írás. (220×355 mm.) 171 lap. Két címlappal, hat fejezetkezdő, az egész lapot elborító díszítéssel és számos iniciáléval. Kötése a király budai műhelyében készült, barna bőrből. Elülső táblájának közepén II. ULÁSZLÓ lengyel sasa, a hátsó táblán MÁTYÁS címere. Poncolt arany metszés.

Chalcidius. De immortalitate animae. Latin, folio, XV. század.

Olasz pergamen és írás. (185×258 mm.) 52 lap. Egy címlappal. Egykorú flórenci barna bőrkötés, arany metszés.

Horatius Flaccus. Carmina. Latin, quart. XV. század. Olasz pergamen és írás. (219×135 mm.) 159 lap. Egy címlappal és 10 iniciáléval.

Fulgentius Planciades. Mythologiarum libri III. stb. Latin, folio, XV. század. Olasz pergamen és írás. (246×157 mm.) 65 lap. Egy címlappal és két iniciáléval. Egykorú vörösbarna maroquinkötés, arany metszés.

Antonius Bonfinius. Symposion de virginitate et pudicitia conjugali. Latin, quart, 1485. Olasz pergamen és írás. (285×188 mm.) 171 lap. Egy címlappal és több iniciáléval.

Xenophon. De republica Lacedaemoniorum latine a Francesco Philelfo cum eiusdem praefatione stb. Latin, quart, 1470 körül. Északi pergamen. (248×155 mm.) 55 lap. Egy címlappal. Eredeti Corvin-bőrkötés MÁTYÁS címerével, arany metszés.

Poetae Christiani. Genealogia deorum carmine hexametro stb. Latin, folio, XV. század. Északi pergamen és írás. (280×175 mm.) 35 lap. Eredeti Corvin-bőrkötés, MÁTYÁS címerével, arany metszés.

Antiphonarium (egyházi szerkönyv). Latin, nagy folio, XV. század. Északi pergamen és írás. (495×366 mm.) 201 lap. Egy címlappal és 46 nagy miniaturával, számos iniciáléval.

Johannes Boccaccius de Certaldo. De casibus virorum illustrium. Latin, folio, 1422. Olasz pergamen és írás. (280×217 mm.) 95 lap. Címlap kitépve, néhány iniciálé. Eredeti Corvin-bőrkötés, a táblák közepén MÁTYÁS király hollója. Poncolt arany metszés.

S. Basilius episcopus Caesariensis, Homiliae in hexameron, latine redditae ab Eustachio diacono. Latin, quart, 1470 körül. Északi pergamen és írás. (140×167 mm.) 42 lap. Egy címlappal. Egykorú kötés.

Asconius Pedianus. Enarrationes in Ciceronis orationes. Latin, quart, 1470 körül. Olasz pergamen és írás. (257×178 mm.) 80 lap. Egy címlappal és kisebb iniciálékkal. Eredeti Corvin-bőrkötés, a táblák közepén MÁTYÁS címerével, poncolt arany metszés.

Georgius Trapezuntius. Compendium grammaticae ad Andream filiolum. Latin, folio, 1470. Északi pergamen és írás. (295×193 mm.) 42 lap. Egy címlappal. Eredeti Corvin-bőrkötés, MÁTYÁS címerével, arany metszés.

S. Bernhardus Claraevallensis. De consideratione ad Eugenium III.

papam stb. Latin, quart, 1470 körül. Északi pergamen. (236 × 159 mm). 71 lap. Címlappal. Eredeti Corvin-bőrkötés MÁTYÁS címerével, arany metszés.

Isocrates. Oratio ad Demonicum interprete Lapo de Castiglione Florentino stb. Latin, quart, 1470 körül. Olasz pergamen. (218 × 140 mm.) 40 lap. Egy címlap MÁTYÁS címerével.

Kovachich, Mart. Georg. Memoriale de adornanda nova collectione et emendata editione decretorum comitialium Regni Hung. Budae, 1802, 2°, saec. XII. Latin.

Kovachich, Mart. Georg. Indices manuscriptorum in diversis Bibliothecis reperibilium. Specificatio collectionum MS. de rebus Hungaricis MS. saec. XIX. in 2°. Latin.

Ezen kívül még két kéziratot kaptunk Bécsből, mivel azonban azok eredetileg a budapesti Egyetemi Könyvtár tulajdonában levő HEVENESY-gyűjteményből származnak, előterjesztésemre az Országos Magyar Gyűjteményegyetem 28/1934. sz. hozzájárulásával át fogjuk adni a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem Könyvtárának.

A Kézirattár használatáról a következőkben számolhatok be : 396 kutató használt 835 újkori, 52 középkori kéziratot, 1302 drb és 5 tok irodalmi levelet, 88 drb analektát, 4 drb Petőfi-ereklyét, 3 drb nyelvemléket, 3 hasonmást és 1 raritást. Összesen 2288 darabot és 5 tokot. 61 esetben kölcsönöztünk 148 kéziratot, 22 hasonmást, 131 irodalmi levelet, összesen 301 darabot. Eszerint az évi forgalom 457 kutató, 3006 darab és 5 tok használt kézirat volt. A Kézirattár forgalma az 1932. évvel szemben 34 kutatóval és 777 drb kézirattal csökkent.

A Kézirattár tisztviselőinek munkássága :

Dr. RÉDEY Tivadarné HOFFMANN Mária dr. könyvtárnok vezette a Kézirattár ideiglenes és végleges növedéki naplóját, résztvett az új anyag raktározásában és a raktárrevízióban, feldolgozta a SCHÖNHERR Gyula-hagyatékot, hozzáfogott a JUSTH Zsigmond-levelezés feldolgozásához.

Dr. TÓTH László múzeumi I. o. titkár végezte a kutatók kiszolgálását s azok számára referensszolgálatot teljesített, ő intézte a Kézirattár alkalmi megbízatásait s megkezdte a SZABÓ-HELLEBRANT-féle Régi Magyar Könyvtár katalógusának revízióját.

Dr. BARTONIEK Emma könyvtárnok folytatta a középkori

kéziratok katalógusának III. revízióját, intézte a kéziratári kölcsönzést, megkezdte a fényképek repertóriumának készítését, kutatókat szolgált ki.

Dr. HALÁSZ Gábor szaknapidíjas gyakornok felbecsülte a vételre ajánlott kéziratokat, kisebb levelezéseket dolgozott fel, elvégezte a Quart. hung. kolligátumainak részletező katalógizálását, feldolgozta a SZÜLLŐ Géza-féle letétet s hozzáfogott a Fol. hung. kolligátumainak részletező katalógizálásához.

Tekintettel arra, hogy a rendes havi statisztikai jelentésekkor nemcsak a Nyomtatványi és Kéziratári Osztály forgalmát szoktuk jelenteni, hanem a Nyomtatványi Osztály tisztviselői által lebonyolított hírlaptári olvasótermi és kölcsönzési forgalmat is, legyen szabad jelentésem befejezéséül megemlékezem a Nyomtatványi Osztály, Kéziratár és Hírlaptár összesített forgalmáról is. Nevezett három osztály az 1933. év folyamán 36.571 igényt elégített ki s összesen 95.753 nyomtatvány-, hírlap-, illetve kéziratdarabot bocsátott az igénylők rendelkezésére. JAKUBOVICH EMIL.

Levéltári Osztály.

1931.

A Múzeumi Levéltár anyaga az 1931. év folyamán vétel útján 1279 darabbal, 1 láda (kb. 1500 darab) és 2 csomag (kb. 300 drb) irattal, ajándékozás által 398 darabbal, más osztályból való áttétel útján 1643 darabbal, hivatalos úton készült másolás vagy fényképezés révén 3 darabbal, a levéltári limbus anyagából történt kiválogatás révén 181 darabbal, örökletéteményezés útján pedig 5653 megszámlolt darabbal és 50 iratsomónak és 10 ládának körülbelül 18.061 darabra becsülhető megszámlolatlan iratával, összesen tehát körülbelül 29.018 darabbal gyarapodott. E gyarapodásból a *Hazai Iratok Osztályára* esik 29.010 darab, a *Külföldi Iratok Osztályára* pedig 8 darab. A Hazai Iratok Osztályán belül a Levéltári Osztály tulajdonát képező *Törzsanyag* gyarapodása 5296 darabra, az *örökletétképp elhelyezett iratok nagy csoportja* pedig 23.714 darabra rüg.

A törzsanyag gyarapodása, feldolgozás után beosztást fog nyerni egyrészt a törzsanyag általános, nem csoportosított gyűjteményébe, másrészt a törzsanyag külön gyűjteményébe, tehát a címereslevelek, céhiratok, 1848/49-es és emigrációs gyűjtemény, genealógiák, fénykép-

gyűjtemény, pecsétgyűjtemény, gyászjelentésgyűjtemény és a törzsanyaghoz tartozó családi levéltárak vagy tárgyilag összefüggő iratok külön felállított alcsoportjaiba. Ez utóbbi, vagyis a törzsanyaghoz tartozó, de külön felállított családi levéltárak csoportjának gyarapodását jelzi 5 új családi levéltár, még pedig a Baracscai Közbirtokossági levéltár, a HUNKÁR-család, a SZOTYORI NAGY-család, a THALABÉR-, POLGÁRY- és MALATINSZKY-családok, a NAGYKÉRI VÁLLYI-család levéltárai, továbbá 5, már régebben tulajdonukat képezett családi levéltárnak (a LÁSZLÓFALVI EÖRDÖGH- majd névváltozás által ÁBRÁNYI-, az EGBELLI és KÖRMENDI KÖRMENDY-, MALONYAY-, herceg ODESCALCHI-, NEDECZKY-család levéltárainak) kiegészítése. Az örökletétképpen elhelyezett iratok főcsoportjának szaporodását pedig 8 új családi levéltár anyaga és 13 régebben letéteményezett családi levéltárhoz kiegészítésként beérkezett iratok képezik. Kiegészítést a következő családi levéltárak nyertek: 1. FAJSZI ÁNYOS-, 2. BENICZKY-, 3. BITTÓ-, 4. gróf CSÁKY-, 5. DARÁNYI-, 6. gróf HUGONNAY-, 7. KESSELŐKEÖI MAJTHÉNYI-, 8. REVICZKY-, 9. VARSÁNYI- és SIMONYI SIMONYI-, 10. gróf SZÉCHÉNYI-, 11. IKLÓDSZENTIVÁNYI SZENTIVÁNYI-, 12. SZILASSY- és 13. SZIRMAY-család levéltárai. Új családi levéltárak a következők: 1. A MARCZINFALVI BENDA-, 2. BENEDICTY-, 3. MÁCSAI CSERNOVICS-, 4. NÉMETSZÓGYÉNI és BÁNHÁZI JÓSA-, 5. BIKAFALVI MÁTHÉ-, 6. KAPOSMÉREI MÉREY-, 7. BATTHYÁNYI PAKSY-KISS-, 8. RADISICS-család levéltárai. Az 1876 óta az 1930. év végéig örökletétképpen a Múzeumi Levéltárba került családi levéltáraknak a száma volt 159. Ebből a 159 családi letétekből azonban a báró HELLENBACH-család levéltára miniszteri rendeletre 1897-ben visszaadott a családnak, az IBRÁNYI- és NEDECZKY-család iratai pedig 1903-ban, illetőleg 1930-ban örök áron megvételtek és ezáltal a törzsanyag alkotórészeivé váltak. Vagyis az 1930. év végén az örökletétképpen őrzött családi levéltárak száma csak 156 volt. Ez a szám az 1931. év folyamán a felsorolt 8 új letéttel 164-re emelkedett.

Vételre fordítottunk 694.40 pengőt. Ajándékozók voltak: BEDŐ Rudolf, BENDA Gyula ezredes, gróf BETHLEN István, özv. BEZERÉDJ Viktorné, DARABOS Béla, EÖRSI Károly, FÖRSTER Károly, dr. HÓMAN Bálint, Pujoni PATAKY Károly, PETTKÓ Béla, RÉVAY Kornél, SCHULEK János, Hadusfalvi SPILLENBERG László, báró SZALAY Gábor, UJJ György, dr. VERESS Endre, ZELLES Etelka. Letéteményeikkel gazdagították az Osztály anyagát: özv. ÁNYOS Istvánné,

özv. BENICZKY Ödönné, dr. BITTÓ Béla, gróf CSÁKY Imre, özv. Mácsai CSERNOVICS Diodorné, ERNYEY József, ETHEY Gyula, dr. HÓMAN Bálint, gróf HUGONNAY Béláné, gróf HUGONNAY Kálmán, JESZENSZKY Géza, dr. Bikafalvi MÁTHÉ Dénes, báró SEBESY-JOSINTZI Istvánné, gróf SZÉCHÉNYI Aladár, gróf SZÉCHÉNYI Viktor, Iklódszentiványi SZENTIVÁNYI Domokos, SZILASSY Béla, özv. SZIRMAY Józsefné.

Az eddig felsorolt adatokból világosan kiderül, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztályának anyaga az 1931. év folyamán örvendetesen nagy mértékben gyarapodott és hogy e nagyfokú gyarapodás létrejöttében oroszlánrésze van a magyar nagyközönség azon lankadatlan érdeklődésének, amely a Múzeumi Levéltárat az állami jellegű Országos Levéltárral szemben úgy a múltban, mint a jelenben, minden vonatkozásban a magyar társadalom levéltárává avatta. De e gyarapodás jelentőségét a mennyiségen és létrejöttének módján kívül emelik belső, tartalmi vonatkozásai is. E gyarapodás anyaga Nagymagyarország majdnem minden vidékére tartalmaz adatokat és nemcsak a fentebb névszerint megemlített családokra, hanem sok más családra vonatkozólag is. Nem kell külön hangsúlyozni azt sem, hogy a családtörténet mellett a köztörténet, a politikai, gazdasági és egyéb kérdések kutatója is hálás új kutatási területet és lehetőséget találhat az 1931. évi gyarapodás ismeretlen darabjai és adatai közt. Természetes, hogy az új anyag túlnyomó nagy részét újkori iratok alkotják, de középkori okleveleink számát is szép és fontos darabokkal — köztük sok kiadatlannal is — emelte az 1931. évi szaporodás. Nagyobb számban fordulnak elő eredeti középkori oklevelek a MÉREY-család levéltárában (III drb) és a Kesselőkeői MAJTHÉNYI-család levéltárához kiegészítésképpen beérkezett iratok között (94 drb). Az egész középkori gyarapodás különben 240 eredeti és több mint 20 másolatból áll. A Levéltári Osztályban őrzött címereslevelek száma is 29 darabbal növekedett. Ezek között 2 középkori címereslevél is van : I. 1526. V. 4. Buda. II. LAJOS király Nedeczei SPÁNYIK Miklós és fiai, továbbá Nedeczei NAGY Miklós és fiai részére az állandó használat alapján megújítja a családi címet, melyet még ZSIGMOND király adományozott nekik, de a címereslevél a lengyelek betörése alkalmával elveszett. II. LAJOSnak ez a, a szakirodalomban eddig ismeretlen címereslevele festett címerrel ellátott, XVII. századi másolatban maradt fenn. 2. 1417. VI. 27. Konstanz. ZSIGMOND király eredeti címereslevele a SZIRMAY-családbeliek részére.

(Kiadva : FEJÉRPATAKY L. *Cimeres emlékek*. I. 43—44. lap és Turul. 1899. 71. lap.)

Levéltári anyagunk 1931. évi gyarapodása tartalmi vonatkozásainak további vagy részletesebb ismertetésétől azonban ezen alkalommal el lehet tekintenünk, miután a negyedévi jelentések általános vonásokban amúgyis kiemelték a fontosabb darabokat. Tehát csak annak a megállapítására szorítkozom, hogy az 1931. év gyarapodása úgy mennyiség, mint belső tartalmi jelentőség szempontjából igen értékesnek mondható, vagyis Levéltári Osztályunk ebben az évben is teljes mértékben igyekezett megfelelni az állami vagy törvényhatósági levéltárakba nem kerülhető anyagnak a Magyar Nemzeti Múzeumba való összegyűjtését célzó feladatának és rendeltetésének. A Levéltári Osztály tehát 1931-ben is örvendetesen mutatja ilyen vonatkozásban a rendes, szükséges és mindig megkívánható fejlődést és haladást. Ez a jelenség viszont csak fokozza a levéltári anyag és osztály tudományos és kulturális jelentőségét és ezzel együtt az egész Nemzeti Múzeum tudományos presztizsét s jó hírét-nevét és újból felhívja a tudományos körök, kutatók és érdeklődők figyelmét a Levéltári Osztály gazdag és megbecsülhetetlen kincseire, melyek különben minden további szaporodás nélkül is a magyar történettudomány érdeklődésének központjában állnak és fognak maradni. Ezt bizonyítják a levéltári anyag 1931. évi használatának következő statisztikai adatai is : 297 nyitási nap alatt 754 kutató használt 177.290 drb iratot és nyomtatványt, a hivatalos helyiségen kívüli használatra pedig 135 térítvényen kikölcsönöztünk 9084 drb iratot és nyomtatványt. Ezenkívül a Levéltári Osztály magától értetődően a legnagyobb készséggel állott mindazon érdeklődők rendelkezésére, kik nem személyesen akarták a levéltári anyagot használni, hanem különböző szakkérdésekben vagy szóbelileg vagy írásbelileg kértek és kaptak megfelelő felvilágosításokat. Ezeknek számát nem szoktuk nyilvántartani s legfeljebb az írásbeli felvilágosításainkra szolgálhat némi tájékoztatásul az 1931. évi ügyirataink száma (165 drb), melyeknek egy része ilyen célból készült. A Levéltári Osztály tehát a tudományos kutatás mindezen igényének kielégítésével tudományos feladatai egyik részének teljes mértékben eleget tett. Tudományos feladatai ama részének azonban, melyet a nagymennyiségű feldolgozatlan levéltári anyag feldolgozása, rendezése és felállítása ró rá — minden jóakarata és jószándékú törekvése mellett

is — az adott nehéz körülmények között elért munkaeredmény arányát tekintve, már csak kisebb mértékben tudott eleget tenni, illetőleg ilyen tekintetben a fennálló nehézségek mellett elért eredmény nem tarthatott és nem tarthat lépést a levéltári anyag utolsó 5 évbéli szaporodásának igen örvendetes és igen nagy méreteivel. A folyó ügyek elintézése, a kutatók és érdeklődők kiszolgálása, a letéteményezőkkel és eladókkal való tárgyalások s ezek, valamint általában a nagyközönség kívánságainak teljesítése oly sürgős jellegű feladatokat jelentenek, melyek halasztást nem szenvedhetnek mégcsak egyik napról a másikra sem és így világosan elsőbbséget követelnek maguknak minden egyéb levéltári munkálattal szemben. Vagyis, éppen mivel a közismert és magyarázatra nem szoruló kötelességeinek a Levéltári Osztály kifogástalanul igyekezett megfelelni, a levéltári anyag tudományos feldolgozására, rendezésére és felállítására nem használhatott fel annyi munkaenergiát, mint amennyi egyrészt az e téren régi időkből származó hátralékok apasztására, másrészt az utolsó 5 év nagyszabású gyarapodásainak fokozatos és teljesen kielégítő feldolgozására okvetlenül szükséges volna. Ennélfogva a feldolgozási munkálatok kisebb terjedelmű (pl. KLOBUSICZKY-iratok, a SZOTYORI NAGY-család iratai) vagy csak néhány darabból álló törzsanyagbeli tételek, továbbá kisebb letétek (pl. BENDA-, BENEDICTY-, BITTÓ-, CSERNOVICS-, JÓSA-, MÁTHÉ-, PAKSY-KISS-, ROSENBAACH-család levéltára, Kisjenő község iratai), vagy pedig régebben letéteményezett családi levéltárakhoz beküldött csekélyebb terjedelmű kiegészítések (pl. BENICZKY-, KÖLCSEY-, REVICZKY-, SZIRMAY-család levéltárához) teljes feldolgozására és nagyobb családi levéltárak (pl. BORONKAY-, RUDNAY-család levéltára), vagy nagyobb családi levéltári kiegészítések (pl. SZIRMAY-család levéltára) régebben megkezdett feldolgozásának folytatására és kisebb családi levéltárak (pl. PÉTERFFY-, RAKOVSKY-család levéltára) részbeni feldolgozására terjedtek ki. Ezzel szemben az utolsó 5 év gyarapodásából körülbelül 120 ezer drb, régebbi hátralékokból pedig kétszer ennyi várja feldolgozását, végleges rendezését. Ennek ellenére az 1931. év, különösen az utolsó évnegyedben történt néhány figyelemreméltó, nem kisz jelentőségű változás folyamán, ezen a téren is meghozta a közelmúlttal szemben, a helyzet javulását, a szükséges és kívánatos haladáshoz nélkülözhetetlen feladatok egy részének megteremtése által.

Dr. JAKUBOVICH Emil, a Levéltári Osztály volt kiváló igazgatója-

nak az Országos Széchényi-Könyvtár igazgatójává való kinevezése folytán ugyanis a Levéltári Osztály vezetői állása 1930 május 5. óta betöltetlen maradt, egészen 1931 szeptember 1-ig, amikor 145/931. számú főigazgatói rendelettel dr. SULICA Szilárd múzeumi főkönyvtárnok visszahelyeztetett a Levéltári Osztály élére. Ezáltal a Levéltári Osztály tisztviselői létszáma újból 5 személyre emeltetett, ami ugyan az 1930 május 5-ike előtti helyzetre való visszatérést, de a közelmulttal szemben mégis a felhasználható munkaenergia kétségtelen gyarapodását jelenti. Közvetve ugyancsak a meglévő munkaenergia felfokozását, illetőleg felhasználhatóságát is jelenti dr. HÓMAN Bálint nemzeti múzeumi főigazgató úr öméltóságának egyik-másik, az 1931. év legvégén tett rendkívül fontos és üdvös intézkedése is, melynek következtében a Levéltári Osztály hivatalos helyiségeinek a száma egy, az Országos Levéltár épületének III. emeletén, raktárunk mellett levő, új szobával gyarapodott, melyet a Magyar Királyi Hadilevéltár engedett át a Levéltári Osztálynak. Eddig ugyanis a Levéltári Osztály összes személyzete, úgy a tisztviselők, mint az altiszt, három kis szobában voltak alhelyezve, melyben a kézikönyvtáron és a felfolgozás, rendezés alatt álló nagyterjedelmű levéltári anyagon kívül helyet kellett szorítani még a mindennapi kutatóknak is, kiknek száma rendszeren naponta legalább 2, de sokszor 5—6—7-re is felszokott menni. Ennek, a tisztviselők munkásságára, a levéltári anyag feldolgozására és rendbentartására s a kutatók és a nagyközönség érdekeire egyaránt zavarólag ható zsúfoltságának a részbeni megszüntetését a Levéltári Osztály kizárólag a Főigazgató úr öméltósága semmiféle nehézségtől vissza nem riadó személyes utánjárásának köszönheti. Az új helyiséget ideiglenes, hiányos bútorzattal ugyan, de elkülönített szerény kutatóteremmé lehetett berendezni s ezáltal az egész levéltári munka új lélekzethez jutott. Ha azt is kiemelem még, hogy hála az említett illetékes intézkedésnek, az új kutatóterem melletti szobának a Levéltári Osztály részére a közel jövőben való átengedése is kilátásba van helyezve a Magyar Királyi Hadilevéltár és az Országos Levéltár főigazgatósága részéről, úgy gondolom, több mint elsőrendű, kedves kötelességét teljesíti a Levéltári Osztály, amikor itt is, ezen az úton is, közvetlen fölöttes hatóságával szemben örömteljes, mély hálaérzetének ad kifejezést. A nemzeti múzeumi főigazgatóság itt érintett intézkedéseinek rendkívüli fontosságát a mai rendkívüli idők fokozott nehézségei kölcsö-

nöznek, melyek a minden téren való könyörtelen és gyilkoló leépítés lázától megszabadulni nem bírnak. Legyen szabad tehát ezen elgondolás kapcsán azon őszinte meggyőződésnek is kifejezést adni, hogy a Levéltári Osztály sorsa az 1931. évben fordulóponthoz jutott, mely számára még e mai fájdalmas korszakban is fokozatos haladást és jobb jövőt ígér és biztosít.

A Múzeumi Levéltár történetében az 1882. év azáltal válik nevezetessé, hogy az Országos Széchényi-Könyvtárban az addig közös kéziratári-levéltári osztályból ekkor vált ki a Múzeumi Levéltár és külön helyiséggel, külön tisztviselővel az élén, az Országos Széchényi-Könyvtárnak külön alosztálya lett, mely új és további működését igen jó auspiciumok között tudta megkezdeni. A Múzeumi Levéltárnak, mint külön osztálynak a fejlődése az 1931. évvel éppen az ötvenedik évét fejezte be. Ennek a félszázados önállósági korszaknak roppant nagyarányú anyaggyarapodást eredményező és igen nehéz küzdelmei után, a nemzeti múzeumi főigazgatóság előbb leírt jóindulatú intézkedései révén körülbelül ugyanoly kedvezőnek mondható és némileg hasonló, külső auspiciumok mellett néz elébe Levéltárunk a második félszázad előre nem látható fejlődést és lehetőségeket magukban rejtő nehéz feladatainak, mint 1882-ben. Engedje meg a Mindenható, hogy ez a következő második félszázad a nemzet és a tudomány összes érdekeinek megfelelő eredményeket hozzon.

A Levéltári Osztályban végzett munkálatoknak eddigi jellemzése után áttérek azoknak személyek szerinti összefoglalására.

Dr. BORZSÁK István magyar nemzeti múzeumi könyvtárnok részletesen bevezette a végleges növedéki naplóba az 1930. év gyarapodásának összes tételeit. Résztvett a kutatók kiszorgálásában, írógépelési munkálatokban és egyes ügydarabok elkészítésében. 1931 július 1-től augusztus 15-ig intézte az Osztály adminisztrációs teendőit. Feldolgozta a KLOBUSICZKY-iratokat és a PÉTERFFY-család levéltárának nagyobbik részét s befejezte a RAKOVSZKY-levéltárnak előző évben elkezdett rendezését.

Dr. VÁCZY Péter magyar nemzeti múzeumi könyvtári tiszt résztvett a kutatók kiszorgálásában és írógépelési munkálatokban. Rendezte a BENICZKY-, BITTÓ-, MÁTHÉ-, SZOTYORI-NAGY-, PAKSY-KISS-, ROSENBAACH-, VINCZE-család iratait és a BENEDICTY- és JÓSA-család levéltárának egy részét; folytatta a RUDNAY-család levéltárának előző években megkezdett rendezését.

Dr. ifj. IVÁNYI-GRÜNWARD Béla magyar nemzeti múzeumi könyvtári tiszt résztvett a kutatók kiszolgálásában és írógépelési munkálatokban. Rendezte a CSERNOVICS-család és Kisjenő község iratait, a JÓSA-család levéltárának másik részét, továbbá a SZIRMAY- és REVICZKY-család levéltárához érkezett kisebb kiegészítéseket s folytatta a SZIRMAY-család levéltárához régebben beküldött nagyobb kiegészítésnek előző évben megkezdett rendezését.

Dr. CZOBOR Alfréd szolgálattételre beosztott vármegyei főlevéltárnok, szabadságidejének kivételével, 1931 október 3-ig végezte az Osztály vezetésével és adminisztrálásával járó teendőket (ideiglenes növedéki napló, letéti napló, házi pénztári napló vezetése, jelentések és ügydarabok szerkesztése, vételre ajánlott iratok becslése, levéltári darabok eladóival és letéteményezőivel való tárgyalások stb.), résztvett az érdeklődők kiszolgálásában, feldolgozta, kisebb törzsanyagbeli tételek mellett, a BENDA-család levéltárát és a BENEDICTY-család levéltárának egy részét és folytatta a BORONKAY-család levéltárának az előző években megkezdett rendezését.

1932.

A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztályának anyaga az 1932. év folyamán vétel útján 3.326 darabbal, ajándékozás révén 708 darabbal, más osztályokból való áttétel útján 1.364 darabbal, örökletéteményezés által 11.703 darabbal, ideiglenes letéteményezés révén pedig 152 iratcsomónak hozzávetőlegesen 35.055 darabra becsülhető megszámlolatlan iratával, összesen tehát körülbelül 52.156 darab irattal gyarapodott. Az egész gyarapodás, 1 darabnak a kivételével, mely a *Külföldi Iratok* alig fejlődő osztályára esik, a *Hazai Iratok Osztályába* tartozik. A Hazai Iratok osztályán belül a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonát képező *Törzsanyag* gyarapodása 5397 darabra rúg, a *letétképen elhelyezett iratok nagy csoportja* pedig körülbelül 46.758 darabra.

A *törzsanyag alcsoportjai* szempontjából a gyarapodás a következőképpen részletezhető: a) A törzsanyag nem-csoportosított, általános gyűjteményének középkori részére esik 1 eredeti árpádkori, ismeretlen királyi oklevél (1275. VII. 28. I. László) és 4 darab kiadott királyi oklevélnek egyszerű másolata; újkori részére pedig 72 drb. b) A törzsanyaghoz tartozó családi levéltárak vagy tárgyilag összefüggő iratok külön felállított alcsoportjára jutnak a következő gyűj-

temények : 1. NAGY Miklós, a Vasárnapi Ujság volt szerkesztőjének hagyatékából származó levelek és iratok (kb. 2110 drb). 2. Dr. SZÁDECZKY-KARDOSS Lajosnak 246 darabból álló levelezése. 3. A Füle-tinczi KELCZ-család levéltára (162 drb). 4. Kiegészítés a Baracsikai Közbirtokossági Iratokhoz (1009 drb). c) A címeres emlékek törzsanyagbeli gyűjteményének szaporulata : 1 darab eredeti címereslevél (5 melléklettel) (1716 VII. 6. Bécs. III. KÁROLY címereslevele NAGY György és CSONKA Kata részére), 1 darab fényképmásolat (1326 IV. 7. I. KÁROLY király címeradománya Imre fia Miklós részére), 2 újkori címereslevélnek egyszerű másolata (3 darabban) (1. 1642 VIII. 22. Bécs. III. FERDINÁND címereslevele RÉZ Miklós és családja részére ; 2—3. 1905 V. 1. Bécs. I. FERENC JÓZSEF címereslevele Baglyasi PLECHL Szilárd részére 2 példányban), 1 darab halotti címer (KOLUMBÁN-család halotti címere 1853-ból). d) A céhiratok gyűjteményének gyarapodása : 2 drb nagyobb céhirat. (1. 1568 V. 2. Torda. JÁNOS ZSIGMOND király átírja az IZABELLA királynő által 1548 VII. 28-án Gyulafehérvárott a kolozsvári kovácscéh számára adományozott privilégiumot és Kolozsvár város hatóságának a kovácscéh szabályait megerősítő 1477 IX. 12-iki oklevelét. 2. 1845 X. 16. Bécs. V. FERDINÁND király Érd város csizmadia, takács, szappanos, kötél- és nyereggyártó, kovács, asztalos, kádár, szabó és varga egyesült céhe számára szabályzatot ad.) és 1 drb kisebb céhirat. e) Az 1848—49-es és emigrációs gyűjtemény 9 darabbal gyarapodott. f) A genealógiák csoportja 5 darabbal szaporodott, köztük egy zsidó családnak, a PÁPA-családnak, 4 darab rajzolt genealógiai fájával. g) A gyászjelentések, esküvői és házassági értesítők gyűjteményének szaporulata 1744 darabra rüg. h) Végül a fényképgyűjtemény gyarapodása 21 drb.

A *letétképen elhelyezett iratok* főcsoportjának gyarapodását egy, 1 darabból álló örökletét (1882 V. 6. Bécs. I. FERENC JÓZSEF lovagi diplomája Bárdányi BRÁM Miksa részére), 6 új családi levéltárhoz kiegészítésként beküldött iratok alkotják. Kiegészítést a következő régebbi letétek nyertek : ABAFFY-család levéltára (29 drb), Abonyi Közbirtokossági Uradalom Levéltára (31 drb), BENDA-család levéltára (41 drb), BENEDICTY-család levéltára (1 drb), DARÓCZY Zoltán letétje (86 drb), gróf FORGÁCH-család levéltára (172 drb), GÖRGEY-család levéltára (84 drb), JÓSA-család levéltára (67 drb), KOMORÓCZY-család levéltára (2 drb), Kesselőkeői MAJTHÉNYI-család levéltára (4 drb), PAKSY-KISS-család levéltára (238 drb), Pujoni PATAKY-

család levéltára (2 drb), PÉCHY-család levéltára (5 drb), PODHRADSKZY-család levéltára (11 drb), REVICZKY-család levéltára (25 drb), SIMONYI-család levéltára (57 drb), gróf SZÉCHENYI-család levéltára (627 drb). Újonnan letéteményezett családi levéltárak, a beérkezés időrendjében, a következők: Bothfalvi BOTH-család levéltára (282 drb), KISS-JANKOVICS-családi alapítvány levéltára (körülbelül 35.055 drb), Drietomsai és Nejedli KRAJTSIK-család levéltára (145 drb), DARÓCZY Zoltán letétje (75 drb), Nádasdi SÁRKÖZY-család levéltára (4971 drb), Csepesi ZOLTÁN-család levéltára (3997 drb). A felsorolt 6 új letéttel a letétképen őrzött családi levéltárak száma az 1932. év végén 170-re emelkedett.

Vételre fordítottunk 702 pengőt, mely összegből azonban csak 452 pengő terheli a Levéltári Osztály rendes költségvetését, miután 250 pengőt a Magyar Nemzeti Múzeum Barátainak Egyesülete bocsátott áldozatkészen a Levéltári Osztály rendelkezésére egy, körülbelül 1650 darabból álló gyűjtemény megvásárlásának lehetővé tétele céljából. Legyen szabad nevezett egyesületnek ezen az úton is leg-hálásabb köszönetet nyilvánítani, nemkülönben mindazoknak, kik ajándékaikkal vagy letéteikkel gazdagították a Levéltári Osztály anyagát. Ajándékozók a következők voltak: BAÁN Kálmán, dr. Benefai BACSÁK György, dr. BALOGH Jenő, BENDA Gyula, ESZE Tamás, dr. HÓMAN Bálint, JUHÁSZ Jenő, KOLUMBÁN Dezső, LANGER Mór, Pápai PÁPA Elemér, PATAKY Károly, SEKULA Béla, báró SZALAY Gábor, dr. SZÁDECZKY-KARDOSS Lajos, TOMCSÁNYI Tamás, Letéteményeikkel pedig a következők járultak hozzá a Levéltári Osztály anyagának nagymérvű gyarapításához: ABAFFY Miklós, BENDA Gyula, dr. BENE Ödön, BENEDICTY György, dr. BERANEK József, dr. BOTH Tamás, DARÓCZY Zoltán, ERNYEY József, ETHEY Gyula, gróf FORGÁCH János, GÖRGEY Aladár, HIRSCHBERGER Ernő, HORVÁTH Miksa, JÓSA György, KIRÁLY Ferenc, KOMORÓCZY Iván, KRAJTSIK Jenő, dr. PAKSY Jenő, PATAKY Károly, PÉCHY Péter, id. PODHRADSKZY Andor, gróf SZÉCHÉNYI Gyula, gróf SZÉCHÉNYI Viktor, özv. Cseppei ZOLTÁN Béláné.

A levéltári anyag ezévi, felsorolt gyarapodásából külön kiemelésre tarthatnak számot NAGY Miklósnak (1840—1907), a Vasárnapi Ujság volt szerkesztőjének hagyatékából származó levelek és iratok.¹

¹ Részletesebb ismertetésüket l. a Turul 1932. évf. Hivatalos Értesítő. 84—87.lap.

Ennek a több, mint kétezer darabból álló gyűjteménynek a jelentőségét az a fontos szerep határozza meg, melyet a Vasárnapi Ujság a mult század egész második felében a magyar közművelődés, Magyarország szellemi nevelése terén betöltött, mely időszak alatt úgy a belső tartalom, mint a külső kiállítás révén a magyar irodalom, tudomány, művészet és közművelődés leglelkesebb előmozdítója lett. Hogy ezt megtehetette, abban legnagyobb érdeme, oroszlánrésze NAGY Miklósnak, a lap második szerkesztőjének volt. A kezdet nehézségeivel küzdő és a lap szilárd alapjait lerakó első szerkesztő: a kitűnő PÁKH Albert 13 évi munkássággal, az utána következő NAGY Miklós pedig több, mint 38 évi szerkesztői működéssel volt részese a Vasárnapi Ujság által elért nagyszerű eredményeknek. NAGY Miklós, a «mintaszerkesztő» azonban nemcsak a Vasárnapi Ujsággal kapcsolatban, hanem két másik (egy tudományos és egy jótékonycélú) esemény alkalmából is maga köré tudta csoportosítani a magyar irodalom és tudomány színejavát. Egyik alkalom az volt, mikor 1887-ben három magyar város: Eperjes, Nagykároly és Torockó porráégett. E városok talpraállításához a természetszerű, hivatalos intézkedéseken kívül az az irodalmi és művészeti Album is nagyban hozzájárult, melyet NAGY Miklós JÓKAI Mórral és ROSKOVICS Ignáccal együtt *Segítség. Az Eperjes-Nagykároly-Torockói Tűzkárosultak Emlékalbuma* cím alatt adott ki. Ezt az Albumot NAGY Miklós szerkesztette, épúgy, mint *Az Osztrák-Magyar Monarchia Irásban és Képben* című, hatalmas irodalmi vállalkozásnak ugyanó volt a lelke. E nagy munka 1885-ben RUDOLF trónörökös égisze alatt indult meg és 1901 végén fejeződött be. A Szent István koronája alá tartozó országok leírásán 122 író és 88 művész 17 éven keresztül dolgozott s ezenkívül százakra megy azoknak a száma, kik az egyes cikkekhez adatokat szolgáltattak és a revizionális munkákban résztvettek. Mondhatni, hogy a magyar szellemi élet egy egész korszakának legjobbjai állottak teljes tudásukkal és odaadással e hivatalos jellegű nagy kiadványnak szolgálatában, következésképen e mű alkalmas úgy az egyes írók, mint az egész korszak tudományos teljesítőképességének és színvonalának elbírálására is. Ha pedig nemcsak magát a kész művet olvassuk el, hanem mindazokat a leveleket és iratokat is, melyek bepillantást engednek abba a műhelybe, ahol az alkotás létrejött s látjuk, hogy folyt le ott a lázas, jól megszervezett munka, akkor bátran elmondhatjuk, hogy az *Osztrák-Magyar Monarchia Irásban és Képben* a rávonat-

kozó iratokkal együtt, minden vonatkozásban hű tükre egy elmult, boldog korszaknak. Mert amellett, hogy a multnak tudományos, új kutatásokon alapuló, népszerűsítő leírását adja, maga is minden viszonylatban, létrejötté, szerepe, hatása minden nyilvánulási formájában egy darabka magyar történelem. Mind e kérdésekre (Vasárnapi Ujság, Segítség Emlékalbum, Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képben) NAGY Miklós hagyatéka elsőrangú forrásanyagot tartalmaz. E hagyatéknak a Múzeumi Levéltár által megszerzett része, sajnos, csak kisebb hányada annak az egész, eredeti gyűjteménynek, mely részekre szakadva különböző gyűjtőhelyekre (Fővárosi Könyvtár, Parlamenti Múzeum, Operaház és magángyűjtők birtokába) szóródott szét. Ami a Levéltári Osztályba került, az elsősorban az *Osztrák-Magyar Monarchia* című mű létrejöttére vonatkozó iratokat és leveleket s a Vasárnapi Ujság munkatársai levelezésének, kéziratainak egy részét foglalja magában. Az *Osztrák-Magyar Monarchia* iratai közül kiemeljük PAULER Gyula, THALLÓCZY Lajos, KÁROLYI Árpád, SZABÓ Károly, SZILÁGYI Sándor, JÓKAI Mór, MÁRKI Sándor, BALLAGI Aladár, LÓCZY Lajos, BADICS Ferenc, TÉGLÁS Gábor, HUNFALVY János és Pál stb., továbbá horvát részről KRŠNJAVI Izidor és osztrák részről WEILEN József, ZEISSBERG Henrik, BÖCK József, a Vasárnapi Ujsággal kapcsolatos kéziratokból pedig ARANY László, BAKSAY Sándor, BARÁTH Ferenc, BÁRSONY István, BENEDEK Aladár, BENICZKYNÉ-BAJZA Lenke, BEŐTHY Zsolt, BERCEK Árpád, BERTHA Sándor, BERZEVICZY Albert, BLAHA Lujza, BULYOVSZKY Lilla, DÖMÖTÖR János, DUKA Tivadar, EÖTVÖS Lajos, br. EÖTVÖS Lóránt, FORSTER Gyula, GYARMATHY Zsigmondné, GYÖRGY Endre, GYULAI Pál, HERMAN Ottó, JÓKAI Mór, KOZMA Andor, KRIZA János, LÉVAY József, MIKSZÁTH Kálmán, PAULAY Ede, PETELEI István, PLATTHY Adorján, PRIELLE Kornélia, SAYOUS Ede, P. SZATHMÁRY Károly, SZEMERE Miklós, VADNAY Károly, VARGHA Gyula, VÁMBÉRY Ármin, VERESS Sándor, gróf ZICHY Géza, ZILAHY Károly stb. leveleit. A hagyatéknak, mely csonkán jutott a Levéltári Osztályba, csonkaságában is meg fogja őrizni nagy tudományos becsét és jelentőségét.

A levéltári anyagnak letéteményezés útján keletkezett gyarapodásából kiemeljük a BOTH-család levéltárának 63 darab kevésbé ismert, tudományosan nem nagyon kiaknázott, eredeti középkori oklevelét (köztük a MÁTYÁS király által 1460 II. 18-án a család részére adományozott címereslevelét) és a Csepei ZOLTÁN-család

levéltárának ugyancsak kiaknázatlan 27 drb eredeti középkori oklevelét. A PAKSY-KISS-család levéltárának kiegészítésére beküldött iratok között van egy címereslevélnek a fényképe is (1668 IX. 2. II. FERDINÁND címereslevele a Batthyányi KISS-család részére). A SÁRKÖZY-család levéltárából megemlíthetők különösen a mult század első felének és közepének társadalmi viszonyaira jellemző, nagyszámú missilisek, a magas tisztségeket viselt SÁRKÖZY Kázmér (1799—1876) iratai, I. LIPÓT eredeti címereslevele 1689 VI. 22-ről KUTAS Tamás részére és két, I. MÁTYÁS-korabeli kiadatlan királyi oklevélnek XVIII. századbéli másolata. A KRAJTSIK-család levéltára egyebek között ÉRKÖVY (azelőtt PLOETZ) Adolfra, az 1840-es évek nagy gazdasági írójára vonatkozó adatokat tartalmazó iratokat őriz. A KISS-JANKOVICS családi alapítvány ideiglenesen letéteményezett, nagyterjedelmű levéltára, habár csak újkori iratokból áll (közöttük egy 1604 III. 15-iki címereslevél egyszerű másolatával), speciális tartalmú anyagával válik ki. Ha ugyanis családi gyűjteményeink eddig a kisebb és nagyobb családok, uradalmak, közbirtokosságok levéltárait számlálhatták soraikba, úgy most ez első alapítványi evéltárunk a kategóriák sorozatát egy újjal bővítette ki. Végül magától értetődik, hogy levéltári anyagunk ezévi gyarapodása nemcsak a jelentés elején felsorolt családokra, hanem sok-sok más családra vonatkozólag is tartalmaz értékes adatokat, területileg pedig felöleli Nagymagyarország igen nagy részét.

Mindezek alapján könnyen látható, hogy a Levéltári Osztály anyaga az 1932. évben úgy mennyiség, mint tudományos jelentőség szempontjából igen értékes gyarapodást mutat fel és így a kutató a történettudomány minden speciális területén nagy haszonnal, a kívánt eredmény elérésének reményével használhatja fel majd az ismeretlen és kiaknázatlan új adatokat. A Levéltári Osztály tehát az anyaggyűjtés terén ebben az évben sem maradt el az előző évek mögött s az ily irányú természetes fejlődést a régi hagyományokhoz híven a legteljesebb mértékben feltünteti. De a Levéltári Osztály, rendeltetésének megfelelően, nemcsak anyaggyűjtési feladatának, hanem a tudományos kutatás igényeinek is teljes mértékben eleget tett. Ez kiderül a levéltári anyag használatának következő statisztikai adataiból: 297 nyitási nap alatt 525 kutató használt 39.628 darab iratot, 118 drb könyvet, 1931 gyászjelentést és 18 doboz cédulát a címereslevelek cédulakatalógusából; az intézetben kívüli hasz-

nálakra 107 térítvényre 4678 drb iratot, 28 könyvet, 1 gyászjelentést, 1 nyomtatványt és 11 fényképlemez kölcsönzött ki. Elin-tézett ügyirataink száma pedig, melyeknek egy része külső megkeresésekre vonatkozik, 201 volt. Tudományos feladatai ama részének azonban, melyet a nagymennyiségű feldolgozatlan levéltári anyag szakszerű rendezése és felállítása ró rá, a Levéltári Osztály aránylag már csak igen kis mértékben tudott eleget tenni. Ez két-ségtelenül nem a Levéltári Osztály jóakarátán és törekvésén mult. A fennálló, elháríthatatlan nehézségek miatt tehát — remélhetőleg csak pillanatnyilag vagy átmenetileg — a Levéltári Osztály nem veheti programjába a mult több százezer darabból álló hátraléká-nak feldolgozását és ily vonatkozásban egész munkaprogramját szerényebb keretek közé kénytelen szorítani. Főtörekvése csak arra irányulhat, hogy a friss anyagot, a gyarapodást dolgozza fel vala-miképen, aminek százszázalékos teljesítése azonban szintén akadá-lyokba ütközik s csupán másodsorban gondolhat a mult — nem a régi, hanem csak a közelebb eső mult — hátralékainak feldolgozására. Így a rendezési munkálatok ebben az évben is csak néhány darabból álló tételek, régebbi letétekhez beküldött (s összesen 3396 darabra rúgó) kiegészítések, DARÓCZY Zoltán letétje (161 drb), a KRAJTSIK-család levéltára (145 drb), a KELCZ-család levéltára (162 drb), a Nagykéri VÁLLYI-család levéltára (1156 drb), a BOTH-család levél-tára (1282 drb) és a CZEKÉLIUS Aurél-féle iratok (471 drb) teljes fel-dolgozására, továbbá nagyobb vagy kisebb családi levéltárak (BORONKAY, RUDNAY, PÉTERFFY) és egy nagyobb családi levéltári ki-egészítés (SZIRMAY) *évekkel ezelőtt megkezdett rendezésének folytatására* (BORONKAY, PÉTERFFY), illetőleg *befejezésére* (RUDNAY, SZIRMAY), végül két családi levéltár (MÉREY, Abonyi Közbirtokossági Urada-lom) *rendezésének megkezdésére*, ezenkívül az utolsó évekbeli gyara-podások feldolgozott részének a *raktárban való beosztására, végleges felállítására* terjedtek ki.

A raktári munkálatokkal kapcsolatban külön ki kell emelnem annak a rendkívüli fontosságú és nagymennyiségű magyar térkép-anyagnak a Levéltári Osztályban való elhelyezését, melyet a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának igazgatósága a szükséges férő-hely végkép való hiánya miatt a Levéltári Osztály őrzésére bízott. Ezt a térképanyagot négy nagy teherkocsiban augusztus 16-án és 17-én szállítottuk át a Néprajzi Múzeum jelenlegi épületéből a Levél-

tári Osztálynak az országos levéltári épület III. emeletén lévő világos és szép raktárhelyiségébe, amely ez alkalommal még minden, a legkisebb fennakadás nélkül fogadta be a jelzett értékes anyagot. Ezelőtt hat és fél évvel ugyanis, mikor a Múzeumi Levéltár a Magyar Nemzeti Múzeum központi épületéből felköltözött a jelenlegi épületbe, a rendelkezésünkre bocsájtott nagy raktárhelyiségnek kétharmad része elegendőnek bizonyult a levéltári anyag elhelyezésére. Ez az ideális helyzet ma már nincs így s a jövőben még kevésbbé lesz így. Rá kell ugyanis mutatnunk, mint már annyiszor tettük, a levéltári anyagnak állandó, nagymérvű — egyébként öröndetes — gyarapodására s akkor magyarázatát adjuk annak a megállapításnak, hogy folyton telő raktárhelyiségünk már — minden valószínűség szerint — csak néhány évig felelhet meg rendeltetésének. E körülményekre kötelességszerűen már most felhívjuk a szükséges figyelmet. Meg vagyunk róla győződve, hogy az esedékes pillanatban nem fognak késni a megfelelő intézkedések, amire legjobb bizonyítékul szolgál a némileg ily vonatkozású egyéb szerencsés intézkedéseknek az előző és az 1931. években való bekövetkezése. A Levéltári Osztálynak a tisztviselők számára és a kutatás céljaira fenntartott helyiségei ugyanis a Múzeumi Levéltár átköltözése pillanatától az 1931. év végéig a legnagyobb mértékben elégteleneknek bizonyultak. A jelzett év végéig ugyanis a Levéltári Osztálynak az új épületben egyáltalán nem volt külön kutatóterme. Ezért volt oly nagyfontosságú a múzeumi főigazgatóságnak 1931. év legvégén tett azon rendkívül üdvös intézkedése, mely által a Levéltári Osztály hivatalos helyiségeinek száma egy, a Magyar Királyi Hadilevéltár által átengedett új szobával szaporodott, melyet ideiglenesen kutatóteremmé lehetett átalakítani. Ennek a gondoskodó intézkedésnek folytatását és kiegészítését jelentette az, hogy 1932 május hó 14-én a Magyar Királyi Hadilevéltár, a Magyar Királyi Országos Levéltár főigazgatósága jóváhagyásával, egy második szobát is átengedett a Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztályának. Ezáltal a tisztviselők szobáinak és a kutatóteremnek kérdése egyelőre kielégítő megoldást nyert. Nem mulaszthatom el e helyen is a leghálásabb köszönetemet kifejezni a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatóságának kegyes jóindulatáért, mert csak ennek segítségével vált lehetővé e fontos kérdés kedvező megoldása.

Meg kell emlékezmem néhány szóban még az Osztály kézikönyv-

táráról is. Amikor az Osztály a Magyar Nemzeti Múzeum épületéből jelenlegi helyére felköltözött, a költözködést aránylag oly gyorsan kellett elvégeznie, hogy az bizonyos vonatkozásokban csak kapkodás-szerűen folyhatott le. Így egyebek között az Osztály kézikönyvtárának pontos összeállítása és az anyaintézettől való elválasztása is a szükséges körülmények nélkül történt. Innen van az, hogy igen sok, a rendezési és kutatási munkálatoknál egyformán nélkülözhetetlen segédkönyvet a Múzeumi Levéltár nem hozott fel magával az anyaintézetből, vagy pedig sok hasonló művet csak csonkán csomagolt be és szállított el. Ennek jelentőségét, illetőleg az ebből származó hátrányokat nem kell részletesebben magyarázni. Ezen a bajon a mai napig sem lehetett még segíteni. Alulírott programjába vette a kézikönyvtár kérdésének rendezését is. A kézikönyvtár megfelelő kiegészítését a legnélkülözhetlenebb kötési munkálatok elvégzésével együtt azonban kénytelen volt a következő (1933.) évre halasztani. Egyelőre a kézikönyvtár szerény gyarapodásának nyilvántartására az 1932. év kezdetével külön növedéknaplót vezetett be. Ennek tanúsága szerint a kézikönyvtár ezévi gyarapodása 65 könyv. Az egész gyarapodás ajándék vagy áttétel eredménye. A Levéltári Osztály dotációjának szerény keretei ugyanis nem engedik meg, hogy a legújabb, múlhatatlanul szükséges szakkönyveket, vagy a régi hiányokat pénzért vásároljuk meg. Így a Levéltári Osztály továbbra is az Országos Széchényi-Könyvtárból való áttételre és a nagyközönség ajándékaira van utalva. Az ily irányú beszerzési lehetőségeket kívánta előmozdítani alulírottnak azon intézkedése, mely a Levéltári Osztály kutatóit arra kötelezi, hogy a Levéltári Osztályban őrzött anyag felhasználásával készült s nyomtatásban megjelent dolgozataiknak vagy cikkeiknek egy-egy példányát az Osztály kézikönyvtára számára beküldjék. Hogy ennek az intézkedésnek fogamatja lehessen, alulírott ez évben a kutatási szabályokat tartalmazó kutatási engedélyeket nyomtatott és elrendelt a kutatóknak nyomtatott kutatójegygyel való ellátást, ami eddig a Levéltári Osztálynál nem volt szokásos. A kutatók saját aláírásukkal kötelezik magukat az egész szabályzat s így ennek 10. pontja — mely a jelzett cikkek vagy dolgozatok beszolgáltatására vonatkozik — megtartására. Az említett 10. pontot külön figyelmeztetésképpen a látogatójegyre is kinyomattam.

Hátra van még a levéltári személyzet által végzett munkálatoknak személyek szerinti kimutatása. Mielőtt ennek részletezésére

rátérnék, megemlítem, hogy dr. VÁCZY Péter és dr. IVÁNYI-GRÜN-
WALD Béla múzeumi könyvtári tisztek 55—55 napi rendkívüli tanul-
mányi szabadságon voltak. E külföldi tanulmányok gyümölcseit és
jótékony hatását bizonyára nemcsak az érdekelt tisztviselők fogják
élvezni, hanem tapasztalni fogjuk azt az általuk az Osztály számára
végzendő szellemi munkálatokon is. Úgy, hogy az Osztály teljes,
sőt többszörös kárpótlást nyer a távollétük okozta munkaenergia-
vesztéséért. Különben e veszteséget másik örvendetes körülmény is
ellensúlyozta, mégpedig az, hogy november 15-ével a Levéltári
Osztály új munkaeerőt nyert SZILÁGYI Loránd tanári alap- és szak-
vizsgát és doktorátust tett bölcsészettanhallgatónak az 1932—33.
tanévre önkéntesi gyakornoki minőségben való alkalmazása és
196—1932. főig. szám alatt szolgálattételre a Levéltári Osztályhoz
való beosztása által.

A levéltári munkálatok személyek szerinti részletezése a követ-
kező :

Dr. BORZSÁK István magyar nemzeti múzeumi könyvtárnok
résztvett a kutatók kiszolgálásában, írógépelési munkálatokban és
egy-egy ügyszerű fogalmazásában. Vezette az ügyiratok iktató-
könyvét és a kézikönyvtár növedéki naplóját. Rendben tartotta a
Levéltári Osztály irattárát. Kisebb szerzeményeket dolgozott fel és
folytatta a PÉTERFFY-család levéltárának rendezését.

Dr. VÁCZY Péter magyar nemzeti múzeumi könyvtári tiszt részt-
vett a kutatók kiszolgálásában, kölcsönzések lebonyolításában és
írógépelési munkálatokban. Befejezte a RUDNAY-család levéltárának
már régebben megkezdett rendezését, feldolgozta a BOTH-család
levéltárát, a gróf HUGONNAY-család és a JÓSA-család levéltárához
beküldött kiegészítéseket.

Dr. IVÁNYI-GRÜNWALD Béla magyar nemzeti múzeumi könyv-
tári tiszt résztvett a kutatók és kölcsönzők kiszolgálásában, az író-
gépelési munkálatokban és az újabb levéltári gyarapodások feldolgo-
zott részének a raktári helyiségben való végleges felállításában.
Befejezte a SZIRMAY-család levéltárához beküldött nagyobb kiegészíté-
snek már régebben megkezdett rendezését, feldolgozta a
KARJTSIK-család levéltárát, a gróf FORGÁCH-család, a gróf SZÉCHÉNYI-
család és a TALLIÁN-család levéltáraihoz beküldött kiegészítéseket
és hozzáfogott az Abonyi Közbirtokossági Uradalom levéltárának
rendezéséhez.

Dr. CZOBOR Alfréd szolgálattételre beosztott vármegyei főlevéltárnok felvilágosítással szolgált az érdeklődőknek, résztvett egyes ügyszabványok elintézésében és az újabb levéltári gyarapodások feldolgozott részének a raktárhelyiségben való végleges felállításában. Folytatta a BORONKAY-család levéltárának az előző években megkezdett rendezését, feldolgozott egypár apróbb szerzeményt és regesztázta a MÉREY-család levéltárának középkori anyagát. Május 17-től június 4-ig vármegyei felettes hatósága intézkedésére nem a Levéltári Osztály részére, hanem Abauj vármegye számára végzett hivatalos munkálatokat Szikszón.

Dr. SZILÁGYI Lóránd önkéntes gyakornok résztvett a kutatók kiszolgálásában és a kölcsönzések lebonyolításában. Feldolgozta a Nagykeri VÁLLYI-család levéltárát, a Fületinczi KELCZ-család iratait és a CZEKÉLIUSZ Aurél-féle iratokat.

A Múzeumi Levéltár multja azt mutatja, hogy ennek a nagy kulturális, tudományos és nemzeti feladatok betöltésére hivatott intézetnek a sorsát és fejlődési lehetőségét már létrejövetelének körülményei, nevezetesen a gróf SZÉCHÉNYI Ferenc múzeumalapító levelében lefektetett elvek mintegy előre megszabták ; t. i. hogy az intézet további fejlesztéséhez és naggyátételéhez egyenlő mértékben szükség lesz a társadalom önzetlen hazafias áldozatkészségére, valamint az állami hatalom megértő támogatására, céltudatos gondoskodására. A Levéltári Osztály egész eddigi, 130 éves története viszont azt bizonyítja, hogy Osztályunk minden fejlődési fokozata mennyiségileg, minőségileg egyaránt állandó, szoros összefüggésben volt a társadalom és államhatalom kötelelességteljesítésének mértékével. Az 1932. évről fentebb részletezett adatok is azt igazolják, hogy ez év is szorososan bekapcsolódott az előző év és évek hagyományaiba, fejlődési irányába és lehetőségeibe. A nagyarányú gyarapodás elsősorban a magyar társadalom áldozatkészségének volt érdeme. Az ország mai súlyos helyzete másrésztől teljesen megmagyarázta, mi volt az a maximum, amit az állami közegek jóindulatától ebben az évben várni és kapni lehetett. És bizonyos, hogy ez az elért maximum minden körülmények között figyelemreméltónak és a jövőre nézve biztató reményekkel kecsegtetőnek tekintendő. De nem kevésbé hangsúlyozandó még egyszer, mily nagyra kell becsülnünk ezzel szemben mindazt, amit a Levéltári Osztály ezévi fejlesztése a másik tényezőnek : a magyar társadalom önzetlenségének s a tudományos

és kulturális kérdések jelentősége iránti nagy fogékonyságának köszönhet. Csak e tulajdonságok segítségével tudott a Múzeumi Levéltár az idők folyamán a magyar történetírás elsődrendű forrásainak egyik fő gyűjtő- és őrzőhelyévé és ezáltal az egész magyar társadalom igazi nagy, közös levéltárává válni. Az állami gondoskodás és — mint e tényező fontos kiegészítője — a magyar társadalom nagyfokú érdeklődése ebben az évben is biztosítani tudta a Levéltári Osztály fejlődésében az elért színvonal megtartását. E két tényező vállvetett összefogására az ország mai igen nehéz helyzetében továbbra is fokozott mértékben szükség van. Kérjük a Mindenhatót, engedje meg, hogy ez az elmaradhatatlan összefogas — mintegy szimbólumaképpen az ország sorsa minden téren való jobbrafordulásának — a közeli jövőben még nagyobb eredményekre legyen képes és el tudjon hártani, le tudjon győzni minden olyan akadályt, mely megnehezíti az igazi, modern, tudományos színvonal elérését a levéltári munkálatainkban.

1933.

A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztályának anyaga az 1933. év folyamán vétel útján 1535 darabbal, ajándékozás révén 681, más osztályból való áttétel útján 5363, fényképezés által 15, örökleteményezés útján pedig 3015 darabbal, összesen tehát 10.609 darab irattal, nyomtatvánnyal, fényképpel és fényképlemezzel gyarapodott. E gyarapodásból a *Hazai Iratok osztályára* esik 10.590, a *Küldöldi Iratok osztályára* pedig 19 darab. A Hazai Iratok osztályán belül a Levéltári Osztály tulajdonát képező *Törzsanyag* gyarapodása 7575, az *örökletétképpen elhelyezett iratok nagy csoportjára* pedig 3015 darab.

A törzsanyag alcsoportjai szempontjából az új gyarapodás a következőképpen részletezhető: *a)* A törzsanyag nemcsoportosított, általános gyűjteményének középkori részére esik 3 drb (1 drb XIV. századi és 1 XV. századi eredeti oklevél és 1 XV. századi oklevél későbbi másolata), újkori részére pedig 274 darab. *b)* A törzsanyaghoz tartozó családi levéltárak vagy a tárgyi összefüggés alapján elkülönítve őrzött gyűjtemények alcsoportjára jutnak a következő szerzemények: 1. A Csepi PÁZMÁNDY-család levéltára. (3166 drb.) 2. A DETRICH-család iratai. (1231 drb.) 3. A báró HENNET-család 1848—49-es iratai. (59 drb.) 4. A VÁSÁRHELYI Pálra vonatkozó iratok. (16 drb.) 5. Kiegészítés a Baracskai Közbirtokosság irataihoz. (50 drb.) *c)* A címereslevelek gyűjteménye 6 darabbal szaporodott. *d)* A céh-

iratok gyűjteménye 9 drb kisebb céhíráttal és 1 drb nagyobb céhíráttal gyarapodott. *e*) Az 1848—49-es és emigrációs iratok és nyomtatványok gyűjteményének gyarapodása 45 drb. *f*) A gyászjelentések és eljegyzési, esküvői értesítők gyűjteményéé 2338 drb. *g*) A fénykép-gyűjtemény szaporodása 166 drb. *h*) A térkép-gyűjtemény gyarapodása 201 drb.

Az örökletétképpen elhelyezett iratok főcsoportjának gyarapodását egy, 1 darabból álló letét, egy 3 darabból álló letét, 3 új családi levéltár anyaga és 11 régebben letéteményezett családi levéltárhoz kiegészítésképpen beküldött iratok alkotják. Kiegészítést a következő régebbi letétek nyertek : ABÁFFY-család levéltára (39 drb), GÁSPÁRDY-család levéltára (37 drb), JÓSA-család levéltára (83 drb), KAZY-család levéltára (272 drb), PAKSY-KISS-család levéltára (1 drb), PODHRADSKY-család levéltára (2 drb), RUDNAY-család levéltára (1 drb), SISKOVICH-család levéltára (4 drb), gróf SZÉCHÉNYI-család levéltára (50 drb), SZIKSZAY-BASKAY-család levéltára (1 drb), Vizeki TALLIÁN-család levéltára (603 drb). Újonnan letéteményezett családi levéltárak, a beérkezés sorrendjében, a következők : Leveldi KOZMA-család levéltára (60 drb), Bellai és Kissztankóczi SZILVAY-család levéltára (15 drb), TARPAY-család levéltára (1843 drb). A felsorolt 3 új letéttel a letétképpen őrzött családi levéltárak és egyéb hasonló gyűjtemények száma az 1933. év végén 173-ra emelkedett.

Vételre fordítottunk 495 pengőt. Ajándékozók a következők voltak : BODNÁR Jenőné, dr. BORZSÁK István, CZÁKÓ Károly, ERNYEY József, báró HENNET Lipót, id. IVÁNYI-GRÜNWALD Béla, dr. JAKUBOVICH Emil, dr. JÓNÁS GÉZA, KOMMER JÓZSEF, NYERS Lajos, Pujoni PATAKY Károly, SCHWARZ Albert, báró SZALAY Gábor. Örökletéteményeikkel pedig a következők járultak hozzá a Levéltári Osztály anyagának gyarapításához : dr. ABÁFFY Miklós, DARÓCZY Zoltán, GÁSPÁRDY Géza, JÓSA György, báró KAZY Károly, vitéz Leveldi KOZMA Miklós, MATUSKA Péter, dr. OLAY Ferenc, dr. PAKSY Jenő, id. PODHRADSKY Andor, dr. RÓNA Gyula, gróf SZÉCHÉNYI Viktor, dr. SZIKSZAY-BASKAY András, özv. SZILVAY Endréné, Vizeki TALLIÁN KÁROLY, TARPAY Lajos, WINDEGG István. Úgy az ajándékozóknak, mint a letéteményezőknak legyen szabad ezen az úton is a Levéltári Osztály leghálásabb köszönetét kifejeznem.

A levéltári anyag eddig ismertetett gyarapodásából külön is kiemelünk néhány tételt, de csak általános vonásokban, miután

ezeket a negyedévi jelentéseimben és részben a Turul 1933. évi 3—4. sz. füzetében «Hivatalos Értesítő» cím alatt megjelent beszámolómban részletesebben ismertettem már.

A VÁSÁRHELYI Pálra vonatkozó iratoknak fontosságát VÁSÁRHELYI Pál működésének óriási jelentősége kölcsönöz. VÁSÁRHELYI Pál, a XIX. század legnagyobb magyar mérnöke és gróf SZÉCHÉNYI Istvánnak, nagyszabású koncepciói végrehajtásában, egyik igen kiváló és lelkes szakmunkatársa volt. A rávonatkozó 16 darab közül 7 drb ki van már adva, a többi kiadatlan.

A báró HENNET-család 1848—49-es iratait báró HENNET Lipót ny. miniszter, az Osztrák Köztársaság budapesti követe ajándékozta a Levéltári Osztálynak. Az egész anyag a nagylelkű ajándékozó édesapjának, báró HENNET Lothárnak, az 1848—49-es szabadságharc alatti magyar fogságba esésével, ennek előzményeivel, valamint következményeivel áll kapcsolatban. A HENNET-iratok érdekessége és jelentősége abban rejlik, hogy a belőlük kisugárzó szellem Magyarország és Ausztria jóban-rosszban átélt, évszázados hagyományok által megpecsételt sorsközösségének öntudatlan átérzésén nyugszik.

Egyik kisebb szerzeményünk a XVII. század végéről és a XVIII. század elejéről való, Nyitra vármegyére vonatkozó iratokat tartalmaz és az ezidőbeli eseményekre nyújt érdekes részletadatokat. Másik hasonló szerzeményünkben KOLLÁR Ádám Ferenc történetíró hagyatékából származó s KOLLÁRra és családjára vonatkozó iratok vannak.

Az eddig említetteknel sokkal terjedelmesebb : több ezer darabból álló anyagot foglal magában a Csepi PÁZMÁNDY-levéltár, mely a komárommegyei PÁZMÁNDY- és az azzal rokon Szőnyi KÁPOSZTÁS-család iratait tartalmazza. E gyűjtemény, 1 drb kivételével, a mohácsi vész utáni korból származó iratokat, leginkább XVII—XX. századi periratokat, káptalani jelentéseket, gazdasági természetű feljegyzéseket, továbbá több címeres levelet, genealógiai táblát és egy 420 darabból álló gyászjelentésgyűjteményt foglal magában.

A letéteményezett családi levéltárak és az ezekhez beküldött kiegészítések főképpen az illető családok újkori és legújabbkori történetéhez nyújtanak szórványos nyers adatokat. Részletes feldolgozást, családtörténeti összeállítást ad a JÓSA-, illetőleg SZIKSZAY-BASKAY-családról JÓSA György állampénztári igazgatónak és dr. SZIKSZAY-BASKAY András miniszteri tanácsosnak egy-egy kézirata.

A KAZY-levéltár kiegészítésében fontosak különösen a család nemes-ségére, kamarásságára és báróságára vonatkozó iratok, továbbá a család egyik kiemelkedő tagjával, a magas közfunkciókat betöltött báró KAZY Józseffel, annak közéleti szereplésével összefüggő dokumentumok. Nagyobb anyagot ölel fel az örökletétek közül a TARPAY-család levéltára : 7 eredeti középkori oklevelet és 1836 drb újkori iratot. A levéltár régebbi részlete a XVIII. század végéig tulajdonképpen a KÖLCSEY-család levéltárának egy részéből áll : a XIX. századtól kezdve pedig a Muzsalyi HORVÁTH-család irataiból. KÖLCSEY Ferencre, a költőre, nem tartalmaz adatokat, ellenben figyelmet érdemelnek belőle a parasztság viszonyait, az úrbéri rendezést, a zsidó bérlők helyzetét megvilágító iratok. Az anyag Szatmár-, Bereg és Középszolnok vármegye területére vonatkozik.

Az 1933. évnék az eddig felsorolt adatok által megvilágított gyarapodása úgy mennyiség, mint belső tartalmi jelentőség szempontjából a régi hagyományok ösvényein haladva azt bizonyítja, hogy a Levéltári Osztály az elmúlt évben is teljes mértékben megfelelt az állami vagy törvényhatósági levéltárakba nem kerülhető anyagnak a Magyar Nemzeti Múzeumba való összegyűjtését célzó feladatának és rendeltetésének. Ugyanily mértékben teljesítette azonban a Levéltári Osztály a rendeltetéséből ráháruló másik feladatát is : a tudományos kutatás igényeinek kielégítését. Ezt mutatják a levéltári anyag használatának következő statisztikai adatai : 295 nyitási nap alatt 594 kutató használt 139.922 drb iratot, 45 drb könyvet és 35 drb gyászjelentést ; az intézeten kívüli használatra pedig 89 térítvényre kikölcsönöztünk 6457 drb iratot, 23 drb könyvet, 5 drb pecsétlenyomatot és 2 drb térképet. Itt kell megemlítenem, hogy a Levéltári Osztály a szigorú tudományos kutatás céljain kívül, régi hagyományaihoz ragaszkodva, sohasem hagyja figyelmen kívül a közművelődési és pedagógiai érdekeket sem. A magasabb pedagógiai érdekeket szolgálja elsősorban középkori okleveleknek minden iskolai félévben különösen a Pázmány Péter Tudományegyetem diplomatikai szemináriuma, valamint a báró Eötvös József-Collegium könyvtára részére való kikölcsönzése. A nevelési és közművelődési érdekeket pedig egyaránt előmozdítja az Osztály, midőn gazdag és változatos anyagát különböző kiállítások számára kikölcsönzi. Így volt ez az 1933. évben is, melyben a Heraldikai és Genealógiai Társaság kiállítása részére 194, a BATHORY-SOBIESKI emlékkiállítás részére 20,

a cserkész világ-jamboree alkalmából a gödöllői premontrei gimnázium által rendezett ú. n. premontrei kiállításra 5, végül az ügyvédi múzeum kiállítása részére 1 darabot kölcsönzött ki. Mindez magától értetődően együtt járt hosszas keresési, kiválogatási, sőt a BATHORY-SOBIESKI emlékkiállítás esetében külön regesztázási munkálatokkal. Ezenkívül úgy levélben, mint hivatalos helyiségeinkben, személyesen számtalan ízben kereste fel a közönség az Osztályt genealógiai, tudományos kérdésekben kérendő felvilágosításokért, továbbá tudományos és egyéb célok érdekében egyes levéltári darabokról fényképek vagy hiteles másolatok elkészítésére vonatkozó kívánásokkal. Mindezeknek a külső megkereséseknek a Levéltári Osztály a legnagyobb készséggel eleget tett, amint ez részben ügyiratainkból is kiderül, melyeknek száma 169 volt és melyeknek egy része ily megkeresésekre vonatkozik. A Levéltári Osztály ily vonatkozású kötelességeinek százszázalékos teljesítésével szemben azonban meg kell állapítanom azt is, hogy a tudományos feladatok ama részének, melyet a nagymennyiségű feldolgozatlan levéltári anyag szakszerű rendezése és felállítása ró rá, a Levéltári Osztály az 1933. évben is aránylag már csak igen kis mértékben tudott eleget tenni. Fölösleges újból hangsúlyozni, hogy nem a Levéltári Osztály munka- és ügyszereteten, jó szándékain és törekvésén mult ez. Sajnos, a Levéltári Osztály évről-évre szaporodó új feladataival és munkatöbbletével szemben a rendelkezésre álló elégtelen munkaenergia teljesen tehetetlen. Ezen komolyan segíteni csakis a meglévő munkaenergiának bármily szerény keretek közötti, de mielőbbi szaporítása tudna. Addig is — ami remélhetőleg, a fennálló nagy nehézségek közepette sem késhetik már sokáig, — amíg a Levéltári Osztály személyzete létszámának felemelése közelebb fogja hozni a jelzett nagyjelentőségű feladatok teljesíthetésének reményét, alulírott úgy próbált a fennálló nehézségeken segíteni, hogy a tisztviselők ügybuzgalmát minden rendelkezésre álló eszközzel felfokozni igyekezett. De megfeszített ügybuzgalommal sem lehet emberileg elérni azt, hogy a levéltári anyag tudományos feldolgozása és rendezése terén felmutatott eredmény lépést tarthasson az utolsó évtized szaporodásának igen nagy — bár egyébként igen örvendetes — méreteivel, másrészt a többszázezer darabból álló régi hátralékok feldolgozásának problémája által felvett kívánalmakkal, mely probléma végleges és megfelelő megoldása nagy tudományos és múzeális károk nélkül tovább nem halasztható. Így a rendezési és feldolgozási mun-

kálatok ebben az évben is régebbi letétekhez beküldött s összesen 2561 darabra rugó kiegészítések, a báró HENNET Lipót-család 1848—49-es iratai (59 drb), a Leveldi KOZMA-család levéltára (60 drb), a Csepi PÁZMÁNDY-család levéltára (3166 drb), a Nádasi SÁRKÖZY-család levéltára (4971 drb), a SZILVAY-család levéltára (15 drb), az Iglói SZONTAGH-család levéltára (2068 drb), a TARPAY-család levéltára (1843 drb), a VÁSÁRHELYI Pálra vonatkozó iratok (16 drb), a Csepei ZOLTÁN-család levéltára (3997 drb), továbbá különböző és összesen 1575 darabból álló kisebb és nagyobb törzssanyagbeli tételek *teljes feldolgozására*, a 9307 darabból álló BORONKAY-levéltár hosszú évekket ezelőtt megkezdett és azóta folyó rendezésének befejezésére, nemkülönben a 25.780 darabból álló Abonyi közbirtokossági Uradalmi levéltár 1932 novemberében megkezdett rendezésének befejezésére, a PÉTERFFY-család levéltárának régebben megkezdett és a MÉREY-család levéltárának az előző évben megkezdett rendezésének folytatására, végül a DARVAS-család levéltára, valamint a REVICZKY- és Kesselőkeői MAJTHÉNYI-családok levéltáraihoz beküldött kiegészítések rendezésének megkezdésére terjedtek ki. Ámbár az óriási munkarostanciákkal és a Levéltári Osztály egyéb nagy és sokféle feladataival szemben a felsorolt munkaeredmények törpesége kétségtelen, legyen szabad mégis e munkaeredmények jelentőségét, illetőleg az előbb hangsúlyozott azt az állítást, hogy az eredmények csak megfeszített szorgalom és felfokozott ügybuzgalom következményei, a következő körülménnyel is igazolnom. Többször és különböző helyeken volt alkalmam rámutatni, hogy a Múzeumi Levéltár által az iratok feldolgozásánál és rendezésénél alkalmazott módszer elég primitív és sok kívánni valót hagy hátra. Ez a megállapításom fokozott mértékben vonatkozott az örökletétképpen őrzött levéltárak feldolgozási módjára, mely hosszú évtizedeken keresztül a legújabb időkig pusztán csak annyiból állott, hogy a családi levéltárak anyaga kronológiai sorrendben állíttatott fel és a konzerváló boríték egyéb feljegyzést nem tüntetett fel, mint azt, hogy egy bizonyos évből az illető borítékban hány darab van. Sem a közelebbi dátum megoldva nem volt, sem az egyes darabok tartalmi vonatkozásaira a boríték felvilágosítást nem adott. Amikor alulírott a Levéltári Osztály vezetését ezelőtt 10 évvel átvette, ezen primitív rendszer végleges kiküszöbölését vette munkaprogramjába, amit azonban a fennálló nehézségek között, a megfelelő munkaenergia hiánya miatt,

teljes céltudatossággal ugyan, de csak lassan és fokozatosan tudott keresztülvinni. Ma már elértük azt, hogy a középkori okleveleket és a fontosabb újkori iratokat kivétel nélkül regesztaszerűen dolgozzuk fel, sőt amennyiben a rendelkezésünkre álló kevés idő megengedi, a többi iratot is így. Ha azonban a szükséges munkaenergia hiánya miatt nem alkalmazhatjuk a regesztaszerű feldolgozást minden egyes újkori iratnál is, annyit mégis megteszünk, hogy a külön kezelésben és felállításban részesülő családi levéltárak feldolgozásánál a nagyobb tömegű újkori iratokat tartalmi vonatkozásaik alapján egyesítsük az egyes fasciculusokon, illetőleg időszakokon belül. E feldolgozási módszer logikus következménye az az újítás is, amit alulírott a múlt év folyamán honosított meg a letéteményezőknek a letéteményezett anyagról küldeni szokott kimutatásokkal kapcsolatban. E kimutatások ugyanis régebben rendszeren csak annyit szoktak feltüntetni, hogy az egyes évekből hány darab iratot tartalmaz az illető letét. Az újítás óta a kimutatás magában foglalja a középkori oklevelek és fontosabb újkori iratok teljes szövegű regesztáját, feltünteteti, hogy minden egyes fasciculus, melybe a letét anyaga a feldolgozás után került, mily számot visel (s ezáltal a raktárban hol található), hány darabot tartalmaz, e darabok mily időből valók és mire vonatkoznak; végül a darabszámokról egy századonkénti összeállítást és az illető levéltárról esetleg rövid leírást is ad. Ezen adatok könnyebb feltüntethetése végett a kimutatások céljaira megfelelő rubrikákkal ellátott nyomtatványokat készítettem, melyekre a jelzett adatok gépirással kerülnek rá.¹ Mindez nagy munkatöbbletet és némi haladást jelent a múlttal szemben, de ezt a haladást, ily szerény mértékben is, a teljesen lecsökkentett személyzeti létszám mellett csak az ügybuzgalomnak és munkaszeretetnek minden rendelkezésre álló eszközzel való felfokozása eredményezhette. Azzal, magától értetődően, éppen alulírott van legjobban és legelsősorban tisztában, hogy az okvetlenül megkívánandó ideálisabb és teljesen modern színvonalról a feldolgozás terén is még nagyon messze vagyunk, éppen a megfelelő munkaenergia nagyfokú hiánya miatt, mely az Osztályt összes feladatai teljesítésében korlátozza.

¹ Az Osztály munkálataihoz szükséges új nyomtatványokról lévén szó, megemlítem, hogy az előző, 1932. évben a kutatási engedélyeken kívül a törzsanyagbeli tételek megőrzésére szükséges új, kék palliumokat is nyomattam megfelelő feliratokkal és rubrikákkal, egyebek között a növedéknaplói bélyegző formulájával ellátva, miáltal a palliumok lebélyegzésével járó idő egy részének megtakarítását értem el.

A szükséges munkaenergia hiánya és egyéb fennálló nehézségek azonban mégsem riaszthatták vissza alulírottat attól, hogy a nagynevű elődök által meghonosított, zseniális elgondolású örökletéteményezés nyújtotta lehetőségeket még nagyobb mértékben ki ne próbálja használni a Levéltári Osztály és a tudományos kutatás magasabb céljaira, még abban az esetben is, ha ezzel a Levéltári Osztályt új feladatok és munkateljesítmények elé kell állítania. Az örökletéteményezés intézményesítésével a Nemzeti Múzeumnak annakidején az volt a célja, hogy a magántulajdonban levő családi levéltárak régi, tudományos és múzeális értékű iratait örök időkre megmentse a szakszerű kutatás számára. A Múzeumi Levéltár által így összegyűjtött letétek beszolgáltatói túlnyomó részben magyarországi családok és csak újabban kerültek a letéteményezők sorába községek, közbirtokosságok, uradalmak, családi alapítványok is. A régi múzeumi gyakorlat akaratlanul is szinte azt a benyomást és felfogást keltette a nagy közvéleményben, mintha örökletéteket a Múzeumba csak az hozhatna, aki régi, de legalább is egy-két évszázados iratokkal rendelkezik. Még a Múzeum hivatalos képviselői sem próbáltak a múltban arra gondolni, hogy pl. az ország életében nagy szerepet játszó, de csupán legújabbkori iratanyaggal rendelkező tényezőknek, gazdasági szervezeteknek (mint: nagy kereskedelmi cégeknek, gyáraknak stb.) iratait is tanácsos, szükséges, sőt kötelesség volna örökletéteményezés útján a Magyar Nemzeti Múzeumban összegyűjteni és tudományos feldolgozás számára hozzáférhetővé tenni. Miután azonban ma a gazdasági kérdések jelentősége mindenütt a világon előtérbe nyomul és a történettudományban is igen nagy előszeretettel örvend a gazdasági problémák kutatása és tisztázása, a Levéltári Osztály a múlt év folyamán elérkezettnek látta az időt arra, hogy érintkezésbe lépjen a hivatott tényezőkkel s kieszközölje a nagyobb budapesti kereskedelmi és ipari cégek és gyárak irattáraitak a Múzeumi Levéltárban való letéteményezését.¹ E célból a Magyar Közgazdasági Tár-

¹ Hogy a Levéltári Osztály e lépésre határozta el magát, ezzel kapcsolatban könnyen mondhatná valaki azt, hogy az Osztálynak ez alkalomból voltaképpen nem kellett egyebet tennie, mint felújítani régi gazdag hagyományaiból az egyiket és azt követendő példának maga elé állítani. Több, mint háromnegyed évszázaddal ezelőtt (1853-ban), ugyanis már a Múzeumi Levéltárba került a Magyar Kereskedelmi Társaság irattára az 1844—1852. évekről s így, ha a most megindított akció megfelelő sikerrel fog járni, bizonyos határig ez az akció hivatkozhatik egy régi elődjére is.

saság és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara megértő jóindulatának és szíves támogatásának megnyerését kellett előzetesen biztosítani a megindítandó nagyjelentőségű akció számára. Nem teljesen hivatalos jellegű tapogatózás és érdeklődés után csakhamar kiderült, hogy nevezett két testület az ügy nagy tudományos jelentőségétől mélyen áthatva a Levéltári Osztálynak kezére fog járni a felvetett terv szerencsés keresztülvitele érdekében. A Magyar Közgazdasági Társaság 1932 január havi ülésén ugyanis GYÖMREI Sándor *A magyar gazdaságtörténetírás új útjai* címmel érdekes előadást tartott, mely ugyanazon társaság 1933 február 9-i ülésén magas színvonalon álló, élénk tudományos vitát vont maga után. E vitában észrevételeiket, felszólalásaikat GYÖMREI előző évi előadásához felolvasás formájában megtették egyrészt IVÁNYI-GRÜNWARD Béla, a Levéltári Osztály egyik kitűnő tisztviselője, másrészt FREY András, mindkettőnek felolvasására pedig szabadon válaszolt GYÖMREI Sándor.¹ IVÁNYI-GRÜNWARD Béla, az alulírottal való előzetes megállapodásnak megfelelőleg előadásában a következő passzust is felolvasta: «Nem értünk egyet előadó úrral, mikor egy igen kvalitásos magyar történésznek a polgárságról szóló rövidebb dolgozatát megtámadta, de egyetértünk azzal, hogy e réteg történetének feltárása szükséges. Ám itt meg kell jegyeznünk, hogy a magyar történésznek — eltérően a külfölditől — alig áll módjában, hogy a kereskedelmi házak, polgári családok, újabb gazdasági szervezetek életét, illetve forrásanyagát megismerje, használhassa. Csupán azt említem meg, hogy míg közgyűjteményeinkben, így a Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztályában százával állanak nemesi családok letétjei a tudományos kutatás rendelkezésére, addig a céhlevelek csoportjától eltekintve, más összefüggő gazdasági anyag alig van, polgári családok, kereskedő familiák letétjei pedig ritkaságszámba mennek. Legyen szabad a közgazdaság és történetírás iránt érdeklődők e mai találkozásán felvetnem a kérdést: nem lehetne-e a Magyar Közgazdasági Társaság segítségével akciót indítani abban az irányban, hogy ezek a becses dokumentumok rendszeres gyűjtés eredményeképp nagy közgyűjteményünkbe, a Nemzeti Múzeum Levéltári Osztályába vándoroljanak? Míg ez a forrásanyag nem lesz közgyűjteményeinkben hozzáférhető: a történésznek alig áll módjá-

¹ A két előadás GYÖMREI válaszával együtt megjelent a *Közgazdasági Szemle* 1933 április—május havi számában. 360—376. l.

ban, hogy végrehajtsa azokat a kutatásokat, melyeket az előadó úr joggal sürget.» (Közgazdasági Szemle. 1933. 366. l.) Ezen a vitaülésen, melyen az idézett sorok elhangzottak, alulírott is jelen volt, mert előzőleg kilátásba helyeztettem, hogy már mindjárt az ülés után a felvetett kérdés keresztülvitelének módozatairól tárgyalásokat fog folytathatni ÉBER Antallal, ki elnöke a Magyar Közgazdasági Társaságnak. ÉBER Antal úr azonban a Képviselőháznak aznapi ülése miatt akadályozva volt a vitaülésen való részvételben, illetőleg annak vezetésében, de távollétében az elnöklő Kisléghi NAGY Dénes úr, kereskedelmi akadémiai tanár, egyetemi magántanár és a Magyar Közgazdasági Társaság főtitkára nagy örömét fejezte ki záró szavaiban a felvetett gondolat felett és a Magyar Közgazdasági Társaság teljesfokú támogatását ígérte meg a felmerült terv keresztülviteléhez. A Magyar Közgazdasági Társaság jóindulatának ily módon való megnyerése után a Levéltári Osztály részéről a további lépések a felvetett terv technikai keresztülvitelének előkészítésével kapcsolatban arra irányultak, hogy a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara is bekapcsolódjék ebbe az akcióba, melyet a Levéltári Osztály, a Magyar Közgazdasági Társaság és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara közös akciójává kell kiszélesíteni. A Kereskedelmi és Iparkamara titkárával, GYÖMREI Sándor úrral, az 1933. év folyamán folytatott félhivatalos jellegű tárgyalások arra az eredményre vezettek, hogy az idei 1934. évben mindhárom érdekelt tényező képviselőiből álló bizottság hivatalosan fogja megállapítani az immár elvben elfogadott terv technikai keresztülvitelének összes részleteit és az ország különböző kereskedelmi házai, gyárjai, ipari és kereskedelmi cégei irattárainak a Magyar Nemzeti Múzeum Levéltári Osztályában való örökletéteményezését tényleg meg is kezdi. GYÖMREI Sándor úr 1933 őszén éppen e célból meg is tekintette a Levéltári Osztály raktárait.

Miután az előző sorokban a Levéltári Osztályra háruló oly új feladatokról kellett beszámolnom, melyekhez az előkészületeket az 1933. év folyamán megtettem és melyek végrehajtását a Mindenható segítségével az 1934. év folyamán remélhetőleg megkezdhetjük, legyen szabad megemlékeznem még egy-két oly feladatról, melyet szükségesnek tartanék az 1934. év munkaprogrammjába beiktatni. Igen sokszor voltam kénytelen kiemelni a FRAKNÓI-CSONTOSI-féle levéltári korszak nagy jelentőségét. A FRAKNÓI-CSONTOSI-féle levéltári koncepció alapján ugyanis nemcsak a kor színvonalán álló tudományos fel-

dolgozást nyert volna a Levéltári Osztály egész anyaga, hanem egyben nyomtatásban is napvilágot látó sorozatos, részletes és pontos leíró katalógusok tették volna azt hozzáférhetővé és használhatóvá a nemzeti, kulturális és tudományos célok érdekében. A mostoha körülmények azonban megakadályozták e kívánatos programm keresztülvitelét és a FRAKNÓI-CSONTOSI-féle korszak utáni több, mint félszázados időszak alatt e téren a Levéltári Osztály többet nem tudott elérni, mint hogy a címeresleveleinkről boldogult ÁLDÁSY Antal által készített leíró katalógus egy kis részét két kötetben kiadta. A Múzeumi Levéltár fejlődését kísérő kedvezőtlen körülmények magyarázzák meg, mért nem volt képes a Múzeumi Levéltár az utolsó ötven év alatt a címeresleveleken kívül levéltári anyagának egyéb elsőrendű fontosságú részeit is publikálásra készen álló tudományos feldolgozásban részesíteni; nyomtatásra szükséges anyagi eszközöknek különösen az összeomlás utáni korszakban való nagymértékű hiánya pedig magyarázatul szolgál arra, hogy az ÁLDÁSY Antal-féle címereslevél-katalógus hátralevő részei nem láthattak napvilágot. Pedig annak szüksége, hogy levéltári anyagunk egyes részeinek tudományos leírása és ismertetése nyomtatásban is megjelenjék, vitán felül áll. Kívánatosnak tartanám tehát, hogy a fennálló nehézségek közepette is a jövő év munkaprogramjába vehessük egy, a Levéltári Osztály égisze alatt kiadandó (hasonló) sorozatos publikáció megindítását. Az anyagi nehézségekre való tekintettel a Levéltári Osztály gazdag anyagából oly részek tudományos ismertetését volna ajánlatos kiválasztani, melyek a tudományos érdeklődést szélesebb körökben is fel tudják kelteni és megfelelő piacra találván, kelendőségükkel esetleg a nyomtatási költséget is megtérítik. Ha tekintetbe vesszük, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztálya által megindított hasonló akciót (*Archeologia Hungarica*) éppen a külföldi piac érdeklődését is felkeltő anyag ismertetése tette életképesé, a magam részétől egyelőre nem a Címereslevelek katalógusának folytatását tartanám fontosnak, hanem oly levéltári darabok vagy csoportok tudományos ismertetését, melyek kül- és belföldön egyaránt tarthatnak számot tudományos érdeklődésre. Ilyenekkel pedig a Levéltári Osztály bőven rendelkezik.

Egy másik fontos kérdés, mely sürgős megoldásra vár, az 1934. év folyamán, az Osztály Kézíkönyvtárának kérdése. A kézikönyvtár szomorú állapotáról volt szerencsém előző évi jelentésemben is meg-

emlékezni. Itt egyebek között jeleztem, hogy az Osztály és Kézíkönyvtár megfelelő kiegészítését a legnélkülözhetetlenebb kötési munkálatok elvégzésével együtt kénytelen volt a következő évre halasztani. Sajnos, az 1933. év sem hozott megoldást e tekintetben. Mindössze 2—3 könyvet lehetett beköttetni az elmúlt évben, érthető anyagi okok miatt, a gyarapodás pedig 25 darab volt s ezeket is túlnyomórészt ajándékozás vagy áttétel útján szerezte az Osztály. Nem lehetett kiegészíteni az Osztály folyóiratanyagát, nem azokat a műveket, melyeket csonkán hoztunk fel az anyaintézetből és nem nyert elintézés azoknak a szakkönyveknek és segédkönyveknek az anyaintézetből való felhozatala sem, melyek a Múzeumi Levéltárnak jelenlegi helyiségébe való felköltözése alkalmával az anyaintézetben maradtak és melyekre állandó égető szükségünk van. Épúgy teljesen híjával vagyunk az utolsó két évtized alatt megjelent belföldi és külföldi szakkönyveknek. Mindez igen erősen érezhető, káros módon befolyásolja úgy a tisztviselők hivatalos munkásságát, mint a kutatók munkáját.

Mielőtt áttérnék a jelentésem befejezését képező személyi kérdésekre, meg kell említenem még, hogy az Országgyűlési Múzeum az 1933. év folyamán néhány darabot kért a képviselőház volt elnökének, ALMÁSY Pálnak nálunk lévő irataiból állandó letétként való megőrzésre. E kérés kedvező elintézése felett a végső határozatot a fennálló szabályok értelmében az Osztálynak és a Magyar Nemzeti Múzeum Főigazgatóságának javaslata alapján az Országos Magyar Gyűjteményegyetem igazgatótanácsa hozta 1933. X. 21-én 811/1933. szám alatt. Ennek megfelelően, alulírott 1933. XII. 9-én átadott az Országgyűlési Múzeum kiküldöttének a jelzett célra hat darabot ALMÁSY Pál irataiból. A különben nem nagy jelentőségű átadott hat drb iratról természetesen megfelelő másolatokat készítettem, melyeket az eredetiek helyébe helyeztettem el s így a Levéltári Osztály által őrzött anyag darabszáma nem szenvedett csökkenést.

A Levéltári Osztály személyzete az 1933. évben, épúgy, mint az előző év végén, hat tisztviselői és egy altiszti munkaerőből állott. Némi javulást és munkaenergiatöbbletet jelentett ezzel szemben az a körülmény, hogy dr. JAKUBOVICH Emil, az Országos Széchényi-Könyvtár igazgatója volt szíves az év vége felé megengedni, hogy az egyik könyvtári gépirónói munkaerő hetenként egy napig a Levéltári Osztályban teljesítsen szolgálatot, amiért ezúton is hálás köszönete-

met fejezem ki. Ennek megfelelően, özv. MONDOKNÉ-SCHRÖDER Margit múzeumi kezelőnő, összesen nyolc napon át gépirásos másolási munkákat végzett az Osztály számára. A Levéltári Osztály ugyanis nyolc éve, azóta, hogy az anyaintézetből mai helyiségébe felköltözött, teljesen gépirónői munkaerő nélkül volt, ami természetesen hozzájárult a rendezési és feldolgozási munkarestanciák folytonos halmozódásához, mert a gépirás miatt a tulajdonképpeni levéltári munkálatoktól kellett állandóan elvonni olyan munkaerőket, kik viszont e gépirási munkákat megfelelő gyakorlat hiányában nem a leggyorsabban tudták elvégezni. Az anyaintézetben, a régi könyvtári együttesben, a Levéltári Osztálynak hasonló gondjai nem voltak, mert ott állandó könyvtári gépirónő teljesített szolgálatot, természetesen a Levéltári Osztály számára is. Ennek mostani teljes hiányában ma a másolási teendők terén is nagy hátralékokkal kell megküzdenie a Levéltári Osztálynak. Addig is, míg az elveszett gépirónői munkaerő helyébe újabb, állandó jellegű gépirónői állást lehet rendszeresíteni, az anyaintézet nyújtotta, előbb jelzett segítséggel próbáljuk lassú ütemben megkezdeni a másolási munkálatok terén levő hatalmas hátralékok csökkentését. Ezenkívül személyi ügyekben az előző évi helyzettel szemben annyi a változás, hogy június havában dr. VÁCZY Péter és dr. IVÁNYI-GRÜNWARD Béla magyar nemzeti múzeumi könyvtári tisztek, jelenlegi fizetési osztályunkban való meghagyásuk mellett, I. osztályú könyvtári segédörökké nevezettek ki, dr. SZILÁGYI Lóránd, ki előző év végén belföldi ösztöndíjas önkéntes gyakornoki minőségben nyert alkalmazást a Levéltári Osztálynál, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak 1933 V. 22-én kelt 17.098/933/IV. számú dekrétumával belföldi ösztöndíja mellett végleges kinevezése idejéig érvényben maradó havi 100 pengő segélydíjban is részesült, végül 1933 VII. 15-én MAGYARI László, ki addig mint kiségitő szolga teljesített nálunk szolgálatot, II. osztályú altisztté nevezetettet ki. Ezen örvendetes előléptetések mellett megemlítem még, hogy dr. VÁCZY Péter és dr. IVÁNYI-GRÜNWARD Béla 45—45 napi rendkívüli tanulmányi szabadságon voltak. Alulírott is 4 heti tanulmányúton volt, a mai Románia levéltári kérdéseinek tanulmányozása céljából. Brassó, Bukarest, Kolozsvár és Marosvásárhely levéltárait és könyvtárait látogatta meg, hol helyszíni szemlélettel és tapasztalatokkal egészítette ki a szomszédország levéltári és levéltártani problémáinak mai állására vonatkozó ismereteit. Érdekes megfigyeléseiről alkalom-

adtán külön cikkben szándékozik beszámolni. Végül hadd következzen a levéltári tisztviselők által végzett munkálatoknak személyek szerinti kimutatása :

Dr. BORZSÁK István magyar nemzeti múzeumi könyvtárnok részt vett az írógépelési munkálatokban, a kutatók kiszolgálásában és egyes ügydarabok fogalmazásában. Vezette az ügyiratok iktatókönyvét, a kézi könyvtár növedéki naplóját. Rendben tartotta az osztály irattárát. Kisebb szerzeményeket dolgozott fel és folytatta a PÉTERFFY-család levéltárának feldolgozását.

Dr. VÁCZY Péter I. osztályú könyvtári segédőr, részt vett a kutatók kiszolgálásában, kölcsönzések lebonyolításában és írógépelési munkálatokban. Feldolgozta a Leveldi KOZMA- (60 drb), SZILVAY- (15 drb), SZONTAGH- (2068 drb), TARPAY- (1843 drb) családok levéltárait, a gróf SZÉCHENYI- (1468 drb) és a Vizeki TALLIÁN- (397 drb) család levéltárához beküldött kiegészítéseket és egy 29 darabból álló szerzeményt. Megkezdte a Kesselőkeői MAJTHÉNYI-család levéltárához beküldött kiegészítés rendezését.

Dr. IVÁNYI-GRÜNWARD Béla I. osztályú könyvtári segédőr részt vett a kutatók és kölcsönzők kiszolgálásában, az írógépelési munkálatokban és a raktárhelyiségben folyt munkálatokban. Befejezte az Abonyi Közbirtokossági Uradalmi levéltárnak előző év novemberében megkezdett rendezését (25.780 drb), feldolgozta a Báró HENNET-család iratait (59 drb), a VÁSÁRHELYI Pál-féle iratokat (16 drb) és a GÁSPÁRDY-család levéltárához beérkezett kiegészítést. (37 drb.) A SÁRKÖZY-család levéltárából 1500 darabot rendezett és megkezdte a REVICZKY-család levéltárához beküldött kiegészítés feldolgozását.

Dr. CZOBOR Alfréd szolgálattételre beosztott vármegyei főlevéltárnok felvilágosításokkal szolgált az érdeklődőknek, részt vett egyes ügydarabok elintézésében és vételre ajánlott darabok becslésében. Az 1931. és 1932. év gyarapodását beírta a végleges növedéki naplóba. Befejezte a BORONKAY-család levéltárának (9307 drb) 1928-ban megkezdett rendezését, folytatta a MÉREY-levéltár rendezését és több apróbb szerzeményt és családi levéltári kiegészítést (összesen 1517 drb) dolgozott fel.

Dr. SZILÁGYI Loránd belföldi ösztöndíjat és segélydíjat élvező gyakornok részt vett a kutatók kiszolgálásában és a kölcsönzések lebonyolításában. Feldolgozta a Csepei ZOLTÁN-család levéltárát (3997) és a Csepi PÁZMÁNDY-család levéltárát (3166 drb), a SÁRKÖZY-család

levéltárából pedig 3471 darabot rendezett. Ezenkívül feldolgozott 3 kisebb szerzeményt (471 drb) és megkezdte a DARVAS-család levéltárának rendezését. SULICA SZILÁRD.

Hírlaposztály.

1931.

A megelőző évben kialakult munkaprogramm kereteiben folytatta Osztályunk ez év folyamán is működését, számot vetve a csekély tisztviselői létszámmal s a rendelkezésre álló, valóban csak a legégetőbb szükségletek fedezésére elégséges anyagi eszközökkel. Létszámunkban az eredményes munkavégzésre nézve jelentékeny veszteséget okozott legrégibb és legnagyobb gyakorlatú szakaltisztünknek, PÁLFI Mártonnak hosszabb betegszabadság után ez év legelején bekövetkezett végleges eltávozása. A szaktisztviselők sorából még a mult év folyamán kivált dr. HEVESI András önkéntes gyakornok munkakörének ellátására is csak az év legvégén sikerült új munkaerőt nyernünk KERNER Lujza napidíjas személyében, kit JAKUBOVICH Emil könyvárigazgató úr — a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójának hozzájárulását kieszközölve — lekötelező kartársi megértéssel engedett át osztályának létszámából.

Mindazonáltal személyzeti viszonyainknak ez időnkint kedvezőtlen alakulása mellett is munkánkat a nyár derekáig zökkenő nélkül, a kitűzött terveknek megfelelően láttuk el. Ősz elejével azonban az egész országot alapjaiban megrendítő gazdasági válság — mint közműveltségi intézményeink mindegyikénél — nálunk is súlyosan éreztette hatását. Amúgy is szűkös tudományos javadal-mazásunk egy teljes évnegyeden át szünetelt s ebből reánk különösen az a kár hárult, hogy az immár második éve rendszeresen folyó hírlapkötetési munkálatainkban a könyvtári használatot is sokrészt meg-bénítő fennakadás állt elő. A gazdasági leromlással függ össze az is, hogy az intézetünket sujtó szénhiány következtében az osztályunk által elfoglalt folyósói szárnyat a fűtésből ki kellett kapcsolni és így a tisztviselők megint a szomszédos raktártermekbe szorultak. Itt munkájukat megnehezíti az a körülmény, hogy a folyosón elhelyezett egész munkapparátustól (katalógusok, stb.) mintegy el vannak vágva, másrészt pedig az Osztály külön bejáratának állandó zárvatartása miatt a felekkel való elkerülhetetlen érintkezés (köl-

csönzés, stb.) hat könyvtári raktártermen át — a raktári anyag biztonságának megóvása mellett — csak rendkívüli nehézséggel oldható meg.

Egyébként az év folyamán fogyatékos anyagi erőnk mellett is módját ejtettem, hogy részben a munkahelyek használhatóvá tétele, részben tudományos anyagunk megóvása érdekében egy-egy lépéssel előbbre jussunk, az ablakmélyedésekben elhelyezett munkaasztalok alá deszkadobogókat készíttettem a kőpadló elviselhetetlen hidegének ellensúlyozására, továbbá a folyosóablakokra — legalább felerészben — sikerült vászon védőfüggönyöket szereznünk, hogy hírlapanyagunkat a napfény romboló hatásától a lehetőség szerint megvédjük.

Munkavégzésünk során magyar nyelvű kolligátum-anyagunknak a múlt év legvégén megkezdett feldolgozása most befejezést nyert. Ez anyagból a felállított sorozatok kiegészítettek és ezenfelül 1809 különböző ujság számoztatott be a megszünt anyagba. Az idegen nyelvű hazai és külföldi kolligátumaink feldolgozása viszont egyelőre félbenmaradt, minthogy a kötési munkálatok sürgőssége miatt erre a célra már elegendő karton rendelkezésünkre nem áll s beszerezni is csak apránként van módunkban.

Osztályunk javadalmazása két hónapon át a múltévi keretekben, tehát havi 475 pengőnyi összeggel történt, majd a már említett negyedévi szünetelés után az év utolsó két hónapjában már csak 400—400 pengőhöz jutottunk. Az év folyamán tehát 4215 pengő állt rendelkezésünkre. Ez összeget — akárcsak esztendeje — ezúttal is majd kétharmad részben legsürgősebb könyvkötői munkálataink fedezésére fordítottam: házi könyvkötészetünk ezidén 417 kötet bekötését végezte el 2430 pengőnyi költséggel. Vételre 1147 P 13 fillért fordítottunk, dotációnk fennmaradt részét pedig az anyagbeszerzés és felszerelés költségei emésztették fel.

Tudományos anyagunknak különféle forrásokból való gyarapodása az év folyamán számszerinti kimutatásban a következő képet mutatja :

1. Kötelespéldányok útján szereztünk 46.954 számot,
2. ajándék útján 667 kötetet és 160 számot,
3. vétel útján 19 kötetet és 8 számot (valamint az Orsz. Széchényi Könyvtár gyarapodásához tartozó külföldi folyóiratanyagot) s végül
4. áttétel útján 23 kötetet és 14 számot.

Az Osztály *tisztviselőinek munkássága* az év folyamán következőképpen oszlott meg :

Dr. GORIUPP Alisz alkönyvtárnok beszámozott 2361 kötet hírlapot, cédulázott 1622 kötet hírlapot régi cédulán, 168 kötetet új cédulán, írt 230 utalólapot, 979 kartotéklapot, 1045 kimutatólapot és sarokcímket, számok beosztásával kiegészített 705 kötetet. Rendezte az 1929-től 1931 I. félévéig bezárólag beérkezett amerikai magyar lapokat és hiányjegyzéket készített azok számszerinti hiányairól az 1928—1930. évekről. Elkészítette az 1929. és 1930. évi mutatót. Feldolgozás céljából betürendbe osztotta a duplumanyagot. Résztvett a kolligátumanyag céduláinak és kartotékjainak beosztásában.

Dr. GÁSPÁR Margit alkönyvtárnok beszámozott 390 kötet hírlapot, cédulázott 1250 kötet hírlapot régi cédulán, 1150 kötete új cédulán, írt 1270 kartotéklapot, 1400 szerkesztői cédulát, 120 reklamációs levelezőlapot, 1000 kimutatólapot és sarokcímket, folytatta és befejezte a helyrajzi katalógus másolását (3437 tételtől 7686 tételig). Részt vett a kolligátum-anyag céduláinak és kartotékjainak beosztásában. Megszámolta az Osztály anyagának kötetszámát a raktárakban.

Dr. PARÁDI Lászlóné könyvtári főtiszt az év folyamán átvett 46.954 drb kötelespéldányként érkező hírlapszámot. Írt 317 nyomdai és 265 szerkesztői reklamáló levelezőlapot. Írt 205 ideiglenes cédulát (nyilvántartási lap). Cédulázott 208 kötet hírlapot (külföldi folyóiratok és hazai hírlapok), 315 másod- és harmadpéldányú hírlapot s ezzel kapcsolatban átnézett 8668 lapszámot. Rendezte a HOFFMANN Árpádné ajándékként érkezett nagybányai lapokat. Elkészítette a Bibliografiai Központ részére az 1929. és 1930. évi hírlapváltozásokról szóló kimutatást 309 lapcímmel. A hiányok megállapítása végett rendezte a zempleni és sárospataki lapokat. Naplózta 1252 tételszám alatt az 1931. évben beérkezett kötelespéldányokat az I. sz. növedéknaplóba. Ideiglenes nyilvántartási lapjaikra rávezette a számonként érkező külföldi folyóiratokat. Vezette a kölcsönzési naplót. Az I—III. negyedben végezte az Osztály gépfírások, titkári és egyéb adminisztrációs munkáit.

KERNER Lujza napidíjas szeptember 13-iki kelettel az Osztályba helyeztetvén, szolgálatát október 21-én kezdte meg. A megszállt területi anyagból rendezett, illetőleg feldolgozott 7584 számot 43

cédulán. Szoros betűrendbe helyezett 2613 drb szerkesztői cédulát. Résztvett a colligatum-anyag céduláinak betűrendezésében és besztásában. A duplum-anyag feldolgozásában revideált 51 kötetet, ehhez írt 12 cédulát. Végezte az Osztály titkári és egyéb adminisztrációs munkáit.

Használat : A) helyben : 5404 esetben 16.492 kötet.

B) kölcsönzés : 361 esetben 625 kötet és 586 füzet.

1932.

A megelőző év végén bekövetkezett s az egész országra kiható gazdasági megrázkódtatás által még ez évben is jelentékeny mértékben megbénítva, de a szűkös keretekben pontosan megállapított munkaterv szerint minden súlyosabb zökkenő nélkül folyt le Osztályunk ezévi működése. Tisztviselői létszámunk változatlan maradt, e tekintetben munkavégzésünkre nézve némi hátrányt csak az jelentett, hogy a szakmunkáján kívül Osztályunk ügykezelését is ellátó, újabban nyert munkaerőnket, KERNER Lujzaapidíjast féléven át munkaidejének egyharmadrészére Intézetünk Éremtári Osztályának kellett kisegítés céljából átengednünk.

Javadalmazásunk az év első felében még a mult költségvetési év kereteiben fennakadás nélkül folyt, a második félévben azonban az új költségvetési évre amúgy is négyötödére lecsökkentett havi járulékaikat már csak töredékeiben s még így is rendszerint késedelmesen vettük kézhez ; ebben az időszakban a részünkre megállapított járandóságnak már teljes 25 százalékához nem juthattunk hozzá. Mondanom sem kell, hogy mind a felhasználásra tervbevett pénzüsszegnek ez a váratlan leapadása, mind kézhezvételének állandó bizonytalansága bénítóan hatott anyagi természetű legszerényebb terveink megvalósítására. Javulás a munkahelyeknek Osztályunk különállása óta megnyugtatóbb megoldásra váró kérdésében sem mutatkozott Tisztviselőink ez évben is a mind elhelyezkedés, mind világítás szempontjából, nemkülönben a közönséggel való érintkezés tekintetében rendkívül alkalmatlan könyvtári raktárteremben dolgoztak, majd pedig — midőn a fűtőidény beálltával újra felmerült szénínség ennek a helyiségnek használatát is lehetetlenné tette — az Osztály vasállványzatú hirlapraktárába szorultak, a legalkalmatlanabb módon elzárva magától a feldolgozásra váró anyagtól, nemkülönben a feldolgozáshoz szükséges teljes munkaapparatustól.

Ez utóbbinak a teljesen fűtetlen termekben történő, elkerülhetetlen használata az Osztály valamennyi alkalmazottjára nézve természetesen egészségi szempontból állandó veszedelmet rejt magában.

Mindez áldatlan viszonyok között is beszámolhatok azonban egy-két olyan mozzanatról, melynek eredményeképpen munkánk — legalább is a pillanatnyi helyzettel való megalkuvás útján — némi előmozdítása remélhető. Így mindenekelőtt JAKUBOVICH könyvtárigazgató úr szíves és megértő kartársi segítségéből sikerült egyre jelentékenyebbé növekvő és eddig helyhiány miatt kellőképp fel nem állítható többpéldány-anyagunknak a melléklépcső elsőemeleti fordulója mellett egy alapterületre igen kicsiny, de magasságban jól kihasználható helyiséget szereznünk. Ezt raktári polcanyaggal elnyészően csekély költségen berendeztettem és az év végéig többpéldány-anyagunk elhelyezése, illetőleg nagyság szerinti elrendezése e polcokon majdnem teljesen befejezést nyert. Ugyancsak JAKUBOVICH igazgató úrnál sikerült kieszközölnöm, hogy a VII. számú raktárteremnek ezideig a Széchényi Könyvtár aprónyomtatvány-anyaga által elfoglalt karzata a túlszűfolt vasterem élő hírlapanyagának elhelyezésére rendelkezésünkre bocsáttassék; ennek fejében az említett aprónyomtatványoknak hírlaptári folyosóink karzatán való elhelyezését magamra vállaltam. Felszerelés tekintetében egy lépéssel azáltal is előbbre jutottunk, hogy a napsütés káros hatásának kitett folyosóink hét ablaka közül a meglévő három mellé újabb két ablakra vászon védőfüggönyt szereltettünk; remélhető, hogy ez a védekező eljárás a következő év során a még hátralévő két ablak felszerelésével valahára véget ér. Vastermünk már említett zsűfolt-sága tette szükségessé azt is, hogy állványainkon a polcok számát legalább pár évi időtartamnak megfelelően egyelőre ötven darabbal szaporítsuk. Ezeket a Ganz-gyár szállította 550 pengő költségen.

Az év folyamán végzett s az Osztály tisztviselőinek neveinél alább részletezett munkánkban különösen kiemelhetem többpéldány-anyagunknak részletes feldolgozását, mely kivált sorozataink kiegészítése, valamint az esetleg csere útján értékesíthető anyag nyilvántartása céljából tekinthető jelentős eredménynek. A duplum rendezése és külön raktárba való áttelepítése tette lehetővé az év másik jelentősebb munkateljesítményét: a külföldi folyóirat és hírlapanyagunk könyvtári kívánalmakhoz igazoló felállítását. Ugyancsak ez évben készült el Osztályunk cédulakatalógusának egyik

különleges csoportja : a hírlapokat felelős szerkesztőik szerint nyilván-
tartó betűrendes katalógus.

Osztályunk javadalmazása az első félévben a megelőző évi kere-
tekben, tehát hat hónap alatt 3157 pengőnyi összeggel, az év második
felében azonban lényegesen redukáltan már csak 1733 P 61 fillérnyi
összeggel történt ; összesen tehát 4890 pengő 61 fillér állt az év
folyamán rendelkezésünkre. Ez összeget — mint már esztendőkö-
n át — több mint fele részében most is könyvkötői munkálataink fede-
zésére fordítottam : házi könyvkötészetünk ezidén 1100 kötet be-
kötését illetőleg javítását végezte el 2811 pengő 46 fillérnyi költségen.
Vételre 925 pengő 60 fillért fordítottunk, javadalmunk fennmaradt
részét pedig az anyagbeszerzés és felszerelés költségei emésztették fel.

Tudományos anyagunknak különféle forrásokból való *gyarapodása*
az év folyamán számszerinti kimutatásban a következő képet mutatja :

1. kötelepéldányok útján szereztünk 50.531 számot,
2. ajándék útján 402 kötetet és 264 számot,
3. vétel útján 39 kötetet és 39 számot, valamint az Orsz. Szé-
chenyi Könyvtár gyarapodásához tartozó külföldi folyóirat anyag-
ból 45 kötetet,
4. áttétel útján 114 kötetet,
5. csere útján (Ld. Ho. 86—1932. sz.) 5 számot.

A gyarapodás végösszege tehát 600 kötet és 50.839 szám.

Az Osztály *tisztviselőinek munkássága* az év folyamán követ-
kezőképen oszlott meg :

Dr. GORIUPP Alisz alkönyvtárnok beszámozott 4726 kötet hír-
lapot, a helyrajzi naplóba bevezetett 510 tételt. 184 új cédulán fel-
dolgozott 2023 kötetet és írt hozzá 346 utalólapot. Feldolgozott
383 kötet duplumot 136 cédulán. Hiánymegállapítás végett átnézett
24.113 számot s a cédulákkal összevetett 227 kötetet. Naplózott
65 kötetet. Július második felében végezte az ügykezelést. Az olvasó-
teremben 9 napon teljesített szolgálatot.

Dr. GÁSPÁR Margit alkönyvtárnok 367 új cédulán feldolgozott
3718 kötet elsőpéldányt és 927 kötet duplumot. Írt 650 utalólapot,
547 kimutatási cédulát, 569 sarokcímét és 88 reklamáló levelőlapot.
Egybevetett az új cédulákkal 465 kötet hírlapot, hiánymegállapítás
céljából átnézett 7760 számot. Nyolc napon át ellátta az olvasótermi
ügyeletet.

Dr. PARÁDI Lászlóné könyvtári főtiszt átvett 50.531 köteles-

példányt, írt 237 nyomdai és 178 szerkesztői reklamáló levelezőlapot, továbbá 216 ideiglenes nyilvántartó lapot. Kötésre készített 1120 kötet s ezekhez megírta a szükséges kimutatási cédulákat és sarokcímkeket. Megcédulázott 67 drb alkalmi lapot. Átszámozás céljából összeírta az 1929—1930 folyamán megszűnt hirlapokat. Átvette és nyilvántartotta a külföldi folyóirat-anyagot, végezte a hírlapkölcsonzést s vezette az. I. sz. növedéklaplót s abba az év folyamán 1343 tételt naplózott. Az olvasóteremben 11 napon teljesített ügyeletes szolgálatot.

ISOZ-KERNER Lujza napidíjas átvette, naplózta és rendezte a megszállt területi és a külföldi anyag új növedékét és pedig 235 kötetet 97 tételben. Az új anyagból feldolgozott 782 kötetet, a duplumból 549 kötet elsőpéldányt és 22 kötet többespéldányt, a külföldi lapokból pedig cédulázott 1724 kötetet. A végleges cédulákkal egybevetett 156 kötetet, hiánymegállapítás céljából átnézett 4682 számot. Írt 123 új cédulát, 47 duplumcédulát, 246 utalólapot, 311 kimutatási cédulát és 251 sarokcímkeket. Szoros betűrendbe osztott 2057 cédulát. Végezte az Osztály titkári, gépelési és egyéb adminisztrációs munkálatait. Az év első felében hetenként két napon az Éremtár hasonló természetű munkáinak elvégzésére volt berendelve. Az olvasóteremben 10 napon át látta el az ügyeletet.

Használat: A) helyben: 5769 esetben 20.308 kötet;

B) kölcsönzés: 436 esetben 899 kötet és 906 füzet.

1933.

A rendelkezésünkre álló, változatlanul szűkös anyagi keretek között is, ezévi működésünkben minden különösebb zökkenő nélkül megvalósítottuk a magunk elé szabott munkatervet. Személyzeti létszámunkban változás kétízben is előfordult: az év tavaszán ISOZ-KERNER Lujza napidíjas az Állattári Osztályba helyeztetvén át, onnan DEMÉNY Sándorné irodatiszt osztatott be hozzánk szolgálat-tételre, majd december folyamán DEMÉNYNÉ a Növénytári Osztályba nyert beosztást és ezzel egyidejűleg hozzánk az ideiglenes alkalmazású ösztöndíjas gyakornokok közül dr. JOÓ Tibor rendeltetett be.

A már az elmúlt évben négyötödére lecsökkentett javadalmunkat egy jelentéktelen összeg kivételével hiánytalanul megkaptuk s a folyósítás körül a közelmúltban oly gyakori zavarok ez évben már csak a költségvetési év első két hónapjára korlátozódtak. A munka-

helyek kérdésében továbbra is a kielégítőnek éppen nem mondható kényszerelhelyezkedésre voltunk utalva, a Gazdasági Hivatal Igazgatójának megértő támogatása azonban annyival mégis könnyített helyzetünkön, hogy a VII. teremnek a fűtésbe való bekapcsolásával a rendezési és feldolgozási munka folytatása a téli hónapokban is könnyebben volt megoldható.

Fogyatékos eszközeink mellett is, mind anyagunk védelmében, mind a munkavégzés érdekében egypár újabb felszerelési beszerzés útján sikerült valamelyest ismét előbbre jutnunk, így a folyosói, illetőleg vastermi ablakok közül három továbbra sikerült vászonvédőfüggönyt beszereznünk, továbbá egy kézalatt, jutányos áron megvásárolt porszívókészülék is nyilván nagy segítségünkre lesz anyagunk karbantartása tekintetében. Végül a vasállványzatú terem eddigi siralmas világítási viszonyainak némi megjavítására, hordozható és a könyvtári követelményeknek mindenben megfelelő raktári lámpát szereztünk be, mely a helyszínén való folyamatos munkát (számozás, revízió) nagy mértékben egyszerűbbé és könnyebbé teszi. Mindazonáltal ez is csak jobb híján való megoldás, mely a teremnek megfelelő számú és elhelyezésű vezetékek és lámpák alkalmazása által való használhatóvá tételét megközelítőleg sem valósítja meg.

Az év folyamán végzett és az Osztály tisztviselőinek neveinél alább részletezett munkákból különösen kiemelhetem többes példány-anyagunk részletes feldolgozásának folytatását, mellyel ezt a hatalmas anyagot felölelő és nagyfontosságú munkát befejezéséhez közel juttattuk. Az Országos Széchényi-Könyvtár aprónyomtatvány-anyagának már mult évi jelentésemben tervként említett átköltöztetése ez év folyamán végrehajtatott s a VII. számú raktárteremben ez úton nyert karzati polcokon Osztályunk anyagának elhelyezése megtörtént; ezáltal az utóbbi években egyre égetőbbé vált helykérdésben legalább átmenetileg, rövid időre némi könnyebbség állt elő. Folyóiratanyagunk áttekinthetővé tétele, az annak katalógusát használó kutatók kényelme, valamint a feldolgozás és kiszolgálás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében, a könyvtárigazgatóval egyetértve, elvégeztük a könyvtári cédulakatalógusban még mindig ezerszámra bentlévő folyóiratcédulák kiemelését, az ezekhez való hírlap-osztályi kartotékcédulák megírását, valamint mindezeknek saját katalógusainkba való beosztását. Megemlíthetem a megszüntetett Paedagógiai Könyvtár ránk eső folyóiratanyagának az év folyamán

történt kiválasztását, átvételét és feldolgozását. Végül jelentést tehetek arról is, hogy az év végén a régóta feldolgozásra váró könyvomatós anyagunknak rendezését és cédulázását megkezdettük.

Osztályunk javadalmazása tekintetében az év folyamán összesen 4657 pengő 12 fillér állt rendelkezésünkre. Ehhez járult a BSZKRT által Intézetünknek juttatott ajándékból reánk eső 100 pengőnyi összeg. Ez összeget ezúttal is majd kétharmad részében könyvkötői munkálataink fedezésére fordítottam: házi könyvkötészetünk ezidén 1039 darab bekötését, illetőleg javítását végezte el 2938 pengő 39 fillérnyi költségen. Vételre 1152.97 pengőt fordítottunk, javadalmunk fenmaradt részét 665.76 pengőnyi összegben az anyagbeszerzés és felszerelés költségei emésztették fel.

Hírlap- és folyóiratanyagunknak különféle forrásokból való *gyarapodása* az év folyamán a következő képet mutatja számszerinti kimutatásban:

1. Kötelesspéldányok útján szereztünk 51.575 számot.
2. Ajándék útján 879 kötetet és 502 számot.
3. Vétel útján 44 kötetet és 125 számot, melyben az Országos Széchényi Könyvtár gyarapodásához tartozó külföldi folyóiratanyag is benne foglaltatik.

4. Csere útján (l. 57/933. sz. Ho. ügyiratot) 9 kötetet és 19 számot. A gyarapodás végösszege tehát 932 kötet és 52.221 szám.

Az Osztály *tisztviselőinek munkássága* az év folyamán a következőképpen oszlott meg:

Dr. GORIUPP Alisz c. és j. könyvtárnok beszámozott 1791 kötet hírlapot, cédulázott 533 kötetet 136 utalóval, írt 654 kartotéklapot, rendezett és kihajtogatott 10.989 hírlapszámot. Kiválogatta PARÁDINÉVAL a megszűnt anyag céduláit és azokat a még megjelenő lapok helyrajzi naplójából kivezette. 400 tokból kiválogatta a folyóiratcédulákat a Könyvtár katalógusából. Betűrendezte a beosztandó cédulaanyagot, 17 napon át cédulát osztott be. Átnézte a Paedagógiai Könyvtár folyóiratcéduláinak egy részét, válogatta a BALLAGI-féle anyagot. Végezte az Osztály raktárátcsoportosítási munkálatait, intézte a könyvkötési és vásárlási ügyeket. 4 napon át olvasótermi ügyeletes volt.

Dr. GÁSPÁR Margit alkönyvtárnok cédulázott 4625 kötet hírlapot 445 új cédulán, 408 utalóval, írt 1183 nyilvántartólapot és ugyanannyi sarkocímket, továbbá 1355 kartotéklapot. Cédulázott 362 kötet

duplumot. Összehasonlított 50 kötet hírlapot, egyesített 583 kötet olyan hírlapot, melyek egyes évfolyamai eddig részben Osztályunkban, részben a Könyvtárban voltak nyilvántartva. A helyrajzi katalógusban átírt 516 tételt. Naplózta a Paedagógiai Könyvtár anyagát, írt 167 reklamációs levelezőlapot, beszámozott 70 kötet hírlapot. Kiválogatta a folyóiratcédulákat az Országos Széchényi Könyvtár 368 cédulatokjából, hét napon át cédulát osztott be és 6 napon át olvasótermi ügyeletes volt.

Dr. PARÁDI Lászlóné könyvtári főtiszt átvett 51.575 kötelespéldányszámot, írt 538 szerkesztői és 125 nyomdai reklamáló levelezőlapot, továbbá 238 ideiglenes cédulát és 765 kartotéklapot. Cédulázott 243 kötet hírlapot. Kiválogatta GORIUPP Alisszal a megszűnt anyag céduláit, átnézte a Paedagógiai Könyvtár folyóiratjegyzékét. Kiválogatta az Országos Széchényi-Könyvtár 490 cédulatokjából a folyóiratcédulákat. Naplózott 1396 tételt, rendezte és átvette a számonként érkező anyagot, beleértve a külföldi folyóiratokat, valamint több nagyobb ajándéktételt, vezette a hírlapkölcsonzést és 6 napon át ellátta az olvasótermi ügyeletet.

ISOZ-KERNER Lujza rapidíjas a régi külföldi anyagból cédulázott 103 kötetet. Az új megszállott területi anyagból feldolgozott 120 kötetet 20 új cédulán, 22 utalólappal. Írt 100 nyilvántartási lapot és 105 sarokcím két, valamint 14 kartotéklapot. Beosztott 857 szerkesztői cédulát, átnézett 7914 számot. 2 napon át olvasótermi ügyeletet látott el. Március 13-iki hatállyal áthelyeztetett az Állattári Osztályba.

DEMÉNY Sándorné irodatiszt rendezett és kihajtogatott 11.251 hírlapszámot, cédulázott 150 kötetet, írt 46 sarokcím két és nyilvántartólapot, átnézett 97 kötet hírlapot hiánymegállapításra, 16 napon át cédulát osztott be, 18 napon át pedig olvasótermi szolgálatot teljesített. Végezte az osztály gépirási és adminisztratív teendőit. December elsejei hatállyal a Növénytári Osztályba helyeztetett át.

Dr. Joó Tibor ösztöndíjas gyakornok december hó elsejei hatállyal osztatott be szolgálatra. Rendezett 603 szám könyvmatost 20 kötetbe, 20 sarokcím kétvel és kimutatólappal. Cédulázott 30 kötetet 5 utalóval. 3 napi olvasótermi szolgálatot teljesített, végezte az osztály gépirásos és adminisztratív teendőit.

Használat: A) helyben : 6916 esetben 23.691 kötet ;

B) kölcsönzés 301 esetben 964 kötet, 497 füzet.

RÉDEY TIVADAR.

Zenetörténeti Osztály.

1931.

Számszerűleg az 1931. évi gyarapodás legnagyobb részét a kötelezpéldányokként beszolgáltatott hangjegyek teszik. Miután most javadalmunk egyáltalán nincs, a gyűjteménynek tervszerű kiépítését csak akkor s oly mértékben indíthatjuk meg, amikor s amekkora rendszeres javadalom az ország gazdasági helyzete folytán a költségvetésben ez osztály részére beállítható lesz. Addig ajándékokra kell alapítanunk a gyarapodás értékesebb részét. Így a vétel útján szerzett darabok is ajándékpénzből (92 P) fizettettek ki. Gyarapodásunkból ki kell emelni a következőket : gróf BOLZA Pál (Szarvas) néhai nejének gazdag kiállítású pedálcimbalmát (a SCHUNDA-cég 2000. számú darabját), MATÉKA Béla MOSONYI Mihály vonóshatosának szólamait eredeti kéziratban ajándékozta intézetünknek. A Múzeum főigazgató-ságának köszönjük LISZT Ferenc négy autográf levelét ; közöttük kettő korai időből (1843—45) való, ritkábban előforduló darab. Végül előnyös csere útján VOLKMANN Róbert G-dur vonósnégyesének (Op. 34) szólamait autográf kéziratban szereztük meg.

A Zenetörténeti Osztály gyarapodása 1931-ben a következő volt :

	Kéziratok		levél	hang- jegy	könyv	kép	hang- szer	Össze- sen
	elm.	zen.						
Kötelezpéldány	—	—	—	268	30	—	—	298
Ajándék... ..	—	5	2	34	18	1	1	61
Vétel	—	—	4	43	3	—	—	50
Csere	—	1	—	1	—	—	—	2
Áttét	—	1	—	—	—	—	—	1
Összesen	—	7	6	346	51	1	1	412

A gyűjtemény szabályszerű feldolgozását és lajstromozását a régebben kapott HAJÓS-féle magyar dalgyűjtemény feldolgozásával kapcsolatban, egy új cédulalajstrom megindításával egészítettük ki, amelyben a magyar dalok (népdalok, műdalok, áriák) szövegkezdő sora szerinti katalógust is készítünk. A HAJÓS-gyűjtemény kicédulázása után a törzsgyűjtemény anyaga hasonló módon fog feldolgozottni. Miután e lajstrom a népdal iránt újra feléledt tudományos érdeklődést van hivatva szolgálni, a modern táncdalokra ez egyelőre nem terjesztetik ki.

A Zenetörténeti Osztály kiadványaként a Magyar Nemzeti Múzeum Barátainak Egyesülete támogatásával megjelent a Magyar Zeneművek Könyvésze 1. köteteként Isoz Kámán *Petőfi dalok* c. bibliografiája. (Budapest. Stádium r. t. III l. 8. r.) A Muzsika c. zenei folyóirat sajnálatos megszűnte folytán a Magyar Nemzeti Múzeum Zenetörténeti Osztályának közlései c. rovata sem jelenhetett meg. Nem teszünk le azonban ama reményről, hogy idővel mégis módunk lesz abban, hogy a Zenetörténeti Osztály önálló kiadványban közölhesse a hazai zenetudomány eredményeit.

1932.

A lefolyt év legnevezetesebb eseménye az, hogy az 1932/33-as költségvetési előirányzatban intézkedés történt aziránt, hogy a Zenetörténeti Osztály évi 600 P javadalomban részesüljön. Ezen, bár szerény összeg, örvendetes jele a rendszeres fejlesztés lehetőségének s legelsősorban annak, hogy a Nemzeti Múzeum főigazgatója ez osztály célkitűzéseit helyeselte s ennek tevékenységét a mostani, felette mostoha viszonyok dacára előmozdította.

A lefolyt évben is a gyarapodás legértékesebb részét az ajándékok tették. Ezek közül megemlítenők : kémlődi HODOLY Elekné ajándéka, ki LISZT Ferenc meleghangú ajánlásával ellátott hangjegyet, a Rózsa-völgyi és Társa cég, mely DOHNÁNYI Ernőnek kéziratát és VARJU Jánosné (Kömlőd), aki KISS Dénes zenei kézirateit (népdalgyűjtését és szerzeményeit) adományozta osztályunknak. Kötelesspéldányokként 252 darab nyomtatott hangjegy, legnagyobb részét a napi szükséglet kielégítésére szolgáló táncdal és hasonló, itthon nyomtatott darab szolgáltatott be. Óhajtott volna, hogy a kiadók által a külföldön nyomtatott művek kötelesspéldányaira vonatkozó új törvény életbeléptetessék, nehogy a hazai termésről egyoldalú képet nyerjünk.

A Zenetörténeti Osztály anyagának értékes része a HAJÓS-féle magyar gyűjtemény. A népdal iránt előtérbe lépett tudományos és a gépi sokszorosítással kapcsolatos gyakorlati szempontú fokozott érdeklődés szükségessé tette, hogy a dalkezdetek szerinti cédulalajstrom elkészítették. E munka a múlt évben indult meg, a HAJÓS-féle gyűjtemény feldolgozásával kapcsolatban, amellyel párhuzamosan haladt az új beszerzések feldolgozása is. Eddig a HAJÓS-féle gyűjtemény alapján dr. BARTHA Dénes kvtári s. tiszt összesen 8615 kartoték

lapot készített a dalkezdetmutatóhoz és 2443-at a dalszerzők mutatójához, amihez 1746 szövegíróról és az idei kötelempéldányok alapján 368 dalkezdetről való kartotéklap járul.

A Zenetörténeti Osztály gyarpodása 1932-ben a következő volt :

	Kéziratok		Levél	Hang- jegy	Könyv	Kép	Össze- sen
	elm.	hangj.					
Kötelempéldány	—	—	—	252	38	—	290
Ajándékok ...	3	22	1	96	33	2	157
Vétel	—	1	—	57	—	—	58
Áttét	—	—	—	1	5	—	6
Összesen ...	3	23	1	406	76	2	511

Az 1932. év folyamán az olvasóteremben 298 olvasó 415 zenei könyvet és 572 hangjegyet használt, a kikölcsönzési forgalomban 65 kölcsönző 143 zenei könyvet és 182 hangjegyet kölcsönzött ki.

1933.

A lefolyt év gyarpodása az előző évéhez képest örvedetes növekedést tüntet fel. Az osztály iránti érdeklődés is mindinkább fokozódik, ami úgy az anyag nagymérvű használatában, mint a felvilágosítást és útbaigazítást keresők nagy számában megnyilatkozik.

Az ajándékok közül kiemelendő a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium által ajándékozott LISZT Ferenc hét sajátkezű levele, továbbá BERGMANN Sándor adománya, egy BERGMANN-féle hegedű s két mult század elejéről való itteni készítményű klarinét. (E hangszereket a Történeti Osztálynak adtuk át.)

A lefolyt év gyarpodását lényegesen előmozdította az a körülmény, hogy ez volt az első naptári év, amelyben a Zenetörténeti Osztálynak valamelyes javadalom rendelkezésére állott s így megindulhatott a bár szerényméretű, de céltudatos anyagkiegészítés és köttetés. Miután a költségvetési év nem egyezik a naptári évvel, látszólag az évi 600 pengős javadalomnál többet költöttünk 1933-ban.

Kiadásaink a következőképpen oszlanak meg :

Vételekre	388 P	65 fillért
Kötésekre	237 «	30 «
Fényképekre s másolatokra ...	93 «	60 «
Összesen ...	719 P	55 fillért

költött az osztály.

A zene gépi sokszorosításának előtérbe lépése folytán különös érdeklődés mutatkozik a népdalok iránt. A nagyértékű HAJÓS-gyűjteménynek dalkezdet szerinti felcédulázását dr. BARTHA Dénes könyvtári segédtsízt az idén folytatta s további 3197 kartotéklap készítésével befejezte. A folyó növekedésből kerek 1950 dalkezdet-kartotéklap, az osztály feldolgozott hangjegyanyagáról pedig 1851 törzscédula és 7017 kartotéklap készült.

A gazdasági élet képe a kötelespéldányok számában is vissza-tükröződött, amennyiben a lefolyt 1933. évben csak 178 hangjegyet szállítottak be a nyomdák. Ezek is legnagyobbbrészt a napiszükségeletet fedező, kérésézetű táncok és táncdalok. Óhajtandó volna, hogy a kiadók és magánosok által a külföldön nyomtatott művek köteles példányaira vonatkozó új törvény életbeléptettség, nehogy a hazai zenei termésről az utókorra hamis kép maradjon.

Az 1933. év folyamán 317 olvasó 479 zenei könyvet, 813 hangjegyet használt, a kölcsönzési forgalomban 84 kölcsönző 294 zenei könyvet és 512 hangjegyet kölcsönzött. A zenei kéziratokból 114 darabot 37 kutató tanulmányozott.

A Zenetörténeti Osztály gyarapodásának részletes kimutatása az 1933. évben :

	Kéziratok		Levél	Hangj.	Könyv	Kép	Anal.	Össze- sen
	elm.	hangj.						
Kötelespéldány	—	1	—	178	56	—	—	235
Vétel	—	5	5	297	44	1	2	336
Ajándék	2	6	9	75	26	3	44	165
Csere	—	1	—	1	—	—	—	2
Áttét	—	—	1	3	1	—	—	5
Összesen	2	13	15	536	127	4	46	743

ISOZ KÁLMÁN.

SZAKIRODALOM.

Kastner, Eugenio: *Lettere inedite di Mazzini a Francesco Pulszky*, Roma, 1933, 10 l. (Különlenyomat a Rassegna Italiana 1933 novemberi kötetéből.)

MAZZINI magyar kapcsolatai, amelyek még a *Giovine Italia* kezdetekre nyúlnak vissza és az 1832-ben megjelent «Dell'Ungheria» című, a magyarságnak a demokratikus Európában előkelő helyet biztosító tanulmányával kezdődnek, természetesen a legélénkebbek, bár zavaró mozzanatoktól éppen nem mentek, a magyar emigráció idejében voltak. KOSSUTH és MAZZINI együttműködését a szerencsétlenül sikerült 1853-iki milánói forradalomig már egy új adatokban gazdag kötetben megírta KASTNER Jenő (*Mazzini e Kossuth*, Firenze, 1929.) Most megjelent tanulmánya MAZZINI-nak PULSZKY Ferenchez intézett 8, valamint PULSZKY Ferencnéhez intézett 2 levelét közli, tovább egy, valamelyik francia emigránsnak szóló levelet ugyancsak PULSZKY hagyatékából, valamennyit a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárából. A levelek első csoportja az 1850—52. évekből, KOSSUTH-nak Törökországból való kiszabadítására, amelyen MAZZINI tevékenyen munkálkodott, valamint angliai és amerikai útjára vonatkozik, amikhez MAZZINI nemcsak magyar, de általában az európai szabadságmozgalmak szempontjából nagy reményeket fűzött. 1858-ban MAZZINI PULSZKY-nét vonja be az olasz segélymozgalmakba. Az 1859—62-ből származó levelekben viszont MAZZINI a magyar emigráció célkitűzéseit igyekszik a maga terveivel összhangba hozni. K. értékes új adatai csak megerősítik azt a felfogást, hogy a magyar emigráció olasz politikája minden kölcsönös rokonszenv és a látszólag azonos közös cél, a közös ellenség ellen való küzdelem dacára is azért maradt eredménytelen, mert az olasz politikusok egy konföderációs Magyarországon, amelynek a HABSBURGOK alól való felszabadításában Magyarország valamennyi nemzete részt vesz, látták a jövőnek olyan szilárd biztosítékát, amelyért Olaszországnak áldozatot hozni érdemes. Viszont a magyar emigráció politikai vezérei, Klapka és

KOSSUTH időnként felmerült, de csakhamar elejtett konföderációs terveitől eltekintve, nem voltak hajlandók Magyarország szabadságát a magyar nemzet politikai szupremáciájának ilyen korlátozása révén megszerezni. Ezért váltak oly hamar szét úgy GARIBALDI, mint MAZZINI útjai a magyar emigrációétól. TÓTH LÁSZLÓ.

Dr. Szabó István : *A magyar levéltárvédelem kérdése.* Budapest, 1931, 8-ad r., 75 l.

A magyar levéltárügy legégetőbb kérdése, a levéltárvédelem, tulajdonképpen mindnyájunkat érdeklő közügy, mert nem más, mint nemzeti történetünk legbecsesebb emlékeinek a jövő számára való megőrzése és megmentése.

SZABÓ alapos tanulmányában először azokkal a kísérletekkel foglalkozik, amelyek a múltban történtek a magyar levéltárak anyagának védelmére és amelyek, be kell vallanunk, csak részben jártak teljes eredménnyel. Azután bőven ismerteti az európai államok ma érvényes rendelkezéseit a történeti értékű levéltári anyag védelmét illetőleg. Természetes, hogy itt különösen a nagy levéltári anyaggal bíró közép- és nyugateurópai országok levéltárvédelmi intézkedései kötik le az érdeklődését. Bennünket azonban közelről érdekelték volna azok az intézkedések is, amelyeket az utódállamok léptettek életbe a Magyarországtól elszakított területek közhatósági és testületi levéltárait illetőleg. Pedig, hogy ilyen levéltárvédelmi törekvésekkel az utódállamokban is találkozunk, annak már irodalma is van. Csehszlovákia az ú. n. Ruténföld számára egy országos levéltárat állított fel s ennek a levéltárnak megszervezésével, amely élesen rávilágít a csehszlovák levéltárvédelmi törekvésekre, valamint teljes egészében magyar történeti vonatkozású anyagával egy önálló munkában (*Die Archive in der Podkarpatska Rus, Užhorod—Ungvár, 1922, v. ö. Századok, 1926, 527—9. ll. és MISKOLCZY Gyula ismertetése : Levéltári Közlemények, 1925, 273—4. ll.*) foglalkozott RADVÁNYI Miklós, Ruténföld országos levéltárnoka. Reméljük, hogy SZABÓ István az utódállamok levéltárvédelmi s általában levéltárszervezeti problémáival is mihamarább a mostanihoz hasonlóan alapos tanulmányban ismertet meg bennünket.

A magyar levéltárvédelem múltjának és a hazai, valamint külföldi levéltárvédelem jelenlegi állásának ismertetése után SZABÓ részletesen kifejti a saját terveit, amelyeket a történeti értékű magyar

levéltári anyag védelme szempontjából megvalósítani feltétlenül szükségesnek tart. Levéltárpolitikai célkitűzései szerint

«1. állami levéltári kezelésbe vétele mindannak a folyó ügykezelésben már nem szükséges iratanyagnak, mely az országgyűlés, az állami kormányzat, bírászkodás és közigazgatás előző és jelenlegi hatóságainak, hivatalainak és intézményeinek s az állami üzemek ügyvitelében jött létre s amely azokra jog szerint szállott ;

2. állami levéltári felügyelet alá helyezése, szükség esetén állami levéltári kezelésbe vétele mindannak a folyó ügykezelésben már nem szükséges iratanyagnak, mely a hatósági önkormányzatok és testületek ügyvitelében jött létre s amely e hatóságokra jog szerint szállott ;

3. intézményes elősegítése s a lehetőség szerint biztosítása annak, hogy a nem állami s nem hatósági levéltárak a nemzeti kultúrjavak állagában fennmaradjanak».

Ezen, a magyar levéltárvédelem kérdését gyökereiben megoldó elvi követelményeket SZABÓ olyképpen kívánja biztosítani, hogy nemcsak a központi kormányzatszervek, hanem az alsóbbfokú hatóságok iratanyagának selejtezése is levéltári elvek szerint megfelelő szakértelemmel történjék. Sőt, az összes vármegyei, városi és községi levéltárak anyagának selejtezése is az állami levéltári hatóság jóváhagyásához legyen kötve, illetőleg annak a tervei szerint történjék, miután ezeket a levéltárakat úgysis minden tekintetben az állam levéltári hatóságának közvetlen szakfelügyelete alá kellene helyezni. Sőt ezen hatósági levéltárak régebbi anyagára vonatkozólag SZABÓ az állami levéltárba való beszolgáltatási kötelezettséget is előírna olyképpen, hogy a törvény életbeléptével a beszolgáltatási korhatár előtti időből való iratok egyszerre volnának beadandók, a jövőben pedig tíz évről tíz évre tovább haladva történne mindig a beszolgáltatás. Ezen kötelezettség alól csupán azok a levéltárak volnának mentesítve, amelyek az állam által előírt, SZABÓ szerint eléggé rigorozus levéltárkezelési szabályok megtartására vállalkoznának. Miután pedig ilyen törvényhatóságok csak kevesen lennének, előre láthatólag a történeti anyag beszolgáltatása az állami levéltárakba mindnagyobb tért nyerne.

SZABÓ koncepciójához szervesen hozzátartozik s ezt több helyen is hangsúlyozza, hogy «a káptalanok és konventek hiteleshelyi országos levéltárai az állami levéltári hatóság tényleges birtokába volnának átadandók. Azok az ellenvetések, melyek a hasonló törekvéseket a

múltban egyházi részről érték, közjogilag nem támaszthatók alá s annál inkább elháríthatók volnának, mert a beszolgáltatás a káptalanok és konventek jogait semmiben sem sértené».

A hatósági jellegű testületek (kamarák, társadalombiztosító intézetek, ipartestületek stb.) levéltári anyaga hasonló módon állami felügyelet alá volna helyezendő, ezek selejtezése hasonlóképen az állami levéltári hatóságtól függne, amelynek joga volna e levéltárakat egészben vagy részben saját kezelésébe is venni.

Az állami levéltári feladatoknak ilyen módon való megsokasodása SZABÓ szerint feltétlenül szükségessé tenné állami levéltárügyünk decentralizációját is. A m. kir. Országos Levéltár, mint központi levéltárügyi főhatóság mellett kerületi levéltárakat kellene felállítani, amelyek székhelyeül SZABÓ Tiszántúl Debrecent, Délvidéken Szeget, Dunántúl Sopront, Pécsét vagy Veszprémet, Középmagyarországon pedig Budapestet javasolja. Budapest székesfőváros levéltárát SZABÓ tervezete kivenné a kerületi beosztásból és Budapest területére az állami főfelügyelet mellett meghagyná a kerületi levéltár hatáskörével.

SZABÓ műve befejező szakaszában maga is említi, hogy a gazdasági válság nagy mértékben időszerűtlenné tette levéltárügyi reformjának megvalósítását. Ezért inkább megvitatásra szánja tervezetét.

Ami a reformtervnek a levéltári anyag megmentését, különösen a kártékony selejtezés megakadályozását célzó rendelkezéseit illeti, ezek, azt hisszük, általános helyeslésre találnak. Nehezebb kérdés a kerületi levéltárak ügye s vele együtt a nem állami tulajdonban levő levéltári anyag «államosítása». Eltekintve attól, hogy a kerületi levéltárak felállítása ma, amikor a legsürgetőbb kiadásokra is alig lehet fedezetet találni, elháríthatatlan anyagi nehézségekbe ütköznék, de ezenfelül is kérdéses, hogy a levéltári anyag megmentésére nálunk tényleg ez-e a legcélravezetőbb rendszabály. Ezek a kerületi levéltárak a fejlődés történeti tradícióit nélkülöző iratraktárak volnának s ha feladatuknak modernül és módszeresen megfelelni kívánnának, igen nagy személyzettel is dolgoznának. Kérdés, hogy célszerű-e egyáltalán a nemállami intézmények levéltári anyagának ez az «államosítása», mert hiszen SZABÓ tervezete végeredményében ezt jelenti, nem jelentené-e ez az érdekelt intézmények és a társadalom érdeklődésének, áldozatkészségének csökkenését e bürokratizált állami levéltárüggyel szemben.

Még kevésbé értjük SZABÓ reformtervének azt a részét, amely

a káptalanok és konventek őrzetében lévő országos levéltárakat akarja az Országos Levéltárba, illetőleg a kerületi levéltárakba bekebelezni. Ezekkel szemben nem ismer könyörületet SZABÓ tervezete. A kétségkívül szellemes és gyakorlati tervnek ez szerintünk a legnagyobb gyengéje. Eltekintve attól, hogy ezek az Országos Levéltárak mostani őrzőiktől csakis törvény útján volnának elvehetőek, mint ahogy a gyulafehérvári és a kolozsmonostori konventi levéltáraknak a budapesti Országos Levéltárba való kebelezése is csak a törvényhozás akaratából, az 1882: XXIII. törvénycikk által történt, ma ilyen törvényhozási rendelkezést, amelynek célját a levéltári dolgokban igazán nem szakértő nagyközönség könnyen félremagyarázhatná és olyan szándékot keresne esetleg mögötte, ami a tervezet készítőjétől is egészen bizonyosan távol áll, nem lehetne és nem volna célszerű azért se kezdeményezni, mert ezzel kiáltó példát statuálnánk arra, hogy az utódállamok területén lévő egyházi testületek levéltárai is könnyen állami kezelésbe vehetők legyenek. Ezt előmozdítani, ilyenfajta törekvésekhez jogalapot, praecedent szolgáltatni, aligha tartozik a legsürgősebb magyar tudománypolitikai feladatok közé. De nem is hisszük, hogy méltó eljárás volna ilyen generális intézkedéssel kivenni például a pannonhalmi konvent vagy az esztergomi káptalan gondozásából azokat a levéltárakat, amelyeket ezek a testületek hosszú évszázadok viharain keresztül gondoztak. Olyan megalázó eljárás volna ez, aminőt ezek a mindenkor hazafias szellemű testületek éppen ma aligha érdemelnek meg. De nem is volna különösebben célravezető ez az eljárás, amely a kolozsmonostori és gyulafehérvári levéltárak esetében is, amikor pedig az államosítás a maitól egészen eltérő légkörben történt, évtizedekig tartó elkeseredést váltott ki (v. ö. BEKE Antal: *A gyulafehérvári leveles ládák*, Religio, 1910, 393—7. ll.), mert hiszen SZABÓ tervezete szerint is ez egyházi testületek levéltárainak csupán hiteleshelyi része vétetnék állami kezelésbe, viszont az ú. n. magánlevéltárak továbbra is az illető testületek birtokában és kezelésében maradnának. Pedig ezek a magánlevéltárak történeti szempontból nem sokkal csekélyebb jelentőségűek a hiteleshelyi résznél, tehát SZABÓ tervezete sem mentené meg ez intézmények egész levéltárát, hanem annak csak egy részét, vagyis félmunkát végezne a legjobb esetben is.

De azzal, amidőn e hiteleshelyi levéltárak államosítását feleslegesnek mondjuk, korántsem állítjuk azt, hogy ezen levéltárak

kezelése körül minden a legnagyobb rendben van és azokkal szemben a levéltárvédelem szempontjából már semmi jogos kíváncsi nem merülhet fel. Ellenkezőleg, tudjuk és elismerjük, hogy a minta-szerűen vezetett egyházi (hiteleshelyi és magán-) levéltárak mellett vannak olyanok is, amelyek akár az anyag biztosságát és a felállítás szakszerűségét, akár pedig a levéltár vezetőjének szakismeretét illetően nem állnak hivatásuk magaslatán és nem felelnek meg a ma velük szemben jogosan felállítható tudományos és közérdeknek. De ezeken a kétségkívül meglévő bajokon nem úgy lehet és kell segíteni, hogy kiemeljük ezeket a gyűjteményeket a történelmi tradíciókon felépült keretekből, hanem szakszerű megőrzést és vezetést kell számukra biztosítani erőteljes állami beavatkozással. Igenis jogosult az állami felügyelet, akár a KOLLÁNYI Ferenc halála óta üresedésben lévő hiteleshelyek országos főfelügyelői tisztjének korszerű reaktiválása révén, akár más, ez intézmények tradícióihoz illő módon s ez az állami felügyeleti hatóság törvényes hatalmával élve hasson oda, hogy úgy ezek az egyházi levéltárak, mint egyéb közületek és testületek levéltárai megfelelő helyiségben nyerjenek elhelyezést és a levéltáros minden esetben szakképzett, vizsgázott tisztviselő legyen. Abban az esetben, ha az illető levéltár középkori anyaggal is rendelkezik, meg lehetne kívánni, hogy a levéltáros oklevéltani doktorátussal rendelkezzen. Hasonlóképpen egy bizonyos záros határidőhöz kötötten elő kellene írni ott, ahol szükséges, a levéltár elhelyezésének korszerű reformját is. Csakis azoknál az egyházi és egyéb testületeknél, ahol ezekkel a levéltárvédelmi törekvésekkel szemben semminemű megértés sem mutatkoznék, volna szabad az «államosítás» gondolatához nyúlni. Alig hisszük, hogy egyházi testületeink évezredestörténeti múltjuk emlékeinek védelmében, amelyet tőlük a társadalom még a mai nehéz viszonyok között is joggal elvár, megfelelő szakértő irányítás mellett a szükséges biztosító és kezelési intézkedéseket még áldozatok árán is meg ne tennék és különösen a levéltárosok szakképzése nem ütköznék áthidalhatatlan nehézségekbe. Azt hisszük, hogy a magyar levéltárvédelem sarkpontja : szakképzett levéltárosokat adni a törvényhatóságok és közületek, egyházi és világi testületek levéltárainak élére, amelyeket egy, az adottságokkal számot vető állami felügyelet irányítana. Ez minden központosításnál jobban biztosítaná az intézmények létét és tradicionális továbbfejlődését s azokat erőteljesen kapcsolná be tudományos életünkbe.

SZABÓ munkája eszmétkeltő gazdag tartalma miatt levéltár-védelmünk remélhetően közeli megoldása alkalmával kétségkívül alapvetésül fog szolgálni. TÓTH LÁSZLÓ.

Várady, Emerico: *La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria*. (Publicationi dell'«Istituto per l'Europa Orientale» Roma. I. Serie. Letteratura — Arte — Filozofia. XXV. 1—2.) Roma. Istituto per l'Europa Orientale kiadása. 8° I. köt. Storia. 1934. VI. 497 l. II. köt. Bibliografia. 1933. 407 l.

KONT Ignác értékes bibliográfiája óta (*Étude sur l'influence de la littérature française en Hongrie*. [1772—1896.] Paris, 1902. és *Bibliographie française de la Hongrie*. [1521—1910.] Paris, 1913), melyben a magyar irodalom francia kapcsolatait mutatta ki, nem jelent meg ilyen hatalmas átmérőjű és gazdag anyaggal rendelkező könyvészeti «tanulmány», mint VÁRADY Imre rendkívüli szorgalommal készült munkája. Ebben a kétkötetes bibliográfiai rendszerezésében egy olyan irodalomnak szellemi és adatbeli kapcsolatait mutatta ki, amely a német, francia és angol után csak a negyedik helyet foglalta el irodalmunk életében. És íme a példa: ennek a kultúrkapcsolatnak is majdnem ezeroldalas tanulmányt, illetőleg bibliográfiai összeállítást köszönhetni. Nem ártana a hazai bibliográfia művelőinek ugyanezt a munkát a német, angol, spanyol és orosz szellemi kapcsolatok kimélyítésével is elvégezni, úgyszintén KONT Ignác könyve óta felmerült új adatait a francia befolyásnak ilyen bibliográfiai rendszerezésbe foglalni. VÁRADY könyvének első kötetében, a *Storiában* a magyar irodalom fejlődésének rajzát adja, amint az az olasz literatúrában tükröződik. Részletesen mutat rá a legaprólékosabb szellemi kapcsolatra is és figyelmét egy adat sem kerüli el, ha az, úgy véli, egy téglát ad hatalmas épületéhez. Minden kis vonást jellemzőnek tart és a történelmi aláfestésnek olyan részletes korrajzát adja, amilyenre még nem volt példa irodalmunkban. Elég, ha csak az olasz-magyar humanista törekvések tárgyalására utalunk. Ami a második, a *Bibliografia*-kötetet illeti, ennek rendszerezésében, módszerében és feldolgozásában már több a kifogásolni való. Egy-egy híresebb olasz írónak már évtizedek előtt sem hiányoztak irodalmunkban alapvető könyvészeti monográfiái. Hiszen, — hogy csak egy párat említsek meg — DANTE, BOCCACCIO és PETRARCA irodalmi hatásának már eddig is megvoltak nálunk a maguk alapvető regisztrálói, szellemi nyomukat már évtizedekkel

ezelőtt megmérték olyan úttörő kutatói a magyar tudományosságnak, mint KAPOSÍ József (*Dante Magyarországon*, 1911), HEINRICH Gusztáv (*Boccaccio élete és művei*, 1882) és KATONA Lajos (*Petrarca*, 1907), akik közül az első DANTE-kutatásaival és főleg DANTE magyar vonatkozásainak bibliográfiájával olyan alapos munkát végzett, hogy az olasz tudomány is egyik legkiválóbb Dantistának ismerte el. VÁRADY könyve azonban még ezeken túl, a saját kutatási körükön belül is hoz újat, adatainak tömeges összeállításával. VÁRADY könyvének megjelenéséig egyetlen olyan összeállítás volt, amely nemcsak személyi, hanem általános jelleggel is bírt és kiterjedt a teljes irodalomra s annak egészét tette a bibliográfiai feldolgozás bonckébe alá. Ezt a munkát ZOLNAI Klára végezte el *A magyarországi olasz nyomtatványok* [1699—1918] (Bp. 1932) c. kitűnő munkájában. VÁRADY munkája is elsősorban ZOLNAI Klára könyvén és HELLEBRANT Árpád bibliográfiai munkáin (*A magyar philologiai irodalom*, 1885—1918. EPhK. 1886—1919) alapul, természetesen saját könyvészeti kutatásait is feldolgozva s ezt különösen a könyvnyagnál 1918 és 1928 között értékesítve. Ezután az idő után a magyar folyóiratok, különösen a megszállt területeké, jóval kisebb arányban szerepelnek, aminek az is egyik oka lehet, hogy a szerző azóta olasz földön él s nem volt alkalma és lehetősége ezekhez mind hozzájutni. A 6495 adatot tartalmazó bibliografia-kötet bevezetésében az olasz vonatkozású magyar könyvészeti irodalomnak rövid áttekintését, a bibliográfia beosztásának vázlatát és a fordított szerzők kronológikus sorrendjét adja *Assisi Szent Ferenc legendájától* (1380) PIRANDELLÓig. Bibliográfiáját a következő csoportok szerint állította össze: I. Az előtte levő bibliográfiai munkák leírása. II. Az olasz-magyar irodalmi kapcsolatok felsorolása. A) Humanizmus. 1. Szövegpublikációk. 2. Cikkék és tanulmányok. B) Magyarok olasz egyetemeken, olaszországi magyar intézetek és az olasz kultúra hazánkban. C) Tanulmányok az olasz irodalomnak a magyarra tett hatásáról. III. Fordítások. A) Versek, novellák, regények, színdarabok szerzők szerinti betűrendben és azon belül a fordítások kronológikus sorrendjében. B) Egyéb vegyes fordítások. IV. Magyar írók olasz tárgyú munkái. A) Általános művek. B) Egyes írók. 1. Költők. 2. Műfordítók. 3. Filológusok és nyelvészek. 4. Esztétikusok és filozófusok. V. A—C) Szótárak, nyelvtanok és nyelvészet. VI. A Magyarországon nyomtatott költői művek könyvészete. Mindkét kötetet nagyon jól használható névmutató fejezi be: még egy

betűrendes folyóirat- és tárgymutató nagyban emelné az amúgyis értékes munka maradandóságát. Ami a bibliográfia rendszerét illeti, sajnálatos, hogy ilyen nehezen áttekinthető, mert túlságosan komplikált tárgyi csoportosítással dolgozta fel anyagát, holott sokkal világosabbá és könnyebben használhatóvá tehetette volna, ha az egészet két csoportra osztja és ezen belül egy általános részben adja mindazoknak a munkáknak jegyzékét, amelyek egy irány, műfaj, iskola vagy eszme stb. történetével foglalkoznak és egy másik főcsoportban az egyes személyekre, írókra, művészekre stb. vonatkozó irodalmat, természetesen a tőlük fordított művekkel együtt. Sőt mostani rendszerezésénél még a kronológikus csoportosítás is szerencsésebb és áttekinthetőbb lett volna. De mindezen kifogásaink ellenére is VÁRADY Imre munkája *alapvető jelentőségű*, irodalmunk történetében elsőrangú hely illeti meg és méltó arra, hogy elismeréssel emlékezzünk meg róla.

Dr. KOZOCSA SÁNDOR.

A Fővárosi Könyvtár Évkönyve. I—III. 1931—1933. Budapest. 1932—1934. Székesfőváros házinyomdája. 4°. 207 l., 15 mell., 229 l., 2 mell. 220 l., 2 mell.

Szép kiállítású, hatalmas kötetekben kelt életre a Fővárosi Könyvtár Értesítője. Gyönyörű épületéhez méltó köntösben jelentek meg az új sorozatnak, az *Évkönyveknek* kötetei. Három év fejlődésének keresztmetszetét kapjuk ezekben a rendkívül tartalmas könyvekben. Így a hivatalos jelentések mellett az elsőben a Könyvtár történetét írta meg GÁRDONYI Albert és KELÉNYI B. Ottó. Részletes beszámoló van az új épületbe való költözésről s érdekes képekkel és tervrajzokkal illusztrálják a WENCKHEIM-palota belsőépítészeti előnyeit a könyvtári elhelyezés szempontjából. A II. kötetben KELÉNYI B. Ottó dolgozta fel Erhard SCHÖN magyar vonatkozású metszeteit és KOCH Lajos mutatta ki BRAHMS nyomait Magyarországon. A III-ban ismét KELÉNYI állította össze és írta meg a *Budai impresszumok nyomtatványok* (1688—1708) jegyzékét, illetve történetét. E tudományos jellegű tanulmányok mellett, melyek mindegyike a Fővárosi Könyvtár kutatási és érdeklődési körébe tartozik, mindhárom *Évkönyv* közli új szerzeményeiknek évről-évre való gyarapodását és a kurrens folyóiratok jegyzékét DEWEY-féle rendszerezésük alapján. Egy kis statisztika: az 1931. évben 27.379, az 1932. évben 20.503 és az 1933. évben 17.405 kötetrel gyarapodott a könyvtár, melyekből 1931-ben

1038 általános művekre, 30.316 a társadalomtudományiakra, 18.874 a szépirodalomra és irodalomtörténetre, 1932-ben 850 az általános művekre, 3469 a társadalomtudományiakra és 11.194 a szépirodalomra és irodalomtörténetre, és végül 1933-ban 698 az általános művekre, 3048 a társadalomtudományiakra és 8687 a szépirodalom és irodalomtudományra esik. Mindezek alapján is megállapíthatjuk, hogy a Fővárosi Könyvtár egyike a legtervszerűbben fejlesztett könyvtárainknak, mely dotációja révén is nemcsak fejlődésre képes, de fokozatosan emelkedő színvonalat is mutat. Nagy örömmel látjuk e modern kultúrintézményünk ilyen gazdag fejlődését és azt az alapos munkát, mellyel a legnemzetibb tudomány eszközét: a könyvet szeretik és megbecsülik.

Dr. K. S.

Az 1932-ik év irodalomtörténeti munkássága. Összeállította Kozocsa Sándor. Budapest, 1933. Pallas ny. 53. (3) l. 8. r.

Az 1933-ik év irodalomtörténeti munkássága. Összeállította u. a. Budapest, 1934. Pallas ny. 60 l. 8. r. Irodalomtörténeti Füzetek 48., 53.

Kozocsa 1927 óta közli az Irodalomtörténeti Közleményekben a magyar irodalomtörténeti szakirodalom bibliográfiáját. Munkássága az adatközlés pontosságával és a teljességet megközelítő bőségével irodalomtörténeti repertoriumaink fejlődésében szükséges és ennél-fogva igen örvendetes gazdagodást jelent. Az 1932-ik és 1933-ik év irodalomtörténeti munkásságának külön kiadásban is megjelent jegyzéke természetszerűleg nagyban megkönnyíti az irodalomtörténeti szakmunkát, emellett azonban módszere révén áttekinthető tájékoztató a tudományos érdeklődés irányáról és serkentő irányjelzővé, programot adható útmutatóvá válhatik irodalomtörténetészeink számára, helyesen szolgálva a bibliografia eszmekeltő célját is.

Feldolgozza az önállóan megjelent műveken és a hazai tudományos folyóiratokon kívül a hírlapok, naptárak, almanachok, iskolai értesítők és a magyar vonatkozású külföldi folyóiratok anyagát. Megtálaljuk azonban a kiválóbb magyar irodalomtörténészek cikkeit abban az esetben is, ha munkájuk tudományos életünkkel kapcsolatban nem lévő külföldi lapban jelent is meg. Így például ELEK Oszkárnak a *Revue des Études Napoléoniennes*ben közölt tanulmányát. Feltűnő hiányt jelent azonban és éppen e repertorium teljessége mellett

erősen szembeszökik, hogy az Ungarische Jahrbücher könyvszemléről, mely tudományos irodalmunknak legteljesebb ismertetője, nem vesz tudomást.

Az anyag kiválogatásában nem marad a szakszerűség szűk határai között, hanem az irodalmi életünkkel távol és közletről kapcsolatba hozható összes munkát regisztrálni igyekeznek. A jegyzék két részre oszlik. Az első a szerzők neve alatt az általános irányú munkákat tartalmazza, a másodikban célszerű utalómódszerrel az egyes írókról szóló irodalom csoportosul az egyes írók névszava alatt. Ide kerülnek szépíróink művei is. A munkákról szóló ismertetőket mindenütt a munkák címe után közli. Kívánatos volna még egy használhatóságát egészen tökéletessé teendő egyszerű névjegyzék, mely közvetve irodalomtörténezeink működésének is áttekinthető képét adná. Reméljük, hogy e kiváló bibliográfiai vállalkozás e jegyzék tisztán technikai és anyagi kérdésének megoldásával tökéletesíthető lesz.

SZENT-IVÁNYI BÉLA.

Hóman Bálint irodalmi munkássága. Összeállította *Kozocsa* Sándor. Budapest, 1934. Kertész J. Karcag. 12. (2) l. 8. r. Klny. a bécsi Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyvének IV. évfolyamából.

Császár Elemér negyven évi irodalmi munkássága. Összeállította *u. a.* Győr, 1934. Győregyházmegyei alap ny. 38 l. 8. r. Klny. az Irodalomtörténeti Dolgozatok c. Császár Elemér 60. születésnapjára megjelent kötetből.

A KÁROLYI Árpád-, ZILAHY Lajos-, ZICHY Mihály- és LISZT Ferenc-bibliográfiák után ezúttal tudományos életünk két vezéralakjának munkásságát állította össze KOZOCSA. Mindkét bibliografia emlékkönyvben jelent meg. A tanítványok hálás tisztelete állíttatta össze mestereik irodalmi működését. A jegyzékek önálló művek, tanulmányok, kisebb cikkek és bírálatok csoportjaira oszlanak, ismertetik a szerzők szerkesztési munkálatait, ezenkívül a HÓMAN Bálint-bibliografia közli beszédeit, törvényjavaslatait és a róla szóló irodalmat is. Az egyes csoportokon belül a címek közlése időrendi sorrendben történik és a név nélkül megjelent cikkek és bírálatok is közöltetnek e gondos és pontos munkákban.

SZENT-IVÁNYI BÉLA.

A debreceni Református Főiskola Nagykönyvtára irásban és képen. Összeállította : Varga Zsigmond. I—II. köt. Debrecen. 1934. I. Szöveg. 8°. 228 l. II. Képek. 2°. 103 l.

Már a középkor megteremtette a kolostori könyvtárakat, melyek a humanizmus, majd a könyvnyomtatás mellett az ember szellemi együttműködésének első produktumai voltak. De ezek mellett kedvező talajra találtak hazánkban is a fejedelmi vagy városi alapítványok könyvtárai is, így MÁTYÁS király budai bibliothekája és a gyorsan föllendülő egyetemi, főiskolai könyvtárak. Ilyen könyvtáralapítás eredménye volt a debreceni református főiskola Nagykönyvtára is, melynek rövid, de jellemző történetét írta meg VARGA Zsigmond egyetemi professzor, a könyvtár jelenlegi igazgatója két hatalmas és gyönyörű kiállítású kötetben, melynek fametszetű címlapja Gáborjáni SZABÓ Kálmán kitűnő grafikus művészetét dicséri. A Nagykönyvtár eredete a főiskola alapításáig : tehát a XVI. sz. 50-es évekig megy vissza. 1744 óta nyilvános jellegű s anyaga a leggazdagbb forrásból : ajándékozás útján gyarapszik. A coetus tagjai is külföldön járva összegyűjtött könyveiket mindenkor a kollégium könyvtárának ajándékozták. A másik gyarapodási forrás : a vásárlás. A könyvtár anyagáról 1706-ban készült az első katalógus *Series librorum* címmel s 1813 drb művet regisztrál NASZÁLYI István szénior, bibliográfiai összeállításában. Nyolc évvel később készült a második, a harmadik 1737—38-ban. Ezek tekinthetők a könyvtári anyag első részletesebb leírásainak. A következő stáció 1863-ban kezdődött és egy évtizedes munka eredménye volt. Ez a katalógus 20 szakon belül betűrendben dolgozta föl a könyvtárat.

Az I. kötet bevezető tanulmánya után, mely a Nagykönyvtár multját és jelenét tárja föl, a fontosabb könyvtári értékcsoportok leírását kapjuk a lehető legrészletesebb pontossággal és alaposággal, természetesen a korszerűség érdeklődési körében maradvá, ami nagyon helyes elv volt. Ez a rész közli a kódexek (számszerint 46 drb), az inkunábulumok (141), az ALDUS-MANUTIUS (12)-JUNTA-GIUNTA (6)-, STEPHANUS (43)-, PLANTIN (66)-, ELZEVIR (501)-, Misztótfalusi Kis Miklós (21)-nyomtatványok és a *Régi Magyar Könyvtár* I—III-ba tartozó unicumok (115; ebből 40 ismeretlen), Hungaricák (52), a reformáció eredeti irodalmának (HUSS, ERASMUS, LUTHER, ZWINGLI, CALVIN, MELANCHTON, BEZA, stb. 119 drb), könyvészeti hírességeinek (300), az illusztrációk

művek (51), metszetek (455) és múzeális kincsek jegyzékét s még a II. kötetben ugyanezekből a híresebb daraboknak vagy címlapoknak facsimiléjét is, mintegy illusztrációt a szöveghez. Ugyancsak ebben a II. kötetben többszáz szebbnél-szebb képen gyönyörködhetünk: a Nagykönyvtár említett értékeinek fotografiáiban. E képekben meg-elevenül a magyar mult annyi sok rejtett vonása, fölvonulnak azok a szellemi és anyagi erők, amelyek közrehatottak abban, hogy Debrecen ilyenné, Pest után az ország második kultúrcentrumává lett. Látjuk a gyönyörű archeológikus és epygrafikus emlékeket, a reformációra vonatkozó becses relikviákat, a város nagy szülöttjének, CSOKONAINAK emléktárgyait, vagy a kódexek, papiruszok, ősymotatványok, oklevelek, kéziratok (KAZINCZY, BESSENYEI, KÖLCSEY, ARANY, MIKSZÁTH GYULAI, GÁRDONYI, MUNKÁCSY), híres Bibliakiadások (melyek közül különösen LUTHER *Ujszövetség*-fordítását emeljük ki Lucas CRANACH gyönyörű metszeteivel), editio princepsok (KANT, ROUSSEAU, VOLTAIRE,) hírlapritkaságok, a szabadságharcra, a debreceni színjátszásra vonatkozó emlékek, híres fa- és rézmetszetek, kötések (köztük remek XVIII. századi debreceni díszkötések) és végül exlibrisek facsimiléit. A bevezető és címszövegek kétnyelvűsége (magyar-német) nagymértékben elősegíti a rendkívül értékes, kultúrhistoriai becű forrásmunka külföldi sikerét is. Valóban igaza van VARGA Zsigmondnak, amikor megállapítja, hogy «a főikolai nagykönyvtár hazánk jelenleg egyik leg-értékesebb könyvtára. Ez értéket nemcsak hatalmas állománya, hanem méginkább a benne felhalmozott anyag múzeális becse, ritkasági és különlegességi foka és végül a tudományok teljességére kiterjedő jellege szabja meg.»

KOZOCSA SÁNDOR.

Vasskó Ilona: *A pécsi püspöki könyvtár francia nyomtatványai és kéziratjai.* Pécs. 1934. 8° 123 l. (Közlemények a pécsi Erzsébet Tudományegyetem könyvtárából. 33. szám.)

A pécsi egyetemi könyvtár ügyesen szerkesztett és gyors egymásutánban megjelenő kiadványsorozatában V. munkája rövid időn belül immár a harmadik, amelyik a KLIMÓ György püspök (1751—77) által alapított könyvtár történetével foglalkozik. (Az előzőek, HORVÁTH Margit: *Klimó püspök könyvtáralapítása* és LIBER Margit: *Klimó püspök mint maecenás.*) KLIMÓ alapításának történetébe való szerves beillesztését is most végezte el TRAVNIK Jenő. (*Zur Entstehung der kirchenfürstlichen Bibliotheken Ungarns, im 18. Jahrhundert.* Fest-

schrift für Gideon Petz, pp. 177—188 és Deutsch-ungarische Heimatsblätter, Jhrg. 1934.) V. most munkája első terjedelmes fejezetében a püspöki könyvtár történetét írja meg egészen napjainkig, ebből különösen a könyvtár története, KLIMÓ halálától báró SZEPESSY Ignácig, tehát a könyvtár első hat évtizede, számíthat nagyobb érdeklődésre. Ezután a könyvtár francia nyomtatványait ismerteti tárgycsoportok szerint, amelyek igen jellemző képet adnak így, miután egy nem állandóan és módszeresen gyarapított gyűjteményről van szó, a könyvgyűjtő püspökök irodalmi ízléséről és érdeklődéséről is. V. közli a francia nyomtatványok bibliográfiai leírását is, kiemelve mindenütt a magyar vonatkozásokat. Ezzel sem végez felesleges munkát, mert még JEZERNICZKY Margit alapos munkája (*Les impressions en français de Hongrie* [1707—1848], Szeged, 1933) után is egy Sopronban előadott francia iskoladrámával gyarapítja az eddig ismeretlen magyarországi francia nyomtatványok amúgyis csekély számát. Művének utolsó fejezete a püspöki könyvtár francia kézírataival foglalkozik. Itt is különösen KOLLER Józsefnek, a pécsi püspökség történetírójának, a forradalom alatt emigrált francia papokkal folytatott érdekes leveleit ismerteti és azokat részben közli is. Az itt közölt részletek is azt bizonyítják, hogy érdemes volna ezt a 107 eredeti és 8 másolt levélből álló levelezést egész terjedelmében kiadni, hasonlóképpen meg kellene állapítani azoknak az egyéb francia kéziratoknak a forrásértékét is, amelyek a francia katolicizmusnak forradalom alatti történetére és az emigráns francia papság sorsára vonatkoznak. Ez a probléma azonban már az egyháztörténeti kutatók körébe tartozik.

TÓTH LÁSZLÓ.

Bibó István: *Könyvtáraink racionalizálása. A szegedi egyetemi könyvtár tizenkét éve.* (A Szegedi Egyetemi Könyvtár Dolgozatai I. sz.) Szeged, 1933. 8° 19 l.

Az újonnan alapított könyvtár nemcsak hátrányokkal, hanem előnyökkel is számolhat. Kétségtelenül hátránya a hosszú évtizedeken, esetleg évszázadokon át lassan felszaporodott nagy és régi könyvanyag hiánya. De ezt a hátrányt nagy anyagi áldozatokkal csaknem kiküszöbölheti s nem hordozza magával a terhes örökségek számos hátrányát. Mert a régi alapítású könyvtárak mai működését szakadatlanul akadályozzák az elavult raktározási, cédulázási, szakozási rendszerek, melyeknek modernizálása rengeteg költségbe, időbe és a könyvtárnak

ideiglenes bezárásába kerül. A szegedi egyetem fiatal könyvtára tapasztalhatja mindezen hátrányokat és előnyöket. Egy nagy — az országban harmadik helyen álló — gyűjteményt hagyott Kolozsváron, de magával hozta tisztviselői szellemében a kolozsvári egyetemi könyvtár, az akkori idők legmodernebb nagy könyvtárának kitűnő rendszerét, sőt a kolozsvári évek tapasztalataival még megjavítva s ennek az alapján tervezhette meg a kényszerűen adott, tragikus eredetű *tabula rasán* új intézményét.

A könyvtár első tizenkét évéről szól igazgatójának előttünk fekvő jelentése. Ebből megtudhatjuk, hogyan gyűlt össze az anyag, milyen formában nyert elhelyezést, hogyan nőtt látogatottsága, forgalma, milyen formákban állt az egyetem, a tudományos kutatás szolgálatára s megismerjük, milyen nehézségekkel küzdött és küzd ma is. Bevezetőül és záradékul azokat az elveket igyekszik BIBÓ István tisztázni, széles gondolathorizonttal és elmélyedéssel, melyeknek egy egyetemi könyvtár munkáját irányítania kell s vázolja a szegedi intézet konkrét feladatait, melyeket a további fejlődésnek kell megvalósítania.

JOÓ TIBOR.

Tóth László: *Vogelsang és a magyar konzervatív politika 1867 után*. Budapest, 1933, 8°, 36 l.

A liberáliskori politikai életünk kevésbé kutatott jelenségét, a katolikus konzervatív pártalakítási kísérleteket érdekesen megvilágító becses tanulmány bibliográfiai irodalmunk számára is nyereség. Részletes történetét olvashatjuk ugyanis benne a «Der Katholik» (későbbi címe «Das Recht») című politikai lapnak. A «Der Katholik» 1872 március 17-én indult meg Pozsonyban APPONYI György gróf pártfogásával, hogy a katolikus konzervatív politika orgánuma legyen. Hetenként kétszer jelent meg, de a következő évben már hatszor. 1874 január elsején címét «Das Recht»-re változtatta és 1876 végéig napilap, 1877-ben pedig hetenként egyszer jelenik meg. SZINNYEI szerint 1880-ig élt, TÓTH László azonban azt írja, hogy 1878 óta egyetlen száma sem ismeretes. Első szerkesztője MAROSSY Gellért volt, majd 1875 júniustól SCHUMACHER Ferenc, végül ugyanez év júliusától OTÓCSKA Károly. A tanulmányhoz Vogelsangnak, a keresztényszocializmus egyik megalapítójának, a «Der Katholik»-ban megjelent cikkeit felsoroló bibliográfia csatlakozik.

JOÓ TIBOR.

Nagy Rezsőné Géfin Mária: *A szombathelyi Herzan-könyvtár francia könyvei és kéziratai.* (A pécsi M. kir. Erzsébet Tudományegyetem francia intézetében készült dolgozat.) Győr, 1934. 96. o.

HERZAN Ferenc gróf szombathelyi püspök egyike volt a 18. század nagyszabású főpapjainak, akik teljesen magukévá tették koruk művelődési programját, csak a szabadgondolkodást hagyták el; felvilágosodottak mindenben, kivéve a vallást. Könyvtára, amelynek francia könyveiről a fenti értekezés ad most gondosan készített catalogue raisonnét, hűséges tükre érdeklődésének; az ötezer kötetből majdnem 1700 francia mű, ezeknek negyven százaléka teológiai, de a vallásos munkák mellett megtaláljuk a kor jellegzetes bölcseleti, erkölcsi, történeti műveit is. A francia forradalom hullámverését gazdag röpiratgyűjtemény mutatja, a kéziratok között pedig a híres nyakláncpörre vonatkozó titkos jelentések vannak. Csak a szépirodalom hiányzik, ami elkülönözteti őt a korabeli főúri gyűjtőktől. Éppen mert az utóbbiak könyvtárai jobban ismertek, hasznos volt a főpapi gyűjtéstípust is megismerni.

HALÁSZ GÁBOR.

Leszih Andor: *Tóth Lajos miskolci nyomdász privilégiuma* 1840. Miskolc, 1933. 16°.

A kis különnyomat TÓTH Lajos könyvnyomtató részére V. FERDINÁND által 1840-ben kiadott latin nyelvű privilégiumot ismerteti, amely újabban került a Borsod-Miskolci Múzeum levéltárába. A privilégium előzetes cenzurához kötötte az engedélyt, ami ellen a megyei közgyűlés a kihirdetés alkalmával ünnepélyesen tiltakozott.

HALÁSZ GÁBOR.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Ferenczi Miklós. Fiatalon, még a félszázados életkor küszöbe előtt ragadta el tőlünk 1933 december 30-án Kolozsvárott a halál. Pályája a legszebb delelőjén ért véget. Nagy szorgalommal és munkaszeretettel dolgozott a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban, ahol Erdély megszállása után is megmaradt annak a lehetőségnek a reménye nélkül, hogy valaha is igazgató legyen. Pedig ő volt az egyetlen képzett könyvtárosa ennek a híres intézetnek, egyedül méltó az igazgatásra, de mint magyar embernek meg kellett elégednie a másodrangú szereppel. Pályája, melynek megindulására nagybátyjának, FERENCZI Zoltánnak ösztönző befolyása is hatással lehetett, történelmi tanulmányokkal kezdődött (doktori értekezése is történelmi tárgyú), majd alapos studiumokkal fogott bele a legrészletesebb magyar-román szótár készítésébe. Könyvtárosi tevékenysége mellett magától értetődő volt figyelmének a bibliográfia felé való fordulása. Pár évvel az összeomlás után átvette a GYÖRGY Lajos által kezdeményezett munkát: Erdély magyar szellemi életének regisztrálását. Évről-évre a legnagyobb apparátussal és lelkesedéssel készítette el és állította össze a második nagy magyar irodalmi gócpontnak: Erdélynek kulturális termését. 1926—1933-ig és 1928-ban még ehhez kiegészítőleg az 1919—1928-as évek anyagát állította így össze. Bibliográfiai munkásságának érdeklődési körébe beletartozott minden magyar nyelvű nyomtatott irodalmi termék, a legjelentéktelenebb kalendáriumtól REMÉNYIK vagy ÁPRILY verskötetéig. Felkutatta minden apró kis részletét az erdélyi magyar szellem termékeinek s hangyaszigorommal csoportosította és rendszerezte azokat. Valóban érezte ő azt, amikor a nagy munkára vállalkozott, hogy «ez a bibliográfiai összeállítás újabb jele annak, hogy az erdélyi magyarság él és kultúréletet él». FERENCZI Miklós csakis ennek az idegen igában szenvedő kultúrélet megőrzésének szentelte életét. Fiatalos mozgékonyasága, páratlan előzékenysége és úri magyarsága nem sejtette benne a korai véget. Kedves emlékét szeretettel őrizzük mindnyájan, akik közelállottunk hozzá.

KOZOCSA SÁNDOR.

Buday György illusztrációi. A kitűnő grafikusművésznek, aki a Magyar Bibliofil Társaság jutalmát többször is elnyerte, így legutóbb ARANY balladáinak illusztrációval «az 1933. év egyik legszebb magyar könyv» elismerést, ez az újabb gyűjteményes munkája, a *Book of Ballads* (Gyoma, 1934.) teljes gazdaságában mutatja tehetségét. Négy körből meríti témáját: így a *Boldogasszony búcsújában* a Szeged-vidéki zarándokok életéből; majd a nyírségi és a székely népballadákban megint csak a nép egyszerű fiaihoz fordul s azok sorsát varázsolja elénk, míg végül ARANY tragédiás figuráinak

problémáját igyekszik a képzőművész szemszögéből megoldani. Művészetében meglep fejlődésének fokozatossága, mely a fametszés durván odavetett kezdetlegességein túlemelkedve e művészet eszközeinek legfinomabb gyakorlatát és vonásait mutatja. Nemes patinájú ez az illusztrálóművészet, melynek legnagyobb értéke az, hogy újra életre tudja kelteni azt, amit a költő elgondolt és úgy, ahogy az annak fantáziájában megelevenült. Pl. csak egy párat említsünk meg: az I, 3. a zarándoklás, a II, az áhitat szellemének bemutatásában, a II, 24. a búsuló betyár szomorú sorsának szemléltetésében, a IV, 39. Vörös Rébék ördögi intrikájának, a 41. Zách Felicián gigászi csapásának, a 43. és 44. az örület borzalmának és végül az 52. a magáramaradottságnak érzékeltetésében elsőrangú művészi teljesítmény. BUDAY Györgytől még sokat várhat a magyar kövillusztrálóművészet. KOZCSA SÁNDOR.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1931 nov. 1-től 1934 dec. 31-ig.

Budapesten.

- Advent kiadóhivatal fiókja nyomdája*, I., Németvölgyi-út 12.
- **Augenfeld Márkus**, VI., Vilmos császár-út 65.
- Bányai Simon Sándor és Várkonyi (Weisz) Sándor*, VII., Károly király-út 1.
- Bauer Rezső*, VI., Nagymező-u. 12.
- Bérczi Sándor és Kertész Sándor*, VII., Róna-u. 39.
- **Bíró Miklós nyomdai műintézet rt.**, VII., Rózsa-u. 25.
- **Boda Pál és Horn Salamon**, VIII., Kun-u. 7.
- **Braun Samu**, V., Vilmos császár-út 76.
- **«Britannia»-nyomda** (tulajd. Kohn Dávid), VIII., Népszínház-u. 26.
- **Budai Napló nyomdája**, I., Bors-u. 24.
- **Csaratszky Viktor**, VI., Szív-u. 42.
- **Cséka Ferenc**, IV., Veres Pálné-u. 1.
- **Czettel-Deutsch és Társa**, VII., Izabella-u. 34.
- Dénes István*, VIII., Üllői-út 10.
- **Diamant Emil**, VII., Cserei-u. 14.
- Dr. Egger Iván és Kun Kálmán*, VI., Révay-u. 12.
- **Engel S. Zsigmond**, VI., Podmaniczky-u. 43.
- **Europa kereskedelmi rt. sokszorosító osztálya**, V., Nádor-u. 28.
- **Fabriczki Samu és Kurschner Adolf**, VI., Eötvös-u. 49.
- Faragó György*, V., Visegrádi-u. 25.
- Fischer Béla*, V., Szabadság-tér 7.
- **Fischer Gyula**, VI., Lázár-u. 13.
- **Fleischmann Frigyes Lipót**, VI., Aradi-u. 22.
- **Fortuna kő- és könyvnyomda rt.**, VIII., Tavaszmező-u. 22/a.
- Fleischmann Frigyes és Miklós*, VI., Aradi-u. 22.
- Földes és Wágner*, V., Csáky-u. 64—66.
- Fried Dezső*, VII., Cserhát-u. 15.
- **Fuchs Miksa «Sport»-nyomda**, VIII., Aggteleki-u. 4.
- Gál Jenő*, VI., Ó-u. 2.
- Garai Simon*, VI., Rózsa-u. 71.
- **Gerő Samu**, VII., Hársfa-u. 24.
- Gerván Lajos*, V., Váci-út 166.
- Ginács János*, VIII., József-körút 69.
- **Glória sokszorosító iparüzlet**, V., Csánády-u. 21.
- **Goldjaden Márk**, VII., Dohány-u. 37.
- **Goldmann Ignác és Gondos Béla**, VI., Paulay Ede-u. 5.
- Goldstein Dezső*, VII., Bethlen-tér 3.
- **Grafikai Intézet rt.**, VII., Erzsébet-körút 55.
- Grossmann Ernő*, V., Visegrádi-u. 112.
- **Grosz Jakab és Grosz József**, IV., Váci-u. 69.
- Haas Ottó*, VIII., Aggteleki-u. 7.
- Hamburger Mór*, V., Zrínyi-u. 9.
- **«Hangya» házi nyomdája**, IX., Mihálkovics-u. 18.
- **Hauptmann Béla**, VI., Szív-u. 42.
- Hauptmann György*, VI., Kmetty-u. 17.
- **Hentschel Henrik**, VI., Szinnyi Merse-u. 27.
- **Hofherr-Schranz-Clayton-Schuttleworth rt. házi nyomdája**, VI., Vilmos császár-út 57.
- **Ila Gábor**, I., Mészáros-u. 58.
- Irgalmas növények házi nyomdája*, I., Nagybaldogasszony-útja 37.

- **Jaczkó és Gál, hangjegynyomda és litográfia**, VI., Ó-u. 2.
Juristics Károly, VII., Hársfa-u. 33.
****Kalocsa István**, VI., Lázár-u. 2.
Kardos Lipót, VI., Hajós-u. 24.
Katzburg Salamon, VII., Dob-u. 25.
****Kaufmann Ödön**, VII., Sajó-u. 5/a.
****Kelemen Jenő és Pál Ferenc**, V., Bálvány-u. 16.
Kellner Márkus, VII., Nyár-u. 29.
Kertész Alajos, VI., Csengery-u. 66.
****Kertész Mór, Alpha-nyomda**, IV., Molnár-u. 3.
Klein Miklós, nyomdai melléküzlete, VII., Síp-u. 4.
Kohn Dávid, VIII., Nagyfuvaros-u. 3/b.
****Kohn Ignác**, VII., Szív-u. 63.
****Korvin Tibor**, VI., Nagymező-u. 21.
Kovács Jenő, VII., Hernád-u. 4.
****Kovács József**, VIII., Röck Szilárd-u. 38.
****Közigazgatási-nyomda**, IV., Régi posta-u. 5.
Krautwig István, I., Horthy Miklós-út 154.
Kripinger István, VII., Király-u. 84.
****Kunossy Grafiki Műintézet rt.**, VIII., Stáhlly-u. 13.
***M. kir. Folyam- és Tengerhajózási rt. házinyomdája**, V., Mária Valéria-u. 11.
Mérnökök nyomdája (tulajd. Belohorszky Lajos, Meznerics Ferenc és Sárvány Béla), I., Bertalan-u. 9.
****Mezei Adolf**, IX., Angyal-u. 7/a.
Molnár Endre és Molnár Mór, V., Wekerle Sándor-u. 24.
Molnár Ferenc, VII., Hársfa-u. 33.
****Nagy Sándor és Nagy András** (Bocskay-nyomda), VIII., József-u. 52.
Némethi András és Társai (Juventus-nyomda), VIII., Práter-u. 49.
Neufeld Dezső, V., Erzsébet-tér 2.
Neumann Tibor, IX., Knézits-u. 12.
Neuwirth Nándor, VI., Ó-u. 5.
****Nirschy Ott Gyula Kálmán**, VIII., Baross-u. 80.
Pál Ferenc, VI., Lovag-u. 2.
****Papíráru és nyomdaipari szövethet.** IV., Molnár-u. 23.
Papp Ferenc könyomda, VIII., Mária-u. 6.
Pautsch Hugó, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 26.
****Pollák és Leopold**, VIII., Üllői-út 10.
Pollatschek Jenő, VII., Dob-u. 94—96.
****Özv. Pollatschek Mórné**, V., Ügynök-u. 7.
****Prikelmayer Béla**, VIII., Práter-u. 29.
Radó István, VI., Hajós-u. 25.
****Radó Izor**, VI., Hajós-u. 25.
Ráth Tivadar, VI., Eötvös-u. 2.
****Reich Ármin**, VII., Dohány-u. 84.
Ritter Béla, VII., Murányi-u. 41.
****Róna Ármin**, IX., Soroksári-út 38—40.
****Özv. Ruzsnák Samuné, Alpha-nyomda**, IV., Molnár-u. 3.
Sándor Samu, VII., Szövetség-u. 30/b.
Saphir Aranka, X., Simor-u. 11.
****Saphir Árpád** («Rákóczy»-nyomda), X., Simor-u. 11.
Sarkaai Jakab, V., Szalay-u. 2.
Schneider József, VII., Alsóerdősor 1.
Schwarz Miksáné, V., Ügynök-u. 19.
Sefcsik Mihály, V., Falk Miksa-u. 32.
Sichermann Mayer Léb, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 34.
Sopvusek János, I., Mészáros-u. 58.
Spitzer Aladár, VII., Hernád-u. 22.
****Steiner Zsigmond**, VIII., Röck Szilárd-u. 38.
Szabó Ferenc, VI., Váci-út 127.
****Szabó Jenő**, VI., Király-u. 82.
Szalay Sándor «Petőfi nyomdája», VIII., Tavaszmező-u. 1.
Szegedi Zsigmond és Kovács Caesar József, VIII., Röck Szilárd-u. 38.
****Székely Arthur «Uránia» kny.**, IX., Knézits-u. 12.
****Székely Károly**, VII., Wesselényi-u. 53.
****Szilágyi Károly**, V., Visegrádi-u. 25.
Székely Károly «Handicap», VIII., Déry-u. 15.
****Özv. Tábori Arminné**, V., Gróf Tisza István-u. 2.
****Thököly-nyomda**, VII., Thököly-út 3.
***Urbányi István**, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 36.
Vajda Károly Henrik, VI., Jókai-u. 10.
****Vallásos Iratok Nemzetközi kiadóhivatala nyomdája**, I., Németyölgyi-út 12.

- Wagner Mihály, VI., Szív-u. 63.
 Wallenstein Manó, VI., Horn Ede-u. 8.
 **Waller Mór, VI., Lázár-u. 2.
 **Weinberger Márton, Terézvárosi könyvnyomda, VI., Eötvös-u. 28.
 **Weiss L. és F., V., Korall-u. 9.
 **Weisz Ármin, VII., Nyár-u. 16.
 **Weisz Henrik, V., Vígsház-u. 5.
 Weisz Lajos, Alpha-nyomda, IV., Molnár-u. 3.
 **Welker József és Apsai Jánosné, «Reviziós-nyomda», VII., Wesselényi-u. 53.
 **Werner Gyula, VII., Elemér-u. 41.
 Wilhelm Zsigmond, V., Ügynök-u. 10.

Vidéken.

- Abony, Abonyi Járási Nyomda (tulajd. Holló János).
 Balatonjüred, Balatonfüredi nyomda, Iváncsics János.
 Békásmegyer-Csillaghegy, Hamar Albert.
 Csorna, **Eigner Géza nyomda és lapkiadó közkereseti társaság.
 **Neumann S.-könyvnyomda.
 Csorvás, **Forgács Kálmán.
 Debrecen, **Balassa és Társa.
 **Bocskay-nyomda.
 **Debreceni Hirlap-nyomda.
 **Hegedűs és Sándor irod. és ny. rt.
 Nagy Károly és Társai könyvnyomda.
 Derecske, *Katz Sándor.
 Dévaványa, **Sepsi Zsigmond.
 Dombóvár, **Dombóvári nyomda rt.
 Dombóvári nyomda Kiss Gyula és Bogler Lajos.
 Felcsút, Óbarokpuszta, **Hadak útja-ny.
 Felsőgalla, Szaif Mihály.
 Gödöllő, **Erzsébet-nyomda.
 **Hungária-nyomda.
 Kalántai-nyomda.
 Gyöngyös, **«Corvin»-nyomda.
 Győr, Kisfaludy-nyomda.
 *Perger Ágoston.
 **Pohárnok Pálné és Társa.
 «Széchenyi»-könyvnyomda (Fias István és Nagy György).
 Hajdúnánás, **Böhm István.
 Heves, **Hamar József, Első-nyomda.
 Hódmezővásárhely, Németh Mihály (Kultúra-nyomda) Szent Antal-u. 7.
 **Dura Lajos-nyomda.
 Friss Ujság-nyomdája (tulajd. Grosz és Oesterreicher, bérlő ifj. Dura Lajos).
 Jánosháza, «Berzsenyi»-nyomda.
 **Markovits H.-nyomda.
 Jászapáti, **Fehér Lajos-könyvnyomda.
 Jászberény, **Kovácsi és Baranyi.
 Kaba, Márton Jenő.
 Keszthely, **Özv. Sujánszky Józsefné.
 Varga János.
 Kiskőrös, **Petőfi-nyomda (Szalay Sándor).
 Kiskundorozsma, Rác István, Forráskút, József fhg.-u. 17.
 Kiskunfélegyháza, **Kossuth-könyvnyomda.
 **«Petőfi»-nyomda.
 Vesszősi-könyvnyomda.
 Kiskunlacháza, Weisz Manó-nyomda.
 Kékestető, **Attila-nyomda.
 Faragó Imre.
 **Kovács Jenő.
 **Paulovits Imre.
 Paulovits Ferenc.
 Sövegjártó Károly és Czeman Árpád.
 Kistelekek, Tóth József-nyomda.
 Zánthó Kálmán «Kultúra»-nyomda.
 Kunszentmiklós, **Weisz Manó-nyomda.
 Magyaróvár, **Keresztény-nyomda rt.
 Makó, Stark Izidor.
 Mátészalka, **Weisz Zsigmond.
 Medgyesegyháza, **Deutsch Ignác.
 Mezőberény, **Wallach Mihály.
 Mezőkövesd, **Nemzeti-nyomda.
 Mezőtúr, «Corvina»-könyvnyomda.
 Nagykanizsa, **Mizsur Ádám.
 **Nádai Ferenc.
 Nagykőrös, **Arany János-nyomda.
 Híradó-nyomda.
 **Nagykőrösi Közlöny-nyomdája.
 Orosháza, Csillag-nyomda (tulaj. Stern Albert és Csik Ferenc).
 **Szépe László-könyvnyomda.
 Orosháza, Csillag-nyomda (Stern és Csik).
 Erzsébet királyné-út 3.

- Pécel*, Péceli-könyvnyomda (Siska János).
Pécs, Ferencfi Antal.
 Mayer A. Géza, Kultúra-nyomda.
 Piskur Antal.
 **Rein József.
- Pestszenterzsébet*, Fischer Ábrahám (Arnold)-nyomda.
 Darszon és Löffler-könyvnyomda.
 *Nagy István-könyvnyomda.
 **Rosenberg Sándor «Minerva»-ny.
- Pestszenilőrinc*, **Davidovits (Grafika-ny.).
 Kovács és Berger (Kultúra-nyomda).
Rákospalota, Horváth Lajos,
 Kirchner Jenő.
Rákospalota, Banovits Tibor «Boeskey»-
 könyvnyomda.
 **Farágó József-könyvnyomda.
 Kind Elias «Vörösmarty»-könyvnyomda.
 Murin Gyula-könyvnyomda.
- Sajószentpéter*, *Frank Jenő.
Sárospatak, Rác István.
Sásd, **Krautwig István.
Sashalom, **Miselbach és Heimovics-
 könyvnyomda.
Sátoraljaújhely, **Deutsch Lajos «Kroo-
 nyomda».
 Illésházy M. és Társa-nyomda.
 **Landesmann Miksa és Társa-nyomda.
 Pávay János-nyomda.
 **Zempléni vármegyei Keresztény Sajtó-
 vállalat-nyomda.
- Soroksár*, Pakoss Ferenc «Fortuna» kö- és
 könyvnyomda.
Szarvas, Kultúra-nyomda (tulajd. Kiszél
 Antal).
 Paczuk Antal-nyomda.
- Szeged*, Gál István «Petőfi-nyomda».
 **«Dugonics»-nyomda.
 **«Koroknay»-nyomda.
 **«Kultúra»-nyomda.
 **Szegedi Ujság-nyomda.
 *Szittner János «Árpád»-nyomda.
 Szózat-nyomda.
- *Székely-nyomda, IX., Knézits-u. 12.
Székesfehérvár, Csuthy György.
 **Fodor Gyula, Friss Ujság-nyomda.
 Hungária-nyomda.
 Szentendre, **Bodh József «Szentendre és
 Vidéke» könyvnyomda.
 Szentes, Corvin-nyomda (Szeder János
 Béla és Kiss József).
 **Rónai-nyomda.
 **Szent Imre-nyomda.
 Szentesi Hirlap (Bugyi Antal).
 **Szentesi Ujságüzem.
 **Törekvés-nyomda (Kiss József és
 Csorba István).
 **Turul-nyomda.
- Szolnok*, *Szolnok és Vidéke-nyomda.
Szombathely, Cserpnják György és Bendly
 Gyula.
 Hajnal Ferenc.
 **Szamedly és Schrammel.
- Tápiószéle*, Pisch Márton nyomda.
Tapolca, Hungária-nyomda.
Tata, **Szaif és Raab «Pannonia»-nyomda.
 **Végh és Szentes «Corvineum»-nyomda
Tótkomlós, **Frankó István «Express»-
 nyomda.
Túrkeve, **«Kultúra»-nyomda.
 «Turul»-nyomda.
- Ujkécske*, Fehér József-nyomda.
Újpest, Deutsch Dezső «Bravour»-nyomda.
 **Fried Dezső-nyomda.
 **Holl Béla «Pestkörnyéki»-nyomda.
 **Váradi István «Meteor»-nyomda.
 Weber Gusztáv «Grafika»-nyomda.
- Vasvár*, **Schrammel-nyomda.
Vecsés, Oppmann Jakab.
Zalaegerszeg, Pannonia-könyvnyomda.
Verpelét, Goldschild Ignác «Mátra»-könyv-
 nyomda.
Zalaszentgrót, Mizsur Ádám.
 **Nagy Kálmán és László Sándor-
 nyomda.
- Zirc*, **Kleinhardt Andor.

A két **-gal jelzett nyomdák megszűntek; az egy *-gal jelzett nyomdák vál-
 tozásáról magánaton értesültünk.

**A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának
címjegyzéke.**

- I. Horváth Ignác: A Magyar Nemzeti Múzeum
ősnymtatványai. Budapest, 1895. (Elfogyott.)
- II. Dr. Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum
könyvtárának címereslevelei. I. kötet. Budapest,
1904.—II. kötet 1—2. füzet. Budapest, 1923—30.
Ára 20 pengő.
- III. Dr. Gulyás Pál: A Magyar Nemzeti Múzeum
könyvtárában lévő Aldinák. Budapest, 1908.
Ára 2 pengő.
- IV. Dr. Gulyás Pál: Magyar szépirodalom idegen
nyelven a Magyar Nemzeti Múzeum könyv-
tárában. Budapest, 1917. — Függlék. 1920.
Ára 10 pengő.
- V. Kereszty István: Hírlapok és folyóiratok
1867-ig. Budapest, 1916. Ára 3 pengő.
- VI. Isoz Kálmán: Zenei levelek a Magyar Nemzeti
Múzeum könyvtárában. Budapest, 1921—1924.
I. 1—3. füzet. Ára 9 pengő.
- VII. Akantisz Viktor: A Todoreszku-Horváth-könyv-
tár. Budapest, 1922. Ára 6 pengő.
- VIII. Dr. Bártfai Szabó László: Gróf Széchenyi
István könyvtára. Budapest, 1923. Ára 4 pengő.
- IX. Dr. Váczy János és Rédeyné dr. Hoffmann
Mária: Irodalmi Levelestár. I. kötet. Budapest,
1923. Ára 5 pengő.
- X. Végh Gyula: Rariora et Curiosa gróf Apponyi
Sándor gyűjteményéből. Budapest, 1925.
Ára 3 pengő.
- Magyar Könyvszemle. A Magyar Nemzeti Múzeum
Országos Széchenyi Könyvtárának közlönye.
Új folyam I—XXXVIII. kötet. A négyfüzetes év-
folyamok ára 8 pengő, a kétfüzeteseké 6 pengő,
az egyfüzeteseké 4 pengő.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. THÉODORE RÉDEY.

Prix du volume hors la Hongrie: 6 francs. — Nouvelle série. XXXVIII. Volume I—IV*

Livraisons. Janv.—Déc. 1931.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Ilona Berkovits: Eine Gruppe der illum. Handschriften der Universitätsbibliothek in Budapest	1*
Andreas Moravek: Die Deutsche Bücherei zu Leipzig	4*
Jolán Pukánszky-Kádár: Theatergesch. Quellenmaterial der Széchényi-Bibliothek. II.	4*
Documents inédits: L. BARTFAI SZABÓ: Briefe von J. Ender über das Bildnis des Gr. Franz Széchényi. — B. IVÁNYI: Livres, bibliothèques et typographies en Hongrie — E. WALDAPFEL: Eine unbekannte Elisabeth-Legende aus der Benediktiner Stiftsbibliothek zu Admont. — J. LAZICZIUS: Ein unbekanntes ung. Gedicht aus dem XVI. Jahrhundert. — Bibliothèque hongroise. (D. BARTHA.)	5*
Indicateur officiel: Rapport officiel des Départements de la Bibliothèque du Musée National Hongrois pour l'année 1931. (E. JAKUBOVICH, A. CZOBOR, TH. RÉDEY, C. ISOZ.)	6*
Littérature: Minerve hongroise. VI. (P. GULYÁS.) — Bulletin de la Bibliothèque Municipale. 1930. (C. I.) — Bibliographie der ung. wissensch. Literatur. X. 1. (A. LOCZKA.) — Jahrbuch des Ung. Hist. Institutes in Wien (L. TÓTH.) — Ausstellungskataloge. (L. TÓTH.) — GODET, M. et VORSTIUS, J.: Index bibliographicus. (C. I.) — Internat. Jahresbericht der Bibliographie. I. (N. ASZTALOS.) — ANDRIĆ, N.: Katalog Zabavne Biblioteke. (J. v. BAJZA.) — MILLAR, E. G.: La miniature anglaise. (M. R. HOFFMANN.) — BORDONA, J. D.: Die spanische Buchmalerei. I. (M. R. HOFFMANN.) — WERNER, L.: Una rarità musicale della Biblioteca Vescovile di Szombathely. (D. Tóth.)	7*
Revue des Revues. (Par D. Bartha et C. I.)	11*
Notices: Bibliothèques allemandes et autrichiennes. (A. KOZOCSA.) — La Massa computi de Alexandre de Ville de Dieu dans le Code-Pray. (E. BARTONIEK.) — Der Verfasser des Gedichtes «Az Estve». (J. WALDAPFEL.) — Ein Unglücksfall in der Vatik. Bibliothek. (L. TÓTH.) — Die drei schönsten ung. Bücher des Jahres 1931. (L. TÓTH.) — Der Gesamtkatalog der preußischen Bibliotheken. (N. ASZTALOS.)	11*
Changements dans l'état des imprimeries hongroises du 1 ^{er} novembre 1930 au 31 octobre 1931.	12*

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.